

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
CENTRAL STATISTICAL OFFICE

**PROGNOZA LUDNOŚCI
na lata 2014–2050**

**POPULATION PROJECTION
2014–2050**

STUDIA I ANALIZY STATYSTYCZNE STATISTICAL ANALYSES AND STUDIES

WARSZAWA 2014 WARSAW

Opracowanie publikacji	GUS, Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy
<i>Preparation of the publication</i>	<i>CSO, Demographic Surveys and Labour Market Department</i>
Pod kierunkiem	Doroty Szaltys – Zastępca Dyrektora Departamentu
<i>Under supervision of</i>	<i>Deputy Director</i>
Autorzy opracowania	Małgorzata Waligórska, Zofia Kostrzewa, Maciej Potyra, Longina Rutkowska
<i>Authors of publication</i>	
Prace edytorskie	Longina Rutkowska
<i>Editorial works</i>	
Naliczanie tablic oraz graficzne wykonanie wykresów i map	Maciej Potyra, Longina Rutkowska
<i>Calculation of tables and graphical preparation of charts and maps</i>	
Projekt okładki	Lidia Motrenko-Makuch
<i>Cover design</i>	

Przy publikowaniu danych prosimy o podanie źródła
When publishing this data please indicate the source

Publikacja dostępna na <http://www.stat.gov.pl/>
Publication available at <http://www.stat.gov.pl/>

ISBN 978-83-7027-435-1

Publikacja dostępna na CD
Publication available on CD-ROM

Przedmowa

Prezentowana publikacja stanowi kontynuację opracowań Głównego Urzędu Statystycznego poświęconych prognozom demograficznym. Poprzednia prognoza GUS, na lata 2008-2035 r., bazująca na założeniu o systematycznym, powolnym wzroście intensywności urodzeń, wobec obserwowanych dynamicznych zmian społeczno-ekonomicznych i kulturowych, mających istotny wpływ na wzorce zachowań demograficznych i migracyjnych, straciła na aktualności.

Niniejsza publikacja zawiera założenia i analizę przewidywanych trendów zmian w przebiegu procesów demograficznych (płodności i umieralności), kierunków i rozmiarów ruchów migracyjnych definitywnych oraz wyniki prognozy ludności do 2050 r. sporządzonej na podstawie przyjętych wariantów założeń.

Zamieszczone w publikacji założenia prognostyczne były przedmiotem konsultacji szerokiego grona specjalistów reprezentujących środowisko naukowe – zostały zaprezentowane i przedyskutowane m.in. na Posiedzeniu Plenarnym Rządowej Rady Ludnościowej w dniu 22 maja 2014 r. Uwagi ekspertów oraz recenzentów pozwoliły na wybór scenariusza założeń uznanego za najlepiej określający prawdopodobny rozwój ludności Polski w perspektywie do 2050 r.

Szczególne podziękowania składamy Pani Prof. dr hab. I. E. Kotowskiej (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie) i Panu Prof. dr hab. M. Okólskiemu (Uniwersytet Warszawski) za cenne uwagi do założeń płodności, umieralności i migracji.

Prezentowana prognoza demograficzna do 2050 r., jako punkt wyjścia przyjmuje stan ludności w dniu 31 grudnia 2013 r., w podziale administracyjnym obowiązującym od 1 stycznia 2014 r. Przedstawione w tablicach dane dotyczące 2013 r. są danymi rzeczywistymi.

Publikacja jest dostępna na stronie internetowej GUS (www.stat.gov.pl). Ponadto zostały tam zamieszczone bardziej szczegółowe wyniki długookresowej prognozy do 2050 r. według płci, pojedynczych roczników wieku oraz grupowania w 5-letnie i funkcjonalne grupy wieku dla Polski i województw

Przekazując Państwu niniejsze opracowanie wyrażam nadzieję, że prezentowane założenia oraz wyniki prognozy będą przydatne dla szerokiego grona odbiorców.

Wiceprezes Głównego Urzędu Statystycznego

dr Grażyna Marciniak

Warszawa, październik 2014

Preface

The publication is a continuation of the CSO works on demographic projections. The results of the previous population projection for 2008-2035, based on the assumption of regular, slow increase of births intensity – in the face of observed dynamic social-economic and cultural changes, having a significant impact on the demographic and migration behaviour patterns – went out of date.

This publication contains assumptions and analyses of expected trends of demographic processes (fertility and mortality) as well as direction and size of definitive migration and results of population projection until 2050, drawn up on the basis of the adopted assumptions variants.

The presented assumptions were the subject of consultations with a wide group of scientific experts and were presented and discussed, among others, on Plenary Meeting of the Government Population Council on May 22, 2014. The opinions of experts and reviewers made it possible to choose the most probable scenario of further development of population in Poland until 2050.

We express our special thanks to Professor Ph. D. I. E. Kotowska (Warsaw School of Economics) and Professor Ph. D. M. Okólski (Warsaw University) for valuable comments on fertility, mortality and migration assumptions.

The presented demographic projection until 2050 assumes population state as of December 31, 2013 as a starting point, in administrative division valid from January 1, 2014. Data presented in the tables concerning 2013 are the actual ones.

The publication is available on the CSO website (www.stat.gov.pl). In addition, the website includes more detailed results of long-term projection until 2050 by sex, singular age and by 5-year and functional age groups, for Poland and voivodships.

Submitting the following publication, I would like to express my hope that the presented assumptions and results of the projection will prove themselves useful to a large group of statistical data users.

Vice-President of the Central Statistical Office

Ph. D. Grażyna Marciniak

Warsaw, October 2014

Spis treści

Przedmowa	3
1. Wprowadzenie	20
1.1. Dokumenty strategiczne	22
1.2. Inne dokumenty z zakresu polityki społecznej	26
2. Uwagi metodologiczne	28
2.1. Prognoza dzietności	28
<i>Wyznaczanie współczynnika dzietności i średniego wieku rodzenia</i>	28
<i>Prognoza dla województw</i>	30
2.2. Prognoza umieralności i trwania życia	30
2.3. Prognoza migracji wewnętrznych i zagranicznych	32
<i>Migracje wewnętrzne pobyt stały</i>	32
<i>Migracje zagraniczne na pobyt stały</i>	33
3. Analiza i założenia dzietności	34
3.1. Dzietność kobiet i urodzenia w Polsce 1990-2013. Diagnoza	34
<i>Zmiany liczby i natężenia urodzeń</i>	34
<i>Zmiany w strukturze urodzeń według wieku matki</i>	37
<i>Zmiany w strukturze urodzeń według kolejności</i>	39
<i>Urodzenia według poziomu wykształcenia matki</i>	41
<i>Zmiany w strukturze wieku kobiet</i>	42
<i>Zmiany liczby zawieranych małżeństw</i>	43
<i>Rozwody i separacje</i>	44
<i>Polska na tle Europy</i>	45
<i>Uwarunkowania społeczno – ekonomiczne zmian płodności w Polsce</i>	47
<i>Czynniki prawne i systemowe</i>	49
<i>Ogólna sytuacja społeczno-ekonomiczna</i>	51
<i>Pułapka niskiej dzietności?</i>	53
<i>Przyszłość polityki rodzinnej</i>	54
3.2. Założenia przewidywanej płodności	55
<i>Warianty zmian wzorców dzietności w Polsce</i>	55
4. Analiza i założenia umieralności	63
4.1. Umieralność i trwanie życia	63

<i>Umieralności niemowląt</i>	67
<i>Stan zdrowia ludności</i>	68
<i>Polityka państwa na rzecz zdrowia</i>	70
<i>Trwanie życia w Polsce</i>	72
4.2. Założenia przewidywanej umieralności i trwania życia	76
5. Analiza migracji wewnętrznych i zewnętrznych oraz założenia prognostyczne	82
5.1. Analiza migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały; 1950-2013	82
<i>Migracje wewnętrzne</i>	82
<i>Migracje zagraniczne</i>	89
5.2. Założenia do prognozy migracji wewnętrznych i zewnętrznych	93
<i>Migracje wewnętrzne na pobyt stały</i>	94
<i>Migracje zagraniczne na pobyt stały</i>	97
6. Wybór scenariusza założeń prognostycznych	101
7. Wyniki prognozy ludności	109
7.1. Zmiany stanów ludności oraz ruch naturalny ludności	110
<i>Zmiany stanów ludności</i>	110
<i>Zmiany stanów ludności w przekroju regionalnym</i>	112
<i>Przyrost naturalny</i>	115
<i>Urodzenia</i>	118
<i>Trwanie życia i umieralność</i>	121
7.2. Starzenie się populacji	125
<i>Mediana wieku</i>	127
<i>Zmiany w strukturze ludności według biologicznych grup wieku, współczynnik starości demograficznej</i>	131
<i>Zmiany w strukturze ludności według biologicznych grup wieku i województw</i>	133
<i>Zmiany w strukturze ludności w grupie wieku 65 lat i więcej</i>	135
<i>Indeks starości</i>	138
<i>Współczynniki obciążenia demograficznego – całkowity, dziećmi, osobami starszymi</i>	139
<i>Generacyjne współczynniki wsparcia</i>	141
7.3. Konsekwencje starzenia - zmiany liczby i struktury ludności według płci oraz funkcjonalnych grup wieku	142
<i>Zmiany struktury ludności według płci</i>	142
<i>Zmiany liczebności i struktury kobiet w wieku 15-49 lat</i>	144

<i>Zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku</i>	147
<i>Zmiany w strukturze ludności według edukacyjnych grup wieku</i>	152
8. Scenariusze alternatywne – podstawowe wyniki	154
<i>Prognozowane stany ludności</i>	155
<i>Urodzenia i zgony</i>	156
<i>Struktura wieku ludności</i>	159
9. Porównanie prognozy ludności Polski opracowanej przez GUS z prognozami Eurostatu i ONZ	162
<i>Przyszłość demograficzna Polski na tle innych krajów europejskich</i>	165

Spis wykresów

Wyk. 1. Urodzenia w Polsce w latach 1970-2013 (w tys.)	35
Wyk. 2. Przekrojowy współczynnik dzietności (TFR) w Polsce w latach 1990-2013	35
Wyk. 3. Przekrojowy współczynnik dzietności w miastach i na wsi w latach 1990-2013	36
Wyk. 4. Średni wiek rodzenia w Polsce w latach 1990-2013	37
Wyk. 5. Współczynniki płodności dla poszczególnych grup wieku w latach 1990-2013	38
Wyk. 6. Współczynniki płodności na 1000 kobiet dla wybranych kohort	39
Wyk. 7. Urodzenia według kolejności w latach 1990-2013	40
Wyk. 8. Rozkład urodzeń pierwszych według wieku matki w latach 2000-2013	40
Wyk. 9. Szacunkowy rozkład kobiet w wieku 30 lat z wybranych kohort według liczby dzieci (w %)	41
Wyk. 10. Struktura urodzeń według poziomu wykształcenia matki	42
Wyk. 11. Liczba małżeństw w Polsce w latach 2000-2013 (w tys.)	43
Wyk. 12. Liczba rozwodów w Polsce w latach 2000-2013 (w tys.)	44
Wyk. 13. Współczynnik dzietności w Polsce w latach 2000-2013 oraz prognoza na lata 2014-2070 według czterech wariantów	56
Wyk. 14. Prognozowane zmiany średniego wieku rodzenia (MAC) w Polsce w latach 2014-2070	58
Wyk. 15. Współczynniki płodności dla kohort kobiet urodzonych w 1974 i 2013 r. według czterech wariantów	58
Wyk. 16. Szacunkowy rozkład kobiet wg liczby dzieci dla kohort kobiet urodzonych w 1974 i 2013 r. (według czterech wariantów)	61
Wyk. 17. Standaryzowane współczynniki zgonów (w ‰) w latach 1990-2012	64
Wyk. 18. Standaryzowane współczynniki zgonów	64

Wyk. 19. Standaryzowane współczynniki zgonów.....	65
Wyk. 20. Standaryzowane współczynniki zgonów.....	66
Wyk. 21. Standaryzowane współczynniki zgonów.....	67
Wyk. 22. Współczynniki zgonów niemowląt (na 1000 urodzeń żywych).....	68
Wyk.23. Przeciętne trwanie życia w Polsce w latach 1990-2012	74
Wyk. 24. Przeciętne dalsze trwanie życia i przeciętne dalsze trwanie życia w zdrowiu osób w wieku 65 lat w wybranych krajach europejskich w 2012 r.	75
Wyk. 25. Prawdopodobieństwa zgonów w Polsce w 2013 r. i prognoza na 2050 r.	77
Wyk. 26. Przeciętne trwanie życia w latach 1960-2013 oraz prognoza dla lat 2014-2050	77
Wyk. 27. Współczynniki zgonów niemowląt w latach 1990-2050.....	78
Wyk. 28. Ludność i migracje wewnętrzne (w tys.) w latach 1950-2013	82
Wyk. 29. Intensywność migracji wewnętrznych (w %) w latach 1950-2013.....	83
Wyk. 30. Migracje wewnętrzne (w tys.) do/z miast w latach 1950-2013.....	84
Wyk. 31. Migracje wewnętrzne (w tys.) na wieś i ze wsi w latach 1950-2013	85
Wyk. 32. Saldo migracji wewnętrznych (w tys.) w latach 1990, 2000 i 2010 według województw	87
Wyk. 33. Saldo migracji w miastach według województw w 1990 i 2010 roku.....	88
Wyk. 34. Saldo migracji wewnętrznych (w tys.) dla wsi.....	89
Wyk. 35. Migracje zagraniczne (w tys.) w latach 1950-2013.....	90
Wyk. 36. Emigracja (w tys.) z Polski w latach 1990-2013 według charakteru miejsca zamieszkania	90
Wyk. 37. Imigracja (w tys.) do Polski w latach 1990-2012.....	91
Wyk. 38. Saldo migracji zagranicznych (w tys.) w latach 1990-2013.....	91
Wyk. 39. Migracje zagraniczne (w tys.) w 2013 r. według województw.....	92
Wyk. 40. Migracje wewnętrzne (napływ/odpływ) w latach 2014-2025 (w tys.) prognoza, wariant 1	95
Wyk. 41. Saldo migracji wewnętrznych dla miast i wsi w latach 2014-2025 (w tys.) prognoza, wariant 1	95
Wyk. 42. Migracje wewnętrzne (napływ/odpływ) w latach 2014-2035 (w tys.) prognoza, wariant 2	96
Wyk. 43. Saldo migracji wewnętrznych dla miast i wsi w latach 2014-2035 (w tys.) prognoza, wariant 2	96
Wyk. 44. Saldo migracji wewnętrznych dla miast i wsi w latach 2014-2035 (w tys.) prognoza, wariant 3	97

Wyk. 45. Migracje zagraniczne w latach 2014-2025 (w tys.) – prognoza, wariant 1	99
Wyk. 46. Migracje zagraniczne w latach 2014-2035 (w tys.) – prognoza, wariant 2.....	99
Wyk. 47. Migracje zagraniczne w latach 2014-2035 (w tys.) – prognoza, wariant 3.....	100
Wyk. 48. Prognoza ludności miast i wsi do 2050 r. (w mln).....	110
Wyk. 49. Zmiany stanów ludności województw w porównaniu do 2013 r. (w %).....	113
Wyk. 50. Przyrost naturalny ludności (w tys.) w latach 2013-2050 ^a	116
Wyk. 51. Przyrost naturalny ludności w latach 2013 i 2050 według województw (w tys.) ..	117
Wyk. 52. Prognozowana liczba urodzeń (w tys.) w latach 2013-2050 ^a	118
Wyk. 53. Współczynniki dzietności według województw w 2013 ^a i 2050 r.....	120
Wyk. 54. Przeciętne trwanie życia w latach 1990-2050 ^a	121
Wyk. 55. Trwanie życia według województw w 2013 ^a i 2050 r.....	124
Wyk. 56. Różnice w medianie wieku mężczyzn między 2013 a 2050 r. wg województw ...	129
Wyk. 57. Różnice w medianie wieku kobiet między 2013 a 2050 r. wg województw	129
Wyk. 58. Mediana wieku według województw w 2013 ^a i 2050 r.....	130
Wyk. 59. Struktura populacji osób starszych (osoby w wieku 65 lat i więcej = 100%).....	136
Wyk. 60. Współczynniki obciążenia demograficznego: dziećmi (YDR) i osobami starszymi (ODR); 2013-2050.....	140
Wyk. 61. Generacyjne współczynniki wsparcia; 2013-2050.....	141
Wyk. 62. Zmiany struktury kobiet w wieku rozrodczym (kobiety w wieku 15-49=100).....	145
Wyk. 63. Ludność według ekonomicznych grup wieku w wybranych latach(w mln)	151
Wyk. 64. Zmiany struktury subpopulacji w wieku edukacyjnym.....	153
Wyk. 65. Prognozowana liczba ludności według czterech scenariuszy w wybranych latach (w mln).....	155
Wyk. 66. Prognozowana liczba ludności w miastach według czterech scenariuszy w wybranych latach (w mln)	155
Wyk. 67. Odsetek ludności wiejskiej w Polsce 2013-2050 (w %)	156
Wyk. 68. Ludność w wieku 0-14 lat w latach 2013-2050 według czterech scenariuszy	160
Wyk. 69. Liczba kobiet w wieku prokreacyjnym w latach 2013-2050 według czterech scenariuszy (w mln).....	161
Wyk. 70. Prognoza ludności Polski (w mln) ^a	163
Wyk. 71. Prognoza ^a ludności Polski w wieku 80 lat i więcej (w %).....	164
Wyk. 72. Zmiana liczby ludności między rokiem 2013 a 2050 (w %).....	165
Wyk. 73. Mediana wieku ludności w latach 2013 i 2050	166
Wyk. 74. Udział osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w latach 2013 i 2050 ...	166
Wyk. 75. Udział osób w wieku 80 lat i więcej w populacji ogółem w latach 2013 i 2050 ...	167

Spis tabel

Tabl. 1. Udział płodności poszczególnych grup wieku (w %)	38
Tabl. 2. Współczynniki dzietności w krajach europejskich 1980-2012	46
Tabl. 3. Stopa bezrobocia rejestrowanego a współczynnik dzietności w Polsce w latach 2000-2013	51
Tabl. 4. Prognozowany współczynnik dzietności (TFR) w Polsce w latach 2014-2070 według czterech wariantów	56
Tabl. 5. Prognozowany współczynnik dzietności (TFR) w miastach i na wsi w latach 2014-2070	57
Tabl. 6. Kohortowy współczynnik dzietności (CTFR – <i>cohort total fertility rate</i>) dla kohort kobiet urodzonych w latach 1970-2020 wg czterech wariantów	59
Tabl. 7. Średni wiek rodzenia dla kohort kobiet urodzonych w latach 1970-2020 według czterech wariantów	60
Tabl. 8. Przewidywane przeciętne trwanie życia w Polsce do 2050 r.	78
Tabl. 9. Migracje wewnętrzne w latach 1990-2013	86
Tabl. 10. Współczynniki dzietności według województw; 2013-2050a	103
Tabl. 11. Średni wiek rodzenia dziecka; 2013-2050	104
Tabl. 12. Oczekiwana długość życia dla mężczyzn; 2013-2050	105
Tabl. 13. Oczekiwana długość życia dla kobiet; 2013-2050	106
Tabl. 14. Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały; 2013-2050	107
Tabl. 15. Saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały; 2013-2050	107
Tabl. 16. Saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały dla województw	108
Tabl. 17. Stany ludności, przyrosty/ubytki i zmiany stanów w latach 2013-2050 ^a	111
Tabl. 18. Zmiany stanów ludności w latach 2013-2050 (w tys.)	113
Tabl. 19. Udział ludności miast w strukturze ludności ogółem w latach 2013-2050 (w %)	115
Tabl. 20. Prognozowana liczba zgonów według wybranych grup wieku (w tys.)	122
Tabl. 21. Mediana wieku ludności	127
Tabl. 22. Zmiany stanów ludności według biologicznych grup wieku	131
Tabl. 23. Zmiany liczby ludności w wieku 65 lat i więcej	133
Tabl. 24. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem (w %) w latach 2013, 2020, 2035, 2050	134
Tabl. 25. Zmiany liczby ludności w wieku 80 lat i więcej w latach 2013-2050 (w tys.)	137
Tabl. 26. Liczba osób w wieku 65 lat i więcej na 1000 osób w wieku 0-14 lat	139
Tabl. 27. Współczynnik feminizacji według wieku – liczba kobiet na 100 mężczyzn	143
Tabl. 28. Współczynnik feminizacji według wieku	144
Tabl. 29. Wiek emerytalny obowiązujący od 1 stycznia 2013 r.	147
Tabl. 30. Prognozowana liczba ludności (w tys.) według ekonomicznych grup wieku według „starego” i „nowego” wieku emerytalnego	148
Tabl. 31. Współczynniki obciążenia demograficznego 2013-2050	150
Tabl. 32. Zmiany stanów ludności (przyrosty/ubytki) według ekonomicznych grup wieku	151

Tabl. 33. Zmiany stanów ludności według edukacyjnych grup wieku (w tys.).....	152
Tabl. 34. Założenia prognostyczne czterech scenariuszy	154
Tabl. 35. Prognozowana liczba urodzeń według czterech scenariuszy.....	157
Tabl. 36. Relacja urodzeń w wybranych latach według czterech scenariuszy do liczby urodzeń w 2013 r. (w %)	157
Tabl. 37. Prognozowana liczba zgonów według czterech scenariuszy	158
Tabl. 38. Relacja zgonów w wybranych latach według czterech scenariuszy	159
Tabl. 39. Struktura ludności według grup wieku w 2013 i 2050 r. (w %)	160
Tabl. 40. Porównanie prognozy GUS z prognozami Eurostatu i ONZ.....	162

Index

Preface	3
1. Introduction	20
1.1. Strategic documents	22
1.2. Other documents about social policy	26
2. Methodological remarks	28
2.1. Fertility projection	28
<i>Projection of total fertility rate and mean age at childbirth</i>	28
<i>Projection for voivodships</i>	30
2.2. Mortality projection and life expectancy	30
2.3. Projection of internal and international migration	32
<i>International migration for permanent residence</i>	32
<i>Internal migration for permanent residence</i>	33

3. Analysis and projection assumptions for mortality	34
3.1. Fertility and births in Poland 1990-2013. Analysis	34
<i>Changes of number of births and fertility rates</i>	34
<i>Changes in distribution of births according to mother's age</i>	37
<i>Changes in distribution of births according to birth order</i>	39
<i>Births according to mother's level of education</i>	41
<i>Changes in age structure of female population</i>	42
<i>Changes in number of marriages</i>	43
<i>Divorces and separations</i>	44
<i>Poland compared to other European countries</i>	45
<i>Social and economic determinants of fertility changes in Poland</i>	47
<i>Laws and policies influencing fertility in Poland</i>	49
<i>General socio-economic situation</i>	51
<i>Low fertility trap?</i>	53
<i>The future of family policy</i>	54
3.2. Projection assumptions for fertility.....	55
<i>Variants of fertility changes in Poland</i>	55
4. Analysis and projection assumptions for mortality	63
4.1. Mortality and life expectancy	63
<i>Infant mortality</i>	67
<i>Health status of the population</i>	68
<i>Health policy</i>	70
<i>Life expectancy in Poland</i>	72
4.2. Assumptions for mortality and life expectancy	76
5. Analysis of internal and international migration and projection assumptions	82
5.1. Analysis of internal and international migration for permanent residence in 1950-2013.....	82
<i>Internal migration</i>	82
<i>International migration</i>	89
5.2. The assumptions for the projection of internal and international migration.....	93
<i>Internal migration for permanent residence</i>	94
<i>International migration for permanent residence</i>	97
6. The selection of scenario of projection assumptions	101
7. The results of population projection	109
7.1. Changes in size of population and vital statistics	110

<i>Changes in population size</i>	111
<i>Changes in population sizes of voivodships</i>	113
<i>Natural increase</i>	116
<i>Births</i>	119
<i>Life expectancy and mortality</i>	122
7.2. Ageing of population	126
<i>Median age of population</i>	128
<i>Changes in population structure by biological age groups, old age rate</i>	132
Changes in population structure by biological age groups and voivodships	134
<i>Changes in structure of population aged 65 and more</i>	136
<i>Ageing index</i>	139
<i>Total dependency ratio, youth dependency ratio, old-age dependency ratio</i>	140
<i>Potential support ratio, parent support ratio</i>	142
7.3. Consequences of population ageing – changes of population number and structure according to sex and functional age groups.....	143
<i>Changes of population structure by sex</i>	143
<i>Changes of size and age structure of population of women aged 15-49</i>	145
<i>Changes in population structure by economic age groups</i>	148
<i>Changes in population structure by educational age groups</i>	153
8. Alternative scenarios – basic results	155
<i>Projected population</i>	156
<i>Births and deaths</i>	158
<i>Age structure of population</i>	161
9. CSO's population projection in comparison with Eurostat and UN projection	164
<i>Demographic future of Poland compared to other European countries</i>	167

List of figures

<i>Chart. 1. Number of births in Poland 1970-2013 (in thous.)</i>	35
<i>Chart. 2. Total fertility rate in Poland 1990-2013</i>	35
<i>Chart. 3. Total fertility rate in urban and rural areas 1990-2013</i>	36
<i>Chart. 4. Mean age at childbirth in Poland 1990-2013</i>	37
<i>Chart. 5. Fertility rates for age groups 1990-2013</i>	38

<i>Chart. 6. Fertility rates per 1000 women for chosen cohorts</i>	39
<i>Chart. 7. Births according to order 1990-2013</i>	40
<i>Chart. 8. First births according to the age of mother 2000-2013</i>	40
<i>Chart. 9. Estimated distribution of women from selected cohorts according</i>	41
<i>Chart. 10. Distribution of births according to the level of education of mother</i>	42
<i>Chart. 11. Number of marriages in Poland 2000-2013 (in thous.)</i>	43
<i>Chart. 12. Number of divorces in Poland 2000-2013 (in thous.)</i>	44
<i>Chart. 13. Total fertility rate in Poland 2000-2013 and projected for 2014-2070</i> <i>according to four variants</i>	56
<i>Chart. 14. Projected mean age at childbirth for Poland 2014-2070</i>	58
<i>Chart. 15. Fertility rates for cohorts of women born in 1974 and 2013 according to four variants</i>	58
<i>Chart. 16. Estimated distribution of women according to number of children for cohorts</i> <i>of women born in 1974 and 2013 (four variants)</i>	61
<i>Chart. 17. Standardized death rates (in ‰) in 1990-2012</i>	64
<i>Chart. 18. Standardized death rates caused by the circulatory system diseases (in ‰)</i>	64
<i>Chart. 19. Standardized death rates caused by neoplasms (in ‰) in 1990-2012</i>	65
<i>Chart. 20. Standardized death rates caused by external causes (in ‰) in 1990-2012</i>	66
<i>Chart. 21. Standardized death rates caused by the respiratory system diseases (in ‰)</i>	67
<i>Chart. 22. Infant death rates (per 1000 live births)</i>	68
<i>Chart. 23. Life expectancy in Poland in 1990-2012 compared</i> <i>to developed European countries</i>	74
<i>Chart. 24. Life expectancy and healthy life expectancy</i> <i>at age 65 in selected European countries in 2012</i>	75
<i>Chart. 25. Probabilities of dying in Poland in 2013 and projection for 2050</i>	77
<i>Chart. 26. Life expectancy in Poland 1960-2013 and projection for 2014-2050</i>	77
<i>Chart. 27. Infant mortality rate 1990-2050</i>	78
<i>Chart. 28. Population and internal migration (in thous.) in 1950-2013</i>	82
<i>Chart. 29. Intensity of internal migration (in %) in 1950-2013</i>	83
<i>Chart. 30. Internal migration (in thous.) to/from urban areas in 1950-2013</i>	84
<i>Chart. 31. Internal migration (in thous.) to/from rural areas in 1950-2013</i>	85
<i>Chart. 32. Net internal migration (in thous.) in 1990, 2000 and 2010 by voivodships</i>	87
<i>Chart. 33. Net internal migration in urban areas by voivodships in 1990 and 2010</i>	88
<i>Chart. 34. Net internal migration (in thous.) in rural areas by voivodships in 1990 and 2010</i>	89
<i>Chart. 35. International migration (in thous.) in 1950-2013</i>	90
<i>Chart. 36. Emigration (in thous.) from Poland in 1990-2013</i>	90
<i>Chart. 37. Immigration (in thous.) to Poland in 1990-2013</i>	91
<i>Chart. 38. Net international migration (in thous.) in 1990-2013</i>	91
<i>Chart. 39. International migration (in thous.) in 2013 by voivodships</i>	92

Chart. 40. Internal migration (inflow/outflow) in 2014-2025 (in thous.) – projection, variant 1	95
Chart. 41. Net internal migration for urban and rural areas in 2014-2025 (in thous.) projection, variant 1	95
Chart. 42. Internal migration (inflow/outflow) in 2014-2035 (in thous.) – projection, variant 2	96
Chart. 43. Net internal migration for urban and rural areas in 2014-2035 (in thous.) projection, variant 2	96
Chart. 44. Net internal migration for urban and rural areas in 2014-2035 (in thous.) projection, variant 3	97
Chart. 45. International migration in 2014-2025 – projection (in thous.), variant 1	99
Chart. 46. International migration in 2014-2035 – projection (in thous.), variant 2	99
Chart. 47. International migration in 2014-2035 – projection (in thous.), variant 3	100
Chart. 48. Projection of urban and rural areas population until 2050 (in mln)	110
Chart. 49. Changes in population size by voivodships (2013=100)	113
Chart. 50. Projected natural increase (in thous.) in 2013-2050 ^a	116
Chart. 51. Natural increase by voivodships in 2013 and 2050 (in thous.)	117
Chart. 52. Projected number ^a of births (in thous.)	118
Chart. 53. Total fertility rate by voivodships in 2013 ^a and 2050	120
Chart. 54. Life expectancy 1990-2050 ^a	121
Chart. 55. Life expectancy by voivodships in 2013 ^a and 2050	124
Chart. 56. Differences in median age for males between 2013 and 2050 in voivodships	129
Chart. 57. Differences in median age for females between 2013 and 2050 in voivodships	129
Chart. 58. Median age of population by voivodships in 2013 ^a and 2050	130
Chart. 59. Age structure of elderly population (persons aged 65 and more = 100%)	136
Chart. 60. Youth dependency ratio (YDR), old-age dependency ratio (ODR);	140
Chart. 61. Potential support ratio and parent support ratio; 2013-2050	141
Chart. 62. Changes of women structure at the childbearing age (women aged 15-49=100)	145
Chart. 63. Population by economic age groups in chosen years (in millions)	151
Chart. 64. Changes of structure of population by educational age groups	153
Chart. 65. Projected population according to four scenarios for selected years (in mln)	155
Chart. 66. Projected urban areas population according to four scenarios	155
Chart. 67. Percentage of rural population in Poland 2013-2050	156
Chart. 68. Population aged 0-14 in 2013-2050 according to four scenarios	160
Chart. 69. Number of women of childbearing age in 2013-2050 according to four scenarios (in mln)	161
Chart. 70. Population projection for Poland (in mln) ^a	163
Chart. 71. Projection ^a of population aged 80 and more (in %)	164
Chart. 72. Projected changes in population size 2013-2050 (in %)	165
Chart. 73. Median age of population 2013, 2050	166

<i>Chart. 74. Share of population aged 65 and more 2013, 2050</i>	166
<i>Chart. 75. Share of population aged 80 and more 2013, 2050</i>	167

List of tables

<i>Table 1. The share of fertility of each group in total fertility rate (in %)</i>	38
<i>Table 2. Total fertility rates in European countries 1980-2012</i>	46
<i>Table 3. Unemployment rate and total fertility rate in Poland 2000-2013</i>	51
<i>Table 4. Projected total fertility rate for Poland 2014-2070 according to four variants</i>	56
<i>Table 5. Total fertility rate projected for urban and rural areas 2014-2070</i>	57
<i>Table 6. Cohort total fertility rate (CTFR) for cohorts of woman born in 1970-2020</i>	59
<i>Table 7. Mean age at childbirth for cohorts of women born in 1970-2020 according to four variants</i>	60
<i>Table 8. Projected life expectancy in Poland until 2050</i>	78
<i>Table 9. Internal migration in 1950-2013</i> –.....	86
<i>Table 10. Total fertility rate by voivodships 2013-2050^a</i>	103
<i>Table 11. Mean age of childbearing by; 2013-2050^a</i>	104
<i>Table 12. Life expectancy for men; 2013-2050^a</i>	105
<i>Table 13. Life expectancy for women; 2013-2050^a</i>	106
<i>Table 14. International net migration for permanent residence; 2013-2050^a</i>	107
<i>Table 15. Internal net migration for permanent residence; 2013-2050^a</i>	107
<i>Table 16. Internal net migration for permanent residence by voivodships; 2014-2070</i>	108
<i>Table 17. Population size, increases/decreases and changes in 2013-2050</i>	111
<i>Table 18. Changes in population size in 2013-2050 (in thou.)</i>	113
<i>Table 19. Share of urban areas in total population, 2013-2050 (in %)</i>	115
<i>Table 20. Projected number of deaths in selected age groups (in thous.)</i>	122
<i>Table 21. Median age of population^a</i>	127
<i>Table 22. Changes in of population size by biological age groups</i>	131
<i>Table 23. Changes of the size of population aged 65 years and more;</i>	133
<i>Table 24. Share of population aged 65 years and more (w %) in 2013, 2020, 2035, 2050...</i>	134
<i>Table 25. Changes in population aged 80 and more size in 2013-2050 (in thous.)</i>	137
<i>Table 26. Population aged 65 years and more per 1000 aged 0-14</i>	139
<i>Table 27. Number of women per 100 men by specific age groups</i>	143
<i>Table 28. Number of women per 100 men by specific age groups (cont.)</i>	144
<i>Table 29. Retirement age valid since January 1, 2013</i>	147
<i>Table 30. Population on projection by economic age group according to changes in retirement age (in thous.)</i>	148
<i>Table 31. Dependency ratios 2013-2050</i>	150

<i>Table 32. Increase/decrease of population size by economic age groups</i>	151
<i>Table 33. Increase/decrease of population size by educational age groups (in thous.)</i>	152
<i>Table 34. Projection assumptions for four scenarios</i>	154
<i>Table 35. Projected number of births according to four scenarios</i>	157
<i>Table 36. Projected births in chosen years according to four scenarios compared to the number of births in 2013 (in %)</i>	157
<i>Table 37. Projected number of deaths according to four scenarios</i>	158
<i>Table 38. Projected deaths in selected years according to four scenarios compared to the number of deaths in 2013 (in %)</i>	159
<i>Table 39. Structure of population according to age groups in 2013 and 2050 (in %)</i>	160
<i>Table 40. Comparision of CSO projection with Eurostat and UN projections.....</i>	162

1. Wprowadzenie

Introduction

Czas transformacji ustrojowej, rozpoczętej w 1989 r. przyniósł wiele znaczących zmian w zakresie zachowań demograficznych ludności. Obserwowane w Polsce tendencje w zakresie ruchu naturalnego doprowadziły do istotnych przemian w strukturze demograficznej kraju. Podobnie jak w rozwiniętych krajach Europy, korzystnym trendom w poziomie umieralności, towarzyszą zmiany wzorca płodności oraz zachowań związanych z tworzeniem i rozpadem związków, a rosnące znaczenie migracji zagranicznych dodatkowo pogłębia niepomysłne przeobrażenia struktury populacji.

Procesy ludnościowe określane mianem drugiego przejścia demograficznego charakteryzujące się m.in. spadkiem liczby urodzeń i małżeństw, przesuwaniem średniego wieku rodzenia i tworzenia związków – w kierunku starszych roczników wieku, wzrostem liczby rozwodów i związków nieformalnych mają charakter globalny i występują w krajach europejskich od połowy lat 60. „Nowa demografia Europy”¹ – określenie wprowadzone w 2003 r. przez D. van de Kaa – oznacza nie tylko zmiany towarzyszące procesom przejścia do nowoczesnej reprodukcji, lecz utrwalenie się tego procesu znacznie poniżej prostej zastępowalności pokoleń. Niska płodność (współczynnik dzietności równy 1,5 i mniej) wraz z systematycznym wydłużaniem długości życia oraz wzrostem znaczenia migracji prowadzi do zmniejszenia przyrostu naturalnego, a w konsekwencji do nieodwracalnych zmian struktury populacji. Implikacją nowego porządku demograficznego jest zachwianie relacji między generacjami – liczbą najmłodszych i w wieku produkcyjnym, a liczbą ludności w wieku poprodukcyjnym. Utrzymywanie się przez dekady tych niekorzystnych zjawisk, a zwłaszcza bardzo niskiego poziomu płodności (współczynnik dzietności równy 1,3 lub mniej) doprowadziło do takiej ewolucji struktur wieku, że po osiągnięciu pewnego „niebezpiecznego” poziomu deformacji, w następstwie przyniosło stały spadek liczebności populacji. Taki krytyczny poziom Europa osiągnęła ok. 2000¹ roku. Już w latach 80. i 90. demografowie przewidywali ekonomiczne i społeczne skutki starzenia, stąd w obawie przed niewydolnością systemów emerytalnych wiele krajów wprowadziło reformy systemów emerytalnych, ograniczyło możliwość wcześniejszego przejścia na emeryturę, a także podjęło działania w kierunku zwiększenia zatrudnienia osób w wieku 50+. Intensywność procesu starzenia objawiająca się m.in. gwałtownym wzrostem liczby osób w wieku 80 lat i starszych

¹ Procesy opisane m.in. w pracy : I.E. Kotowskiej, J. Józwiak „Nowa demografia Europy” Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych Zeszyt 28/2012

doprowadziła do pogłębienia niekorzystnych relacji generacyjnych. Kluczowym problemem stała się aktywizacja zawodowa wszystkich potencjalnych zasobów pracy – znaczenia nabrało zwiększenie zatrudnienia kobiet. Prognozy sporządzone przez Eurostat i badania prowadzone przez specjalnie utworzoną grupę roboczą AWG (Ageing Working Group) wyraźnie wskazują, że wzrost zatrudnienia i efektywności pracy są niewystarczające by sprostać wyzwaniom demograficznym. Odbudowa płodności wraz ze wzrostem zasobów pracy nabrały znaczenia strategicznego dla dalszego rozwoju krajów i Europy, zaś problem łączenia obowiązków rodzicielskich z pracą zawodową priorytetowym zadaniem rozwojowym.

Prognozę ludności Polski opracowano w trudnym momencie tj. zachodzących w Polsce i Europie dynamicznych zmian ekonomicznych (wychodzenie z globalnego kryzysu, wdrażanie europejskich i krajowych programów strategicznych), politycznych (napięta sytuacja międzynarodowa) i demograficznych (postępujące starzenie się ludności, znaczący wolumen czasowych migracji zagranicznych, bardzo niska liczba urodzeń).

Przewidywanie przyszłych kierunków zmian procesów demograficznych zawsze jest obarczone dużą niepewnością. Jednak w dwadzieścia pięć lat od rozpoczęcia przemian systemowych i 10 lat od wstąpienia Polski do Unii Europejskiej wydaje się być zadaniem szczególnie trudnym. Procesy globalizacji powodują, że światowe zmiany i kryzysy w sposób dotąd niespotykany oddziałują na krajową gospodarkę, ludzkie poglądy i postawy, a w sposób pośredni - na zjawiska demograficzne.

Demografia od lat znajduje się w centrum uwagi osób odpowiedzialnych za politykę społeczną. Problemy demograficzne zyskały odpowiednią rangę dzięki działalności Rządowej Rady Ludnościowej (RRL), jak i dzięki wysiłkom całego grona polskich demografów. Zorganizowany w 2012 r. II Kongres Demograficzny zapoczątkował powszechną debatę nad problemem starzenia się ludności, znacznego spadku urodzeń i dużej skali emigracji.

Na tle krajów Unii Europejskiej Polska jest nadal krajem stosunkowo młodym. Według danych Eurostatu mediana wieku populacji Polski w 2012 r. wyniosła 38,7 lat, podczas gdy wskaźnik ten dla krajów członkowskich Unii Europejskiej razem osiągnął wartość 41,9 lat (współczynnik obciążenia demograficznego dla Polski wynosił 20,1, zaś dla UE – 27,5).

Jednak zaniechanie działań i nie podjęcie wyzwań jakie stawia demografia prowadzi do nieodwracalnych dalszych zniekształceń struktury populacji. Jak wskazuje najnowsza prognoza Eurostatu (EuroPop2013), po 2024 r. udział osób w wieku 65 lat i więcej

w strukturze ludności Polski ogółem przekroczy 20%, zaś po 2060 r. – 33%.

Przygotowując założenia prognostyczne trudno pominąć kierunki działania w zakresie polityki społecznej, zawarte w licznych rządowych dokumentach strategicznych.

1.1. Dokumenty strategiczne

Strategic documents

W 2009 r. Rada Ministrów podjęła decyzję o stworzeniu nowego porządku rozwoju strategicznego kraju, spójnego z europejską strategią rozwoju i uwzględniającego zadania wynikające ze zróżnicowanej sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju. Ramy rozwoju długookresowego wyznaczały Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju (w perspektywie do 2030 r.) oraz Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju i Plan Zagospodarowania Przestrzennego Kraju. Wytyczne dla horyzontu średniookresowego stanowiła Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju oraz 9 strategii horyzontalnych (do 2020 r.) m.in. dotyczących Rozwoju Regionalnego, Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Rozwoju Kapitału Społecznego, Zrównoważonego Rozwoju Wsi i Rolnictwa.

Wydany w 2009 r. raport „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju” jest kompleksowym dokumentem przygotowanym przez Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów. Dokument zawiera diagnozę aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej, identyfikuje główne wyzwania rozwojowe oraz formułuje kluczowe zadania i kierunki dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

W perspektywie do 2030 roku za główne wyzwania, na które musi Polska odpowiedzieć, uznano²:

1. Wzrost i konkurencyjność
2. Sytuację demograficzną
3. Wysoką aktywność zawodową oraz adaptacyjność zasobów pracy
4. Odpowiedni potencjał infrastruktury
5. Bezpieczeństwo energetyczno-klimatyczne
6. Gospodarkę opartą na wiedzy oraz rozwój kapitału intelektualnego
7. Solidarność i spójność regionalną
8. Poprawę spójności społecznej

² KPRM pod. red. M. Boni *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*. Warszawa 2009 s.6

9. Sprawne państwo

10. Wzrost kapitału społecznego

Raport otworzył publiczną debatę nad głównymi wyzwaniami i kształtem polityki społeczno – gospodarczej na najbliższe 20 lat. W efekcie w listopadzie 2012 r. – zgodnie z przepisami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. – został przyjęty dokument „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”. Zmiany w stosunku do założeń pierwszego wspomnianego dokumentu wynikały z konieczności uwzględnienia w strategii rozwoju kraju takich mechanizmów, które pozwoliłyby na uniknięcie wolniejszego rozwoju niż w poprzedniej dekadzie na skutek ogólnoświatowego kryzysu finansowego oraz zmieniono podejście do polityki regionalnej.

Proponowany w raporcie „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” polaryzacyjno-dyfuzyjny model rozwoju kraju, został w nowej strategii zastąpiony modelem terytorialnego równoważenia rozwoju (dyfuzji). Tak zdefiniowany rozwój terytorialny oznacza nie tylko wyrównywanie opóźnień cywilizacyjnych w zakresie infrastruktury i gospodarki, zmniejszenie dysproporcji w jakości życia i szans rozwoju lecz również tworzenie regionalnych przewag konkurencyjnych opartych o edukację, kreatywność, solidarność społeczną - z wykorzystaniem lokalnych potencjałów intelektualnych i rozwojowych.

Raport „Polska 2030”. Trzecia fala nowoczesności” stanowi wraz z pozostałymi dokumentami strategicznymi kompleksowy projekt cywilizacyjny do 2030 r.

Celem strategicznym zapisanym w wyżej wymienionym dokumencie jest poprawa jakości życia Polaków. Osiągnięcie tego celu powinno być mierzone, z jednej strony, wzrostem produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca, a z drugiej zwiększeniem spójności społecznej oraz zmniejszeniem nierównomierności o charakterze terytorialnym, jak również skalą skoku cywilizacyjnego społeczeństwa oraz innowacyjności gospodarki w stosunku do innych krajów”, przy czym poprawa jakości życia ma szerszy wymiar i odpowiada pojęciu ogólnego dobrostanu, w różnych sferach życia³:

- długości życia w ogóle,
- długości życia w zdrowiu (co wiąże się z poprawą stanu zdrowia Polaków jako rezultatu międzysektorowych działań prozdrowotnych a w szczególności sprawnie funkcjonującego systemu ochrony zdrowia),

³Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, Warszawa 2012 s.45-46*

- większej satysfakcji z wykonywania pracy,
- lepszych warunków łączenia kariery zawodowej z życiem prywatnym i rodzinnym,
- sprawnej sieci bezpieczeństwa socjalnego nastawionej na pomoc, której celem jest zwiększenie szans na aktywność społeczną i zawodową i dbałość o przeciwdziałanie różnym formom wykluczenia,
- dostępności dóbr i usług publicznych (zdefiniowanych, standaryzowanych, efektywnie dostarczanych) bez względu na status rodzinny i miejsce zamieszkania,
- otwartych warunków uczestnictwa w życiu publicznym,
- bezpieczeństwa dochodów na starość,
- środowiskowego poczucia równowagi w odniesieniu do warunków krajobrazowych, naturalnego stanu otoczenia oraz żywności,
- udziału w kulturze (co jest ważne dla prorozwojowego potencjału kreatywności),
- poczucia satysfakcji z życia.

Główny cel strategiczny jakim jest poprawa życia Polaków wymaga działań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności, równoważeniu potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa. Z każdym z wymienionych obszarów wskazano cele rozwojowe oraz pożądane kierunki interwencji.

Jako główne wyzwania rozwojowe uznano demografię, nowe technologie, energetykę oraz warunki środowiskowe.

Osiągnięcie wyznaczonych celów nie będzie możliwe bez solidarności pokoleniowej, regionalnej oraz innowacyjnej (tę ostatnią autorzy raportu rozumieją jako „solidarność zasady wyrównywania szans i konkurencyjności w celu innowacyjności”⁴). Środkiem do osiągnięcia wyznaczonych celów jest stabilny i wysoki wzrost gospodarczy (średnio ok. 3,5% wzrostu gospodarczego do 2020 r.).

Podstawowe kierunki działania na rzecz rozwoju i stabilnego wzrostu gospodarczego wiążą się z koniecznością takiego pobudzenia gospodarki by dzięki innowacjom i kapitałowi społecznemu stała się konkurencyjna w stosunku do gospodarek innych krajów. Oznacza to nie tylko przesunięcie środków publicznych w kierunku finansowania wydatków wspomagających rozwój, ale uruchomienie takich mechanizmów, które będą sprzyjały

⁴ Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, Warszawa 2012* s.25

rozpoznawaniu i wykorzystywaniu lokalnych potencjałów rozwojowych tak by kształtować przyszłe przewagi konkurencyjne.

System edukacji odpowiadający na zapotrzebowanie nowoczesnego rynku pracy będzie sprzyjał wyrównywaniu szans i będzie przekładał się na wzrost aktywności zawodowej. Większa pewność i elastyczność zatrudnienia pozwoli w długofalowej perspektywie na stworzenie warunków do realizacji indywidualnych strategii życiowych i rodzinnych, w tym stworzy klimat do zwiększenia dzietności.

Podjęcie wyzwań demograficznych związanych ze starzeniem się populacji wymaga działań na rzecz rozwoju „silver economy”, zmian w systemie opieki zdrowotnej (rozwój medycyny geriatrycznej, opieki długookresowej nad osobami w podeszłym wieku), zwiększenia możliwości dostępu do odpowiedniej jakości usług zdrowotnych (w tym nowoczesnej rehabilitacji) i opiekuńczych, zwiększenia wszelkich form aktywności ludzi starszych, wykorzystania ich potencjałów, zapobieganiu wykluczeniu społecznemu.

Sytuacja demograficzna wymusza prowadzenie aktywnej polityki migracyjnej i integracyjnej umożliwiającej asymilację napływających obcokrajowców, pokonanie barier i różnic kulturowych, zapobieżeniu wykluczeniu społecznemu.

Realizacja strategii została podzielona na 3 etapy:

Lata 2012-2015 – poświęcone na przywracanie równowagi w finansach publicznych, negocjacje korzystnych transferów środków europejskich z nowego okresu programowania, identyfikacja wszystkich wyzwań rozwojowych, „budowania fundamentów przyszłego rozwoju”.

Okres 2015-2020 to realizacja celów zgodnie ze Średniookresową Strategią Rozwoju Kraju oraz kierunkami rozwoju wyznaczonymi przez dokument „Europa 2020” (m.in.: stopniowy wzrost zatrudnienia, kształcenia ustawicznego, odsetka osób z wyższym wykształceniem, zmniejszenie odsetka osób żyjących poniżej granicy ubóstwa).

Kolejne lata (2020-2030) – to realizacja długoterminowych celów, „uzyskiwanie widocznych przewag w nowych typach konkurencyjności”, kontynuacja inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju – przy pomocy zestawu wskaźników będzie monitorowana skuteczność podejmowanych działań na rzecz realizacji strategicznych celów rozwojowych.

Dla wskaźników „demograficznych” założono – w stosunku do wartości z 2010 r.:

- wzrost współczynnika dzietności do wartości 1,7 w 2030 r. ,
- przyrost przeciętnego trwania życia mężczyzn o prawie 6 lat (80 lat w 2030 r.), zaś kobiet o 3 lata (84 lata w 2030 r.),
- dodatnie saldo migracji w końcu okresu programowania oraz wskaźnik zatrudnienia imigrantów powyżej 75 %.

Ponadto założono:

- wzrost wskaźników zatrudnienia we wszystkich grupach wieku,
- ponad trzykrotnie większy wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 65-69,
- wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku 5 lat – 70% w 2030 r. (obecnie 57,7%),
- obniżenie o rok wieku wejścia na rynek pracy (21 lat w 2030 r.),
- obniżenie wskaźników bierności społecznej młodzieży.

Tak długi horyzont w strategii rozwoju społecznego wymaga uwzględnienia ryzyka wynikającego z potencjalnych scenariuszy przebiegu wydarzeń w zglobalizowanym świecie i uwzględnienie ich w strategiach rozwoju.

„Widoczne już obecnie ujawnianie się nowych sił w polityce i gospodarce może spowodować dekoncentrację władzy w świecie w stosunku do modelu dzisiejszego, (...) współzawodnictwo o różnego typu deficytowe zasoby, w tym i te, które warunkują rozwój rolnictwa i spełnianie potrzeb żywnościowych, (...). Deficytowe mogą także okazać się zasoby kapitału – środków finansowych na rozwój.(...)”. „Jak wynika z analizy, o możliwych scenariuszach rozwoju Polski decydują: demografia, nowe technologie, energetyka – jej zasoby i źródła wytwarzania, warunki środowiskowe, oraz układ sił w świecie – zależny nie tylko od dotychczasowego status quo, ale i od zmienności wskazanych czynników”⁵.

1.2. Inne dokumenty z zakresu polityki społecznej

Other documents about social policy

Poza wymienionymi dokumentami strategicznymi, co roku ukazują się raporty i rekomendacje Rządowej Rady Ludnościowej. W 2012 r. na II Kongresie Demograficznym

⁵ por. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, Warszawa 2012* s.16 - 20

z inicjatywy RRL poddano pod dyskusję i przyjęto nowe „Założenia polityki ludnościowej Polski 2012.”, w horyzoncie do 2020 r. Jako główne cele do realizacji wskazano:

Cel I. Tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu rodzin, przede wszystkim poprzez zawierania małżeństw i realizację planów prokreacyjnych

Cel II. Tworzenie warunków sprzyjających integracji w starzejącym się społeczeństwie – zmniejszenie skali zagrożenia wykluczeniem społecznym ludzi starszych, niesamodzielnych i niepełnosprawnych

Cel III. Poprawa stanu zdrowia ludności i ograniczanie umieralności

Cel IV. Określenie kierunków i zasad polityki migracyjnej polski w dobie integracji europejskiej

„Założenia programu polityki ludnościowej” wyznaczają kierunki działań, niezbędnych do osiągnięcia przyjętych celów. Obejmują zarówno kierunki, które są już przyjęte i znajdują się w różnych fazach operacjonalizacji, jak i kierunki nowe, niezbędne dla realizacji poszczególnych celów. Ich realizacja nie zawsze jest możliwa w obecnej sytuacji ekonomicznej kraju, natomiast uznanie ich za uzasadnione pozwoli na określenie działań możliwych do realizacji etapowo lub w dalszej perspektywie. Za taki horyzont czasowy przyjęto rok 2020 r.⁶

Problemami demograficznymi, a przede wszystkim polityką rodzinną zajmuje się – powołany przez Prezydenta RP – Zespół Ekspertów. W wyniku prac Zespołu powstał projekt „Dobry klimat dla rodziny. Program Polityki Rodzinnej Prezydenta RP”, zawierający diagnozę problemu i rekomendacje działań - listę rozwiązań systemowych, prowadzących do „kształtowania warunków dla odnowy demograficznej kraju, odpowiedzialnego rodzicielstwa i dobrego dzieciństwa”.

W pracach nad założeniami nowej prognozy demograficznej analizowano zapisy dokumentów strategicznych w kontekście wpływu ich realizacji na kształtowanie się procesów determinujących rozwój ludności Polski.

⁶ Rządowa Rada Ludnościowa *Założenia polityki ludnościowej Polski 2012*. Warszawa 2012 s.7

2. Uwagi metodologiczne

Methodological remarks

2.1. Prognoza dzietności

Fertility projection

Wyznaczanie współczynnika dzietności i średniego wieku rodzenia

Projection of total fertility rate and mean age of childbirth

- Spośród przygotowanych wariantów zmian współczynnika dzietności (TFR), za najbardziej prawdopodobny został uznany przez ekspertów wariant średni. W tym wariantcie wartości TFR dla późniejszych lat prognozy (po 2025 r.) ustalono dokonując ekstrapolacji logarytmicznej na podstawie wartości tego współczynnika w latach 2003 – 2009 (w podziale miasto-wieś). Wariant ten zakłada, że nastąpi powrót do rosnącego trendu TFR, obserwowanego w tych latach, choć wzrost TFR będzie stopniowo ulegał wyhamowaniu (stąd interpolacja logarytmiczna). Jednocześnie, w związku z obserwowanym w latach 2010-2013 spadkiem wartości TFR, założono że odwrócenie tendencji malejącej nie nastąpi od razu i przez kilka pierwszych lat prognozy wartość TFR będzie zbliżona do wartości z 2013 r. Umownie przyjęto, że będzie się tak działo do 2017 r. Wartości pomiędzy 2017 a 2025 r. uzyskano przy pomocy interpolacji.
- Do prognozy średniego wieku rodzenia (MAC) założono, że w 2070 r. jego wartość dla miast (gdzie tradycyjnie zawsze była wyższa) wyniesie 32 lata (przyjęta jako górna granica wzrostu MAC, podobnie jak w prognozie ONZ). Założono, że dla wsi graniczna wartość MAC będzie niższa i wyniesie około 31,7 (co oznacza około trzykrotne zmniejszenie różnicy w średnim wieku rodzenia pomiędzy miastem a wsią).
- W następnej kolejności utworzony został model struktury TFR dla średniego wieku rodzenia równego 32 lata. Pod pojęciem "struktura TFR" rozumiemy rozkład cząstkowych współczynników płodności według wieku (ASFR, [liczony dla kobiet w wieku od 15 do 49 lat]), podzielonych przez ich sumę (czyli TFR, [stąd elementy struktury TFR sumują się do 1]). W tym celu wybrano rozkłady ASFR tych krajów europejskich, w których średni wieku rodzenia jest najwyższy. Następnie dokonano dla tych wybranych krajów ekstrapolacji składowych struktury TFR, tak by uzyskać potencjalne rozkłady o średnim wieku rodzenia równym 32. W kolejnym kroku obliczono

średnie współczynniki z tych rozkładów, by stworzyć modelowy rozkład wykorzystany w dalszych obliczeniach.

- Następnie ze względu na niewielkie oboczności (szczególnie na poziomie województw) obserwowane w empirycznych rozkładach struktury TFR, konieczne było ich „wygładzenie”. Wykorzystano do tego modele: w przypadku miast rozkład normalny, w przypadku wsi rozkład gamma. Rozkład gamma lepiej odzwierciedla strukturę TFR, gdy średni wiek rodzenia jest niższy, a jej rozkład bardziej lewoskośny. Z kolei rozkład normalny znacznie lepiej obrazuje bardziej symetryczne rozkłady przy wyższym MAC. W dalszym horyzoncie prognozy rozkłady będą coraz bardziej prawoskośne.
- Zarówno model dla miast jak i dla wsi stworzono wykorzystując znane wartości parametrów MAC oraz wariancji wieku rodzenia. Rozkłady poddano jednak modyfikacjom, które miały na celu zniwelowanie znacznych odchyłeń (między empirycznymi a uzyskanymi z rozkładu wartościami) dla najmłodszych oraz najstarszych roczników wieku. Wszystkie stworzone modelowe rozkłady mają MAC zbieżny ze swoimi empirycznymi odpowiednikami. W uzyskanych modelowych strukturach TFR wykonano niewielką modyfikację wartości tak by suma składowych struktury była równa 1.
- Dysponując wygładzonym empirycznym rozkładem dla miast w 2013 r. oraz rozkładem modelowym o średnim wieku rodzenia (MAC) równym 32 w 2070 r., wykonano pomiędzy nimi interpolację logarytmiczną. Parametry tej regresji zmodyfikowano tak, by w pierwszych latach prognozy, wartości MAC były jak najbardziej zbliżone do tych, które otrzymalibyśmy ekstrapolując liniowo wzrostowy trend MAC z ostatnich lat.
- Uzyskany w powyżej wymienionej interpolacji model dla średniego wieku rodzenia równego 31,7 przyjęto jako docelowy model dla wsi. Następnie wykonano analogiczną interpolację jak dla miast.
- W ostatnim etapie pomnożono strukturę TFR w każdym roku przez przygotowaną wcześniej prognozowaną wartość TFR, uzyskując w ten sposób wartości współczynników płodności (ASFR). Mnożąc wyliczone wartości ASFR przez liczbę kobiet w danym wieku uzyskano liczbę urodzeń.

Prognoza dla województw

Projection for voivodships

- Strukturę TFR w 2013 r. wygładzono dokładnie w taki sam sposób jak w prognozie ogólnopolskiej.
- Następnie wyznaczono końcowy MAC dla poszczególnych województw (w podziale miasto i wieś). Przyjęto, że różnice pomiędzy MAC dla poszczególnych województw, a MAC dla Polski ulegną trzykrotnemu zmniejszeniu w przeciągu horyzontu prognozy.
- Znając docelowe wartości MAC, przyporządkowano im modelowe rozkłady, na podstawie rozkładów uzyskanych w prognozie ogólnopolskiej. Jako, że dla części województw prognozowane MAC w ostatnim roku prognozy jest wyższe niż dla Polski ogółem, konieczne było wykonanie ekstrapolacji współczynników dalej w przyszłość. Wykonano to biorąc pod uwagę trendy z ostatnich pięciu lat prognozy.
- Podobnie jak w prognozie ogólnopolskiej, przy wykorzystaniu interpolacji logarytmicznej wyznaczono struktury TFR dla poszczególnych lat prognozy.
- Celem wyznaczenia przyszłych wartości współczynnika dzietności, wyliczono różnice (w podziale miasto-wieś) pomiędzy TFR dla poszczególnych województw, a TFR dla Polski dla lat 2000 – 2013. Następnie dokonano ekstrapolacji logarytmicznej tych różnic. Założono, że w najbliższych kilku latach utrzymają się obecne (dywergencyjne) trendy zmian TFR w województwach. Potem jednak ulegną one zahamowaniu. W związku z tym przyjęto, że w 2020 roku różnice będą takie jak wynika z interpolacji, natomiast w ostatnim roku prognozy zmniejszą się o połowę. Wartości różnic w pozostałych latach obliczono dokonując interpolacji pomiędzy wartościami z 2013 r., a 2020 r. oraz 2020 a 2050 r.
- Na koniec różnice te odjęto od TFR dla Polski (w podziale miasto – wieś) uzyskując tym samym wartości TFR dla poszczególnych województw w kolejnych latach prognozy. Po przemnożeniu ich przez struktury TFR uzyskano wartości współczynników płodności (ASFR).

2.2. Prognoza umieralności i trwania życia

Mortality projection and life expectancy

Opracowując prognozę umieralności dla Polski, przyjęto jako wzorzec kierunki zmian, jakie obserwowane są w rozwiniętych krajach europejskich, takich jak: Belgia, Dania,

Niemcy, Irlandia, Grecja, Hiszpania, Francja, Włochy, Niderlandy, Austria, Portugalia, Finlandia, Szwecja, Wielka Brytania, Norwegia, Szwajcaria. Ze względu na niekompletne dane pominięto Islandię, Lichtenstein i Luxemburg.

- Z baz EUROSTATU pobrane zostały prawdopodobieństwa zgonów dla wybranych krajów dla lat 1992-2011 wg płci i pojedynczych roczników wieku, a następnie wyznaczone średnie prawdopodobieństwa zgonów dla wszystkich krajów (dla każdego roku, wieku i płci).
- Na podstawie średnich wartości prawdopodobieństw zgonów dla krajów obliczone zostały parametry trwania życia (e_0). Otrzymane wyniki porównano z wartościami przeciętnego trwania życia dla Polski i ustalono dystans, jaki dzielił Polskę do wybranych krajów w 2012 r.
- Przyjęto założenie, że tendencję spadku prawdopodobieństw zgonów w długich okresach (średnie dla wybranych krajów) można przedstawić za pomocą funkcji logarytmicznej bądź wykładniczej właściwej dla każdego wieku i płci.
- Odrzucono model logarytmiczny, dla którego współczynniki determinacji przyjmowały stosunkowo niskie wartości, przyjęto natomiast model wykładniczy dający dobre i bardzo dobre dopasowanie danych empirycznych do danych teoretycznych.
- Opierając się na założeniu, że spadek umieralności w Polsce będzie kontynuowany w sposób podobny do obserwowanego w przeszłości w krajach Europy zachodniej, przyjęto dla węzłowych lat – przy uwzględnieniu opóźnienia Polski w stosunku do wybranych krajów – odpowiednie prawdopodobieństwa zgonów wyznaczone na podstawie średniej z danych empirycznych tych krajów. W perspektywie dalszych lat prognozy, jako wzorzec przyjęto trendy umieralności przewidywane dla krajów rozwiniętych (opracowane na podstawie danych z minionych 20 lat).
- Dla ustalenia przyszłego poziomu umieralności niemowląt przyjęto założenie kontynuacji korzystnych zmian jakie są obserwowane w Polsce. Tempo spadku współczynnika zgonów niemowląt – w porównaniu z obserwowanym w latach 90-tych – osłabnie, jednak jego wartość w 2050 r. będzie dwukrotnie niższa, niż notowana obecnie.
- Przyjęto założenie, że różnica w długości przeciętnego trwania życia mężczyzn mieszkających w miastach i na wsi będzie się stopniowo zmniejszać, natomiast dla kobiet wielkości te – podobnie jak obecnie – będą utrzymywały się na zbliżonym poziomie.
- Dla województw założono spadek natężenia zgonów zgodny z przewidywanymi ogólnopolskimi parametrami trwania życia, przy jednoczesnym utrzymaniu aktualnych różnicowań.

2.3. Prognoza migracji wewnętrznych i zagranicznych

Projection of the internal and international migration

Migracje wewnętrzne pobyt stały

Internal migration for permanent residence

- W prognozie migracji wewnętrznych należało przewidzieć wielkości migracji dla Polski ogółem, napływu do miast, odpływu z miast, napływu na wieś, odpływu ze wsi oraz napływów i odpływów do/z poszczególnych województw. Migracje wewnętrzne na pobyt stały nie mają wpływu na liczbę ludności kraju – napływ dla Polski ogółem jest równy odpływowi, w wyniku czego saldo migracji dla całego kraju jest zerowe. Mają natomiast istotny wpływ na liczbę ludności miejskiej i wiejskiej oraz ludności poszczególnych województw.
- Spośród przygotowanych przez GUS trzech wariantów wielkości migracji wewnętrznych w przyszłości, za najbardziej prawdopodobny został uznany przez ekspertów wariant średni (wariant 2).
- Z analizy danych dla lat wcześniejszych wynika, że intensywność migracji (liczba migrantów przypadająca na 1000 osób) jest zależna od wieku ludności. W wariantcie 2 wyznaczono dla każdego rocznika wieku średnią intensywność migracji jaką obserwowano w latach 2009-2012. Założono, że w kolejnych latach będzie ona dla każdego rocznika wieku taka sama jak dla analogicznego rocznika w latach 2009-2012. Liczbę migracji w poszczególnych latach (do 2035 r.) uzyskano jako iloczyn liczby osób dla poszczególnych roczników wieku w danym roku – wynikającej z jednego z wariantów prognozy – oraz wyznaczonej intensywności migracji dla tych roczników. Dla lat 2035-2050 przyjęto wartości z 2035 r.
- Analogicznie wyznaczono wielkość napływu do miast i odpływu z miast. Napływ na wieś wyznaczono jako różnicę napływu ogółem i napływu do miast, analogicznie odpływ ze wsi wyznaczono jako różnicę odpływu ogółem i odpływu z miast.
- Saldo migracji dla miast i wsi wyznaczono jako różnicę odpowiednich napływów i odpływów.

Prognoza dla województw

- Wyznaczono średnie udziały napływu do poszczególnych województw w liczbie migracji ogółem w sześciu ostatnich latach (2008-2013) i otrzymano średnią strukturę napływu według województw w tym okresie.
- Wielkość napływu do województw w poszczególnych latach 2014-2035 otrzymano poprzez rozszacowanie prognozowanego napływu ogółem (dla Polski) w danym roku ustaloną wcześniej strukturą napływu według województw.
- Analogicznie ustalono wielkość odpływu z poszczególnych województw w kolejnych latach.
- Saldo wyznaczono jako różnicę napływu i odpływu.

Migracje zagraniczne na pobyt stały

Internal migration for permanent residence

- W prognozie migracji zagranicznych należało przewidzieć wielkości imigracji do Polski, emigracji z Polski oraz migracji zagranicznych do/z województw – z uwzględnieniem terenów wiejskich i miejskich.
- Podobnie jak w przypadku migracji wewnętrznych za najbardziej prawdopodobny uznano wariant 2. Ze względu na dynamiczny charakter migracji i trudności w trafnym przewidzeniu skali migracji w odległej przyszłości, przygotowano prognozę zmian do 2035 r., a dla lat 2035-2050 przyjęto wartości z 2035 r.
- Punktem wyjścia było przyjęcie założenia, że w 2035 r. saldo migracji zagranicznych osiągnie wartość zerową, co oznacza, że wielkość emigracji zostanie zrównoważona wielkością imigracji. Początkową wartość salda migracji (dla 2014 r.) wyznaczono jako średnią wartość salda z lat 2011-2013. Założono, że wartość salda będzie rosła liniowo, wyznaczono zatem równanie prostej przechodzącej przez 2 ustalone punkty i obliczono wartości salda dla lat 2014-2035.
- Wielkość emigracji przyjęto na stałym poziomie średniej wartości z trzech ostatnich lat (2011-2013).
- Wielkość imigracji dla poszczególnych lat 2014-2035 obliczono jako sumę emigracji i salda migracji w danym roku.
- Analogicznie wyznaczono wartość emigracji, imigracji i salda dla miast i wsi.

Prognoza dla województw

- Wyznaczono średnie udziały imigracji do poszczególnych województw w liczbie imigracji ogółem w trzech ostatnich latach (2011-2013) i otrzymano średnią strukturę imigracji według województw w tym okresie.
- Wielkość imigracji do województw w poszczególnych latach 2014-2035 otrzymano poprzez rozszacowanie prognozowanej imigracji do Polski ogółem w danym roku ustaloną wcześniej strukturą imigracji według województw.
- Analogicznie ustalono wielkość emigracji z poszczególnych województw w kolejnych latach.
- Saldo migracji zagranicznych dla województw wyznaczono jako różnicę imigracji i emigracji.

Idea przewidywania wielkości migracji w wariantach 1 i 3 – zarówno dla migracji wewnętrznych jak i zagranicznych – została przedstawiona w założeniach do prognozy migracji.

3. Analiza i założenia dzietności

Analysis and projection assumptions for mortality

3.1. Dzietność kobiet i urodzenia w Polsce 1990-2013. Diagnoza

Fertility and births in Poland 1990- 2013. Analysis

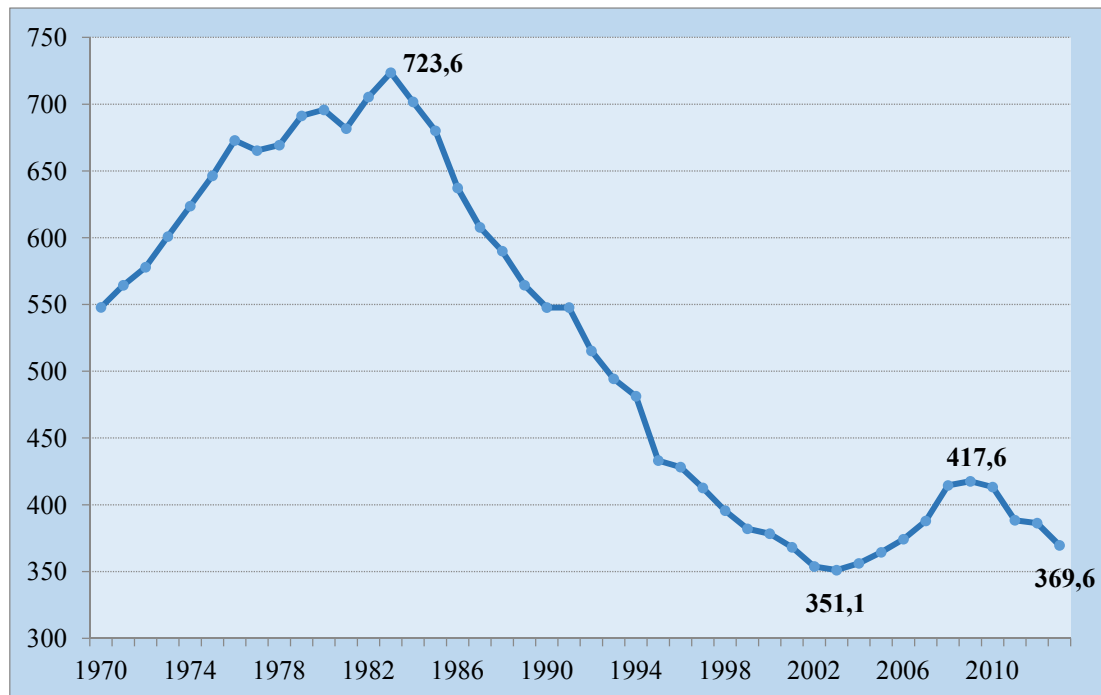
Zmiany liczby i natężenia urodzeń

Changes of number of births and fertility rates

Po powojennym boomie urodzeniowym, w zasadzie od końca lat 50. dzietność w Polsce zmniejszała się do około 1970 r. W latach 70. w wiek największej aktywności prokreacyjnej weszły roczniki kobiet z wyżu lat 50., co w konsekwencji spowodowało znaczny wzrost liczby urodzeń (Wyk. 1). Dekada ta charakteryzowała się wysokim, względnie stabilnym poziomem dzietności w skali kraju. Wzrost dzietności notowany w końcu tego okresu, który utrzymywał się do 1983 r. (współczynnik dzietności wynosił 2,205 w 1978 r. i 2,416 w 1983). był implikacją ówczesnej sytuacji społecznej i ekonomicznej oraz zmian w systemie zasiłków na początku lat 80. W kolejnych latach obserwowano systematyczny spadek liczby i natężenia urodzeń .

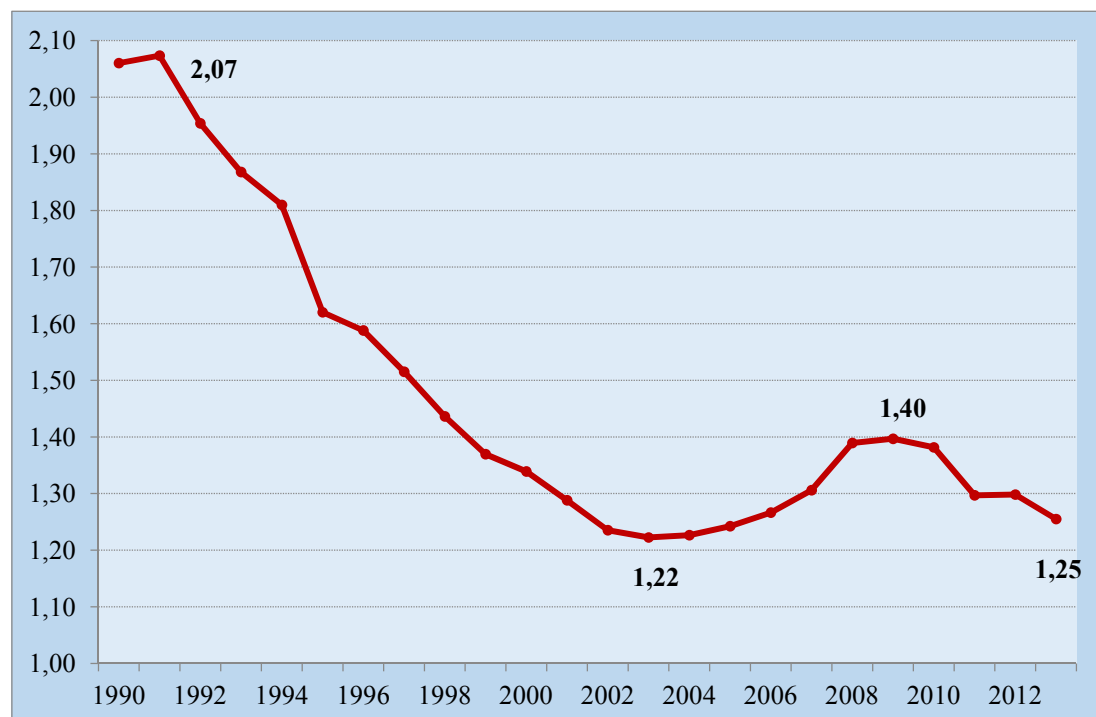
Wyk. 1. Urodzenia w Polsce w latach 1970-2013 (w tys.)

Chart. 1. Number of births in Poland 1970-2013 (in thous.)

Wyk. 2. Przekrojowy współczynnik dzietności (TFR) w Polsce w latach 1990-2013

Chart. 2. Total fertility rate in Poland 1990-2013

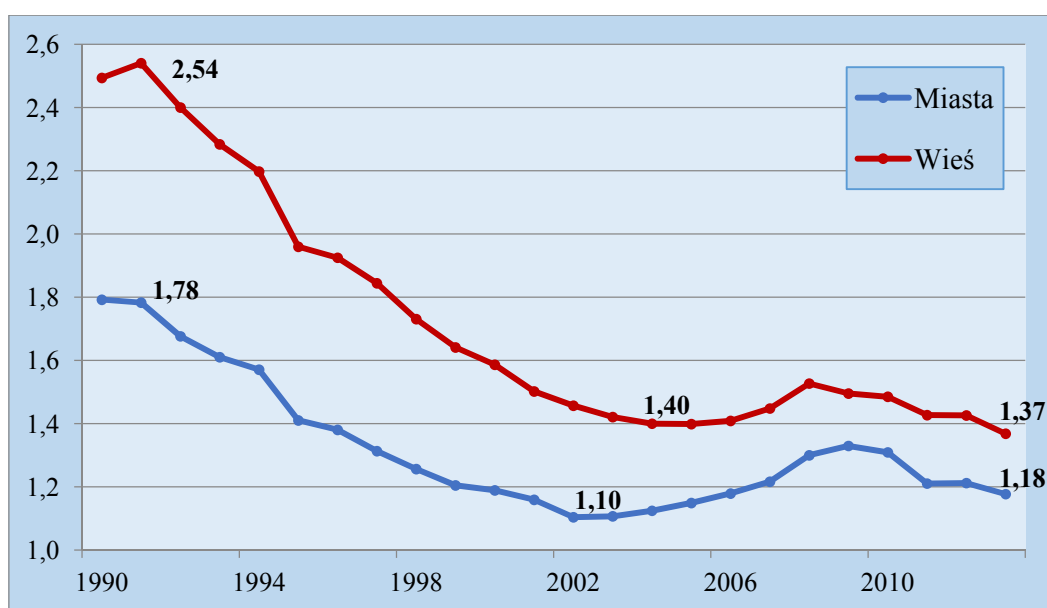
W latach 90. tempo spadku dzietności uległo przyśpieszeniu. Zmiany płodności i natężenia urodzeń według wieku, a także wzrost liczby i odsetka urodzeń pozamałżeńskich wiąże się z wpływem przekształceń społeczno-ekonomicznych.

Rok 2003 był rokiem o rekordowo niskiej liczbie urodzeń – nieco ponad 351 tys. (współczynnik dzietności wyniósł wówczas 1,22). W 2004 r. nastąpiło przełamanie tendencji spadkowej i do 2007 r. obserwowany był niewielki wzrost natężenia i liczby urodzeń. Następnie odnotowano raptowny wzrost natężenia i liczby urodzeń, który utrzymał się na zbliżonym poziomie przez dwa kolejne lata (w 2009 r. współczynnik dzietności wyniósł około 1,4 i był najwyższy w minionej dekadzie). Począwszy od 2011 r. obserwuje się ponownie spadek intensywności oraz liczby urodzeń zbliżony do wartości notowanych w 2007 r. W 2012 r. zarówno natężenie, jak i liczba urodzeń nie uległy większej zmianie, natomiast 2013 r. przyniósł dalszy wyraźny spadek omawianych wielkości (Wyk. 2).

Od wielu lat obserwuje się stopniowe wyrównywanie wartości współczynnika dzietności (TFR – *Total fertility rate*) w miastach i na obszarach wiejskich. W 1990 r. TFR był o 0,7 wyższy na wsi niż w miastach. W ciągu dekady – do 2000 r. różnica zmniejszyła się do 0,4, a do 2009 r. spadła do 0,17. Przez ostatnie cztery lata zauważyć można wyhamowanie tej tendencji. Należy jednak przypuszczać, że w dłuższej perspektywie poziom dzietności w miastach i na wsi będzie systematycznie dążył do wyrównania (Wyk.3).

Wyk. 3. Przekrojowy współczynnik dzietności w miastach i na wsi w latach 1990-2013

Chart. 3. Total fertility rate in urban and rural areas 1990-2013

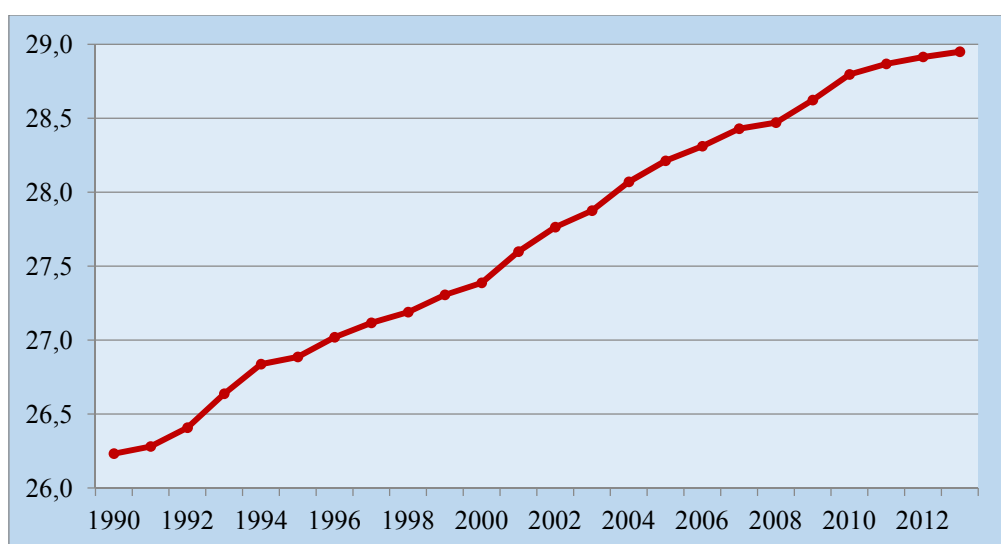
Zmiany w strukturze urodzeń według wieku matki

Changes in distribution of births according to mother's age

Po 1989 r. wyraźnie wzrósł średni wiek rodzenia dziecka (*MAC – mean age of childbearing*). W 1990 r. wynosił 26,2 lat, w 2000 – 27,4 lat, a w 2013 – 29,0 lat (Wyk. 4). Opóźnianie macierzyństwa jest charakterystyczną cechą zachowań prokreacyjnych, obserwowanych w innych krajach europejskich już od lat 60. XX wieku. Pomimo znacznego wzrostu MAC, Polska nadal należy do krajów o stosunkowo niskim wieku macierzyństwa.

Wyk. 4. Średni wiek rodzenia w Polsce w latach 1990-2013

Chart. 4. Mean age at childbirth in Poland 1990-2013

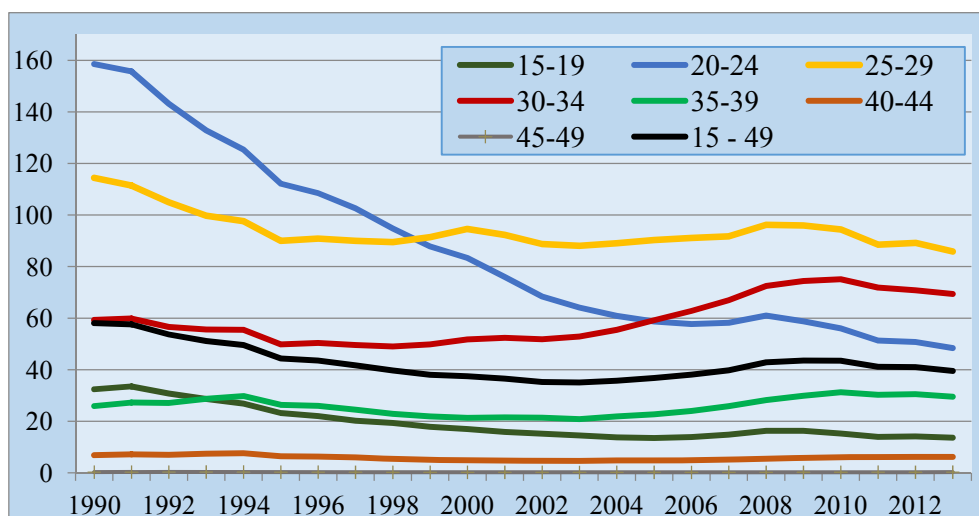
Wzrost średniego wieku rodzenia jest w oczywisty sposób związany z systematycznym przesuwaniem się najwyższego natężenia urodzeń do starszych grup wieku kobiet.

Od wielu lat następuje silny spadek natężenia urodzeń w grupie wieku 20-24 lata. W 1990 r. była to grupa wieku o najwyższym natężeniu urodzeń, kobiety w tym wieku rodziły – 159 dzieci (na 1000 kobiet), w 2012 r. – już tylko 51. Od 1999 r. najwyższą intensywnością płodności charakteryzują się kobiety w wieku 25-29 lat. Warto zauważyć, że od 2005 r. wyższe natężenie urodzeń obserwuje się również w grupie wieku 30-34 lata.

Na początku lat 90. wyraźnie zmniejszyła się intensywność urodzeń kobiet w wieku 25-29 lat i od 1995 r. ustabilizowała się na mniej więcej stałym poziomie – około 90 urodzeń na 1000 kobiet. Jeżeli średni wiek macierzyństwa dalej będzie się zwiększał, należy się spodziewać spadku natężenia urodzeń również w tej grupie wieku.

Wyk. 5. Współczynniki płodności dla poszczególnych grup wieku w latach 1990-2013

Chart. 5. Fertility rates for age groups 1990-2013

Od 2003 r. bardzo wyraźny wzrost natężenia urodzeń można zauważyć w grupach wieku 30-34 lata oraz 35-39 lat. W latach 2004-2010 przeciętny wzrost natężenia urodzeń kobiet w tych grupach wieku wynosił – w skali roku – odpowiednio 5,1% oraz 5,9%. Można przypuszczać, że z czasem grupa 30 – 34 lata stanie się grupą o najwyższej intensywności urodzeń. Warto również zauważyć, że w 1990 r. poziom urodzeń kobiet w wieku 35-39 lat był o jedną czwartą niższy niż w najmłodszej grupie wieku 15-19 lat. W 2013 r. był już ponad dwukrotnie wyższy (Wyk. 5).

W 1990 r. płodność kobiet w wieku 20-24 lat tworzyła 41,3% współczynnika dzietności, w 2013 r. o ponad połowę mniej – 19,1%. Wyraźnie wzrósł natomiast udział wyższych grup wieku: 30-34 lata (z 12,3% do 27,5%) oraz 35-39 lat (z 4,8% do 11,6%). Od 2006 roku spada również udział płodności grupy 25-29 lata w tworzeniu TFR (Tabl. 1).

Tabl. 1. Udział płodności poszczególnych grup wieku (w %) w przekrojowym współczynniku dzietności (TFR)

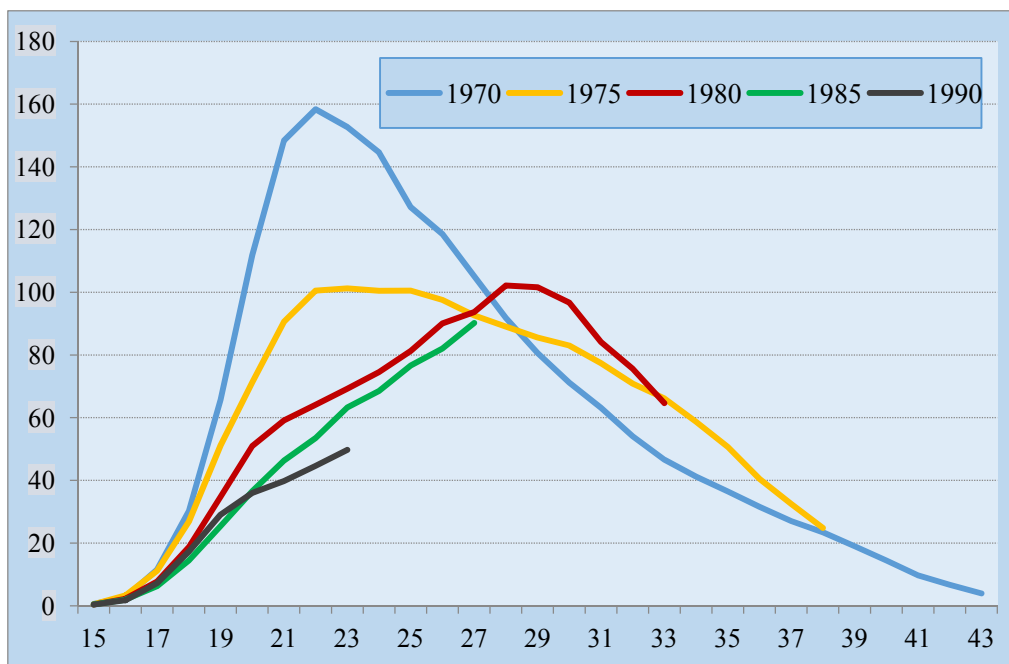
Table 1. The share of fertility of each group in total fertility rate (in %)

Wyszczególnienie	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
1990	8,04	41,33	26,14	12,25	4,78	0,93	0,07
1995	6,89	37,63	28,91	14,40	5,81	1,09	0,07
2000	6,36	33,71	31,63	16,39	6,32	1,14	0,07
2005	5,19	27,19	35,79	19,98	7,17	1,26	0,09
2010	5,25	22,98	35,08	23,65	8,66	1,37	0,08
2013	5,17	19,11	34,03	27,54	11,64	2,40	0,11

Szybkie przesuwanie się największego natężenia urodzeń w kierunku starszych roczników widoczne jest jeszcze wyraźniej, jeśli porówna się ze sobą kohorty kobiet urodzonych w kolejnych latach (Wyk. 6). Kohorty urodzone w latach 1965 – 1975 miały najwyższe natężenie urodzeń w wieku 22 lat, zaś kohorta z 1978 roku – dopiero w wieku 28 lat⁷.

Wyk. 6. Współczynniki płodności na 1000 kobiet dla wybranych kohort⁸

Chart. 6. Fertility rates per 1000 women for chosen cohorts

Zmiany w strukturze urodzeń według kolejności

Changes in distribution of births according to birth order

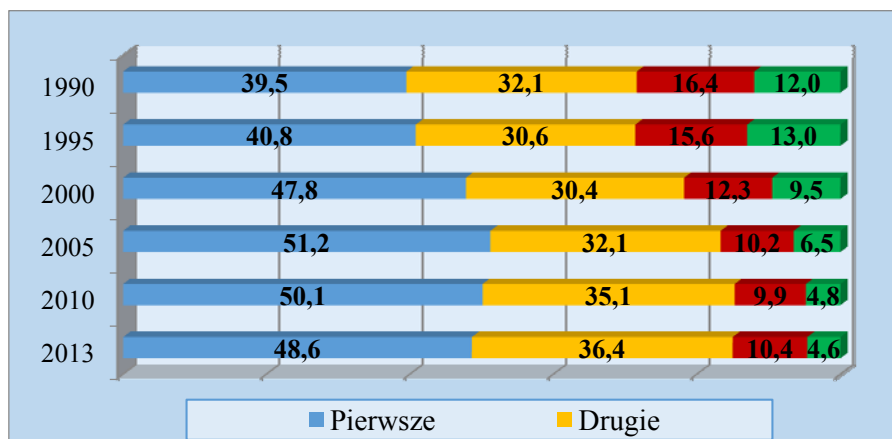
W ostatniej dekadzie obserwujemy systematyczny wzrost odsetka urodzeń pierwszej i drugiej kolejności jak również wyhamowanie bardzo wyraźnego w latach 90. spadku odsetka urodzeń trzeciej kolejności (Wyk. 7). Nadal natomiast utrzymuje się, obserwowany od 1994 r., spadek odsetka urodzeń czwartych i dalszych (w 1994 r. wynosił 13,9%, w 2013 r. zaledwie 4,6%).

⁷ Por. D. Holzer – Żelawska, K.Tymicki, *Cohort and Period Fertility of Polish Women 1945 – 2008, Studia Demograficzne* Nr 1/2009 s. 52-54

⁸ Kohorta - Zbiorowość ludzi, wyodrębniona na podstawie wspólnie przeżytych zdarzeń, które nastąpiły w określonym momencie lub okresie. W tym przypadku dotyczy kobiet urodzonych w danym roku

Wyk. 7. Urodzenia według kolejności w latach 1990-2013

Chart. 7. Births according to order 1990-2013

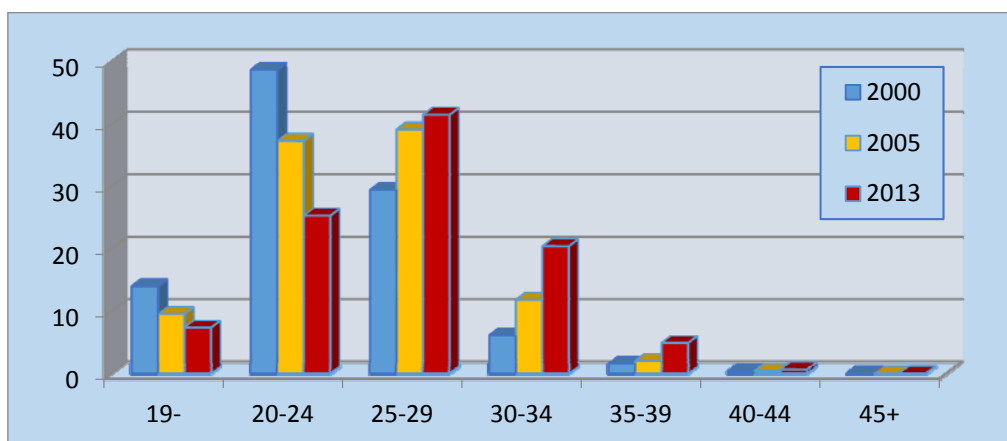

Systematycznie również wzrasta średni wiek rodzenia dla urodzeń różnych kolejności. Dla urodzeń pierwszej kolejności w 1990 r. wynosił 23,3 lat, w 2000 r. 24,5 oraz w 2012 r. 26,6. Dla drugiej odpowiednio 26,5, 28,0 i 30,3 lat. Dla trzeciej – 29,4, 31,0 i 32,7 lat.

Wiąże się to z przesuwaniem największego natężenia urodzeń różnych kolejności do coraz starszych grup wieku. W 2000 r. 48,7% urodzeń pierwszych przypadło na grupę wieku 20-24 lata. W 2013 r. odsetek ten spadł do 25,3% (największe natężenie występuje wśród kobiet w wieku 25-29 lat). Natomiast największe natężenie urodzeń drugich i trzecich przesunęło się w tym okresie z wieku 25-29 lat do wieku 30-34 lata (Wyk. 8).

Wyk. 8. Rozkład urodzeń pierwszych według wieku matki w latach 2000-2013

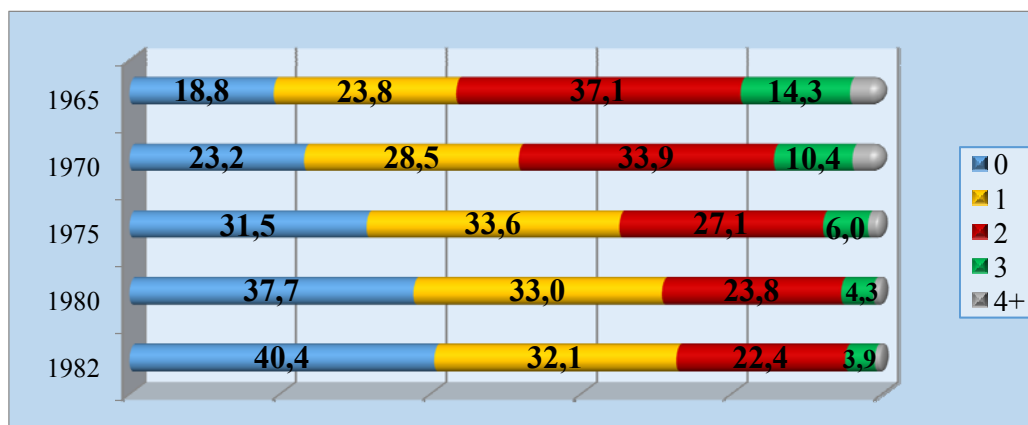
Chart. 8. First births according to the age of mother 2000-2013

Analiza kohortowa umożliwia oszacowanie rozkładów kobiet według liczby dzieci. Oszacowanie to zakłada proporcjonalne zmniejszanie się grup kobiet o tej samej liczbie dzieci w wyniku wymierania i emigracji (oraz proporcjonalne zwiększanie się w wyniku imigracji).

Wyk. 9. Szacunkowy rozkład kobiet w wieku 30 lat z wybranych kohort według liczby dzieci (w %)*

Chart. 9. Estimated distribution of women from selected cohorts according to the number of children at the age 30

* Na podstawie danych dotyczących urodzeń od 1985 roku. Dla kohorty 1965 wykorzystano również dane z badania dzietności kobiet 2002 r. przeprowadzonego przy okazji spisu powszechnego, na podstawie *Plodność w Polsce – analiza kohortowa: kohorty urodzeniowe 1911 – 1986* pod red. Ewa Frątczak, Aneta Ptak Chmielowska, Marek Pęczkowski. *Based on data about births since 1985. For cohort 1965 data from Female Fertility Survey Conducted during National Census of 2002 was also used*

Odsetek kobiet bezdzietnych w wieku 30 lat dla kohorty urodzonej w 1982 r. był ponad dwukrotnie wyższy niż dla kohorty o 17 lat starszej (Wyk. 9). Warto również zauważyć, że dla kolejnych kohort szybko zmniejszał się odsetek kobiet w wieku 30 lat mających dwójkę lub więcej dzieci. Z uwagi na fakt, że w młodszych kohortach wyższe natężenie urodzeń pojawia się wśród kobiet starszych – powyżej 30 lat, należy się spodziewać, że wzrost ostatecznej bezdzietności nie będzie aż tak duży. Warto nadmienić iż, bezdzietność dla kobiet 40 - letnich z kohorty z 1970 (bardzo zbliżona do końcowej) wynosiła 17,5% (czyli o około 6,5 p. proc. mniej niż w wieku 30 lat).

Urodzenia według poziomu wykształcenia matki

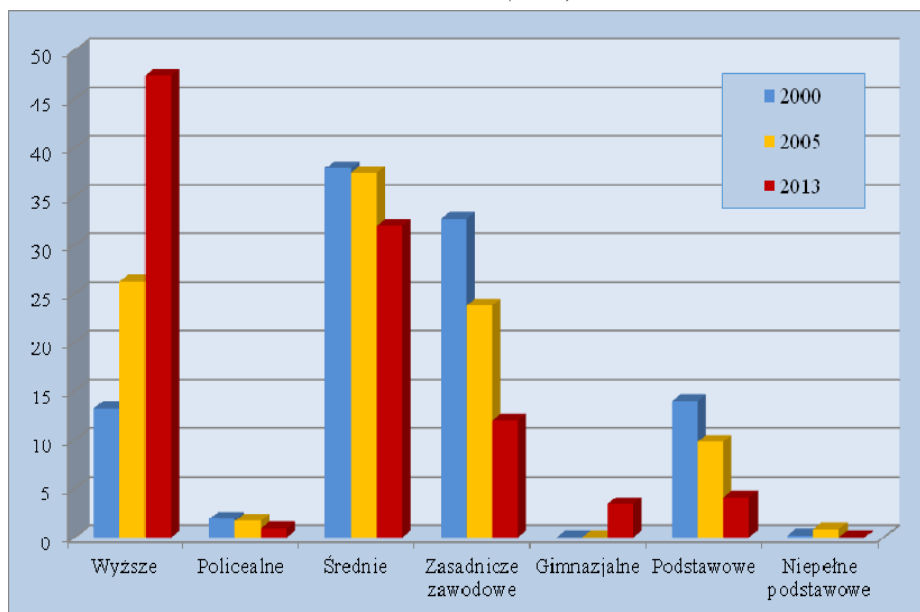
Births according to mother's level of education

Od wielu lat można zaobserwować wyraźny wzrost odsetka kobiet z wyższym wykształceniem rodzących dzieci (Wyk. 10). W 2000 r. 13,2% kobiet, które urodziły dziecko posiadało wyższe wykształcenie, w 2005 r. – 26,3%, a w 2013 r. – 47,4%. W miastach odsetek ten wzrósł z 18,9% w 2000 r. do 56% w 2013 r., a na wsi odpowiednio z 6,2% do 35,8%. Jednocześnie obserwujemy systematyczny spadek odsetka urodzeń przez matki z wykształceniem zasadniczym zawodowym (z 32,7% w 2000 r. do 12% w 2012 r.) oraz podstawowym (z 14% do 4,5% lub do 7,5% jeżeli zaliczyć do tej grupy również matki o wykształceniu gimnazjalnym). Zmiany te wynikają przede wszystkim z ogromnego wzrostu

poziomu wykształcenia jaki miał miejsce w Polsce w omawianym okresie, a nie ze wzrostu natężenia urodzeń wśród lepiej wykształconych kobiet.

Wyk. 10. Struktura urodzeń według poziomu wykształcenia matki w latach 2000-2013 (w %)

Chart. 10. Distribution of births according to the level of education of mother 2000-2013 (in %)

Zmiany w strukturze wieku kobiet

Changes in age structure of female population

Warto zwrócić uwagę, że oprócz zmian w poziomie dzietności na ostateczną liczbę urodzeń istotny wpływ ma liczebność oraz struktura wieku kobiet będących w wieku rozrodczym. Raport Rządowej Rady Ludnościowej *Sytuacja Demograficzna Polski* z 2012 r. wyraźnie wskazuje na to, że pomiędzy rokiem 2005 a 2011 występowało pozytywne oddziaływanie zmian w strukturze wieku kobiet w wieku rozrodczym na ogólną liczbę urodzeń. Miało to związek z wchodzeniem w tym okresie w wiek najwyższej płodności kobiet urodzonych w czasie wyżu demograficznego z początku lat 80.⁹

W najbliższych latach należy się spodziewać coraz silniejszego negatywnego wpływu struktury wieku kobiet w grupie wieku 15-49 lat na poziom urodzeń. W wiek największej płodności będą wchodzić coraz mniej liczne roczniki kobiet urodzonych w latach niżu demograficznego z lat 90. ubiegłego wieku i początku pierwszej dekady obecnego stulecia.

⁹ Por. Rządowa Rada Ludnościowa, *Sytuacja Demograficzna Polski. Raport 2011 – 2012*, Warszawa 2012, s.133 – 134, 138-139

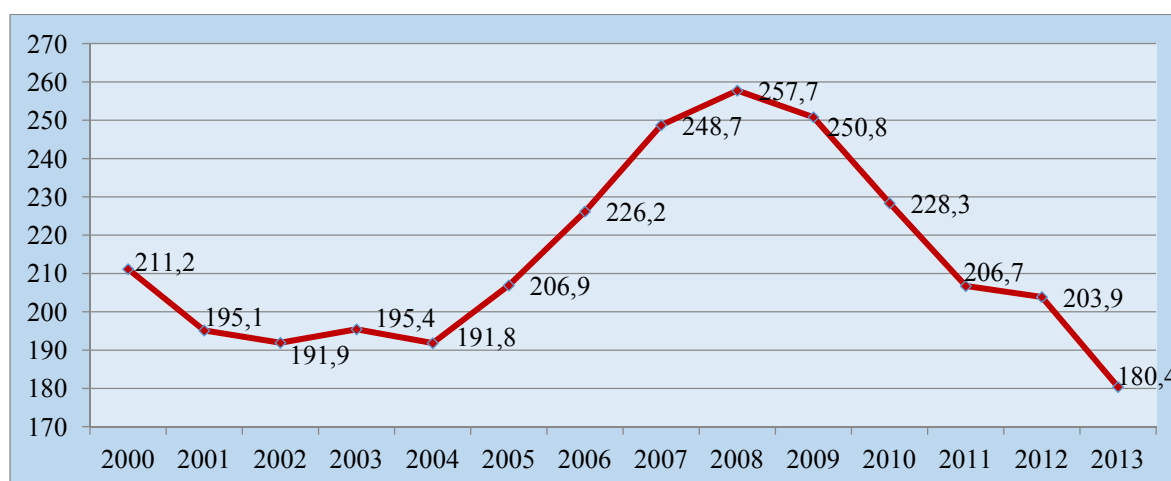
Zmiany liczby zawieranych małżeństw

Changes in number of marriages

Choć od wielu lat odsetek urodzeń pozamałżeńskich w Polsce wyraźnie rośnie (w 1990 r. stanowiły one 6,21% wszystkich żywych urodzeń, w 2000 r. – 12,1%, w 2013 r. – 23,4%) nadal jest on relatywnie niski na tle wielu innych krajów Europy (np. w Szwecji, Estonii, Słowenii i Bułgarii jest to ponad połowa urodzeń). Polska pozostaje krajem gdzie, istnieje wyraźny związek między dzietnością a małżeństwem, choć małżeństwo jest coraz częściej poprzedzane kohabitacją. Dane z badania specjalnego „Rodziny, generacje i płeć kulturowa” (Generations and Gender Survey – GGS-PL) pokazują¹⁰, że w latach 2005-2011, aż 60% zawieranych związków stanowiły kohabitacje, podczas gdy w latach 1990-1995 związki partnerskie stanowiły jedynie 26%. Jednak gdy na świat ma przyjść dziecko, zapada decyzja o małżeństwie – w latach 2005-2011 wśród wszystkich poczęć w związkach, dzieci poczęte w kohabitacji stanowiły 23%, zaś urodzenia w kohabitacji stanowiły 14% urodzeń¹¹. O tym, że małżeństwo jest postrzegane jako forma rodziny właściwa dla wychowywania dzieci świadczą dane dotyczące liczby zawieranych małżeństw w okresie 2000-2013 oraz liczby i natężenia urodzeń. Lata 2005-2008 to okres szybkiego wzrostu liczby zawieranych małżeństw lecz w dalszych latach tendencja ulega odwróceniu (Wyk. 11). W 2013 r. zanotowano rekordowo niską liczbę nowych związków – jedynie 180 tys.

Wyk. 11. Liczba małżeństw w Polsce w latach 2000-2013 (w tys.)

Chart. 11. Number of marriages in Poland 2000-2013 (in thous.)

¹⁰ Informacje o badaniu zawiera tekst Kotowska I. E. i Józwiak J. (2011) Panelowe badanie przemian relacji między pokoleniami, w rodzinie oraz między kobietami i mężczyznami: Generacje, Rodziny i Płeć Kulturowa - GGS-PL, „Studia Demograficzne”, 1(159): 99-106.

¹¹ Por. Anna Matysiak, Anna Baranowska-Rataj, Monika Mynarska, Anna Rybińska, Marta Styrc, Między zmianą światopoglądową a ograniczeniami dnia codziennego: Jakie przyczyny przemian rodziny w Polsce? Jakie rekomendacje dla polityki?, Instytut Statystyki i Demografii, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Oficyna Wydawnicza, 2013, s.7-8.

Małżeństwa są zawierane w coraz późniejszym wieku. Zmiany obserwowane w Polsce po 1989 r. pokazują, że Polska wpisuje się w trend – występujący w innych krajach europejskich – przesuwania decyzji o małżeństwie. W 2000 r. mediana wieku osób wступujących w związek małżeński wynosiła 25,6 lat dla mężczyzn oraz 23,6 lat dla kobiet, w 2013r. – odpowiednio 28,9 oraz 26,8 lat. Podobnie jak w przypadku urodzeń wzrost wartości mediany wiąże się z przesuwaniem największego natężenia zawierania małżeństw do starszych grup wieku. W 1990 r., zarówno dla kobiet jak i mężczyzn, największa liczba zawartych małżeństw na 1000 osób danej płci w danym wieku przypadała na osoby 20-24-letnie (108,5 dla kobiet i 98,6 dla mężczyzn). W 2013 r. największą skłonność do zawarcia związku wykazywały osoby w wieku 25-29 lat (48,5 dla kobiet i 45,5 dla mężczyzn na 1000 osób danej płci w danym wieku). Warto podkreślić, że intensywność zawierania małżeństw przez kobiety w wieku 25-29 lat jest na zbliżonym poziomie jak kobiet w wieku 20-24 lata. Wyraźny wzrost natężenia zawierania małżeństw występuje dla obu płci w grupie wieku 30-34 lata oraz 35-39 lat.

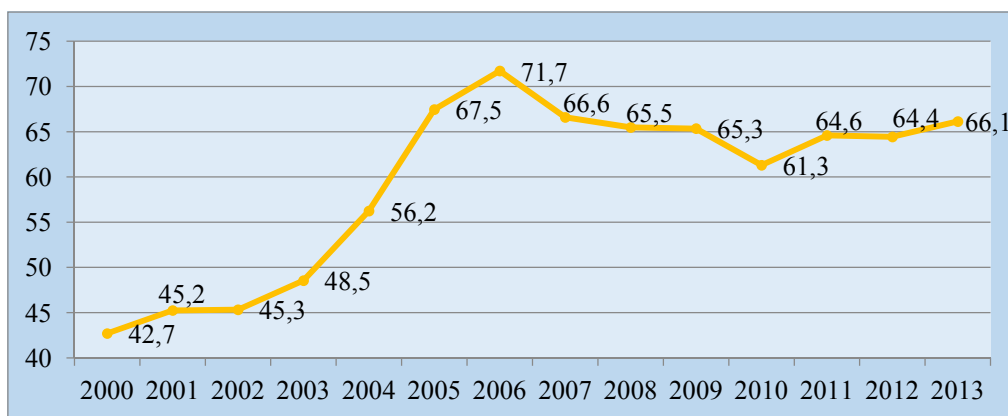
Rozwody i separacje

Divorces and separations

Pomiędzy 2003 a 2006 rokiem w Polsce notowano znaczny wzrost liczby rozwodów. O ile wcześniej, do 2002 r., rozwiązywano przeciętnie 40-45 tys. związków rocznie, to w 2006 r. orzeczono 71,7 tys. rozwodów. W dalszych latach ich liczba nieco zmniejszyła się i od 2007 r. liczba prawnie rozwiązanych związków ustabilizowała się na poziomie 64-67 tys. rocznie. Jedynie w 2010 r. liczba rozwodów spadła do poziomu 61,3 tys. (Wyk. 12).

Wyk. 12. Liczba rozwodów w Polsce w latach 2000-2013 (w tys.)

Chart. 12. Number of divorces in Poland 2000-2013 (in thous.)

W 2013 r. w Polsce orzeczono prawnie 2216 separacji. Separacje wprowadzono w 1999 r. i do dziś stanowią zjawisko marginalne – liczba orzeczonych w ostatnich latach separacji waha się od 2 do 4 tys. Jedynie w latach 2004-2005 wystąpił chwilowy, skokowy wzrost liczby separacji do wartości odpowiednio 5,9 tys. i 11,6 tys. Zjawisko to wiąże się z likwidacją w dniu 1 maja 2004 r. funduszu alimentacyjnego¹².

Polska na tle Europy

Poland compared to other European countries

Wśród krajów tzw. „starej Europy” można wyszczególnić dwie grupy krajów: te w których TFR utrzymuje się na poziomie powyżej 1,7 oraz te, w których nie przekracza 1,5 (Tabl. 2). Regularnie pomiędzy tymi wartościami mieści się tylko poziom dzietności Luksemburga. Peter McDonald nazwał tę granicę „wielką linią podziału”: „*W 2005 [taki sam podział można również obserwować w 2012 roku – por. tabl. 3] kraje rozwinięte można było podzielić na dwie grupy: Grupa 1 zawiera kraje, w których współczynnik dzietności wynosił pomiędzy 1,7 a 2,0, podczas gdy Grupa 2 składała się z krajów o współczynniku dzietności wynoszącym około 1,4 lub mniej. Tylko jeden kraj rozwinięty, Kanada, miał współczynnik dzietności leżący pomiędzy w tymi grupami, bliżej grupy pierwszej. Wyraźna była kulturowa różnica pomiędzy tymi grupami. Grupa 1 zawierała kraje skandynawskie, wszystkie kraje anglojęzyczne, francuskojęzyczne i holenderskojęzyczne. Grupa 2 zawierała wszystkie kraje południowoeuropejskie, wszystkie kraje niemieckojęzyczne i wszystkie rozwinięte kraje azjatyckie. Nie można powiedzieć, że jest to podział przypadkowy. Istotnie, mocne argumenty wskazują, że jest to podział pomiędzy krajami, w których istnieje silne wsparcie dla osób, które posiadają dzieci a tymi, w których tego wsparcia brakuje. Po raz kolejny, najważniejsze jest ogólne postrzeganie polityki prorodzinnej danego państwa, a nie różnice w szczegółowych rozwiązaniach systemowych*”¹³

Dziesięć lat temu kraje Europy Środkowo – Wschodniej charakteryzowały się współczynnikami dzietności zbliżonymi do krajów z grupy drugiej. Co więcej w większości z nich współczynnik dzietności był niższy niż w należących do tej grupy krajach zachodniej i południowej Europy. W 2004 r. najwyższy współczynnik wśród krajów środkowo- i wschodnioeuropejskich miała Estonia 1,47, najniższy Polska i Czechy (1,23).

¹² Por. Informacja o korespondencji nadesłanej do sejmu i jego organów w kwietniu 2004 r. http://www.sejm.gov.pl/listy/inf04_04.htm

¹³ P. McDonald, *Low Fertility and Policy*, *Aging Horizons* nr 7, Oxford 2007 s.25

W kolejnych latach w wielu z tych krajów nastąpił jednak znaczący wzrost dzietności. Szczególnie widoczny był on w krajach bałtyckich oraz krajach południowo – wschodniej Europy (Słowenia, Chorwacja, Bułgaria, Rumunia), w których w ostatnich latach współczynnik dzietności regularnie przekraczał wartość 1,5. Istotne zwiększenie TFR wystąpiło w latach 2008-2010 w Czechach – wówczas wartość współczynnika utrzymywała się na poziomie 1,51. Wszystkie wspomniane kraje miały w 2012 r. wyższe współczynniki dzietności niż kraje zaliczone przez McDonalda do grupy 2.

Tabl. 2. Współczynniki dzietności w krajach europejskich 1980-2012

Table 2. Total fertility rates in European countries 1980-2012

Kraj/Rok	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012
Belgia	1,68	1,51	1,62	1,56	1,67	1,76	1,86	1,81	1,79
Bułgaria	2,05	1,97	1,82	1,23	1,26	1,32	1,49	1,51	1,50
Czechy	2,08	1,95	1,90	1,28	1,14	1,28	1,49	1,43	1,45
Dania	1,55	1,45	1,67	1,80	1,77	1,80	1,87	1,75	1,73
Niemcy	.	.	.	.	1,38	1,34	1,39	1,36	1,38
Estonia	.	.	2,05	1,38	1,38	1,50	1,63	1,52	1,56
Irlandia	3,21	2,48	2,11	1,84	1,89	1,86	2,07	2,05	2,01
Grecja	2,23	1,67	1,40	1,31	1,26	1,33	1,51	1,42	1,34
Hiszpania	2,20	1,64	1,36	1,17	1,23	1,34	1,38	1,36	1,32
Francja	1,95	1,81	1,78	1,71	1,87	1,92	2,02	2,00	2,01
Włochy	1,64	1,42	1,33	1,19	1,26	1,32	1,41	1,40	1,43
Cypr	.	2,43	2,41	2,03	1,64	1,42	1,44	1,35	1,39
Łotwa	.	.	.	.	.	1,31	1,17	1,34	1,44
Litwa	1,99	2,08	2,03	1,55	1,39	1,27	1,55	1,76	1,60
Luksemburg	1,50	1,38	1,60	1,70	1,76	1,63	1,63	1,52	1,57
Węgry	1,91	1,85	1,87	1,57	1,32	1,31	1,25	1,23	1,34
Malta	1,99	1,95	2,04	1,81	1,70	1,38	1,38	1,49	1,43
Holandia	1,60	1,51	1,62	1,53	1,72	1,71	1,79	1,76	1,72
Austria	1,65	1,47	1,46	1,42	1,36	1,41	1,44	1,42	1,44
Polska	.	.	2,06	1,62	1,37	1,24	1,38	1,30	1,30
Portugalia	2,25	1,72	1,56	1,41	1,55	1,40	1,36	1,35	1,28
Rumunia	2,43	2,31	1,83	1,33	1,31	1,32	1,33	1,25	1,53
Słowenia	.	1,71	1,46	1,29	1,26	1,26	1,57	1,56	1,58
Słowacja	2,32	2,26	2,09	1,52	1,30	1,25	1,40	1,45	1,34
Finlandia	1,63	1,64	1,78	1,81	1,73	1,80	1,87	1,83	1,80
Szwecja	1,68	1,74	2,13	1,73	1,54	1,77	1,98	1,90	1,91
Wielka Brytania	1,90	1,79	1,83	1,71	1,64	1,78	1,98	1,96	1,92
Islandia	2,48	1,93	2,30	2,08	2,08	2,05	2,20	2,02	2,04
Norwegia	1,72	1,68	1,93	1,87	1,85	1,84	1,95	1,88	1,85
Szwajcaria	1,55	1,52	1,58	1,48	1,50	1,42	1,52	1,52	1,52

Źródło: dane Eurostatu

Natomiast w Polsce, Słowacji i na Węgrzech wartości współczynników dzietności nie odbiegają od poziomu charakterystycznego dla krajów grupy 2. W 2012 r. TFR Polski wynosił 1,3, w kolejnym roku – 1,26. Według danych Eurostatu z krajów europejskich w tym samym roku (2012 r.) niższy współczynnik dzietności był tylko w Portugalii. David Coleman w swoim artykule *The Road to Low Fertility* zauważa, że konsekwencje tego stanu rzeczy mogą być dla tych krajów znacznie bardziej dotkliwe, ze względu na mniej korzystne saldo

migracji w porównaniu do zachodnio- i południowoeuropejskich krajów o niskiej dzietności.¹⁴

Średni wiek rodzenia dziecka w Polsce jest ciągle jednym z niższych w Europie. W 2012 r. wyniósł 28,9, podczas gdy średnia dla 28 krajów UE wynosiła 30,1 lat. Warto zwrócić uwagę, że we wszystkich krajach odnotowujemy systematyczny wzrost tego miernika. Co do zasady – dla krajów o niższym średnim wieku rodzeniu tempo tego wzrostu było w ostatniej dekadzie wyższe. Nie zmienia to faktu, że nawet w krajach, w których jest on w tej chwili najwyższy (Włochy, Szwajcaria, Hiszpania) obserwuje się jego dalszy wzrost. Obecnie trudno powiedzieć, do jakiego stopnia urodzenia mogą być opóźniane i jakie wartości może ostatecznie osiągnąć ten miernik.

Na podstawie danych można przypuszczać, że średni wiek rodzenia w Polsce będzie się podnosił systematycznie jeszcze przez wiele lat. Tempo tego wzrostu będzie się jednak stopniowo zmniejszało.

Uwarunkowania społeczno – ekonomiczne zmian płodności w Polsce

Social and economic determinants of fertility changes in Poland

Lata 90. były w Polsce okresem gwałtownych przemian społeczno – gospodarczych, których konsekwencją był gwałtowny spadek dzietności. W tekście *Poland: Fertility decline as a response to profound societal and labour market changes?*, wskazane są dwa główne czynniki, które można określić mianem ekonomicznych, odpowiedzialne za taki stan rzeczy:

- Zmiana funkcji ekonomicznych państwa, przedsiębiorstw i rodziny. Najważniejszą zmianą było usunięcie państwa z roli pracodawcy oraz podmiotu gwarantującego dostęp do usług i pomocy społecznej; erozja społecznych funkcji przedsiębiorstw zwiększyła odpowiedzialność gospodarstw domowych za swoją sytuację ekonomiczną w czasie gdy coraz trudniej było o uzyskanie dochodu.

- Zmiana warunków uczestnictwa w rynku pracy, spowodowana reformami gospodarczymi oraz od połowy lat 90. globalizacją wraz z napływem na rynek pracy potomków pokolenia „baby boom”, przejawiająca się stałym, wysokim zagrożeniem bezrobociem.¹⁵

W analizach dotyczących przemian dzietności w Polsce wymienia się także czynniki kulturowe (światopoglądowe). Raport *Młodzi 2011* określa je następująco: „*Podstawowe*

¹⁴ por. D.Coleman *The Road to Low Fertility, Aging Horizons* nr 7, Oxford 2007 s. 8–9

¹⁵ I.Kotowska, J.Józwiak, A. Matysiak, A.Baranowska, *Poland: Fertility decline as a response to profound societal and labour market changes?, Demographic Research* nr 19, Rostock 2008 s. 822

znaczenie w określaniu zachowań prokreacyjnych i wskaźników dzietności miały w Polsce procesy transformacji systemowej. Spowodowały one gwałtowne przejście od reprodukcji tradycyjnej (altruistycznej), w wyniku której kobieta podporządkowuje swoje Ja i swoją aktywność rodzinie i macierzyństwu, do reprodukcji nowoczesnej (indywidualistycznej), gdzie kobieta nie chce rezygnować z własnego Ja i ograniczać pola własnej aktywności do roli matki i opiekunki domowego ogniska [...] Równie dużą rolę odgrywały i odgrywają w tych przekształceniach czynniki kulturowe, związane z coraz szerszym otwieraniem się Polski na procesy globalizacji, nowe ideologie i nowe style życia. Oferta konsumpcjonizmu i przesłanie indywidualizmu są dla młodego pokolenia szczególnie kuszące i szczególnie konkurencyjne wobec tradycyjnych form życia małżeńsko-rodzinnego.”¹⁶

Przemiany kulturowe są ważnym komponentem zmian demograficznych charakterystycznych dla krajów Europy, w tym zwłaszcza zachowań dotyczących rodziny. Zmiany te określa się mianem drugiego przejścia demograficznego. Oprócz wymienionych czynników Tomas Frejka jako czynniki które mogły istotnie wpłynąć na spadek dzietności w byłych krajach socjalistycznych wskazuje również masowy wzrost odsetka osób dłużej pozostających w systemie edukacyjnym, wzrost emigracji z tych krajów oraz brak polityki rodzinnej.¹⁷

Rezultatem przemian kulturowych są zmiany wielkości i składu gospodarstw domowych oraz struktury rodzin. W latach 1988-2011 średnia wielkość gospodarstwa domowego spadła z 3,1 do 2,8 osoby. Wyraźnie wzrósł odsetek gospodarstw jedno- i dwuosobowych, a spadł odsetek gospodarstw liczących trzy lub więcej osób. Wśród rodzin, pomiędzy rokiem 1988 a 2011 odnotowano istotny wzrost odsetka par bez dzieci (z 22,8% do 25,9%) oraz rodzin niepełnych (z 15,4% do 22,8%). W wyżej wymienionych latach można zaobserwować istotny wzrost odsetka ludności pozostającej w stanie wolnym. W 1988 r. kawalerowie stanowili 27% mężczyzn, natomiast w 2011 r. – 32%, z kolei panny w 1988 r. stanowiły 19% kobiet, a w 2011 – 23%.¹⁸

Przemiany ekonomiczne w Polsce po 1989 r., którym – zwłaszcza w ostatniej dekadzie – towarzyszyły istotne zmiany kulturowe, sprawiły, że proces zmian płodności miał tak gwałtowny przebieg.

¹⁶ Pod red. M. Boni, *Młodzi 2011*, Warszawa 2011 s. 82

¹⁷ Tomas Frejka, *Determinants of Family Formation and Childbearing During the Societal Transition in Central and Eastern Europe*, *Demographic Research* Nr 19 Art 7, s. 163-164

¹⁸ Por. pod. Red. I.Kotowska, *Niska dzietność w Polsce w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza społeczna 2013*, Warszawa 2014, s. 26-28

Czynniki prawne i systemowe

Laws and policies influencing fertility in Poland

Do analizy zjawisk dzietności w społeczeństwach o nowoczesnym modelu reprodukcji często stosuje się tzw. „ekonomiczną teorię dzietności” stworzoną przez Gary Beckera na przełomie lat 70. i 80. Teoria ta jest szczegółowym zastosowaniem „teorii racjonalnego wyboru”. Zakłada, że indywidualna decyzja o posiadaniu dzieci jest rezultatem analizy szeroko pojętych kosztów i korzyści, jakie wynikną z posiadania potomstwa. Celem polityki prorodzinnej państwa powinno być zatem tworzenie takich rozwiązań prawnych i systemowych, które zmniejszą koszty posiadania dzieci¹⁹. Przede wszystkim chodzi oczywiście o rozwiązania umożliwiające łączenie posiadania potomstwa z karierą zawodową.

Zmiana tradycyjnej roli kobiety w związku jest pod wieloma względami kluczowa do zrozumienia współczesnych procesów dzietności. Wiele analiz przekonuje, że kraje które lepiej przystosowały się do tej zmiany (jak np. Francja czy kraje Skandynawskie), mają obecnie wyższe współczynniki dzietności niż te kraje (Niemcy, Austria), w których rozwiązania systemowe faworyzują model rodziny z jedną osobą odpowiedzialną za jej utrzymanie (*single breadwinner model*). Dane wskazują również, że od wielu lat zmienia się korelacja pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia kobiet w danym kraju, a współczynnikiem dzietności. W latach 80. była to zależność negatywna (tj. w krajach, w których mniej kobiet pracowało, TFR był wyższy). Obecnie zależność ta jest pozytywna i można obserwować wzrost siły tej zależności.^{20, 21, 22}

Polska należy do krajów, w których wskaźnik zatrudnienia kobiet jest jednym z najniższych w Europie. Wśród ważniejszych przyczyn takiego stanu rzeczy w tych krajach wskazuje się brak elastycznych godzin czasu pracy oraz trudny dostęp do placówek opiekuńczych, które zmuszają do wyboru między pracą, a rodzicielstwem²³. Wydaje się, że również w Polsce są to bardzo istotne problemy.

Jak wskazuje raport GUS *Praca a obowiązki rodzinne w 2010 roku* miejsca pracy w Polsce charakteryzują się niewielką elastycznością. Według tego raportu wśród

¹⁹ Por. Joelle Sleebos, *The Low Fertility Rates in OECD Countries, OECD Labour Market and Social Policy Occasional Papers* nr 15, 2003, s.32

²⁰ Por. tamże s. 20

²¹ por. D.Coleman, *The Road to Low Fertility, Aging Horizons* nr 7, Oxford 2007, s. 10-11

²² por. A.Matysiak, A.Baranowska T.Słoczyński, *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy*, w: Pod. Red. M.Bukowski, *Zatrudnienie w Polsce 2008. Praca w cyklu życia*, Warszawa 2009 s.113

²³ Por. Daniela del Boca, *The Effect of Child Care and Part Time Opportunities on Participation and Fertility Rates in Italy*, Bonn, 2002, s. 2-6

pracowników najemnych zdecydowana większość (87,6%) ma stałe godziny rozpoczęcia i zakończenia dnia pracy lub zmienne godziny, ustalane jednak przez pracodawcę²⁴. Również 61,0% pracowników najemnych nie ma możliwości wzięcia dnia wolnego wykorzystując np. nagromadzone nadgodziny w ramach tzw. banku godzin lub odpracowując dzień wcześniej lub później, bądź w przypadku pracy zmianowej – zamieniając się ze współpracownikiem. Tylko 14,0% ma na ogół taką możliwość, zaś 25,1% może skorzystać z takiego rozwiązania jedynie w wyjątkowych przypadkach²⁵.

Kolejnym bardzo poważnym problemem jest wysoki koszt i utrudniony dostęp do usług opiekuńczych. Według wyżej wymienionego raportu, częściową lub całkowitą dezaktywizację zawodową z powodu braku dostępu do usług opiekuńczych deklarowało 11,3% kobiet w miastach, oraz 15,7% na wsi. Rezygnację bądź ograniczenie czasu pracy z powodu niedostępności lub zbyt wysokiej ceny deklarowało 22,7% matek w wieku 20-24 lata, 21% w wieku 25-29 lat oraz 17% w wieku 30-34 lat²⁶.

Anna Matysiak i Anna Baranowska-Rataj, autorki artykułu *Czy znamy lekarstwo na niską dzietność. Wyniki międzynarodowych badań ewaluacyjnych na temat polityki rodzinnej* wskazują, iż rozliczne badania dowodzą, że zwiększanie dostępności placówek opiekuńczych wyraźnie przyczynia się do wzrostu dzietności. Badanie przeprowadzone przez P. Baizan w Hiszpanii wykazało, że wzrost odsetka dzieci uczęszczających do żłobków o jeden p. proc., zwiększa prawdopodobieństwo urodzenia dziecka przez kobietę o 5%. Z kolei badania przeprowadzone w Norwegii przez R. Rindfussa i in. pokazują, że stopniowy wzrost odsetka dzieci uczęszczających do żłobków i przedszkoli z zera do 60% skutkuje wzrostem współczynnika dzietności ogólnej o 0,5-0,7 dziecka na kobietę²⁷.

W *Diagnozie Społecznej* z 2013 r. zadano ankietowanym pytanie, które z rozwiązań prorodzinnych są ich zdaniem najważniejsze. Wśród kobiet najczęściej wskazań padło na uelastycznienie czasu pracy (56,9%), polepszenie możliwości opieki poza domem dla dzieci do lat 7 (37,1%), możliwość wykonywania części pracy w domu (24,1%) oraz wydłużenie urlopu macierzyńskiego (24%). Autorzy *Diagnozy* zwracają uwagę, że w diagnozach z 2009 i 2011 r. właśnie to ostatnie rozwiązanie było wskazywane

²⁴ *Praca a obowiązki rodzinne w 2010 roku*, GUS Warszawa 2012 s.29

²⁵ tamże s.33

²⁶ tamże s.49

²⁷ A. Baranowska-Rataj, A. Matysiak, *Czy znamy lekarstwo na niską dzietność. Wyniki międzynarodowych badań ewaluacyjnych na temat polityki rodzinnej, Polityka Społeczna nr* Warszawa 2011, s. 8

najczęściej.²⁸ Przepuszczalnie wynika to z faktu, iż w 2013 r. został wydłużony po raz kolejny urlop macierzyński. Aktualnie urlop taki może trwać do jednego roku.

Od 1 stycznia 2007 r. obowiązuje w Polsce ulga prorodzinna. W 2013 r. wprowadzono zmiany mające uzależnić jej wysokość od dochodu i liczby dzieci. Ulga na pierwsze dziecko przysługuje obecnie tylko osobom o dochodzie poniżej 56 000 zł rocznie na osobę i wynosi 92,67 zł miesięcznie. Ulga na drugie dziecko w tej samej wysokości- przysługuje wszystkim, niezależnie od dochodu. Ulga na trzecie dziecko wynosi 139,05 zł na miesiąc, a na czwarte i każde kolejne wynosi 185,34 zł na miesiąc.

Ogólna sytuacja społeczno-ekonomiczna

General socio-economic situation

Oprócz rozwiązań prawnych i systemowych, znaczny wpływ na poziom dzietności ma ogólna sytuacja ekonomiczna w danym kraju oraz wyobrażenia dotyczące jej rozwoju w przyszłości. Jeżeli przyjrzeć się zmianom współczynnika dzietności w ostatniej dekadzie to widać, że są one wyraźnie skorelowane z poprawianiem lub pogarszaniem się sytuacji gospodarczej kraju. Związek ten jest wyraźnie widoczny we wszystkich krajach rozwiniętych.²⁹

Stopa bezrobocia rejestrowanego jest jednym z częściej wykorzystywanych wskaźników ogólnej sytuacji gospodarczej kraju. Jest to także wskaźnik szeroko dyskutowany w mediach i szybko zauważalny w praktyce (poprzez rozchodzące się informacje np. o osobach tracących pracę). Jego wzrosty i spadki wyraźnie wpływają na percepcję sytuacji gospodarczej. Wyraźnie widać, że co do zasady, w okresach wzrostu bezrobocia współczynnik dzietności spada, natomiast rośnie wraz z malejącym bezrobociem (Tabl. 3).

Tabl. 3. Stopa bezrobocia rejestrowanego a współczynnik dzietności w Polsce w latach 2000-2013

Table 3. Unemployment rate and total fertility rate in Poland 2000-2013

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Średnia roczna stopa bezrobocia*	14	16,2	17,8	19,9	19,5	18,2	16,2	12,7	9,8	11	12,1	12,4	12,8	13,5
Współczynnik dzietności	1,34	1,29	1,24	1,22	1,23	1,24	1,27	1,31	1,39	1,4	1,38	1,3	1,3	1,26

Źródło: dane MPiPS

²⁸ Pod red. I.Kotowska, *Diagnoza Społeczna 2013 – Rynek pracy i wykluczenie społeczne w kontekście percepcji Polaków*, Warszawa 2013, s. 42

²⁹ Por. T.Sobotka, V.Skirrbek, D.Philipov, *Economic Recession and Fertility in the Developed World. A Literature Review*, Wiedeń 2010.

Od 2009 r. nastąpiło wyraźne pogorszenie koniunktury gospodarczej w Polsce i na świecie. Przypuszczalnie zatem, właśnie ono jest przyczyną wyhamowania wzrostu, a następnie znacznego spadku dzietności w Polsce. Zwłaszcza, że jak wskazuje raport *Młodzi 2011*, kryzys znacznie bardziej uderzył w osoby młode (w rozumieniu autorów raportu to osoby od 15 do 34 lat), czyli te, które decydują o poziomie dzietności³⁰. W 2008 r. stopa bezrobocia w grupie do 25 lat wynosiła 17,2%, w 2012-26,5%.

Ważnym czynnikiem wpływającym na podjęcie decyzji o posiadaniu dzieci jest również stopień pewności zatrudnienia, która daje możliwość w miarę precyzyjnego zaplanowania przyszłości. W okresie kryzysów gospodarczych pewność ta maleje. Znacznie trudniejsze jest również samo wejście na rynek pracy. Raport *Młodzi 2011* określa to zjawisko w następujący sposób: „przyrost wskaźników bezładnego (nie układającego się w żaden przemyślany wzór kariery zawodowej) przejścia na rynek pracy – z większą liczbą dłuższych okresów bezrobocia lub z okresami prowizorycznego czy nieoptymalnego zatrudnienia (jako skutek mniejszej liczby ofert pracy i większej konkurencji wśród poszukujących)”.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na inny istotny problem, który w Polsce w olbrzymim stopniu wpływa na poczucie braku pewności zatrudnienia. Chodzi tu mianowicie o powszechność stosowania umów na czas określony. Jak pokazują dane z raportu Komisji Europejskiej *Employment In Europe 2010*: Polska zajmuje drugie miejsce w Europie po Hiszpanii pod względem osób zatrudnionych na umowach tymczasowych. W raporcie *Młodzi 2011* mówi się nawet o „dualnym rynku pracy”. W 2009 r. ok. 26,4% pracowników w Polsce było zatrudnionych na podstawie jednego z kontraktów terminowych. Należy przypuszczać, że w związku z pogarszającą się sytuacją na rynku pracy, odsetek ten mógł wzrosnąć. Co zrozumiałe problem ten dotyka w największym stopniu osoby, które zaczynają wchodzić na rynek pracy. Należy jednak odnotować, że w wielu krajach odsetek zatrudnionych na kontraktach tymczasowych jest wysoki dla najmłodszej kategorii wieku (15-24 lata), lecz potem spada. Tymczasem w Polsce utrzymuje się on na wysokim poziomie również wśród starszych pracowników (23,6% – dla grupy 25-49 lat, oraz 18,4% dla grupy 50-64 lat, co jest zdecydowanie najwyższym wynikiem w Europie). Oznacza to, że w Polsce istnieje znaczna grupa pracowników funkcjonujących w warunkach ciągłej niepewności zatrudnienia. Jako, że zjawisko to silniej dotyka osób młodszych, można się spodziewać, że wywiera ono istotny negatywny wpływ na poziom dzietności.

³⁰ Por. Pod red. M. Boni, *Młodzi 2011*, Warszawa 2011 s.173

Pułapka niskiej dzietności?

Low fertility trap?

Jak już wcześniej wspomniano, współczynnik dzietności od 1999 r. przyjmuje wartości z przedziału od 1,2 do 1,4. Aktualnie znajduje się na poziomie około 1,3. Wydaje się, że najbliższe lata nie przyniosą znaczącego wzrostu. Pytaniem jest czy w perspektywie kilkunastu (a nawet kilkudziesięciu lat), uda się osiągnąć istotną poprawę w tej kwestii. W swoim artykule zatytułowanym *The Low Fertility Trap Hypothesis: Forces that May Lead to Further Postponement and Fewer Births in Europe*, W.Lutz, V.Skirbekk oraz M.R. Testa stawiają tezę, że im dłużej dzietność utrzymuje się na bardzo niskim poziomie, tym mniejsza szansa na zwiększenie się jej poziomu. Na pułapkę niskiej dzietności zdaniem autorów składają się trzy komponenty: demograficzny, socjologiczny i ekonomiczny.

Komponent demograficzny: mniejsza dzietność oznacza mniejszą liczbę urodzonych dzieci, co z kolei z czasem prowadzi do zmniejszenia się odsetka młodych ludzi w populacji, czego następstwem jest zwiększanie świadczeń socjalnych na osoby w starszym wieku, pogorszenie sytuacji ekonomicznej osób młodych i w rezultacie utrzymywanie się niskiej dzietności bądź jej spadek.

Komponent socjologiczny: niska dzietność sprawia, że coraz więcej jest rodzin z niewielką liczbą dzieci. Prowadzi to do zmiany wzorca idealnej rodziny w odniesieniu do liczby dzieci oraz zwiększania przyszłych aspiracji konsumpcyjnych (koncepcja wywiedziona z teorii R. Easterlina, że decydujący wpływ na aspiracje ekonomiczne mają warunki w jakich jednostka się wychowywała – w mniejszych rodzinach z reguły są one lepsze).

Komponent ekonomiczny: wynika z pozostałych dwóch, w momencie gdy rosną aspiracje ekonomiczne, a możliwości ich spełnienia zmniejsza się, część potencjalnych rodziców nie decyduje się na poniesienie kosztów posiadania dzieci bądź odkłada je na późniejszy termin³¹.

Nie ma wątpliwości, że w najbliższym czasie Polska będzie musiała się zmierzyć z problemem określonym tu jako komponent demograficzny. Komponent ekonomiczny wydaje się sprawą dyskusyjną. Na kwestię aspiracji ekonomicznych może wpływać znacznie

³¹ por. W.Lutz, V.Skirbekk, M.R. Testa, *The Low Fertility Trap Hypothesis: Forces that May Lead to Further Postponement and Fewer Births in Europe*, *Wiedeń 2006*, s.7 - 11

więcej czynników niż tylko rodzina w jakiej dana osoba się wychowywała.

Kluczowy wydaje się zatem komponent socjologiczny. Jeżeli faktycznie dojdzie do utrwalenia się wzorca rodziny z mniejszą liczbą dzieci, to współczynnik dzietności może nie ulec znaczącej poprawie, nawet przy znacznej poprawie sytuacji ekonomicznej i zwiększeniu efektywności polityki prorodzinnej.

Istnieją przesłanki by sądzić, że w Polsce nadal pożądanym jest model z dwójką dzieci. Sondaż przeprowadzony przez Eurobarometr w 2011 r. pokazał, że w Polsce dla grupy kobiet w wieku 25-39 lat idealne liczbą dzieci wynosi 2,12, natomiast dla grupy 15-24 lat – 2,16³². Według sondażu Eurobarometru z 2006 r. tylko 1% badanych Polaków uznał za idealny model rodziny rodzinę bezdzietną. W 2011 r. ten odsetek wzrósł nieznacznie do 2%. Podobnie nieznacznie wzrósł odsetek osób uważających za optymalną rodzinę z jednym dzieckiem (z 9% do 10%). Najpopularniejszym modelem, wskazywanym przez blisko połowę ankietowanych pozostaje rodzina z dwójką dzieci.³³

Przyszłość polityki rodzinnej

The future of family policy

W ostatnim czasie wyraźnie zaznacza się wzrost zainteresowania rządu Polski kwestiami demograficznymi. Dokument Rządowej Rady Ludnościowej zatytułowany *Założenia polityki ludnościowej Polski 2013* wyznacza główne kierunki wieloletniej polityki prorodzinnej Polski. Jako główne zadania tej polityki wskazuje:

- umacnianie wartości rodziny i dziecka w świadomości społeczeństwa – zwłaszcza wśród młodego pokolenia,
- promowanie równouprawnienia płci i równości społecznej oraz dążenie do zapewniania warunków swobodnego wyboru podziału ról kobiet i mężczyzn w rodzinie,
- tworzenie warunków sprzyjających samodzielności ekonomicznej młodego pokolenia i uzyskaniu samodzielności ekonomicznej rodzin.³⁴

W 2013 r. ukazał się także dokument *Dobry klimat dla rodziny. Program polityki rodzinnej Prezydenta RP*. W dokumencie tym szczególny nacisk położono na rozbieżność między planami prokreacyjnymi, a rzeczywistą liczbą urodzeń. Co za tym idzie zasadniczy

32 M. R. Testa *Family Sizes in Europe: Evidence from 2011 Eurobarometer Survey*, Wiedeń 2012, s.58

33 Dane Eurobarometru za Pod. red. I.Kotowska, *Niska dzietność w kontekście percepcji Polaków – Diagnoza Społeczna 2013*, Warszawa 2013, s.59

34 Rządowa Rada Ludnościowa, *Założenia Polityki Ludnościowej Polski 2013*, Warszawa 2013 s. 51 - 54

cel programu określony jest następująco: „usunięcie barier przeszkadzających w realizacji aspiracji rodzicielskich”. Jako priorytety polityki rodzinnej program ten wskazuje m. in.:

- wzmocnienie samodzielności finansowej rodzin wychowujących dzieci (w tym szczególnie nacisk położony jest na konieczność ustanowienia kwoty wolnej od podatku, uzależnionej od liczby dzieci),
- wzmocnienie samodzielności mieszkaniowej przez wprowadzenie kompleksowej polityki mieszkaniowej dla osób o różnej zamożności,
- organizacja i czas pracy przyjazny rodzinom,
- elastyczny i prosty system urlopów związanych z opieką nad małym dzieckiem,
- przyjazne miejsca opieki i edukacji małych dzieci do skończenia przez nie 12 lat,
- popularyzowanie mechanizmów równości kobiet i mężczyzn w zatrudnieniu.³⁵

3.2. Założenia przewidywanej płodności

Projection assumptions for fertility

Warianty zmian wzorców dzietności w Polsce

Variants of fertility changes in Poland

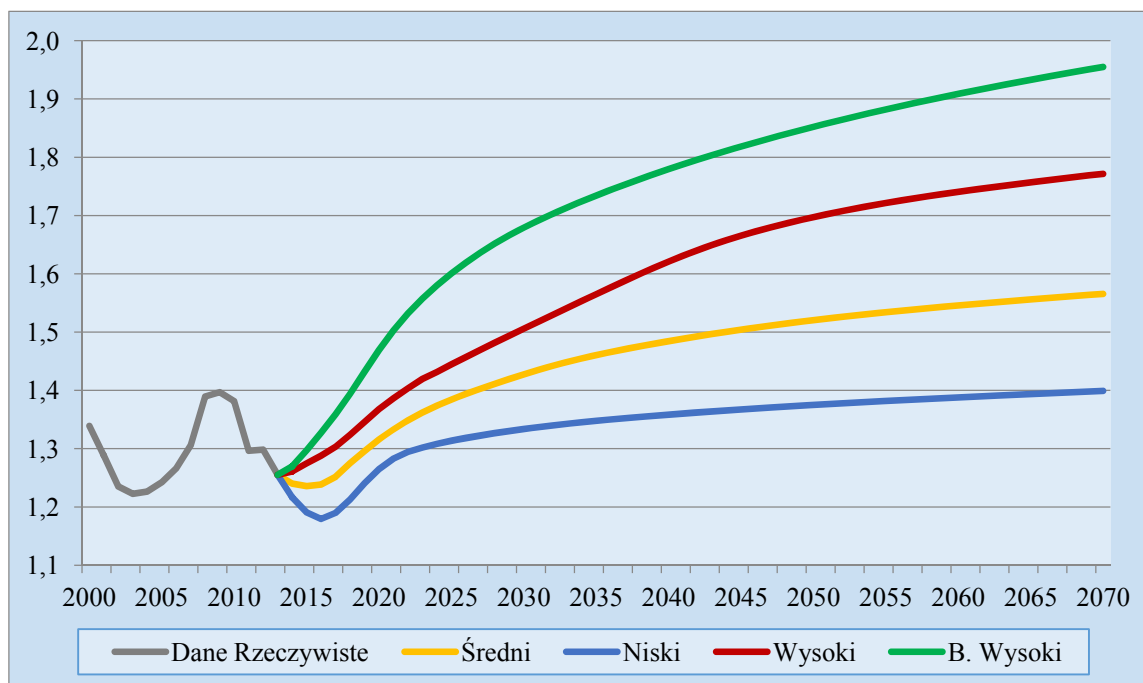
W oparciu o analizy trendów demograficznych oraz sytuacji społeczno–ekonomicznej Polski, przedstawione w załączonej diagnozie, w Głównym Urzędzie Statystycznym, opracowano cztery warianty zmian dzietności (Wyk. 13, Tabl. 4). Dla uproszczenia nazwano je wariantem niskim, średnim, wysokim i bardzo wysokim (choć nawet najwyższy z nich zakłada dzietność poniżej poziomu zapewniającego prostą zastępowalność pokoleń przez cały okres prognozy).

- Wszystkie warianty zakładają systematyczne zmniejszanie się różnicy we współczynniku dzietności pomiędzy miastem a wsią, przy czym wariant niski zakłada utrzymywanie się większego – niż pozostałe trzy warianty – zróżnicowania (Tabl. 5).

³⁵por. Kancelaria Prezydenta RP, *Dobry Klimat dla rodziny. Program polityki rodzinnej Prezydenta RP*, Warszawa 2013, s. 7 - 9

Wyk. 13. Współczynnik dzietności w Polsce w latach 2000-2013 oraz prognoza na lata 2014-2070 według czterech wariantów

Chart. 13. Total fertility rate in Poland 2000-2013 and projected for 2014-2070 according to four variants

Tabl. 4. Prognozowany współczynnik dzietności (TFR) w Polsce w latach 2014-2070 według czterech wariantów

Table 4. Projected total fertility rate for Poland 2014-2070 according to four variants

Rok	Średni	Niski	Wysoki	Bardzo wysoki
2014	1,240	1,217	1,261	1,270
2015	1,236	1,191	1,275	1,297
2016	1,238	1,179	1,288	1,327
2017	1,252	1,190	1,303	1,359
2018	1,275	1,213	1,324	1,394
2019	1,296	1,241	1,346	1,432
2020	1,316	1,265	1,368	1,469
2025	1,384	1,314	1,445	1,601
2030	1,428	1,334	1,506	1,679
2035	1,461	1,348	1,565	1,734
2040	1,485	1,358	1,621	1,780
2045	1,504	1,367	1,666	1,819
2050	1,521	1,375	1,697	1,852
2055	1,534	1,382	1,721	1,882
2060	1,546	1,388	1,741	1,909
2065	1,556	1,394	1,757	1,933
2070	1,566	1,399	1,772	1,955

Tabl. 5. Prognozowany współczynnik dzietności (TFR) w miastach i na wsi w latach 2014-2070

Table 5. Total fertility rate projected for urban and rural areas 2014-2070

Rok	Średni - miasta	Średni - wieś	Niski - miasta	Niski - wieś	Wysoki - miasta	Wysoki - wieś	Bardzo wysoki - miasta	Bardzo wysoki - wieś
2011*	1,21	1,43	1,21	1,43	1,21	1,43	1,21	1,43
2012*	1,21	1,43	1,21	1,43	1,21	1,43	1,21	1,43
2013*	1,18	1,37	1,18	1,37	1,18	1,37	1,18	1,37
2014	1,15	1,36	1,14	1,33	1,18	1,39	1,19	1,40
2015	1,15	1,35	1,11	1,31	1,19	1,40	1,21	1,42
2016	1,15	1,36	1,10	1,30	1,20	1,41	1,25	1,45
2017	1,16	1,36	1,11	1,31	1,22	1,43	1,28	1,48
2018	1,19	1,38	1,13	1,33	1,24	1,45	1,32	1,51
2019	1,21	1,40	1,16	1,36	1,26	1,47	1,36	1,54
2020	1,23	1,41	1,19	1,37	1,29	1,48	1,40	1,57
2025	1,31	1,46	1,25	1,41	1,38	1,54	1,55	1,68
2030	1,37	1,50	1,27	1,42	1,45	1,58	1,63	1,74
2035	1,41	1,52	1,28	1,43	1,52	1,63	1,69	1,79
2040	1,44	1,54	1,29	1,44	1,58	1,67	1,74	1,83
2045	1,47	1,55	1,30	1,45	1,63	1,71	1,78	1,86
2050	1,49	1,56	1,31	1,45	1,66	1,73	1,82	1,89
2055	1,51	1,56	1,31	1,45	1,66	1,73	1,82	1,89
2060	1,52	1,57	1,31	1,46	1,69	1,75	1,85	1,91
2065	1,54	1,58	1,32	1,46	1,71	1,77	1,88	1,94
2070	1,55	1,58	1,32	1,46	1,73	1,78	1,91	1,96

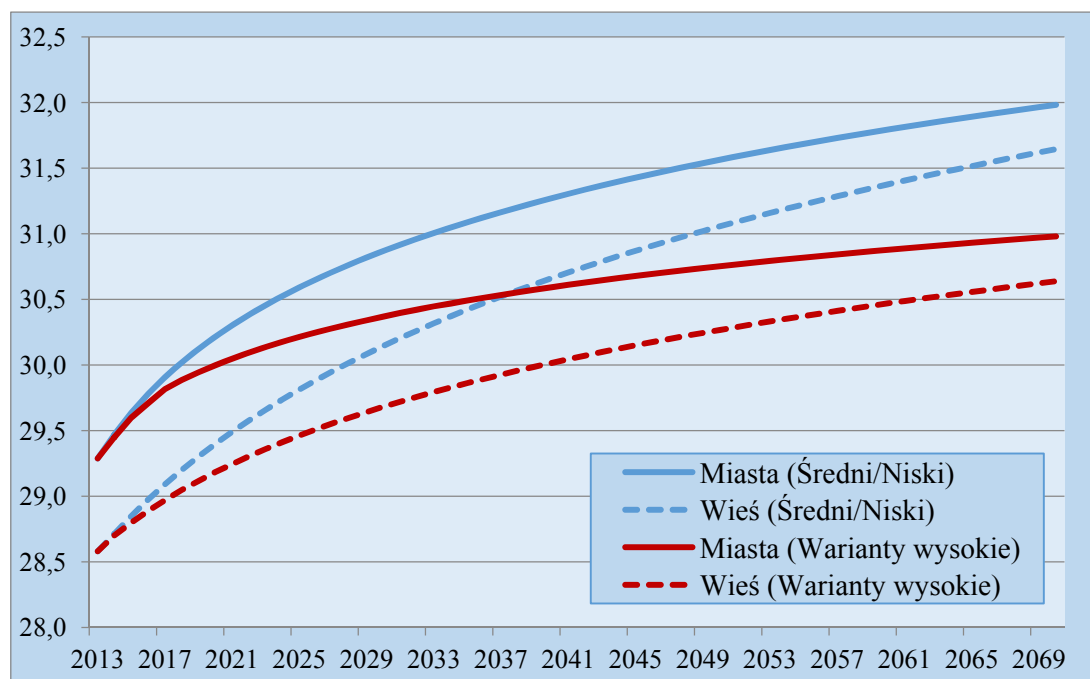
* Dane rzeczywiste *Actual data*

- Warianty wysokie zakładają szybsze wyhamowanie wzrostu średniego wieku rodzenia niż pozostałe warianty. Umownie jako wartość graniczną, która nie zostanie nigdy przekroczona (na poziomie krajowym), przyjęto średni wiek rodzenia równy 32 lata (analogicznie jak w prognozie ONZ).³⁶ Założono, że w okresie objętym prognozą średni wiek rodzenia będzie systematycznie wzrastał, lecz coraz wolniej w miarę zbliżania się do przyjętej wartości granicznej. Przyjęto również, że znacznie zmniejszy się różnica pomiędzy średnim wiekiem rodzenia w miastach i na wsi (Wyk. 14).
- Wymienione cztery warianty przekładają się również na różny stopień „kompensacji” urodzeń, które nie pojawiły się w młodszym wieku, urodzeniami w starszym wieku (*recuperation effect*). Innymi słowy – na ile urodzenia w późniejszym wieku pozwolą na utrzymanie poziomu dzietności zbliżonego do kohort, które charakteryzowały się niższym wiekiem rodzenia (czyli kohort kobiet urodzonych przed 1975 r.). Warianty wysokie oznaczają praktycznie pełną kompensację – kohorta kobiet urodzonych w 2013 r. charakteryzuje się w nich takim samym lub wyższym poziomem TFR co kohorty z początku lat 70. pomimo całkowicie innej struktury urodzeń według wieku (Wyk. 15).

³⁶ por. ONZ, *World Population Prospect, the 2012 Revision*, <http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/fertility.htm>

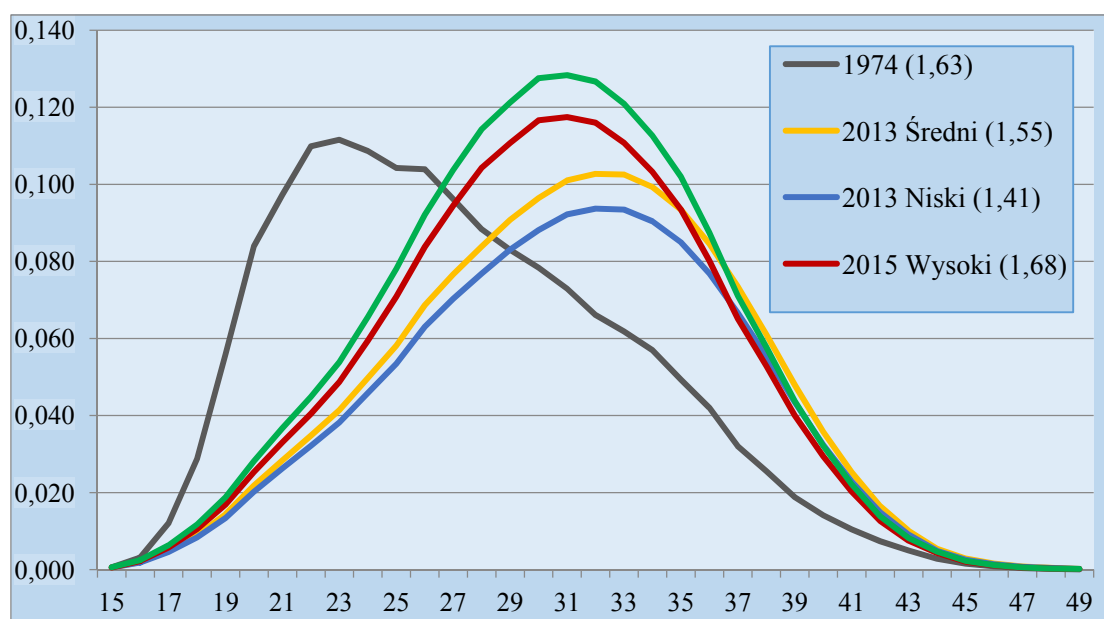
Wyk. 14. Prognozowane zmiany średniego wieku rodzenia (MAC) w Polsce w latach 2014-2070

Chart. 14. Projected mean age at childbirth for Poland 2014-2070

Wyk. 15. Współczynniki płodności dla kohort kobiet urodzonych w 1974 i 2013 r. według czterech wariantów*

Chart. 15. Fertility rates for cohorts of women born in 1974 and 2013 according to four variants

*W nawiasach podano prognozowaną wartość kohortowego współczynnika dzietności (CTFR cohort total fertility rate) . W przypadku kohorty 1974 znane są współczynniki płodności do 39 roku życia. Pozostałe zostały uzupełnione przy wykorzystaniu wariantu średniego. CTFR in parentheses. For cohort 1974 fertility rates are known till age 39. The remaining fertility rates were completed using medium variant of projection.

- Zasadnicza różnica między wariantami (wysokimi a niskim i średnim) w rozkładzie płodności według wieku polega na założonej płodności dla starszych grup wieku. Oba – niski i średni – zakładają porównywalny spadek płodności wśród kobiet w wieku do 27 lat. Jednak w wariacie średnim, płodność w starszym wieku pozwoli w większym stopniu zrekompensować „utracone” urodzenia z młodszych grup wieku. Pomimo, że płodność dla kohorty 2013 (według wariantu średniego) w wieku powyżej 28 lat jest znacznie wyższa niż dla kohorty 1974, całkowity kohortowy współczynnik dzietności jest dla niej niższy o 0,08.
- Warianty wysokie zakładają wyhamowanie opóźniania urodzeń i w związku z tym przewidują większą płodność poszczególnych kohort w młodszym wieku (Tabl. 6). Warianty wysokie zakładają również, że kohorty urodzone w ostatnich kilkunastu latach będą osiągać zbliżone współczynniki dzietności do kohort o „tradycyjnym” wzorcu płodności (mimo zupełnie innej struktury urodzeń według wieku). Według wariantu wysokiego dzietność dla kohorty 2013 wyniesie 1,68 (tyle co dla kohorty 1973), a według wariantu bardzo wysokiego 1,84 (wynik zbliżony do kohort urodzonych w 1969 i 1970 r.).

Tabl. 6. Kohortowy współczynnik dzietności (CTFR – cohort total fertility rate) dla kohort kobiet urodzonych w latach 1970-2020 wg czterech wariantów

Table 6. Cohort total fertility rate (CTFR) for cohorts of woman born in 1970-2020 according to four variants

Kohorta	Średni	Niski	Wysoki	B. Wysoki
1970	1,80	1,80	1,80	1,80
1975	1,59	1,59	1,59	1,59
1980	1,49	1,48	1,48	1,49
1985	1,45	1,42	1,44	1,49
1990	1,45	1,40	1,47	1,56
1995	1,46	1,39	1,50	1,64
2000	1,50	1,40	1,56	1,72
2005	1,52	1,41	1,61	1,78
2010	1,54	1,41	1,66	1,82
2015	1,55	1,41	1,70	1,86
2020	1,56	1,42	1,73	1,89

Warto zwrócić uwagę, że wariant średni dla kohort kobiet urodzonych pomiędzy 1970 a 1985 r. przewiduje nieznacznie wyższe wartości CTFR niż wariant wysoki. Wiąże się to z szybszym wzrostem średniego wieku rodzenia i co za tym idzie z szybszym wzrostem

plodności kobiet w starszych rocznikach wieku (powyżej 35 lat).

Ponadto, pomimo iż wariant niski i średni przewidują takie same „syntetyczne” (tj. obliczone na podstawie danych z jednego roku) wartości średniego wieku rodzenia, wiek rodzenia dla kolejnych kohort jest w tym ostatnim nieznacznie niższy. Wynika to z faktu, że w wariacie niskim mniejsza intensywność urodzeń występuje po 28 roku życia, natomiast dla młodszych kobiet współczynniki cząstkowe są niemal identyczne (por. wykres dla kohorty 2013). W związku z tym młodsze roczniki tworzą większy odsetek CTFR co w rezultacie przekłada się na niższy średni wiek rodzenia. Analogiczną sytuację można zaobserwować również w odniesieniu do obu wariantów wysokich (Tabl. 7).

Tabl. 7. Średni wiek rodzenia dla kohort kobiet urodzonych w latach 1970-2020 według czterech wariantów

Table 7. Mean age at childbirth for cohorts of women born in 1970-2020 according to four variants

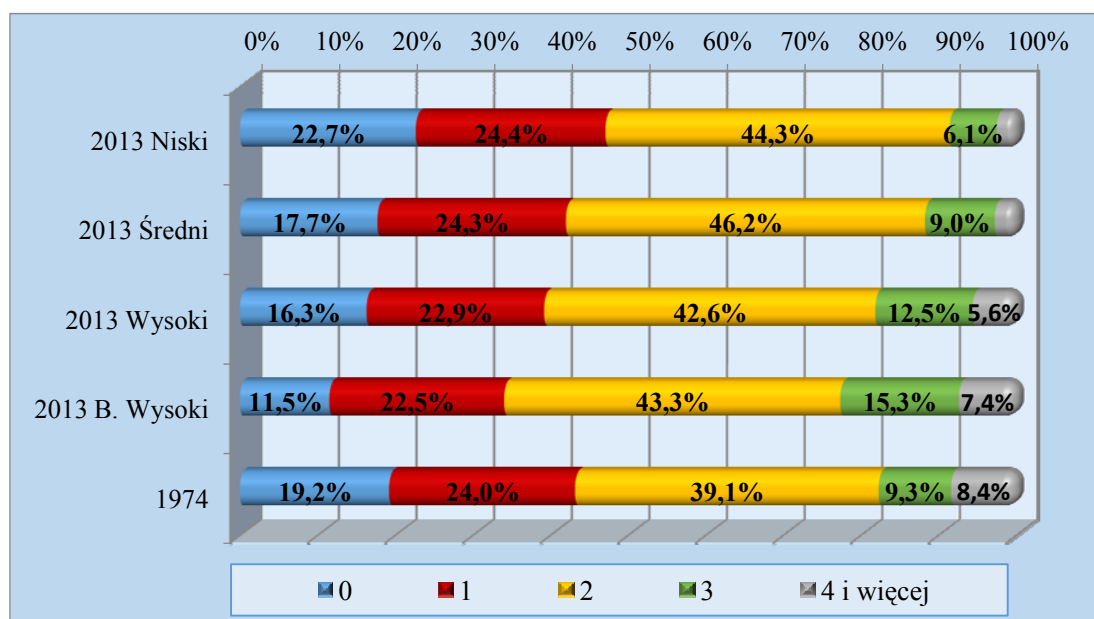
Kohorta	Średni	Niski	Wysoki	Bardzo Wysoki
1970	26,24	26,24	26,24	26,24
1975	27,54	27,56	27,52	27,54
1980	28,64	28,70	28,60	28,68
1985	29,37	29,47	29,32	29,50
1990	29,87	29,97	29,71	29,92
1995	30,37	30,46	30,08	30,20
2000	30,61	30,70	30,25	30,27
2005	30,82	30,89	30,38	30,35
2010	31,02	31,07	30,49	30,45
2015	31,19	31,22	30,55	30,53
2020	31,34	31,36	30,61	30,61

- Prezentowane warianty różnią się również prognozowanymi odsetkami urodzeń według kolejności. W wariantach średnim i niskim przewiduje się dalszy wzrost odsetka urodzeń pierwszych i drugich kosztem urodzeń trzecich i dalszych. Wariant bardzo wysoki zakłada natomiast znaczny wzrost odsetka urodzeń trzecich, przy spadku odsetka urodzeń pierwszych i drugich. Wariant wysoki zakłada niewielkie zmiany odsetka urodzeń pierwszych i drugich oraz wzrost odsetka urodzeń trzecich kosztem urodzeń czwartych i dalszych. W rezultacie zmianie ulegnie liczba dzieci posiadanych przez kobiety po zakończeniu okresu reprodukcji.

- Wszystkie cztery warianty przewidują wyraźny wzrost odsetka bezdzietności w kolejnych kohortach kobiet urodzonych między latami 70., a początkiem lat 90. Dla kohort z początku lat 90. bezdzietność wyniesie około 25%. Dla późniejszych kohort wszystkie warianty zakładają spadek odsetka kobiet nieposiadających dzieci. Wariant niski zakłada, że spadek będzie stosunkowo niewielki – dla kohorty 2013 ten odsetek wyniesie 22,7%. Wariant bardzo wysoki zakłada natomiast, że dla kohort urodzonych około 2010 r. będzie on już ponad dwukrotnie niższy (Wyk. 16).
- Wszystkie warianty zakładają niewielką zmianę odsetka kobiet posiadających jedno dziecko oraz wzrost odsetka kobiet posiadających dwójkę dzieci. Warianty niski i średni przewidują, że w przyszłych kohortach odsetek kobiet mających czwórkę bądź więcej dzieci będzie marginalny. Podobnie warianty wysokie zakładają spadek odsetka kobiet z czworgiem lub więcej dzieci, jednak będą one stanowić ciągle znaczny odsetek wszystkich kobiet (dla kohorty 2013 odpowiednio 5,6% bądź 7,4%). Warianty różnią się wyraźnie przewidywanym odsetkiem kobiet mających trójkę dzieci. Wariant niski zakłada istotny spadek tego odsetka, wariant średni - stabilizację na w zasadzie niezmiennym poziomie, natomiast warianty wysokie zakładają relatywny wzrost liczebności tej grupy kobiet.

Wyk. 16. Szacunkowy rozkład kobiet wg liczby dzieci dla kohort kobiet urodzonych w 1974 i 2013 r. (według czterech wariantów)

Chart. 16. Estimated distribution of women according to number of children for cohorts of women born in 1974 and 2013 (four variants)

Poniżej przedstawiono krótkie uzasadnienie dla przyjętych wariantów założeń prognostycznych kształtowania się przyszłej dzietności, wskazując główne czynniki mające wpływ na liczbę urodzeń:

Warianty średni i wysokie

Wszystkie warianty zakładają iż w przyszłości, dzietność w Polsce wzrośnie powyżej 1,5. Jako warunki potrzebne do realizacji jednego z tych wariantów należy wymienić:

- wyraźną poprawę sytuacji na rynku pracy dla osób młodych (wyraźny spadek bezrobocia, poprawa pewności zatrudnienia),
- powrót do szybkiego rozwoju gospodarczego po okresie recesji,
- znaczne i szybkie poprawianie się sytuacji materialnej gospodarstw domowych po okresie recesji,
- zmiany w systemie edukacji umożliwiające bardziej płynne przejście z systemu edukacji do zatrudnienia,
- wyraźną poprawę sytuacji na rynku mieszkań,
- szybką poprawę dostępności do żłobków i przedszkoli w najbliższych latach,
- wyraźną poprawę sytuacji kobiet na rynku pracy (wzrost wskaźnika zatrudnienia kobiet),
- systematyczny wzrost „średniej liczby dzieci w deklarowanym idealnym modelu rodziny”, popularyzacja modelu rodziny wielodzietnej,
- systematyczną zmianę mentalności dotyczącą pozycji i ról społecznych realizowanych przez kobiety i mężczyzn,
- znaczne zmiany w systemie podatkowym, w szczególności zmniejszenie podatków pośrednich dla osób decydujących się na dzieci oraz wprowadzanie prorodzinnych ulg podatkowych.

Od tego w jakim stopniu i w jakim czasie uda się zrealizować powyższe warunki zależeć będzie skala i tempo wzrostu współczynnika dzietności.

Wariant niski

Wariant ten zakłada, że współczynnik dzietności utrzyma się na poziomie zbliżonym do jego obserwowanych wartości z ostatnich 14 lat. Od 1999 r., kiedy współczynnik dzietności po raz pierwszy spadł poniżej poziomu 1,4 jego wartości mieściły się w przedziale od 1,2 do 1,4. Wariant ten przewiduje, że w przyszłości również zmienność współczynnika dzietności będzie się utrzymywać w porównywalnych granicach. Wariant ten zakłada silne działanie komponentów „pułapki niskiej dzietności”.

Warto tu zauważyć, że w wielu krajach europejskich współczynnik dzietności utrzymuje się na stałym, niskim poziomie znacznie dłużej niż w Polsce. W Austrii współczynnik dzietności od 1985 r. waha się w granicach od 1,35 do 1,51. Podobnie we Włoszech, w tym samym okresie, jego wartości mieściły się w przedziale od 1,21 do 1,46. W Niemczech od 1990 r. mieści się on w przedziale od 1,24 do 1,45. Jeżeli wziąć pod uwagę tylko obszar dawnych Niemiec Zachodnich, to od drugiej połowy lat 70. współczynnik dzietności utrzymuje się tam na zbliżonym, niskim poziomie.

4. Analiza i założenia umieralności

Analysis and projection assumptions for mortality

4.1. Umieralność i trwanie życia

Mortality and life expectancy

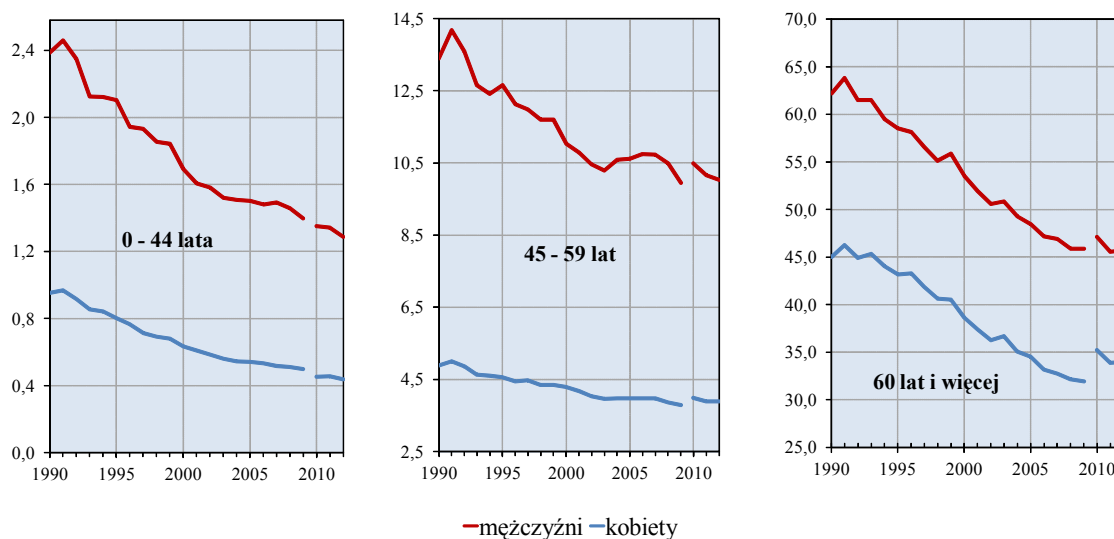
W 2013 r. w Polsce zmarło 387,3 tys. osób. Standaryzowany współczynnik zgonów³⁷ (eliminujący wpływ różnych struktur wieku ludności w badanych latach) wyniósł 9,5‰. Począwszy od 1992 r. obserwuje się systematyczny spadek natężenia zgonów we wszystkich grupach wieku (Wyk. 17). Nadal jednak utrzymuje się wysoka nadumieralność mężczyzn, dla których standaryzowany współczynnik zgonów był znacznie wyższy i wynosił 10,4‰, podczas gdy dla kobiet 8,7‰. Ta niekorzystna przewaga jest obserwowana we wszystkich grupach wieku. W całym badanym okresie współczynnik zgonów mężczyzn poniżej 60 roku życia był 2,5-3 – krotnie wyższy niż u kobiet w tym wieku. W wieku starszym, tj. 60 lat i więcej, różnica ta zmniejsza się do 25-30%.

Dominującymi przyczynami zgonów w Polsce są choroby układu krążenia, nowotwory oraz urazy i zatrucia. W 2012 r. stanowiły one 77,9% wszystkich zgonów. Prawie co drugi zgon jest powodowany chorobami układu krążenia, jednak od 1992 r. udział tych chorób w ogólnej liczbie zgonów obniżył się z poziomu 52% do 46% w 2012 r. Choroby

³⁷ Do obliczeń dla lat 1990-1999 przyjęto, jako standardową, strukturę ludności Polski (różną dla płci) z 2000 r. oszacowaną na podstawie wyników NSP 1988, natomiast dla lat 2000-2009 strukturę ludności z 2000 r., oszacowaną na podstawie wyników NSP 2002. Od 2010 r. standaryzowane współczynniki zgonów opracowano przy uwzględnieniu wyników spisu ludności z 2011 r.; dodatkowo nastąpiła modyfikacja metodologii obliczania współczynników demograficznych. Podstawą (punktem odniesienia dla określenia intensywności zjawisk demograficznych) pozostaje średnia liczba ludności z badanego okresu, natomiast zmianie uległa kategoria zamieszkania – do 2009 r. był to bilans ludności zameldowanej na pobyt stały, obecnie – bilans ten uwzględnia także osoby zameldowane na pobyt czasowy. Zmiana metodologii nie spowodowała istotnych różnic w wartościach współczynników. Na ich wielkość ma jednak znaczący wpływ przyjęcie – począwszy od danych za 2010 r. – jako standardowej struktury ludności Polski z 2010 r. Obserwowane w Polsce zmiany w strukturze wieku ludności są przyczyną gwałtownego starzenia się populacji, co przekłada się na wyższy poziom standaryzowanych współczynników zgonów. Mimo przyjęcia do współczynników różnych struktur ludności, zaprezentowano je w celu wskazania – trwającego począwszy od lat 90. – malejącego trendu umieralności.

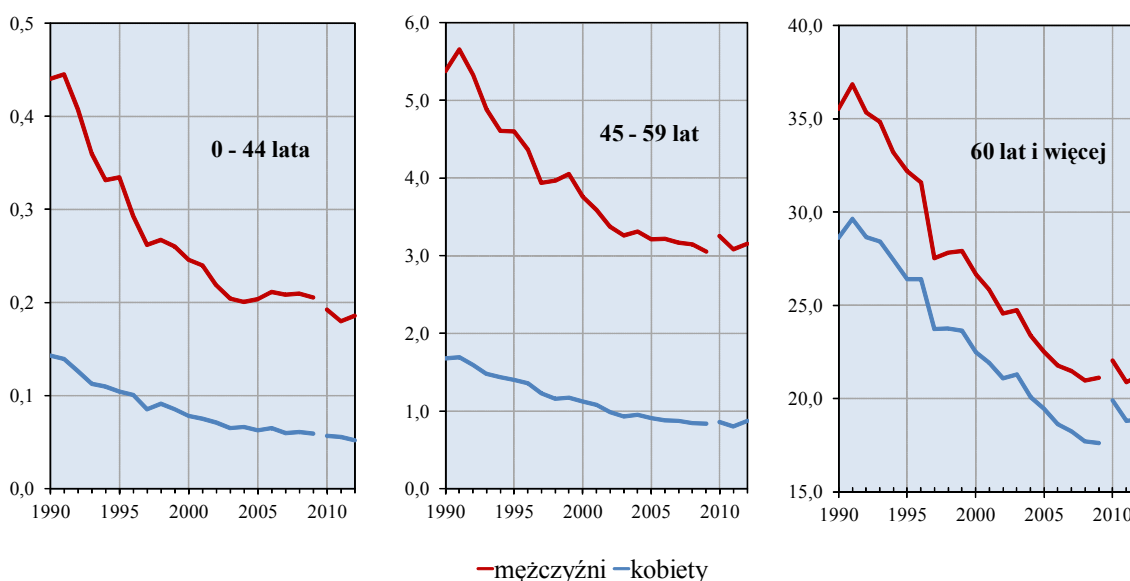
Wyk. 17. Standaryzowane współczynniki zgonów (w ‰) w latach 1990-2012

Chart. 17. Standardized death rates (in ‰) in 1990-2012

Wyk. 18. Standaryzowane współczynniki zgonów z powodu chorób układu krążenia (w ‰) w latach 1990-2012

Chart. 18. Standardized death rates caused by the circulatory system diseases (in ‰) in 1990-2012

układu krążenia częściej są przyczyną zgonów kobiet – ich odsetek w ogólnej liczbie zgonów kobiet wyniósł 51,7% (w 1990 r. wynosił ok. 57%), dla mężczyzn odpowiedni wskaźnik wyniósł około 41,2% (w 1990 r. – 48 %) ³⁸. Obecnie standaryzowany współczynnik zgonów z powodu tych chorób jest niższy dla mężczyzn i wynosi 4,2‰, podczas gdy dla kobiet 4,4‰. Takie wielkości są wynikiem starszej struktury wieku kobiet – analiza natężenia

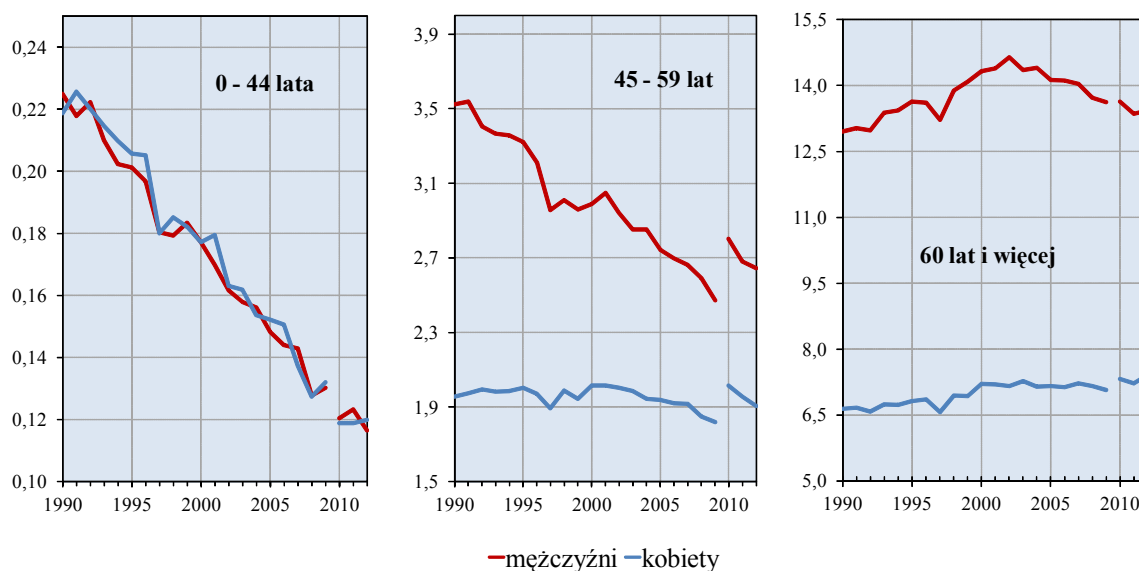
³⁸ Podstawowe informacje o sytuacji demograficznej Polski w 2011 roku, GUS, Warszawa 2012

zgonów według wieku wyraźnie potwierdza wysoką nadumieralność mężczyzn we wszystkich grupach wieku (Wyk. 18). Współczynnik zgonów z powodu chorób układu krążenia wśród mężczyzn w wieku poniżej 60 lat jest 3-4 – krotnie wyższy niż dla kobiet w tym wieku. Wśród osób starszych (60 lat i więcej), dla których choroby układu krążenia są najczęstszą przyczyną zgonów, ta niekorzystna przewaga mężczyzn zmniejsza się do 10-20%. Warty podkreślenia zjawiskiem jest obserwowany od początku lat 90. trend malejącej umieralności z powodu chorób układu krążenia we wszystkich grupach wieku.

Choroby nowotworowe w Polsce stanowią 25,7% wszystkich zgonów. W 2012 r. współczynnik zgonów z powodu nowotworów wynosił 2,5‰. W ciągu ostatnich 20 lat natężenie zgonów wśród osób młodych (0-44 lata) wykazywało wyraźną tendencję spadkową. Podobnie poziom umieralności mężczyzn w wieku 45-59 zdecydowanie zmniejsza się w całym badanym okresie (Wyk. 19). Jedynie w latach 1998-2001 wystąpiło wyhamowanie tego korzystnego trendu. Dla kobiet w tym wieku poziom natężenia zgonów spowodowanych nowotworami utrzymywał się w zasadzie na niezmiennym poziomie do 2000 r. W drugiej dekadzie omawianego okresu zaobserwowano spadkową tendencję tego wskaźnika.

Wyk. 19. Standaryzowane współczynniki zgonów z powodu chorób nowotworowych (w ‰) w latach 1990-2012

Chart. 19. Standardized death rates caused by neoplasms (in ‰) in 1990-2012

W starszych grupach wieku, tj. 60 lat i więcej, umieralność mężczyzn spowodowana chorobami nowotworowymi zwiększała się do 2004 r., po czym nastąpił – trwający do chwili obecnej – spadek natężenia zgonów. Wśród kobiet w tym wieku poziom natężenia zgonów – począwszy od 2000 r. – w zasadzie nie ulega zmianie. Należy zaznaczyć, że zarówno

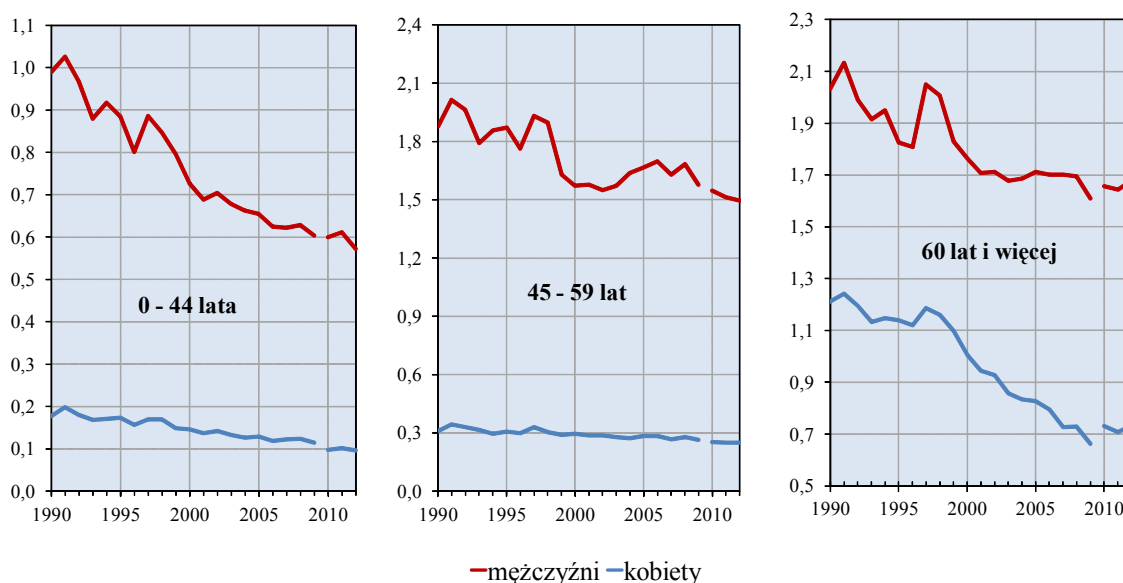
dla mężczyzn, jak i kobiet, umieralność z powodu tych chorób jest 5-krotnie wyższa niż u osób poniżej 60 roku życia.

Zgony spowodowane wypadkami, urazami i zatruciami (tzw. przyczyny zewnętrzne) są trzecią co do wielkości grupą zgonów (6,1% w 2012 r.). W Polsce obserwowana jest korzystna tendencja obniżania się poziomu umieralności z powodu zewnętrznych przyczyn zgonów. W 2012 r. standaryzowany współczynnik zgonów był o ok. 30% mniejszy niż w 1991 r.

Wypadki, urazy i zatrucia są najczęstszą przyczyną zgonów młodych mężczyzn, tj. w wieku poniżej 45 lat (Wyk. 20). W 2012 r. stanowiły one prawie 44% wszystkich zgonów mężczyzn w tym wieku, podczas gdy dla kobiet odsetek ten wynosił 21%. Poziom natężenia zgonów mężczyzn w wieku do 59 lat ze względu na zewnętrzne przyczyny zgonów jest sześciokrotnie wyższy niż wśród kobiet.

Wyk. 20. Standaryzowane współczynniki zgonów z powodu zewnętrznych przyczyn (w ‰) w latach 1990-2012

Chart. 20. Standardized death rates caused by external causes (in ‰) in 1990-2012

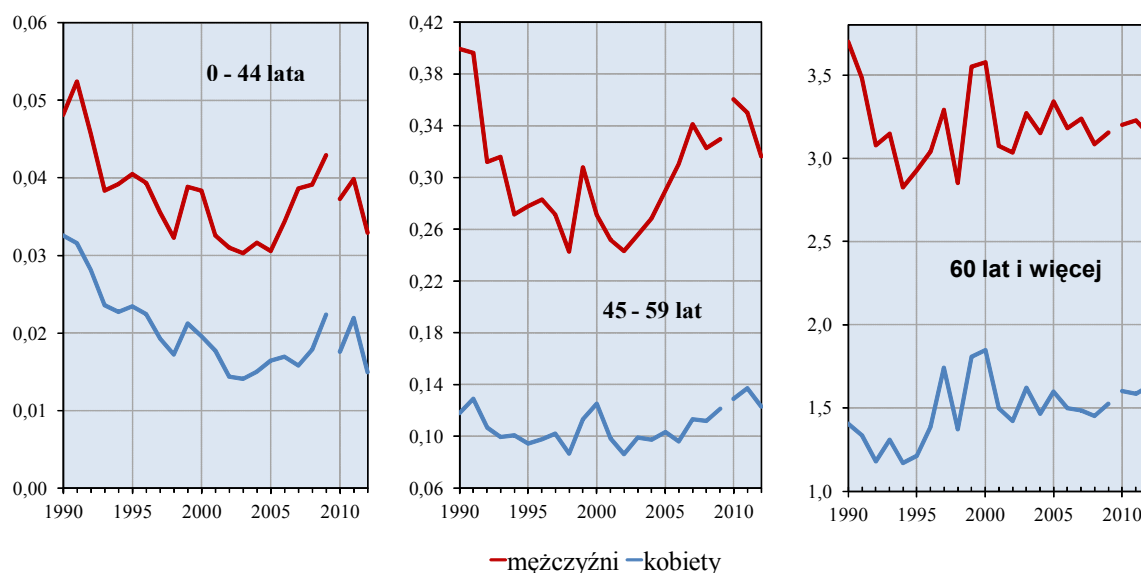

Warto jeszcze zwrócić uwagę na grupę zgonów spowodowanych chorobami układu oddechowego. W 2012 r. stanowiły one 5,2% wszystkich zgonów. Po trwającym przez szereg lat spadku umieralności z powodu tych chorób obserwuje się począwszy od połowy lat 90. niewielki, ale systematyczny wzrost natężenia zgonów, głównie wśród osób poniżej 60-go roku życia (Wyk. 21). W 2012 r. standaryzowany współczynnik zgonów z powodu chorób układu oddechowego wynosił 0,6‰ dla mężczyzn i 0,4‰ dla kobiet, co oznacza –

w stosunku do 2002 r., który był najkorzystniejszym w ostatnim dziesięcioleciu – wzrost o ponad 20 p. proc.

Wyk. 21. Standaryzowane współczynniki zgonów z powodu chorób układu oddechowego (w ‰) w latach 1990-2012

Chart. 21. Standardized death rates caused by the respiratory system diseases (in ‰) in 1990-2012

Umieralności niemowląt

Infant mortality

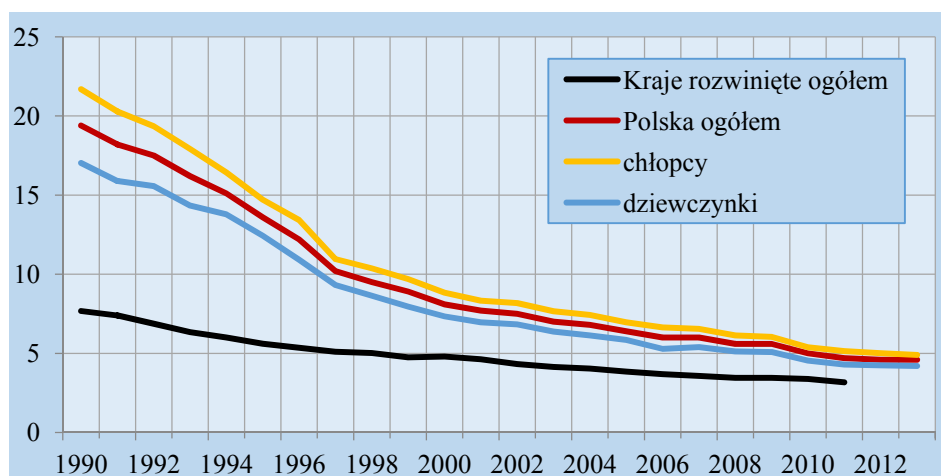
W 2013 r. zmarło 1684 niemowląt, z czego aż 66,4% stanowiły zgony dzieci ważących poniżej 2500 g. Współczynnik zgonów niemowląt wynosił 4,6‰ (chłopcy 4,9‰, dziewczynki 4,2‰). Korzystne zmiany spadkowej tendencji umieralności niemowląt notowane w Polsce w całym powojennym okresie – ze szczególnym nasileniem w dekadzie lat 90. (Wyk. 22) – sprawiły, iż wielkość współczynnika zgonów niemowląt w 2013 r. była 4-krotnie mniejsza niż w 1990 r.

Nadal jednak odsetek dzieci, które zmarły w pierwszym tygodniu życia (0-6 dni) jest bardzo wysoki i wynosi 50,2% wobec 56,0% w 1990 r. Dominującą przyczyną zgonów niemowląt są przyczyny okołoporodowe i podobnie jak w 1990 r. stanowią 51%-52% zgonów niemowląt.

W porównaniu z rozwiniętymi krajami europejskimi umieralność niemowląt w Polsce jest wciąż wyższa. W 2011 r. średnia wartość ogólnego współczynnika zgonów niemowląt dla wybranych krajów Europy zachodniej wynosiła 3,2‰ względem 4,7‰ dla Polski.

Wyk. 22. Współczynniki zgonów niemowląt (na 1000 urodzeń żywych)

Chart. 22. Infant death rates (per 1000 live births)

Stan zdrowia ludności

Health status of the population

Korzystne zmiany procesu umieralności są, między innymi, efektem poprawy kondycji zdrowotnej Polaków. Potwierdzają to wyniki badania „Stan zdrowia ludności Polski”³⁹ według których pod koniec 2009 r. 34% mieszkańców Polski oceniało swoje zdrowie poniżej poziomu dobrego, podczas gdy w 2004 r. takie opinie formułowało 39% Polaków (w 1996 r. ponad 45%). Choć subiektywna ocena poprawy stanu zdrowia w równym stopniu dotyczyła mężczyzn jak i kobiet, to kobiety znacznie częściej oceniały swoje zdrowie poniżej dobrego (37% kobiet, 31% mężczyzn). Biorąc pod uwagę poziom wykształcenia, to osoby z wykształceniem wyższym częściej określały swe zdrowie jako bardzo dobre i dobre, niż osoby z niższym wykształceniem.

Jako najważniejsze elementy stylu życia, istotne dla zdrowia i długości życia, najczęściej wymienia się sposób żywienia, aktywność ruchową, ograniczenie spożycia alkoholu i palenia tytoniu. Jak wskazują wyniki badania stanu zdrowia, więcej niż 2/3 dzieci codziennie jada warzywa i owoce oraz pija soki. W lekcjach wychowania fizycznego uczestniczy ponad 97%, natomiast prawie 85% dzieci z badanej grupy przejawia aktywność fizyczną poza lekcjami wychowania fizycznego. Wśród osób starszych (w wieku 15 lat i więcej), w ciągu ostatniego tygodnia poprzedzającego wywiad, ponad 1/4 osób, wykonywała czynności wymagające dużego wysiłku fizycznego średnio prawie 2 godziny dziennie. Aktywność fizyczną na poziomie umiarkowanym wykonywało 2/3 badanej ludności.

³⁹ Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r., GUS, Warszawa 2011 r.

W ciągu pięciu lat poprzedzających badanie z 2009 r. odsetek osób niepalących wzrósł o prawie 2 p. proc. (z 69% do 71%). Ostrożne szacunki wskazują, że w porównaniu z wynikami poprzedniego badania wódkę i inne napoje spirytusowe z powodzeniem wyparło piwo, a udział wysokoprocentowych trunków zmniejszył się o blisko połowę.

Profilaktyka zdrowotna to działania mające na celu zapobieganie chorobom poprzez ich wczesne wykrycie i leczenie. W celu redukcji zachorowalności i umieralności Polaków prowadzone są badania profilaktyczne w ramach programów finansowanych m.in. ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia. Wyniki badania stanu zdrowia wskazują na dalszy wzrost powszechności badań mammograficznych (wzrost o 12 p. proc. w porównaniu z 2004 r.). Zwiększa się także liczba kobiet wykonujących badania cytologiczne (wzrost o 7 p. proc.), coraz bardziej powszechne stają się badania poziomu cukru we krwi stosowane w profilaktyce cukrzycy.

Obok pozytywnych zmian w zachowaniach zdrowotnych Polaków nadal obserwowanych jest wiele niekorzystnych zjawisk. Dzieci w wieku 2-14 lat spędzają przed ekranem telewizora lub monitorem komputera średnio 2,4 godziny dziennie. Grupa, która przeznaczą na to 5 lub więcej godzin dziennie stanowi 6,9% ogółu dzieci. W odróżnieniu od dzieci, osoby dorosłe rzadziej spożywają warzywa i owoce: owoce codziennie jada bowiem tylko 61% dorosłych, natomiast warzywa (z wyłączeniem ziemniaków) – co najmniej raz dziennie – jada 63,8%. Rzadkie spożycie warzyw i owoców dotyczy zwłaszcza mężczyzn. W efekcie coraz częściej pojawia się problem nadwagi i otyłości. Zbyt dużą masę ciała ma już co drugi dorosły Polak i relatywnie częściej problemy z nadmierną masą ciała występują właśnie wśród mężczyzn.

Wyniki badania stanu zdrowia pokazują, że zwiększa się – niestety powoli – liczba kobiet wykonujących badania cytologiczne. Niepokojący jest niski odsetek badań wśród kobiet starszych, relatywnie częściej zagrożonych nowotworem narządów rodnych. Do lekarza pierwszego kontaktu częściej chodzą kobiety niż mężczyźni. W ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie, przynajmniej jeden raz u lekarza było ponad 3/4 ogółu kobiet, podczas gdy wśród mężczyzn tylko 67%. Z usług lekarzy specjalistów (w okresie 12 miesięcy przed badaniem) skorzystało blisko 45% ogółu Polaków, w tym 51% kobiet i tylko 39% mężczyzn. Niepokojące jest to, że osoby mocno schorowane czy niepełnosprawne znacznie częściej deklarowały, iż musiały rezygnować z wizyt u lekarza niż osoby zdrowe, zaś głównym powodem tych rezygnacji był brak pieniędzy oraz długa lista oczekujących.

Jak wygląda sytuacja zdrowotna Polaków na tle krajów Unii Europejskiej? Zgodnie z raportem przygotowanym przez Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny⁴⁰, Polacy piją więcej alkoholi mocnych i piwa, natomiast znacznie mniej wina niż wynosi przeciętne spożycie w krajach europejskich. W paleniu papierosów mężczyźni zajmują 19-tą, a kobiety 20-tą lokatę wśród 27 krajów Unii Europejskiej. Zwiększa się liczba Polaków z nadwagą lub otyłością. Badanie „Stan zdrowia ludności Polski” przeprowadzone przez GUS w 2009 r. wykazało 61,4% mężczyzn zbyt dużo ważących, co daje jeden z wyższych wskaźników w krajach Unii. Spożycie (dostępność) owoców w Polsce jest jednym z najniższych w krajach UE, natomiast warzyw – zbliżone do średniej (choć ich spożycie wśród młodzieży systematycznie spada).

Wspomniany raport zawiera także analizę umieralności w Polsce na tle przeciętnej sytuacji w krajach Unii Europejskiej. Najważniejsze spostrzeżenia to:

- poziom umieralności niemowląt w naszym kraju od lat systematycznie obniża się, a tempo spadku jest większe niż przeciętne dla krajów UE, jednak współczynnik zgonów niemowląt w Polsce wciąż jest wyższy od przeciętnego współczynnika w UE (w 2010 r. 4,1 na 1000 urodzeń żywych, [Polska 5,0]),
- główną przyczyną przedwczesnych zgonów zarówno mężczyzn jak i kobiet, są choroby układu krążenia; poziom umieralności z powodu tych chorób jest w Polsce wyższy od przeciętnego w UE o 89% w przypadku mężczyzn i 58% w przypadku kobiet (dot. osób w wieku 25-64 lata),
- sytuacja w Polsce pod względem umieralności z powodu nowotworów złośliwych jest – w porównaniu z przeciętną sytuacją w krajach Unii – niekorzystna, ale w mniejszym stopniu niż w przypadku chorób układu krążenia.
- poziom umieralności z powodu przyczyn zewnętrznych jest znacznie wyższy, niż przeciętny w krajach UE

Polityka państwa na rzecz zdrowia

Health policy

Spółeczna i zdrowotna polityka państwa powinna zmierzać do ułatwiania jednostkom zachowań prozdrowotnych (np. tworząc odpowiednią infrastrukturę dla aktywności fizycznej, kontrolując jakość produktów spożywczych czy prowadząc odpowiednią politykę cenową,

⁴⁰ *Sytuacja Zdrowotna Ludności Polski i jej uwarunkowania* pod redakcją B. Wojtyniaka, P. Goryńskiego i B. Moskalewicz, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2012

sprzyjającą właściwym wyborom żywieniowym, zwłaszcza w grupach mniej zamożnych). Partnerstwo państwa i jednostki jest niezbędne do tworzenia zdrowych stylów życia⁴¹.

Przyjęty przez Radę Ministrów w 2007 r. Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015 określa kierunki podejmowania działań na rzecz poprawy zdrowia i związanej z nią jakości życia ludności. Jednocześnie są realizowane: Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego, Zwalczania Chorób Nowotworowych, Wczesnej Diagnostyki i Leczenia Astmy, Wyrównywania Dostępności do Profilaktyki i Leczenia Chorób Układu Sercowo-Naczyniowego, Program Badań Przesiewowych Noworodków.

W ramach tych programów wykonywane są m.in. bezpłatne profilaktyczne badania układu krążenia (określenie BMI, pomiar ciśnienia, badania biochemiczne krwi), badania profilaktyczne w kierunku wykrywania chorób nowotworowych (cytologia, mammografia, kolonoskopia, usg), badania profilaktyczne cukrzycy (pomiar cukru we krwi). Pozwalają one na wczesne zdiagnozowanie ewentualnych nieprawidłowości, a tym samym skuteczniejsze leczenie chorób i podjęcie leczenia.

Jednocześnie jednak jest wiele chorób, które nie są objęte programami wczesnego wykrywania, ale mogą one być wykryte prostymi metodami, które może wykonać lekarz rodzinny lub odpowiedni lekarz specjalista. Do takich nowotworów należy m.in. czerniak i rak skóry, guzy piersi u kobiet poniżej 50 roku życia, rak dolnej części odbytnicy, rak prostaty, rak szyjki macicy⁴².

Profilaktyka chorób serca i układu krążenia, chorób nowotworowych, cukrzycy i wielu innych chorób będzie efektywna, jeśli towarzyszyć jej będą trwałe zmiany w stylu naszego życia. Niestety nie mamy powodów do zadowolenia. Zgodnie z raportem opublikowanym przez Eurostat – spośród 19 przebadanych krajów w latach 2008-2009 – Polska znalazła się w pierwszej dziesiątce pod względem odsetka osób otyłych. Polki zajęły dziewiąte miejsce (prawie 16% kobiet w Polsce ma problem otyłości), natomiast Polacy szóste (ponad 17% otyłych). Problem ten coraz częściej dotyczy dzieci, a jest to zagadnienie o tyle istotne, że nawyki żywieniowe zdobyte w młodym wieku przekładają się na stan zdrowia w wieku dojrzałym.

Badania przesiewowe, które przeprowadza się wśród osób nie posiadających objawów choroby, powinny być przeprowadzane regularnie w celu wykrycia choroby i podjęcia wczesnego leczenia, wymagają jednak ponoszenia wysokich kosztów społecznych i ekonomicznych. Sytuacja gospodarcza Polski, mimo szybkiej poprawy, nie jest najlepsza.

⁴¹ Prof. Antonina Ostrowska – socjolog zdrowia, kierownik Zespołu Badania Warunków Życia i Społecznych Podstaw Zdrowia w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN; <http://wiadomosci.onet.pl/prasa/polak-zdrowy-z-wyboru/6mtbb>

⁴² dr hab. med. Tomasz Jastrzębski, *Znaczenie prostych badań profilaktycznych dla wczesnego wykrywania chorób nowotworowych*; http://www.onkonet.pl/n_n_znbadan_profilaktycznych.php

Przy zachowaniu obecnych trendów organizacyjnych i finansowych związanych z rozwojem technologii medycznych, Polska ma szansę dogonić średnią unijną w odniesieniu do produkcji nowoczesnej aparatury medycznej i farmaceutyków za ponad 50 lat⁴³.

Dzięki postępowi współczesnej medycyny żyjemy coraz dłużej, co paradoksalnie wiąże się ze wzrostem kosztów leczenia związanym ze zwiększonym zapotrzebowaniem na opiekę i usługi medyczne osób starszych. Jednocześnie wzrost kosztów nowoczesnych procedur medycznych prowadzi do ograniczenia rzeczywistego do nich dostępu.

Badanie „Ochrona zdrowia w gospodarstwach domowych”⁴⁴, przeprowadzone przez GUS w 2011 r. wykazało, że w całej populacji gospodarstw domowych (włącznie z gospodarstwami, które nie ponosiły żadnych wydatków) średnie miesięczne wydatki na ochronę zdrowia na osobę w 2010 roku były o 28% wyższe niż w 2006 r. W strukturze tych wydatków, podobnie jak w latach poprzednich, bardzo wysoki i wciąż rosnący jest udział wydatków na leki i artykuły medyczne – w 2010 r. stanowił 64% średnich miesięcznych wydatków na ochronę zdrowia na osobę. W gospodarstwach emerytów były one prawie dwukrotnie wyższe, a w gospodarstwach rencistów o 55,5% wyższe, niż średnio we wszystkich typach gospodarstw domowych łącznie. Z uzyskanych danych z badania wynika, iż w 2010 r. blisko 12% członków gospodarstw domowych (11,4% mężczyzn i 11,7% kobiet) nie skorzystało z usług lekarskich mimo istnienia takiej potrzeby. Wśród przyczyn niekorzystania z porad lekarskich 9% osób wskazało brak pieniędzy (oczekiwanie na ustąpienie objawów – 33%, długi czas oczekiwania na termin wizyty – 23%, brak czasu – 17%, strach – 5%).

Trwanie życia w Polsce

Life expectancy in Poland

Szybki postęp w dziedzinie medycyny umożliwiający wcześniejsze i dokładniejsze diagnozowanie chorób, a tym samym skuteczniejsze ich leczenie, prowadzenie zdrowego stylu życia, zmiana diety, jak również działania rządu prowadzące do zapewnienia odpowiednich warunków życia, pracy, kształcenia, kultury fizycznej oraz wypoczynku i rekreacji wpływają na stałą poprawę kondycji zdrowotnej Polaków, a tym samym ich dłuższe życie.

⁴³ System monitorowania i scenariusze rozwoju technologii medycznych w Polsce – Projekt współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego; <http://www.nauka.gov.pl/g2/>

⁴⁴ Ochrona zdrowia w gospodarstwach domowych w 2010 r., GUS, Warszawa 2011

Rok 1992 zapoczątkował okres dynamicznego wzrostu trwania życia w Polsce. Pozytywne zmiany w natężeniu zgonów spowodowały – na przestrzeni ostatnich 22 lat (1991-2013) – wzrost przeciętnego trwania życia mężczyzn o 7,2 lat, natomiast kobiet o 6 lat. W 2013 r. przeciętne trwanie życia noworodka płci męskiej wynosiło 73,1 lata, natomiast płci żeńskiej 81,1.

Występujące w Polsce zjawisko nadumieralności mężczyzn utrzymuje się od lat na wysokim poziomie. Największą dysproporcję między przeciętnym trwaniem życia mężczyzn i kobiet notowano w 1991 r. – 9,2 lat. Dekadę później różnica ta była o rok mniejsza. Początek nowego stulecia przyniósł ponowny wzrost tej wartości do 8,7 lat (w latach 2006-2008), a następnie spadek do 8 lat w 2013 r.

Na długość trwania życia ogromny wpływ ma poziom wykształcenia. Im wyższe wykształcenie, tym korzystniejsze zmiany w kierunku prozdrowotnego stylu życia: przestrzeganie diety, ograniczenia w spożywaniu alkoholu i nikotyny, zwiększenie aktywności ruchowej, większa świadomość potrzeby korzystania z konsultacji lekarskich. Średnie dalsze trwanie życia 30-letniego Polaka z wykształceniem wyższym wynosiło w 2010 r. 49,3 lata, czyli aż o 12 lat więcej niż jego rówieśnika z wykształceniem zasadniczym zawodowym i niższym (37,3 lata)⁴⁵. Dla Polek zróżnicowanie to jest zdecydowanie mniejsze i wynosi niespełna 5 lat (odpowiednio 53,8 i 49,0 lat). Trzydziestolatkowie posiadający wykształcenie średnie mają do przeżycia przeciętnie: 43,6 lat – mężczyźni, 51,4 lat – kobiety.

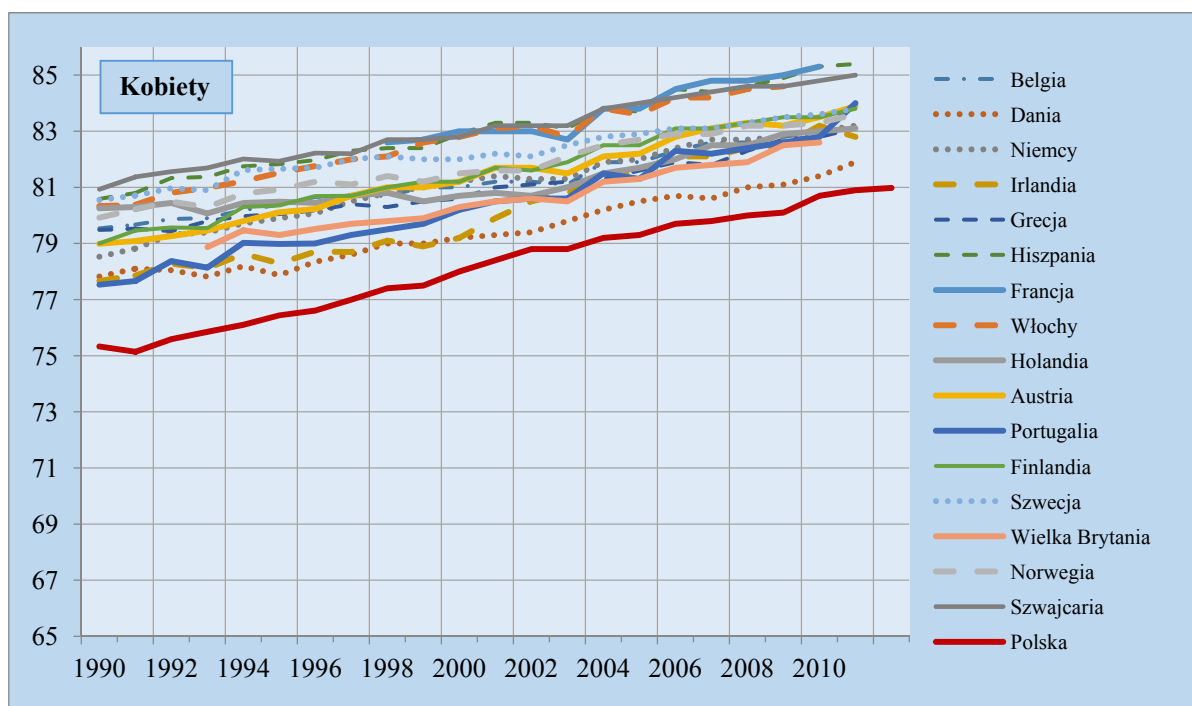
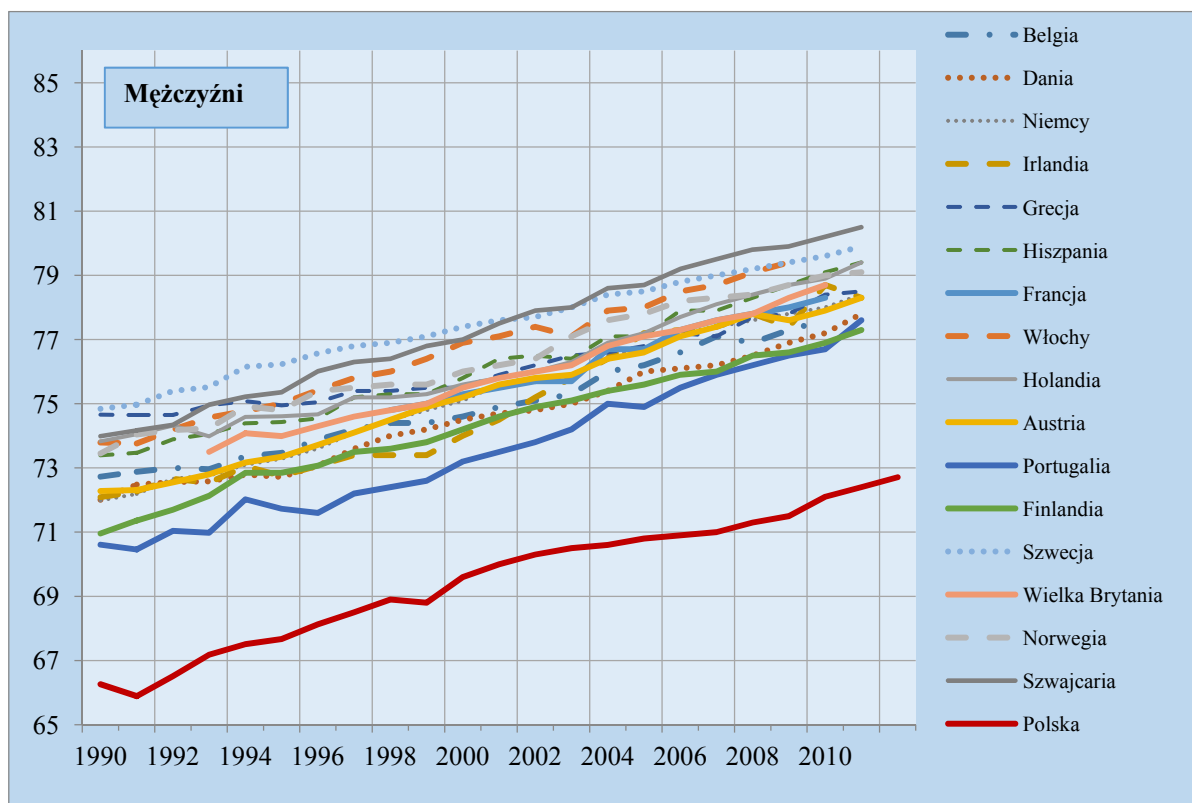
Polska na tle wybranych krajów Europy zachodniej wypada bardzo niekorzystnie, a szczególnie dotyczy to mężczyzn (Wyk.23). Na przestrzeni ostatnich 20 lat różnica między długością trwania życia mężczyzn w Polsce i krajach europejskich niewiele się zmieniła. W 1990 r. wynosiła 6,7 lat, następnie zmniejszała się – do 5,6 w 2002 r., ale w 2011 r. Polak żył średnio już o 6,3 lat krócej niż mężczyźni w wybranych krajach europejskich. Dla Polek notowana jest natomiast poprawa tych statystyk. Podczas gdy w 1990 r. Polki żyły o 4,2 lata krócej niż Europejki, w 2002 r. różnica ta zmniejszyła się o rok, a w 2011 wynosiła 2,7 roku.

Obok długości trwania życia, istotne znaczenie dla oceny stanu zdrowia ma trwanie życia w zdrowiu. Wskaźnik przeciętnego trwania życia w zdrowiu określa dla danej osoby (o określonej płci i wieku) średnią liczbę lat życia bez niepełnosprawności.

⁴⁵ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

**Wyk.23. Przeciętne trwanie życia w Polsce w latach 1990-2012
na tle rozwiniętych krajów europejskich**

*Chart. 23. Life expectancy in Poland in 1990-2012 compared
to developed European countries*

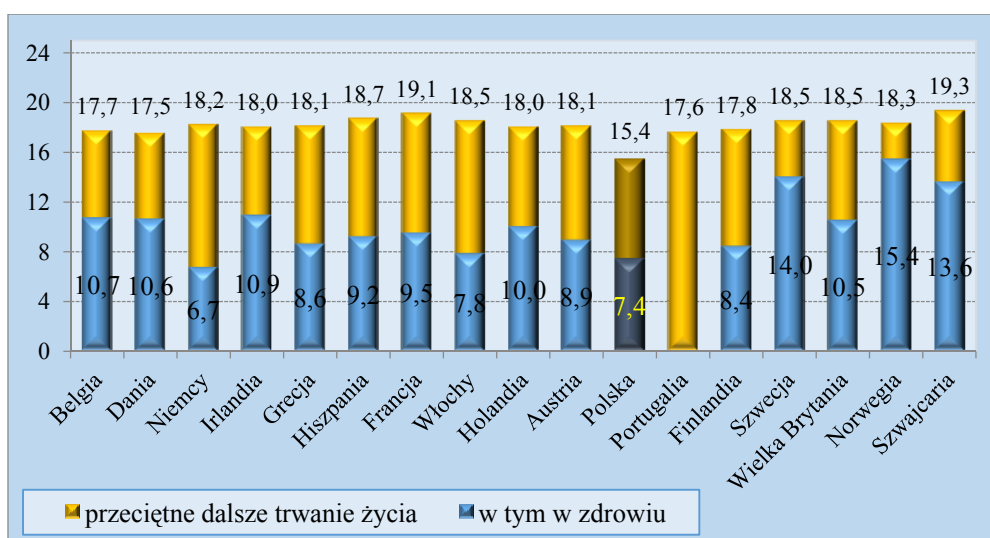

Jak wskazują wyniki badań Eurostatu dotyczące 2012 r., trwanie życia w zdrowiu w Polsce wyniosło dla mężczyzn ponad 80% przewidywanego trwania życia, a dla kobiet ponad 77%. Oznacza to, że dla mężczyzny urodzonego w 2012 r. – pierwsze 59 lat będzie okresem bez ograniczeń spowodowanych niepełnosprawnością, dla kobiet 63 lata. W porównaniu z rozwiniętymi krajami europejskim jest to krócej o 2,7 lat w przypadku mężczyzn i 1,6 w przypadku kobiet. W Polsce 65-letni mężczyzna żyje w zdrowiu średnio 7,4, natomiast kobieta 7,8 lat (Wyk. 24).

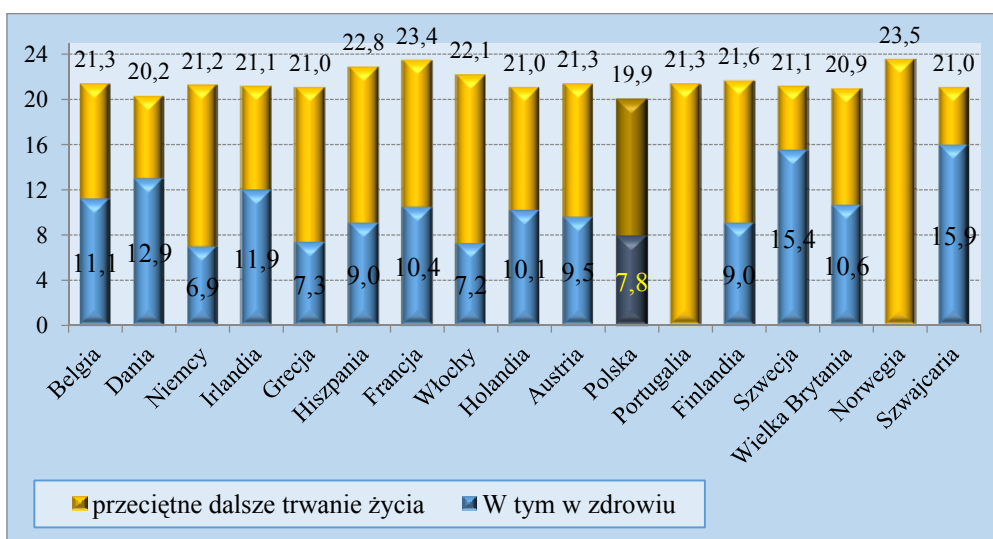
Wyk. 24. Przeciętne dalsze trwanie życia i przeciętne dalsze trwanie życia w zdrowiu osób w wieku 65 lat w wybranych krajach europejskich w 2012 r.

Chart. 24. Life expectancy and healthy life expectancy at age 65 in selected European countries in 2012

Mężczyźni

Kobiety

4.2. Założenia przewidywanej umieralności i trwania życia

Assumptions for mortality and life expectancy

Opracowując prognozę umieralności dla Polski przyjęto założenie, że spadek umieralności w Polsce będzie kontynuowany w sposób podobny do obserwowanego w przeszłości w krajach Europy zachodniej. W perspektywie dalszych lat prognozy, jako wzorzec przyjęto trendy umieralności przewidywane dla tych krajów.

Porównanie wartości przeciętnego trwania życia (e_0) dla Polski i wybranych krajów europejskich pozwoliło na ustalenie dystansu, jaki dzielił Polskę do krajów Europy zachodniej (w 2012 r. dla mężczyzn wynosił 20, dla kobiet 13 lat), a następnie przygotowano trzy warianty projekcji (Wyk. 25, Wyk. 26):

Wariant średni (A1) – „opóźnienie” Polski w stosunku do krajów rozwiniętych będzie utrzymywało się na tym samym poziomie przez cały okres prognozy. Dla węzłowych lat, przyjęto następujące wartości trwania życia w Polsce:

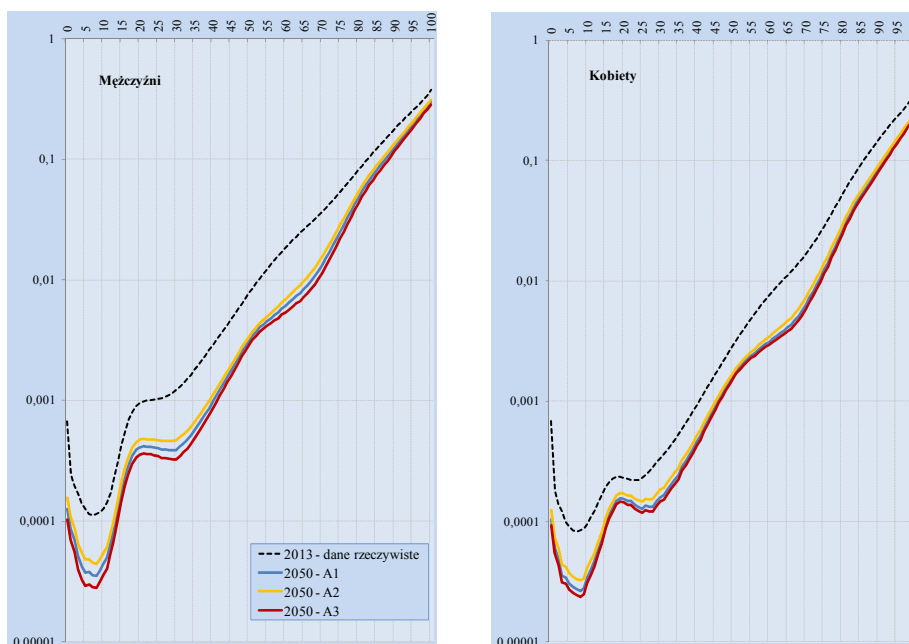
- ✓ dla 2030 r. – przeciętne trwanie życia w krajach europejskich dla mężczyzn – wyznaczone na podstawie danych empirycznych wybranych krajów w 2010 r., dla kobiet – na podstawie danych teoretycznych w 2017 r.
- ✓ dla 2050 r. – wartości przeciętnego trwania życia wyznaczone na podstawie danych teoretycznych – w 2030 r. w przypadku mężczyzn i w 2037 r. dla kobiet.

Wariant niski (A2) – „opóźnienie” utrzyma się na tym samym poziomie do 2025 r., jednak w kolejnych latach nastąpi spowolnienie tempa obniżania umieralności. W rezultacie w 2050 r. dystans Polski do krajów rozwiniętych zwiększy się do 25 lat dla mężczyzn i 18 lat dla kobiet. W konsekwencji przyjęto dla 2025 r. dla mężczyzn odpowiednie wartości trwania życia wyznaczone dla krajów na 2005 r., dla kobiet – 2012 r., natomiast dla 2050 r.: mężczyźni – 2025 r., kobiety – 2032 r.

Wariant wysoki (A3) – dystans Polski do krajów rozwiniętych będzie się stopniowo zmniejszać przez cały okres prognozy. Do 2025 r. zmniejszy się do 18 lat dla mężczyzn i 12 lat dla kobiet, w 2050 r. zostanie zredukowany odpowiednio do 15 i 10 lat. W Polsce w 2030 r. przeciętne trwanie życia mężczyzn osiągnie wielkość notowaną w rozwiniętych krajach europejskich w 2007 r., natomiast kobiet – wielkość przewidywaną na 2013 r., w 2050 r. trwanie życia dla mężczyzn przyjmie wartość wyznaczoną dla krajów na 2035 r., natomiast dla kobiet na 2040 r.

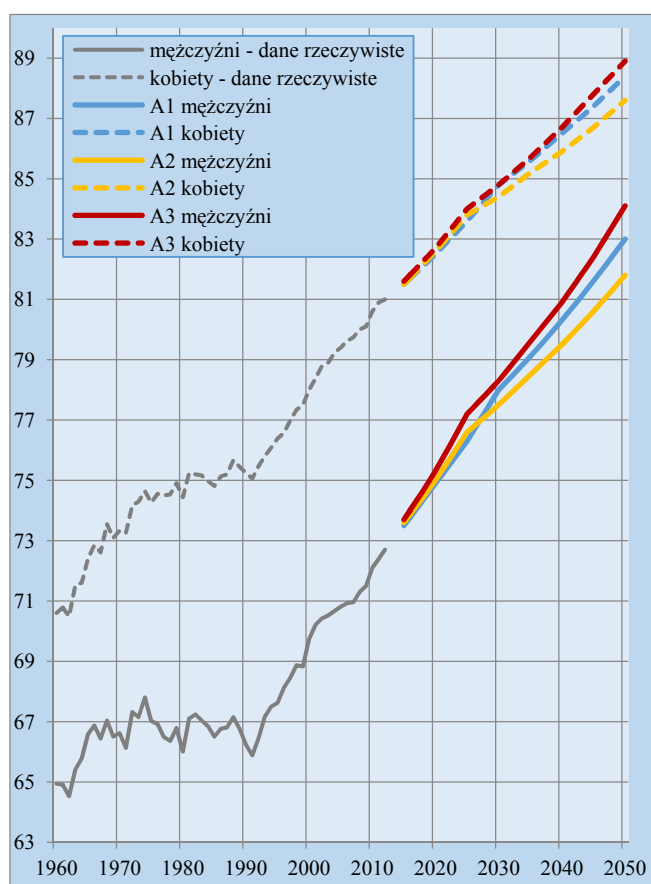
Wyk. 25. Prawdopodobieństwa zgonów w Polsce w 2013 r. i prognoza na 2050 r.

Chart. 25. Probabilities of dying in Poland in 2013 and projection for 2050

Wyk. 26. Przeciętne trwanie życia w latach 1960-2013 oraz prognoza dla lat 2014-2050

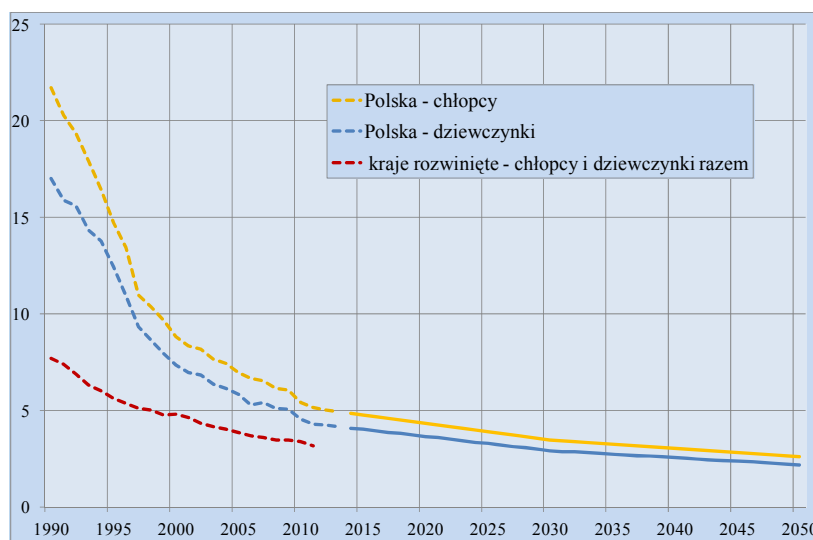
Chart. 26. Life expectancy in Poland 1960-2013 and projection for 2014-2050

Dla ustalenia przyszłego poziomu umieralności niemowląt przyjęto założenie kontynuacji korzystnych zmian jakie są obserwowane w Polsce. Tempo spadku współczynnika zgonów niemowląt – w porównaniu z obserwowanym w latach 90. – osłabnie, jednak jego wartość w 2050 r. będzie dwukrotnie niższa, niż notowana obecnie (Wyk. 27).

Wyk. 27. Współczynniki zgonów niemowląt w latach 1990-2050

Chart. 27. Infant mortality rate 1990-2050

Zgodnie z przyjętymi założeniami w Polsce w 2050 r. mężczyźni, przy niezmiennych warunkach wymierania ludności, będą żyli przeciętnie – według wariantu A1 – 83 lata, natomiast kobiety 88,4 lat (Tabl. 8). Według wariantu A2 – odpowiednio 81,8 i 87,6 lat. Wariant A3 – najbardziej optymistyczny – przewiduje dla mężczyzn 84,1 lat życia, natomiast dla kobiet blisko 89 lat. Na tle ogólnej tendencji malejącego natężenia zgonów zmniejszy się nadumieralność mężczyzn, a tym samym rozpiętość między przeciętnym trwaniem życia mężczyzn i kobiet zmaleje (5,4 – wariant A1, 5,8 – wariant A2 i 4,8 – wariant A3).

Tabl. 8. Przewidywane przeciętne trwanie życia w Polsce do 2050 r.

Table 8. Projected life expectancy in Poland until 2050

Rok	A1			A2			A3		
	mężczyźni	kobiety	różnica	mężczyźni	kobiety	różnica	mężczyźni	kobiety	różnica
2013 ^{*)}	73,1	81,1	8,0	73,1	81,1	8,0	73,1	81,1	8,0
2015	73,5	81,5	8,0	73,6	81,5	7,9	73,7	81,6	7,9
2020	74,9	82,5	7,6	75,0	82,6	7,6	75,3	82,7	7,4
2025	76,3	83,6	7,3	76,6	83,8	7,2	77,2	84,0	6,8
2030	78,0	84,8	6,8	77,5	84,4	6,9	78,3	84,8	6,5
2035	79,1	85,6	6,5	78,5	85,2	6,7	79,6	85,7	6,1
2040	80,3	86,5	6,2	79,5	85,9	6,4	80,9	86,7	5,8
2045	81,6	87,4	5,8	80,6	86,7	6,1	82,4	87,8	5,4
2050	83,0	88,4	5,4	81,8	87,6	5,8	84,1	88,9	4,8

^{*)} parametry trwania życia wyznaczone na podstawie danych rzeczywistych

Każdy z przedstawionych powyżej wariantów zakłada wzrost przeciętnego trwania życia w całym prognozowanym okresie. Podstawą do przyjęcia takiego założenia są następujące czynniki:

- obserwowany, począwszy od 1992 r., spadek natężenia zgonów z powodu:
 - chorób układu krążenia we wszystkich grupach wieku,
 - nowotworów wśród osób poniżej 45-go roku życia, oraz wśród mężczyzn w wieku 45-59 lat,
 - zewnętrznych przyczyn (wypadki, urazy, zatrucia)
- nieprzerwany – w całym powojennym okresie – spadek umieralności niemowląt,
- pozytywne zmiany w zachowaniach prozdrowotnych ludności: zmiany w sposobie odżywiania w kierunku ograniczania spożycia niezdrowej żywności i alkoholi wysokoprocentowych, wzrost aktywności fizycznej,
 - coraz większy dostęp do usług medycznych i opiekuńczych, a także podniesienie jakości tych usług,
 - stały rozwój technologii medycznych,
 - coraz bardziej powszechne badania profilaktyczne takie jak mammografia, cytologia, badania poziomu cukru we krwi,
 - korzystne zmiany struktury wykształcenia – osoby z wykształceniem wyższym mają większą świadomość konieczności dbania o swoje zdrowie, na ogół lepiej dbają o swoje zdrowie, a tym samym żyją dłużej niż osoby mniej wykształcone. W Polsce w 2011 r., odsetek osób z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie osób w wieku 13 lat i więcej, wynosił 17,0%, podczas gdy w 2002 r. zaledwie 9,9%.

„Wzrost poziomu wykształcenia ludności widocznie różnicuje ryzyko zgonu, a także zmieniające się postawy wobec prozdrowotnego stylu życia, co wpływa na rozpowszechnianie się prozdrowotnych zachowań ludności. Zatem mimo stopniowego wyczerpywania się potencjału redukcji umieralności jest on jeszcze stosunkowo duży i determinowany głównie przez spadek natężenia zgonów mężczyzn w średnim wieku oraz w starszym wieku”⁴⁶.

- rozwój gospodarczy (i wzrost zamożności), a także zamierzenia rozwojowe, których celem jest konwergencja – zbliżenie się poziomu gospodarczego państw członkowskich Unii Europejskiej – Polska powinna zatem rozwijać się szybciej niż kraje rozwinięte⁴⁷.
- w porównaniu z rozwiniętymi krajami europejskimi poziom umieralności w Polsce

⁴⁶ Prof. I.E. Kotowska, Komentarz do założeń prognozy ludności dla Polski na lata 2013-2070

⁴⁷ Prof. M. Okólski, Recenzja założeń prognozy ludności Polski na lata 2013-2070

jest wysoki, zatem i większe możliwości szybszego, niż w krajach europejskich, tempa redukcji umieralności,

- zwiększająca się liczba skutecznych i bezpiecznych leków umożliwiających powstrzymanie lub spowolnienie rozwoju wielu chorób, a w efekcie przyczyniająca się do skrócenia czasu korzystania z opieki lekarskiej, pielęgniarstwa, a nawet ograniczenia liczby zabiegów chirurgicznych.

Przy ocenie przewidywanego w całym prognozowanym okresie tempa wzrostu przeciętnego trwania życia należy jednocześnie wziąć pod uwagę następujące czynniki negatywne:

- czynniki instytucjonalne:
 - niedokończona reforma służby zdrowia,
 - zła kondycja finansowa większości szpitali i placówek medycznych,
 - nadal zbyt słaby dostęp do usług medycznych i opiekuńczych,
 - dysproporcje w rozmieszczeniu ośrodków specjalistycznych – w tym ośrodków intensywnej opieki kardiologicznej,
 - niewystarczająca liczba specjalistów w zakresie opieki geriatrycznej,
 - likwidacja systemu medycyny szkolnej,
 - emigracja zarobkowa wykwalifikowanych pracowników służby zdrowia,
 - wzrost kosztów nowoczesnych procedur medycznych prowadzący do ograniczenia rzeczywistego do nich dostępu
- czynniki behawioralne:
 - utrzymujący się wysoki odsetek osób palących,
 - wysokie spożycie alkoholu,
 - wzrost odsetka osób z nadwagą lub otyłością,
 - niskie spożycie (dostępność) owoców,
- czynniki demograficzne:
 - starzenie się populacji,
 - pokolenie „podwójnych obciążeń” (sandwich generation) – oczekiwania opiekuńcze zarówno ze strony dzieci, jak i własnych rodziców,
 - wzrost średniego wieku rodzenia (czynnik ryzyka – hamujący obniżenie umieralności niemowląt).

Bardzo istotnym problemem – koniecznym do uwzględnienia przy dokonaniu wyboru właściwego wariantu – jest problem starzenia się ludności Polski. Coraz większy dostęp do usług medycznych i opiekuńczych, a także podniesienie jakości tych usług będzie wpływać na dalsze systematyczne wydłużania życia ludności, a tym samym przyspieszenie tempa starzenia się ludności. Wśród krajów europejskich jesteśmy krajem „młodym” demograficznie, jednak proces starzenia się ludności obserwowany jest od lat. W 2013 r. mediana wieku Polaków wynosiła 37,4 lat dla mężczyzn i 40,9 dla kobiet, podczas gdy w 1990 r. była niższa o 6,5 lat dla mężczyzn i 7,2 lat dla kobiet (odpowiednio 30,9 i 33,7 lat). Sposobem na radzenie sobie z problemem starzejącej się populacji jest z jednej strony prowadzenie polityki prorodzinnej mającej szeroko rozwinięty system pomocy rodzinom, zwłaszcza wielodzietnym, z drugiej strony postęp w medycynie oraz zapewnienie równego dostępu wszystkich obywateli do kompleksowej, nowoczesnej opieki medycznej z zakresu diagnostyki, leczenia i rehabilitacji.

„Starzenie się ludności jest procesem globalnym i nieodwracalnym, silnie zróżnicowanym regionalnie. Generalnie można przyjąć, że im wyższy jest stopień rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju, tym wyższe zaawansowanie starzenia się ludności (...) Oznacza to, że dożywanie starości nie jest już „zarezerwowane” dla niewielu osób, ale dotyczy ono rosnącej części populacji, co przekłada się również na coraz większą heterogeniczność zbiorowości osób starszych.”⁴⁸

Koniecznym jest zatem skupienie się na problemach zdrowotnych osób starszych. Wiąże się to z geriatrią – dziedziną medycyny, która zajmuje się schorzeniami wieku podeszłego. W Polsce liczba specjalistów w dziedzinie geriatry jest niewielka i obejmuje około 250 lekarzy posiadających specjalizację z geriatry i około 300 pielęgniarek posiadających specjalizację w dziedzinie pielęgniarstwa geriatrycznego⁴⁹. Zgodnie z założeniami polityki ludnościowej⁵⁰ – przy założeniu, wzorem Wielkiej Brytanii, że jeden geriatra powinien przypadać na ok. 4000 osób po 75 roku życia i jeden na 8 tysięcy osób w wieku 65-74 lat, potrzeby w zakresie liczby geriatrów w Polsce należy ocenić na minimum 800 specjalistów.

⁴⁸ Anita Abramowska-Kmon, Instytut Statystyki i Demografii, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie „O nowych miarach zaawansowania procesu starzenia się ludności”, *Studia Demograficzne* 1(159) 2011

⁴⁹ Praca zbiorowa pod redakcją Prof. dr hab. Barbary Bieli i dr n. med. Katarzyny Broczek, *Pomocnicze materiały szkoleniowe dla uczestników szkoleń z zakresu opieki geriatrycznej*, Warszawa, 2012 r. www.geriatria.mz.gov.pl

⁵⁰ Rządowa Rada Ludnościowa *Założenia polityki ludnościowej – projekt*, Warszawa, marzec 2012

5. Analiza migracji wewnętrznych i zewnętrznych oraz założenia prognostyczne

Analysis of internal and international migration and projection assumptions

5.1. Analiza migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały w latach 1950-2013

Analysis of internal and international migration for permanent residence in 1950-2013

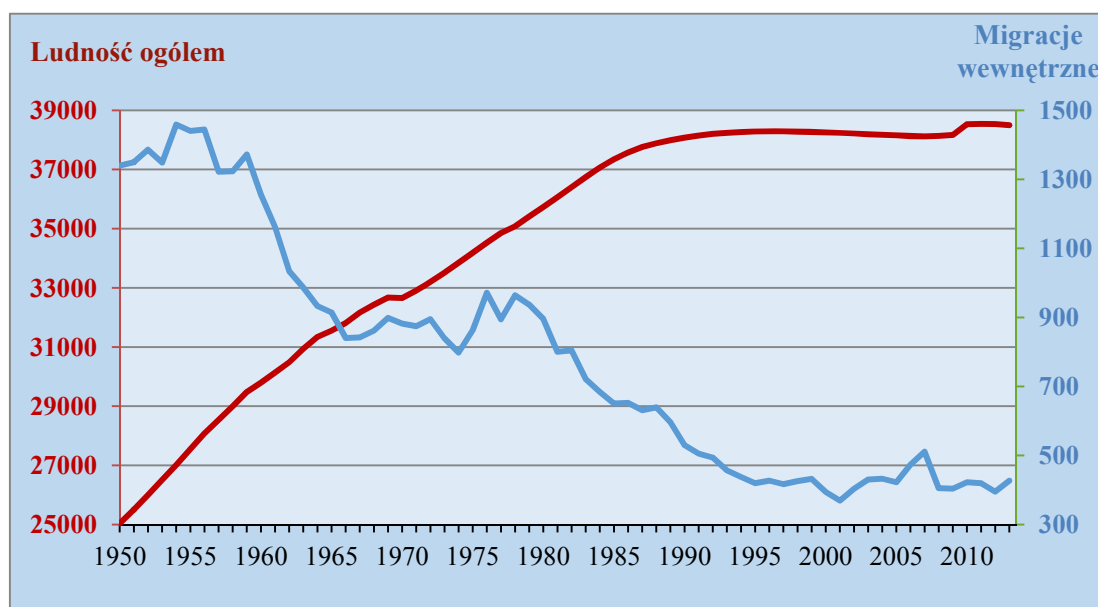
Migracje wewnętrzne

Internal migration

Skala migracji wewnętrznych zmieniała się w minionym 60-leciu dosyć znacznie. W latach 50. ubiegłego wieku migracje wewnętrzne osiągały wyraźnie wyższy poziom niż obecnie – stałe miejsce zamieszkania w kraju zmieniało rocznie 1,3–1,5 mln osób (Wyk. 28). Należy zaznaczyć, że liczba ludności Polski była wówczas znacznie mniejsza niż obecnie. Intensywność migracji rozumiana jako iloraz liczby osób migrujących w danym roku i liczby ludności – wyrażony w procentach lub promilach – była zatem relatywnie wysoka, na początku dekady na każdy 1000 osób przypadały 54 osoby migrujące, a w 1959 r. – 47 osób.

Wyk. 28. Ludność i migracje wewnętrzne (w tys.) w latach 1950-2013

Chart. 28. Population and internal migration (in thous.) in 1950-2013

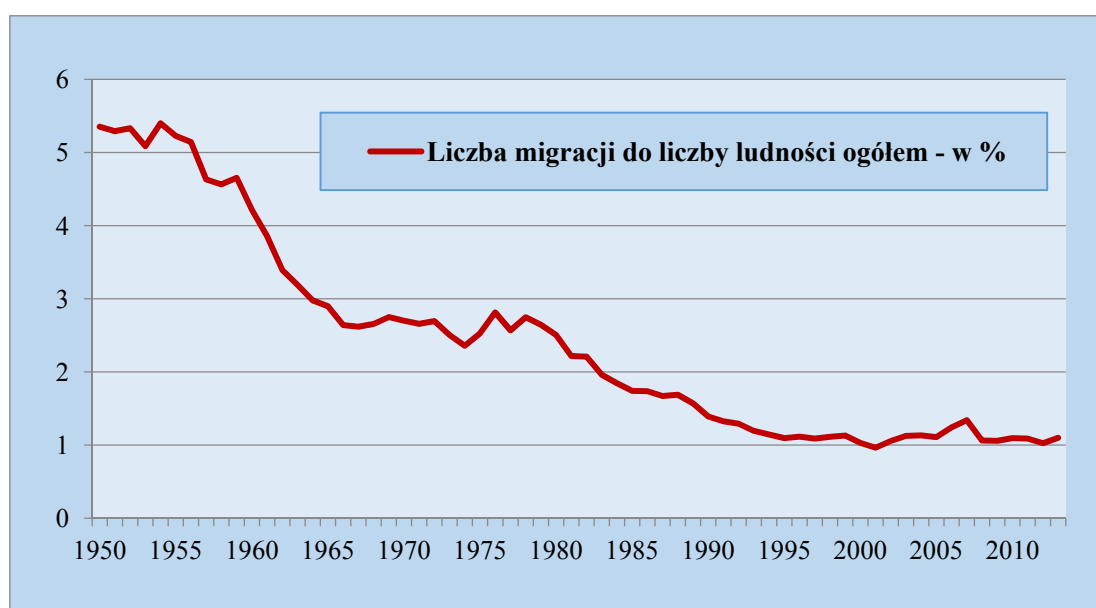

Duża skala migracji wewnętrznych (powyżej 1 mln osób) utrzymywała się jeszcze w początkach lat 60. Od roku 1963 liczba migracji spadła poniżej 1 mln osób ale przez kolejnych 20 lat utrzymywała się na stosunkowo wysokim poziomie (średnio rocznie migrowało 885 tys. osób). Intensywność migracji w tym okresie była znacznie mniejsza niż w latach 50. – wahała się od 32‰ na początku wspomnianego okresu do 22‰ w 1982 r. (Wyk. 29).

W kolejnych kilkunastu latach obserwowano spadek intensywności migracji (do 11‰ w 1994 r.) i mimo rosnącej liczby ludności liczba migracji systematycznie spadała – w 1993 r. osiągnęła poziom 457 tys. W następnych latach liczba ta ustabilizowała się, średnio rocznie wynosiła 423 tys. osób i jej wahania w poszczególnych latach nie były zbyt duże. Intensywność migracji w większości lat tego okresu wynosiła 11‰. Wyróżniającym się rokiem był 2007 r., w którym migracje przekroczyły 500 tys. Miał na to prawdopodobnie wpływ fakt, że rok ten – zgodnie z Ustawą z dnia 20 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy o ewidencji ludności i dowodach osobistych oraz ustawy o działalności gospodarczej – był ostatnim rokiem możliwości posługiwania się starym dowodem osobistym („książeczkowym”), zatem wiele osób wymieniało wtedy dokument tożsamości, aktualizując tym samym adres zamieszkania. Wzrost w 2007 r. liczby zameldowań w nowym miejscu zamieszkania mógł więc być efektem zalegalizowania migracji mającej miejsce w latach wcześniejszych.

Wyk. 29. Intensywność migracji wewnętrznych (w %) w latach 1950-2013

Chart. 29. Intensity of internal migration (in %) in 1950-2013

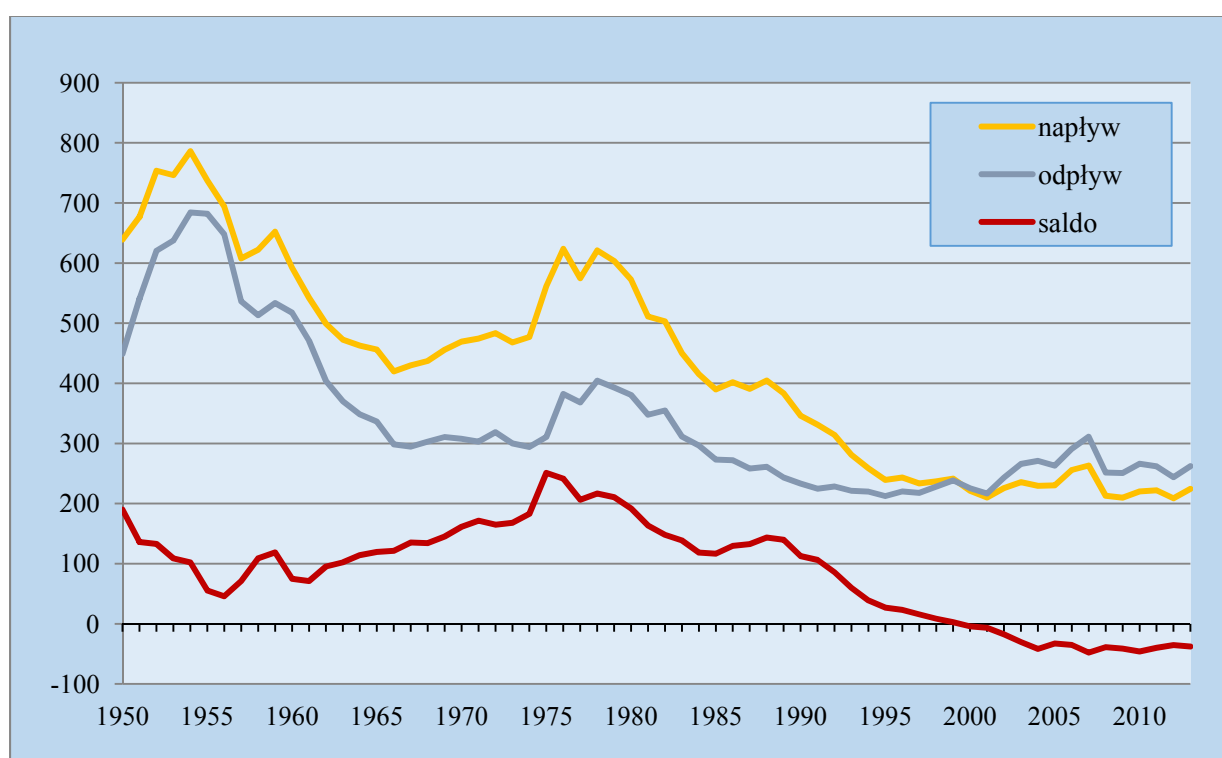

Z przytoczonych powyżej danych wynika, że od blisko 20 lat obserwowany jest w Polsce podobny poziom, zarówno liczby migracji wewnętrznych jak i ich intensywności.

Interesująca jest historia migracji wewnętrznych w ostatnich 60 latach z uwzględnieniem charakteru miejscowości poprzedniego i następnego miejsca zamieszkania, czyli migracje do/z miast oraz migracje do/ze wsi, a szczególnie skala przemieszczeń między miastem i wsią (Wyk. 30, Wyk. 31).

Wyk. 30. Migracje wewnętrzne (w tys.) do/z miast w latach 1950-2013

Chart. 30. Internal migration (in thous.) to/from urban areas in 1950-2013

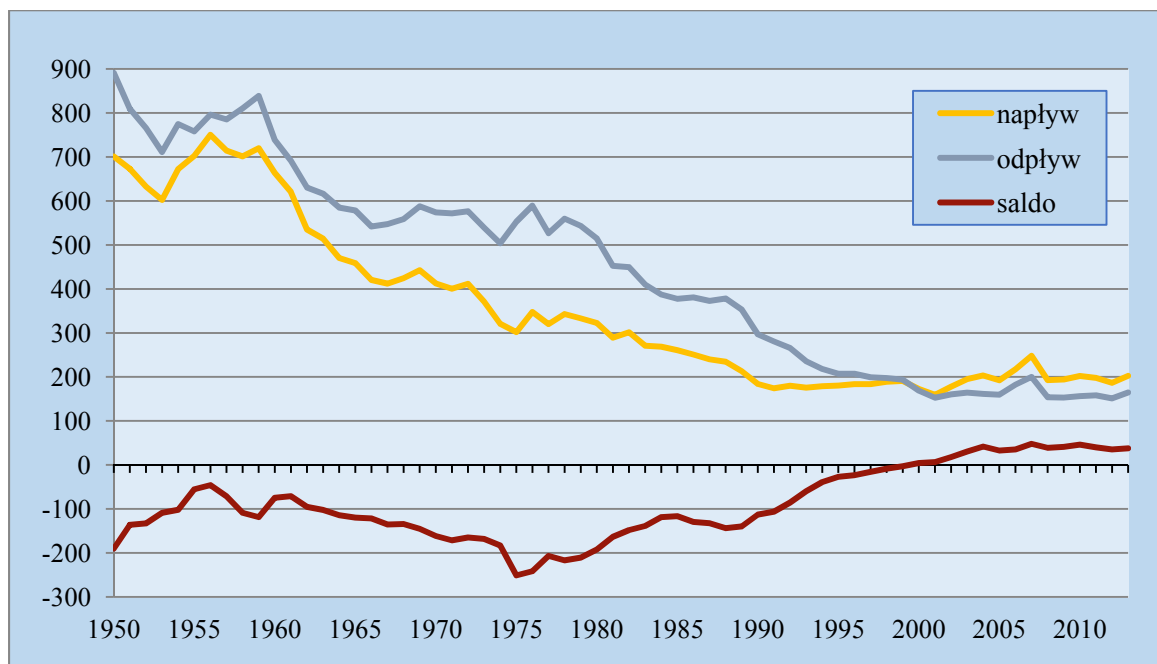

Do 1999 r. włącznie wielkość napływu do miast przeważała nad wielkością odpływu – miasta w wyniku migracji wewnętrznych zwiększały swoją ludność. Po pewnych wahaniach w latach 50-tych salda migracji w miastach, w kolejnych latach obserwowana była tendencja wzrostowa, co oznaczało, że ludność miast na skutek migracji zwiększała się. Największe saldo dla miast obserwowano w drugiej połowie lat 70., kiedy w miastach rocznie przybywało netto ponad 200 tys. osób. W następnych kilku latach obserwowano lekki spadek dodatniego salda migracji w miastach, po czym – w drugiej połowie lat 80. – wielkość ta ustabilizowała się i utrzymywała się na poziomie około 130 tys. osób. Od 1988 r. obserwowane było ciągle zmniejszanie się różnicy między napływem do miast a odpływem z miast i trend ten

spowodował w 2000 r. zmianę znaku salda migracji w miastach z dodatniego na ujemne. Od tego czasu odpływ z miast przeważa nad napływem. Miasta zaczęły na skutek migracji tracić ludność, wsie zaczęły zyskiwać.

Wyk. 31. Migracje wewnętrzne (w tys.) na wieś i ze wsi w latach 1950-2013

Chart. 31. Internal migration (in thous.) to/from rural areas in 1950-2013

Analizując regionalne zróżnicowanie migracji (Tabl. 9) w układzie 16-tu województw (taki podział terytorialny został wprowadzony w 1999 r., jednakże porównania są możliwe również dla lat wcześniejszych) od 2000 r. tylko w czterech województwach napływ był większy niż odpływ (iloraz napływu i odpływu jest większy od 1). Są to województwa mazowieckie, małopolskie, pomorskie i wielkopolskie (województwa „napływowe”). Po 2005 r. do tej czwórki dołączyło również woj. dolnośląskie. Województwa opolskie, śląskie zachodniopomorskie i lubuskie, które w ostatniej dekadzie XX wieku były województwami „napływowymi” po 2000 r. straciły ten charakter. Najniższy średni współczynnik w ostatnich latach (2000-2013) był obserwowany w województwie świętokrzyskim, a w następnej kolejności w lubelskim, podlaskim, warmińsko-mazurskim, podkarpackim, śląskim i łódzkim. Są to województwa Polski wschodniej oraz województwa, w których przemysł przestał odgrywać tak ważną rolę jak w latach minionych, np. w latach 70. ubiegłego wieku.

**Tabl. 9. Migracje wewnętrzne w latach 1990-2013
– iloraz napływu i odpływu dla województw**

*Table 9. Internal migration in 1990-2013 –
the quotient of the outflow and inflow for voivodships*

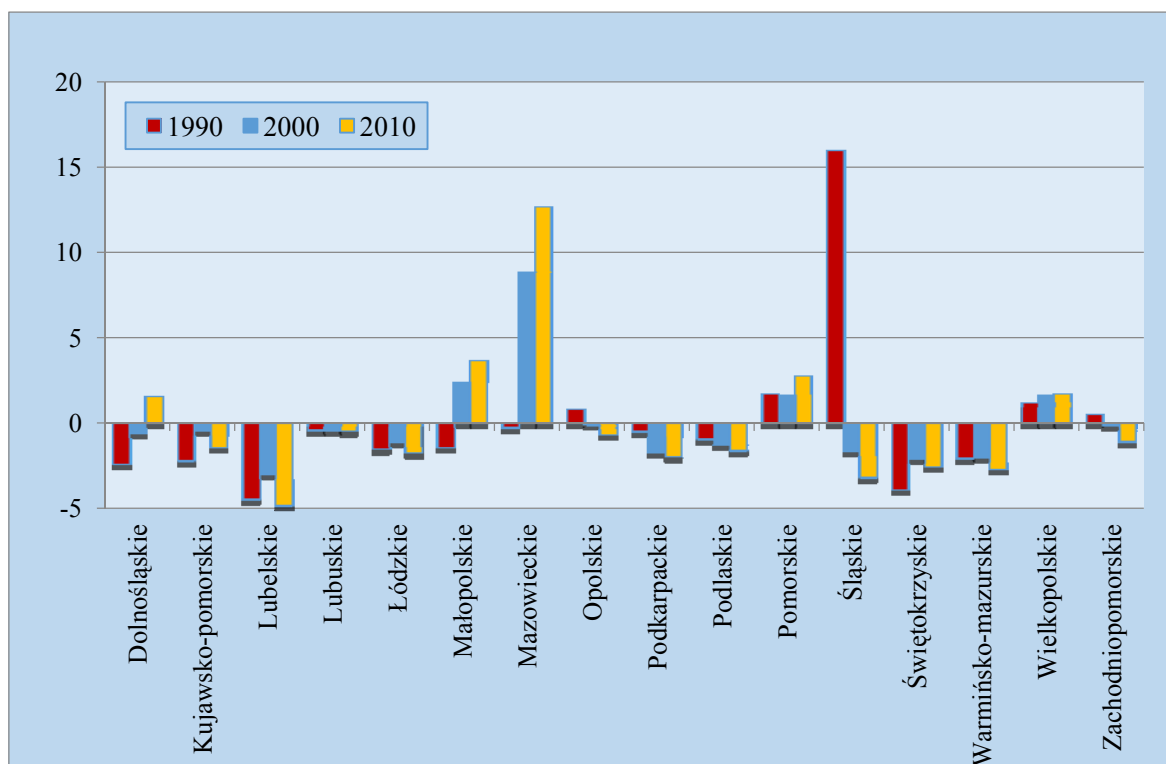
Województwa	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Dolnośląskie	0,94	0,99	0,98	1,01	0,98	0,96	0,97	0,97	1,01	1,01	1,02	1,03	1,05	1,05	1,05
Kujawsko-pomorskie	0,93	0,97	0,98	0,96	0,96	0,96	0,96	0,94	0,94	0,95	0,96	0,95	0,94	0,95	0,93
Lubelskie	0,87	0,92	0,89	0,85	0,86	0,84	0,84	0,82	0,83	0,84	0,83	0,83	0,81	0,80	0,79
Lubuskie	0,98	1,01	0,96	0,93	0,93	0,97	0,97	0,97	0,96	0,97	0,98	0,97	0,96	0,95	0,97
Łódzkie	0,95	0,96	0,95	0,94	0,94	0,96	0,94	0,94	0,94	0,95	0,94	0,94	0,93	0,92	0,93
Małopolskie	0,96	1,02	1,09	1,11	1,11	1,11	1,11	1,11	1,11	1,10	1,11	1,13	1,13	1,13	1,13
Mazowieckie	1,00	1,07	1,17	1,21	1,23	1,24	1,24	1,26	1,26	1,22	1,21	1,22	1,22	1,25	1,25
Opolskie	1,06	1,00	0,99	0,98	0,94	0,95	0,96	0,94	0,93	0,94	0,96	0,94	0,94	0,94	0,96
Podkarpackie	0,98	0,97	0,92	0,91	0,89	0,91	0,91	0,91	0,92	0,92	0,92	0,90	0,90	0,89	0,90
Podlaskie	0,95	0,94	0,92	0,92	0,90	0,89	0,89	0,87	0,87	0,87	0,88	0,87	0,88	0,86	0,87
Pomorskie	1,05	1,04	1,07	1,09	1,08	1,07	1,08	1,08	1,07	1,08	1,08	1,10	1,10	1,10	1,10
Śląskie	1,29	1,10	0,96	0,94	0,96	0,94	0,93	0,94	0,93	0,93	0,93	0,93	0,93	0,92	0,93
Świętokrzyskie	0,81	0,87	0,86	0,83	0,84	0,84	0,84	0,84	0,82	0,84	0,84	0,83	0,81	0,82	0,82
Warmińsko-mazurskie	0,93	0,92	0,89	0,87	0,88	0,92	0,90	0,88	0,86	0,88	0,88	0,85	0,86	0,85	0,86
Wielkopolskie	1,03	1,02	1,05	1,07	1,06	1,06	1,06	1,06	1,05	1,06	1,05	1,05	1,04	1,05	1,04
Zachodniopomorskie	1,02	0,99	0,99	0,97	0,96	0,94	0,95	0,95	0,95	0,94	0,95	0,95	0,95	0,96	0,95

Największą nadwyżkę napływu nad odpływem obserwuje się w ostatnich latach w województwie mazowieckim. Saldo migracji wewnętrznych w 2013 r. w tym województwie wynosiło 13,5 tys. osób i było dodatnie zarówno w miastach (7,3) tys. jak i na wsi (6,1 tys.). W następnym w kolejności (uwzględniając wielkość salda migracji) woj. małopolskim przybyło na skutek migracji 3,8 tys. osób, przy czym w miastach ubyło 1,1 tys., a na wsi przybyło 4,9 tys. Pozostałe województwa, które zwiększają liczbę ludności w wyniku migracji tj. dolnośląskie, pomorskie i wielkopolskie uzyskują ten wzrost dzięki znacznemu dodatniemu saldu na wsi, które niweluje wpływ ujemnego salda w miastach. W większości województw (w 11-tu) w 2013 r. migracje powodowały zmniejszenie się liczby ludności. Najwięcej traciły województwa: lubelskie, śląskie i warmińsko-mazurskie.

Około 20 lat wcześniej sytuacja była zupełnie odmienna. Zdecydowanie najwięcej osób w wyniku migracji zyskiwało woj. śląskie (prawie 16 tys.). Poza tym, dodatnie saldo migracji miały województwa: opolskie, pomorskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie, ale było ono znacznie mniejsze niż w województwie śląskim. Najwięcej traciło województwo lubelskie i świętokrzyskie. Ujemne saldo miało również woj. mazowieckie mimo wysokiego salda dla miast wynoszącego 13,7 tys. (saldo dla wsi wynosiło minus 14 tys.).

Wyk. 32. Saldo migracji wewnętrznych (w tys.) w latach 1990, 2000 i 2010 według województw

Chart. 32. Net internal migration (in thous.) in 1990, 2000 and 2010 by voivodships

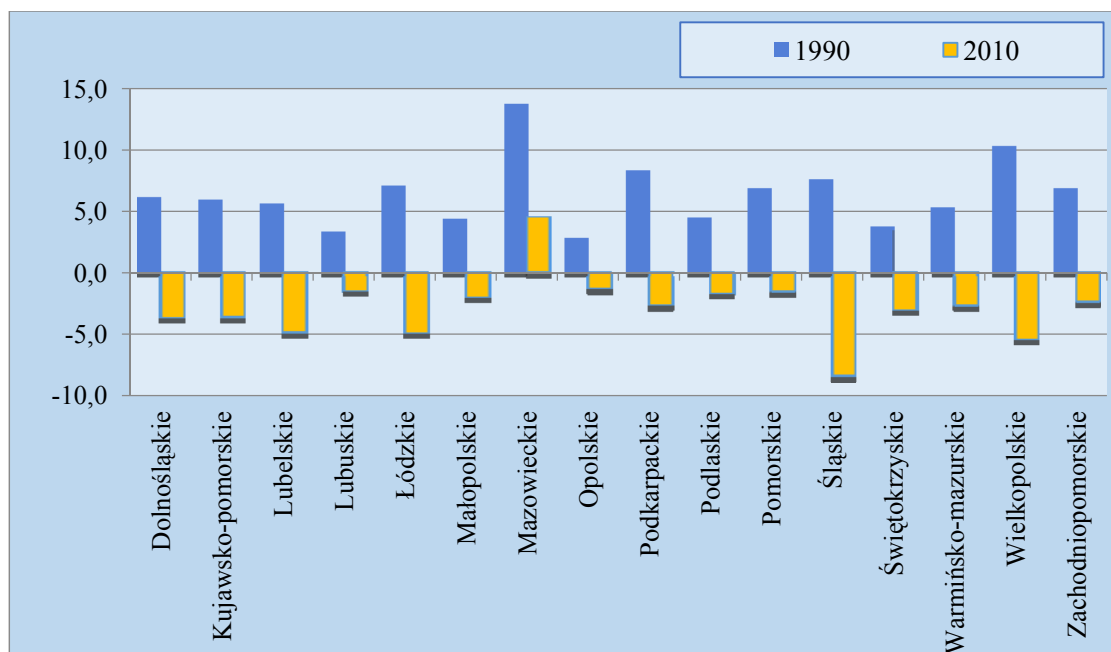
W ciągu 20 ostatnich lat zaszły zatem znaczne zmiany. Najbardziej ewidentną jest zmiana charakteru województwa mazowieckiego – z „odpływowego” na zdecydowanie „napływowe” (jest to województwo, które jest obecnie głównym kierunkiem migracji wewnętrznych) (Wyk. 32). Inną zasadniczą zmianą jest znaczny spadek salda w woj. śląskim – z 16 tys. na początku rozważanego okresu do -3,2 tys. w 2010 r. (w 2013 r. było jeszcze niższe.). Jedynie województwa pomorskie i wielkopolskie zachowały przez cały okres dodatnie saldo migracji. Saldo ujemne w całym okresie było obserwowane dla połowy województw – w zdecydowanej większości z Polski Wschodniej (podlaskie, lubelskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie), ale także dla łódzkiego, lubuskiego i kujawsko-pomorskiego.

W województwach, w których w ostatnich latach obserwuje się nadwyżkę napływu nad odpływem istotną rolę odgrywają duże ośrodki miejskie: Warszawa, Kraków, Gdańsk, Wrocław, które mają znaczne dodatnie saldo migracji (w 2013 r. odpowiednio: 8,2 tys., 1,0 tys., 1,2 tys., 1,4 tys.). Tym niemniej analiza ogólnego salda dla miast ogółem w poszczególnych województwach prowadzi do wniosku, że tylko w województwie mazowieckim w ostatnich 14-tu latach obserwowano dodatnie saldo migracji dla miast.

O ile w 1990 r. we wszystkich województwach saldo migracji było dodatnie dla miast, to począwszy od 2000 r. – poza województwem mazowieckim – jest ono ujemne (Wyk. 33).

Wyk. 33. Saldo migracji w miastach według województw w 1990 i 2010 roku

Chart. 33. Net internal migration in urban areas by voivodships in 1990 and 2010

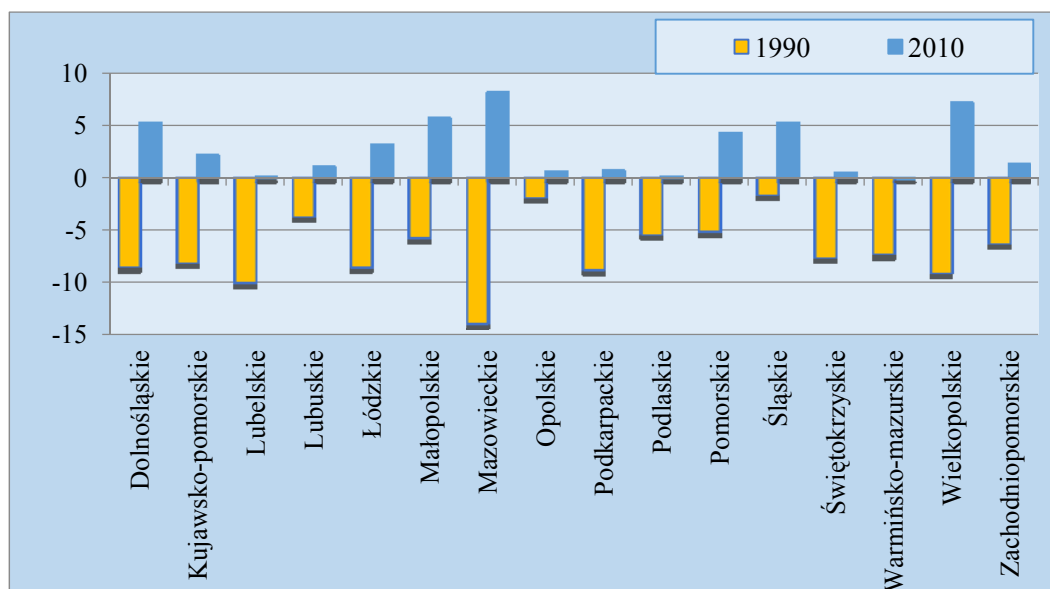
Najniższe saldo dla miast w ostatnich latach obserwuje się w woj. śląskim. Stosunkowo niskie jest również w woj. wielkopolskim, lubelskim i łódzkim.

Jakkolwiek bezwzględna wartość salda ludności dla miast Polski ogółem jest taka sama jak salda ludności dla wsi, to już w przypadku województw – ze względu na migracje międzywojewódzkie – sytuacja wygląda odmiennie. Faktem jest, że w okresie ostatnich 20-tu lat – podobnie jak dla miast – nastąpiły wyraźne zmiany, jednakże regionalnie zmiany salda dla wsi kształtują się inaczej niż salda dla miast. Jak wynika z analizy danych, w 1990 r. saldo dla wsi we wszystkich województwach było ujemne (wsie traciły ludność na korzyść miast), ale najniższe saldo występowało dla wsi woj. Mazowieckiego (Wyk. 34). Po 2000 r. jedynie w woj. lubelskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim w większości lat obserwowano saldo ujemne, w pozostałych województwach było ono dodatnie, w woj. mazowieckim jest ono najwyższe. Dużą zmianę na korzyść wsi zaobserwowano w woj. wielkopolskim, dolnośląskim i małopolskim.

Interesujące, że w ruchu wewnątrzwojewódzkim we wszystkich województwach – nawet w woj. mazowieckim – saldo w miastach jest ujemne. Dodatnie saldo wynika z migracji międzywojewódzkich.

**Wyk. 34. Saldo migracji wewnętrznych (w tys.) dla wsi
w latach 1990 i 2010 według województw**

Chart. 34. Net internal migration (in thous.) in rural areas by voivodships in 1990 and 2010

Wśród osób migrujących w granicach kraju w ostatnich latach przeważają nieznacznie kobiety (w 2013 r. stanowiły 53% ogółu migrantów). Najliczniejsza pięcioletnia grupa wieku zarówno wśród mężczyzn, jak i kobiet to 25-29 lat.

Migracje zagraniczne

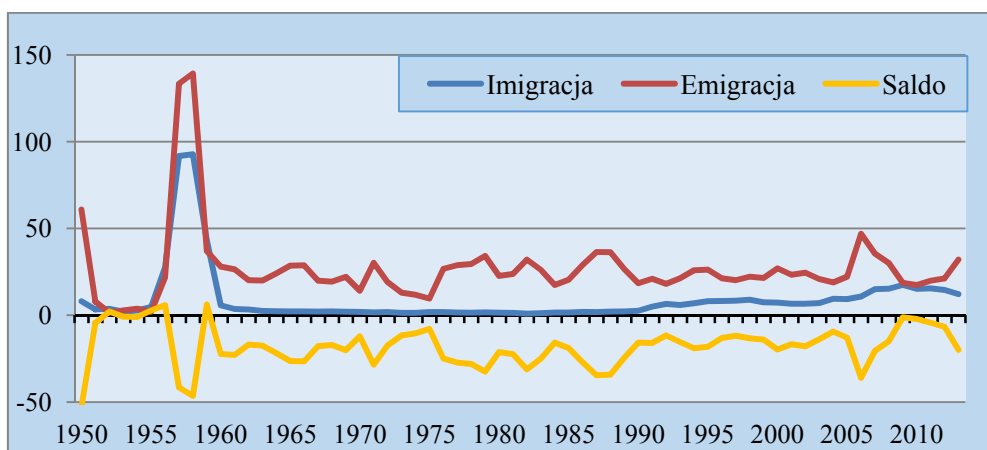
International migration

Polska jest krajem emigracyjnym od dziesięcioleci – liczba emigracji przewyższa liczbę imigracji. Od 1960 r. saldo migracji zagranicznych na pobyt stały jest ujemne. Liczba emigracji wahała się w tym okresie w granicach 10-36 tys. rocznie (jedynie w 2006 r. zbliżyła się do 47 tys.). Po 2004 r. obserwowany był wyraźny wzrost emigracji przy jednoczesnym wzroście (choć w mniejszym stopniu) liczby imigracji. Saldo migracji zagranicznych w 2006 r. wyniosło -36,1 tys. i było najniższe od kilku dziesięcioleci. Zmiany te nie były jednak trwałe – już w 2007 r. nastąpił lekki spadek emigracji, przy lekkim wzroście imigracji.

W latach kryzysu ekonomicznego na świecie 2008-2010 skala emigracji wyraźnie się zmniejszyła, wzrosła natomiast imigracja, która w 2009 r. osiągnęła najwyższy (po 1960 r.) poziom 17,4 tys. osób. W rezultacie, bezwzględna wartość ujemnego salda migracji definitywnych była wtedy najmniejsza od kilkadziesiąt lat (saldo wynosiło -1 tys.). W ostatnich latach (2010-2013) obserwowany jest ponownie wzrost emigracji i spadek imigracji – w 2013 r. saldo osiągnęło prawie -20 tys. osób (Wyk. 35).

Wyk. 35. Migracje zagraniczne (w tys.) w latach 1950-2013

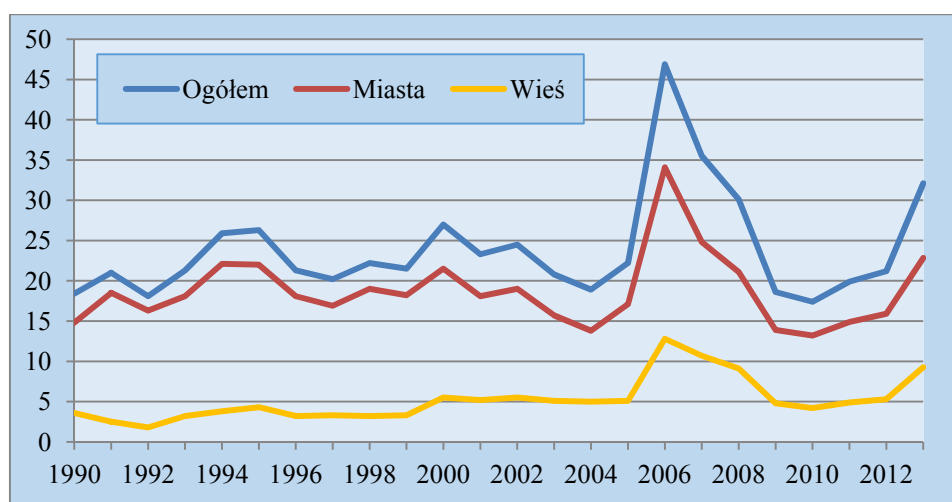
Chart. 35. International migration (in thous.) in 1950-2013

Większość emigrantów pochodzi z miast (Wyk. 36) – w 2013 r. stanowili oni ponad 71% ogółu, co nie jest wynikiem jedynie tego, że w miastach mieszka więcej osób, ale również zróżnicowania intensywności emigracji. Intensywność ta dla miast była wyraźnie wyższa niż dla wsi – na każde 100 tys. mieszkańców w przypadku miast przypadało 98 emigrantów, a w przypadku wsi – 61.

Wyk. 36. Emigracja (w tys.) z Polski w latach 1990-2013 według charakteru miejsca zamieszkania

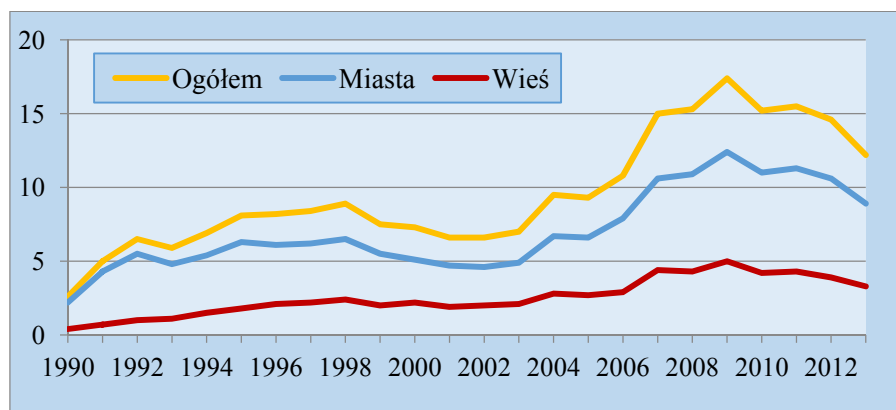
Chart. 36. Emigration (in thous.) from Poland in 1990-2013 by character of the place of residence

Imigranci również chętniej osiedlają się w miastach niż na wsi (Wyk. 37). W 2013 r. w miastach zameldowało się 8,9 tys. imigrantów (co stanowiło 73% ogółu), na wsi – 3,3 tys. Na każde 100 tys. mieszkańców miast przypadało 38 imigrantów, w przypadku wsi – 22.

**Wyk. 37. Imigracja (w tys.) do Polski w latach 1990-2012
według charakteru miejsca zamieszkania**

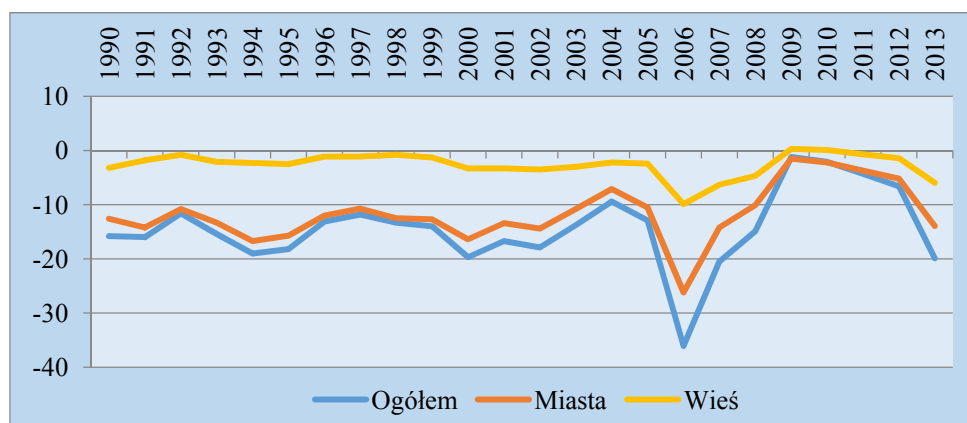
*Chart. 37. Immigration (in thous.) to Poland in 1990-2013
by character of the place of residence*

W wyniku migracji zagranicznych ubytek ludności miast jest większy niż ludności wsi. W latach 2009-2010, kiedy bezwzględna wartość ujemnego salda ogółem była najmniejsza, saldo dla wsi było dodatnie (Wyk. 38).

**Wyk. 38. Saldo migracji zagranicznych (w tys.) w latach 1990-2013
według charakteru miejsca zamieszkania**

*Chart. 38. Net international migration (in thous.) in 1990-2013
by character of of the place of residence*

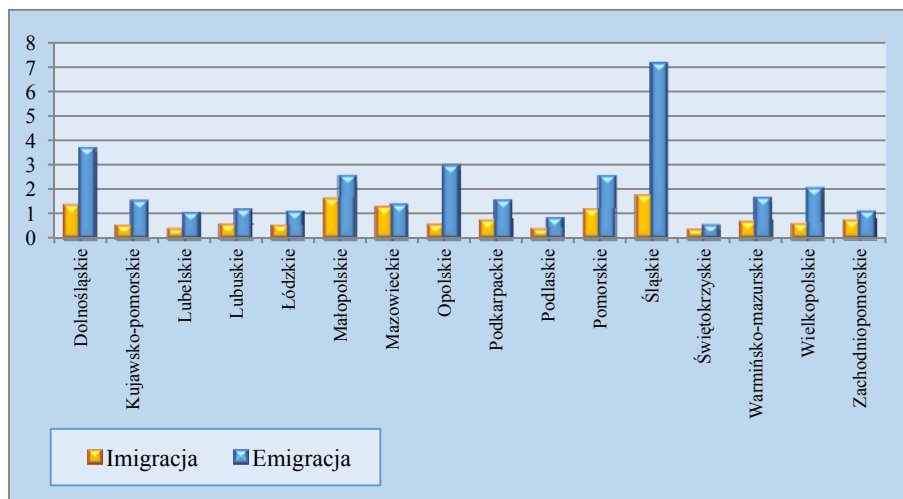
Wszystkie województwa mają ujemne saldo migracji zagranicznych (Wyk. 39). Najwięcej osób wyjeżdża za granicę z województwa śląskiego. W 2013 r. opuściło Polskę na stałe ponad 7 tys. mieszkańców tego województwa. W tym samym roku powróciło 1,7 tys. osób, zatem w wyniku migracji zagranicznych województwo to utraciło 4,4 tys. mieszkańców. Kolejnymi województwami, które mają znaczne ujemne saldo migracji zagranicznych są województwa opolskie i dolnośląskie (-2,4 tys.). Najmniejszy ubytek ludności w 2013 r. odnotowano dla woj. mazowieckiego (-0,1 tys.).

Wyk. 39. Migracje zagraniczne (w tys.) w 2013 r. według województw

Chart. 39. International migration (in thous.) in 2013 by voivodships

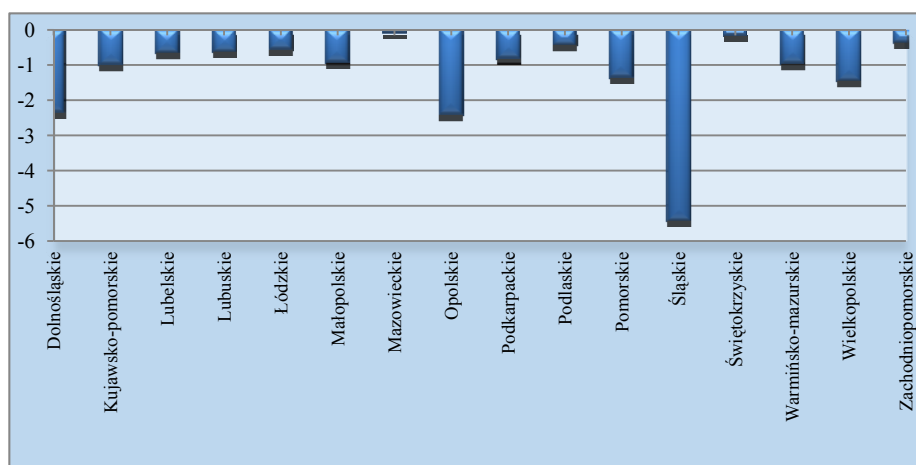
A. Imigracja i emigracja

Immigration and emigration

B. Saldo migracji zagranicznych

Net international migration

Kierunki emigracji na stałe na przestrzeni lat ulegały zmianom. Głównymi krajami docelowymi ostatnich lat są: Niemcy, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Holandia i Irlandia. Kraje te są również głównymi krajami poprzedniego zamieszkania w przypadku imigracji, ponieważ wśród imigrantów przeważają powracający lub urodzeni za granicą Polacy. W ostatnich latach najwięcej imigrantów przyjeżdżało z Wielkiej Brytanii.

Analiza danych z ostatnich lat wskazuje, że wśród imigrantów przeważają mężczyźni, wśród emigrantów – kobiety (w 2013 r. mężczyźni stanowili 56% ogółu imigrantów i 46% ogółu emigrantów).

Najlichnieszą grupę wiekową wśród emigrantów w ostatnich latach – zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet – stanowią osoby w wieku 30-34 lat. W 2013 r. osoby w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata) stanowiły 57% ogółu, a wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) – 20%.

Wśród imigrantów również liczna jest grupa osób w wieku 30-34 lat, ale przewyższa ją liczebnie grupa dzieci w wieku 0-4 lat. Są to w większości dzieci urodzone za granicą. Jak już wspomniano, wśród imigrantów przeważają Polacy (w 2013 r. stanowili 87%), ale odsetek osób urodzonych w Polsce jest znacznie mniejszy (46%). Oznacza to, że większość imigrantów urodziła się za granicą. Osoby urodzone za granicą nie posiadające obywatelstwa polskiego stanowiły w 2013 r. 12% ogółu imigrantów. W ostatnich latach odsetek imigrantów w wieku produkcyjnym mobilnym i przedprodukcyjnym jest podobny – w 2013 r. wynosił około 40%.

5.2. Założenia do prognozy migracji wewnętrznych i zewnętrznych

The assumptions for the projection of internal and international migration

Migracje są składową zmian ludności bardzo trudną do przewidzenia – są bowiem zjawiskiem bardzo wrażliwym na zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, polityki migracyjnej państwa, ale jednocześnie są zależne od sytuacji ekonomicznej innych krajów i od polityk tych krajów wobec imigrantów.

W prognozie ludności faktycznej wykorzystuje się jedynie migracje na pobyt stały, czyli wyjazdy/przyjazdy z zamiarem osiedlenia się na stałe w nowym miejscu i dodatkowo takie, które zostały potwierdzone zameldowaniem na pobyt stały lub wymeldowaniem z pobytu stałego. Z tego powodu w opracowywanej prognozie podjęto próbę określenia zmian rozmiarów tylko tej kategorii migracji. Ze względu na fakt, że migracje wewnętrzne i zagraniczne występują w różnej skali i są uzależnione od innych czynników, założenia prognozy opracowano odrębnie dla obu tych typów. Migracje wpływają na liczbę ludności w kolejnych latach, ale jednocześnie liczba ludności, która będzie ulegać zmianom na skutek zmian liczby urodzeń – zarówno w okresie wcześniejszym jak i w przyszłości – oraz zgonów, ma wpływ na liczbę migracji. Starzenie się ludności, które będzie występowało w najbliższym latach będzie wpływać na wielkość potencjału migracyjnego Polaków.

Opracowana prognoza sięga 2050 r., jednakże wielkości migracji są trudne do przewidzenia w tak odległym horyzoncie czasowym. W związku z tym, podjęto próbę przewidzenia skali migracji do 2035 r. (w jednym z wariantów nawet tylko do 2025 r.),

a w dalszych latach – do 2050 r. – przyjęto poziom migracji (w zależności od wariantu) z 2035 r. lub 2025 r.

Migracje wewnętrzne na pobyt stały

Internal migration for permanent residence

Migracje wewnętrzne są zależne od wielu zmiennych, z których bardzo istotne jest występowanie zróżnicowania w rozwoju poszczególnych regionów, sytuacja na lokalnym rynku pracy i poziom bezrobocia w regionie zamieszkania.

Polityka państwa zakłada wyrównywanie poziomu życia w kraju, eliminowanie opóźnień cywilizacyjnych w zakresie infrastruktury i gospodarki, zmniejszenie dysproporcji w jakości życia i szans rozwoju, co powinno hamować migracje. Jednocześnie duże miasta z ośrodkami akademickimi będą przyciągać młodych ludzi, których część pozostanie na stałe w nowym miejscu. W dużych ośrodkach miejskich łatwiej jest o pracę, dlatego w jednym z wariantów prognozy założono znaczniejszy napływ ludności do tych ośrodków.

W ostatnich latach – po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, kiedy zaistniały możliwości podjęcia pracy za granicą, łatwiejsze i tańsze stały się podróże, konkurencją dla migracji wewnętrznych stały się migracje zagraniczne – zwłaszcza na pobyt czasowy. Realizacja takiej migracji i podjęcie pracy za granicą przez jednego z członków rodziny poprawia jej sytuację materialną i likwiduje bodziec do migracji między regionami w kraju.

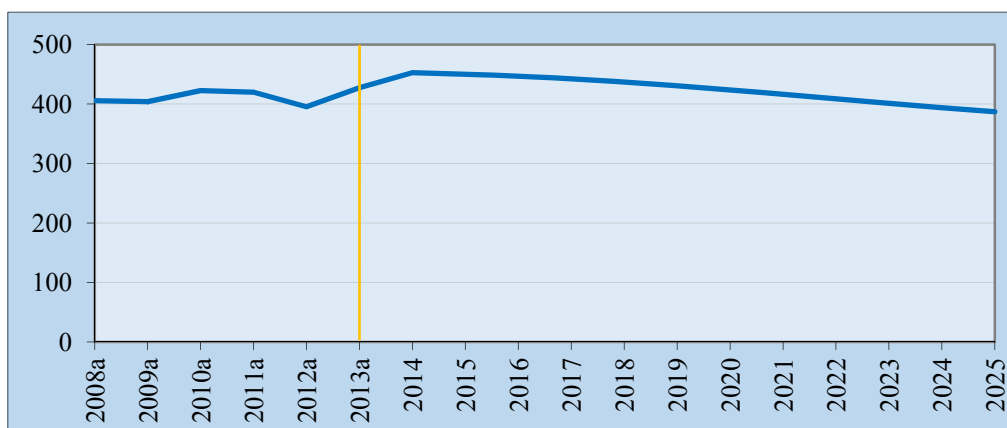
W prognozie migracji wewnętrznych uwzględniono również zmiany potencjału migracyjnego ludności związane ze starzeniem się społeczeństwa.

Dla potrzeb prognozy ludności opracowano trzy warianty dla migracji wewnętrznych, przy czym każdy z nich zakłada spadek liczby tych migracji. Warianty te różnią się jednak wielkością napływu/odpływu ogółem, wielkością salda migracji dla miast i wsi, oraz liczbami migracji dla poszczególnych województw. Dwa warianty zakładają utrzymanie się dodatniego salda dla wsi, jeden zakłada po pewnym czasie dodatnie saldo dla miast.

Wariant 1 – uwzględniono w nim zmniejszanie się liczby ludności w wieku produkcyjnym mobilnym, założono zmiany liczby migracji do 2025 r., w dalszych latach przyjęto stałe wartości z 2025 r. Założono wzrost stopnia mobilności Polaków, przyjmując jednocześnie, że konkurencyjną formą dla migracji wewnętrznych są migracje zagraniczne. Bezwzględna wartość salda migracji dla miast będzie się zmniejszać, jednakże w całym okresie saldo to pozostanie ujemne – w końcu okresu wyniesie około -38 tys. (Wyk. 40, Wyk. 41).

**Wyk. 40. Migracje wewnętrzne (napływ/odpływ) w latach 2014-2025 (w tys.)
prognoza, wariant 1**

Chart. 40. Internal migration (inflow/outflow) in 2014-2025 (in thous.) – projection, variant 1

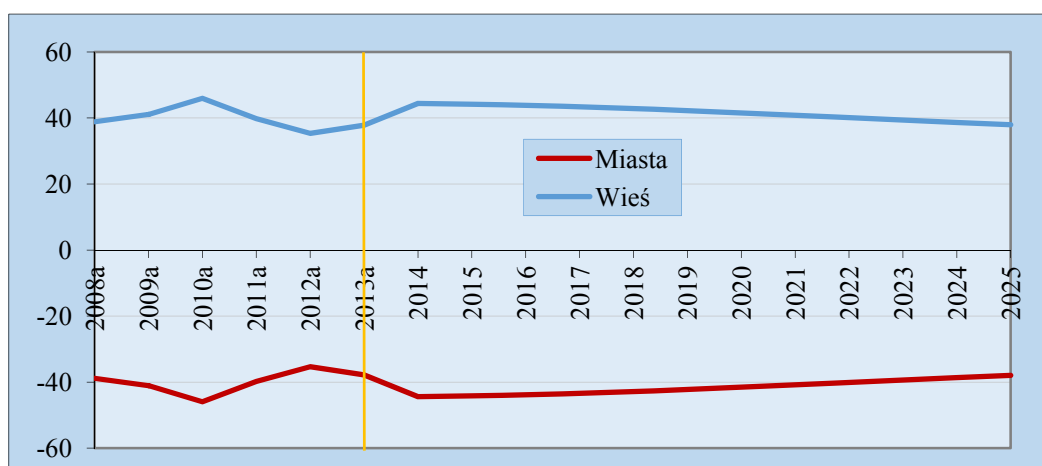

a. Dane rzeczywiste.

Prognoza dla województw bazuje na dotychczasowej strukturze terytorialnej migracji wewnętrznych (średnie udziały napływu/odpływu do/z danego województwa w migracjach ogółem w pięciu latach 2008-2012) z uwzględnieniem prognozowanych wartości ogółem dla Polski.

**Wyk. 41. Saldo migracji wewnętrznych dla miast i wsi w latach 2014-2025 (w tys.)
prognoza, wariant 1**

*Chart. 41. Net internal migration for urban and rural areas in 2014-2025 (in thous.)
projection, variant 1*

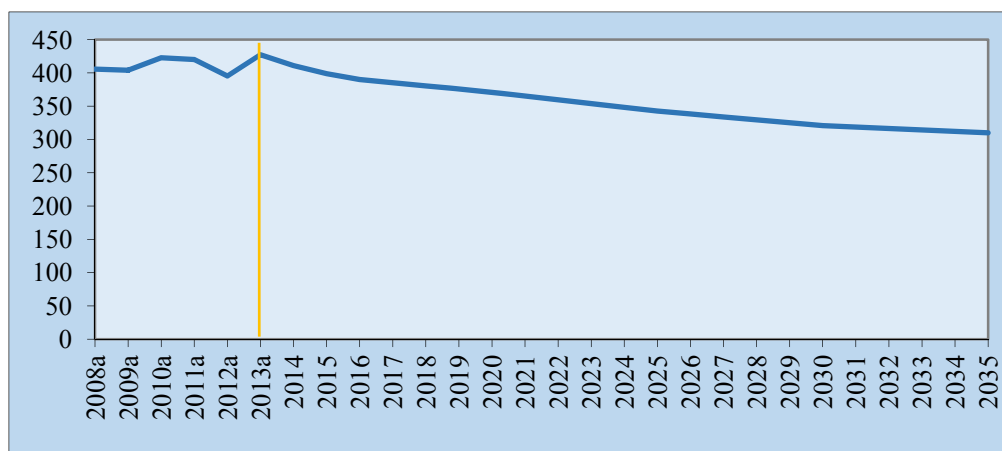

a. Dane rzeczywiste.

Wariant 2 – założono, że intensywność migracji dla każdego rocznika wieku będzie stała w okresie prognozy (przyjęto ją jako średnią intensywność, jak występowała w latach 2009-2012). W wyniku zmian w strukturze wieku ludności w okresie prognozy (liczebności

**Wyk. 42. Migracje wewnętrzne (napływ/odpływ) w latach 2014-2035 (w tys.)
proгноza, wariant 2**

Chart. 42. Internal migration (inflow/outflow) in 2014-2035 (in thous.) – projection, variant 2

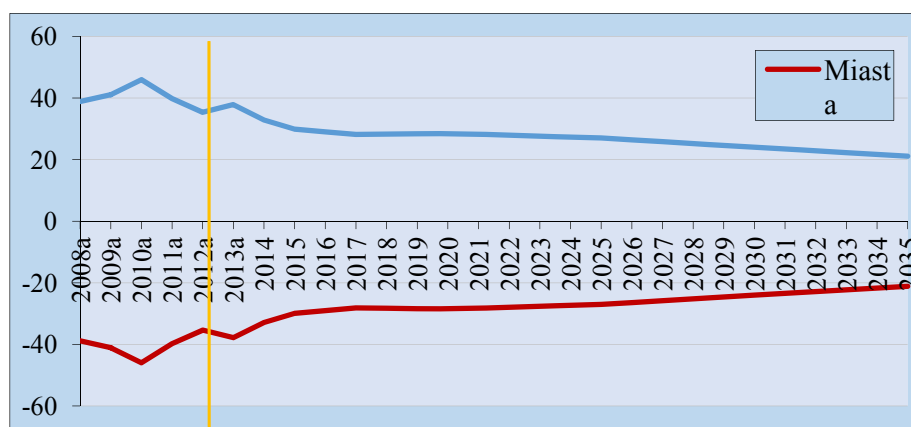
a. Dane rzeczywiste.

poszczególnych roczników) liczba migracji na pobyt stały będzie się odpowiednio zmieniać (maleć). Założono, że bezwzględna wartość salda migracji dla miast będzie się zmniejszać, jednakże w całym okresie saldo pozostanie ujemne, w końcu okresu prognozy będzie wynosić -21 tys., czyli będzie znacznie większe niż w wariantcie 1 (Wyk. 42, Wyk. 43).

Prognoza dla województw bazuje na dotychczasowej strukturze terytorialnej migracji wewnętrznych (średnie udziały napływu/odpływu do/z danego województwa w migracjach ogółem w sześciu ostatnich latach (2008-2013)) z uwzględnieniem prognozowanych wartości ogółem dla Polski.

**Wyk. 43. Saldo migracji wewnętrznych dla miast i wsi w latach 2014-2035 (w tys.)
proгноza, wariant 2**

*Chart. 43. Net internal migration for urban and rural areas in 2014-2035 (in thous.)
projection, variant 2*

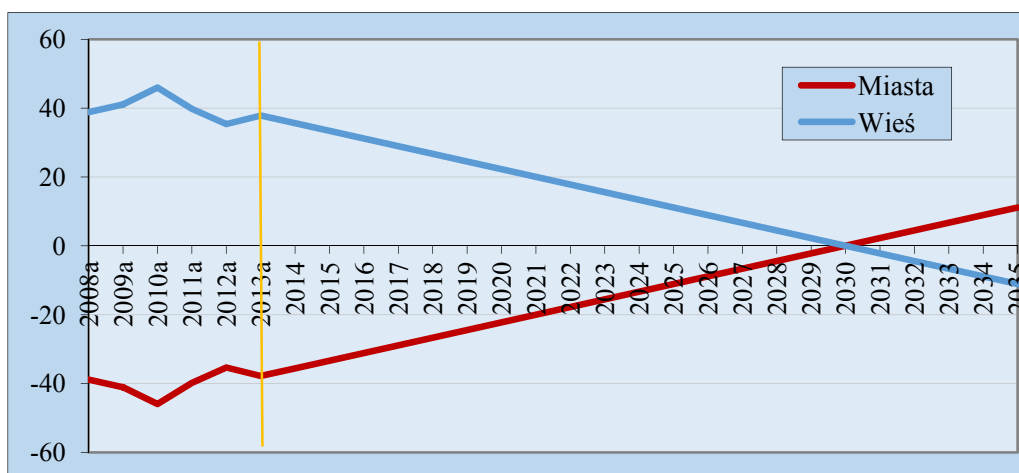

a. Dane rzeczywiste.

Wariant 3 – założono dodatnie saldo dla miast po 2030 r. (Wyk. 44). Przewidziano wzrost napływu dla miast, w szczególności zwiększony napływ do Warszawy, Wrocławia, Poznania, Gdańska, Poznania i innych większych miast. Liczba migracji wewnętrznych ogółem będzie się jednak zmniejszać wraz ze starzeniem się ludności. Wielkości napływu/odpływu byłyby podobne jak w wariantcie 2.

**Wyk. 44. Saldo migracji wewnętrznych dla miast i wsi w latach 2014-2035 (w tys.)
proгноza, wariant 3**

*Chart. 44. Net internal migration for urban and rural areas in 2014-2035 (in thous.)
projection, variant 3*

a. Dane rzeczywiste

Migracje zagraniczne na pobyt stały

International migration for permanent residence

Na wielkość **emigracji** na pobyt stały w następnych latach będzie miała wpływ wielkość zasobu emigracyjnego Polaków przebywających obecnie za granicą czasowo (tj. z zachowaniem zameldowania na stałe w Polsce). Osoby, którym powiodło się za granicą zdecydują się zamieszkać tam na stałe. Emigracja może rosnać również jako efekt łączenia rodzin, działania sieci migracyjnych. Pełne otwarcie wszystkich rynków pracy krajów UE będzie z pewnością sprzyjać decyzjom o wyjeździe – prawdopodobnie najpierw na pobyt czasowy, a w dłuższej perspektywie na pobyt stały. Powyższe przesłanki zostały uwzględnione w jednym z wariantów prognozy emigracji.

W innym wariantcie uwzględniono, że powyższe czynniki wypychające Polaków za granicę zostaną zrównoważone czynnikami hamującymi, do których należy wzrost niechętnego nastawienia do imigrantów społeczeństw i władz krajów europejskich przyjmujących najwięcej Polaków, w tym Wielkiej Brytanii. Innym czynnikiem hamującym

wyjazdy jest kurczenie się zasobów ludności w wieku produkcyjnym – spowodowane wejściem na rynek pracy osób z niżu demograficznego.

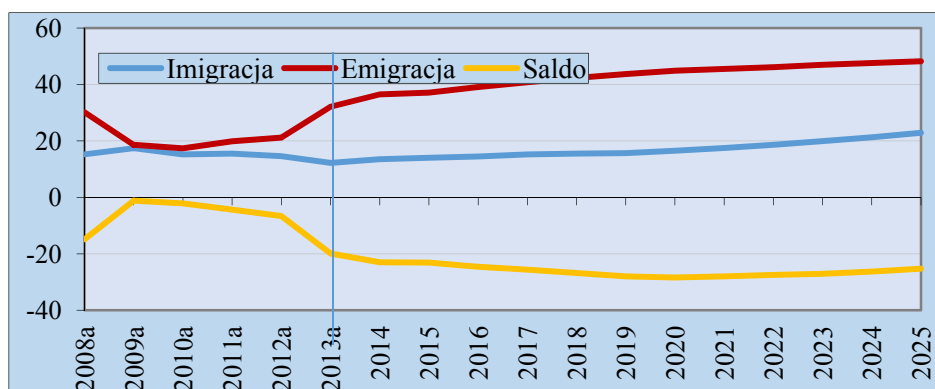
Wyczerpywanie się potencjału emigracyjnego Polski (starzenie się ludności) i zmniejszenie dysproporcji rozwojowych między Polską, a krajami zachodnimi, a także wyrównanie rozwoju różnych regionów Polski – może w kolejnych latach zmniejszać emigrację. W raporcie „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” wskazano szereg działań, których głównym celem jest poprawa jakości życia Polaków, zwiększenie spójności społecznej oraz zmniejszenie nierównomierności o charakterze terytorialnym. Efektem tych działań powinien być skok cywilizacyjny społeczeństwa oraz innowacyjności gospodarki w stosunku do innych krajów. Działania te – przy istnieniu dodatkowo pozostałych warunków hamujących emigrację – mogą ograniczać emigrację.

Na wielkość **imigracji** na stałe będzie wpływać przekształcanie się części obecnych imigracji czasowych w imigracje stałe (w ostatnich latach obserwuje się wzrost imigracji czasowej zza wschodniej granicy). Istotną część imigracji będą stanowiły powroty Polaków z emigracji – wyjazdom zawsze towarzyszą powroty. Zakłada się również, że wielu Polaków po zakończeniu aktywności zawodowej (przejęciu na emeryturę) zechce wrócić do ojczystego kraju – dotyczy to zarówno wyjazdów z lat 80. jak i emigracji w ostatnich latach. W dotychczasowych strumieniach imigracji zdecydowanie przeważają powracający z emigracji Polacy. Spodziewana poprawa sytuacji gospodarczej kraju spowoduje wzrost atrakcyjności Polski dla cudzoziemców. Przewiduje się przyjazdy imigrantów związane z zastępowaniem Polaków wyjeżdżających za granicę (niektóre zawody lub rodzaje działalności). We wspomnianym wyżej raporcie zapisano osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia imigrantów powyżej 75%. Ponadto sytuacja polityczna na Ukrainie może powodować wzrost imigracji obywateli tego kraju do Polski. W rezultacie wszystkie warianty prognozy imigracji zakładają wzrost napływu imigrantów w kolejnych latach, różnią się jedynie tempem tego wzrostu.

Dla potrzeb prognozy ludności opracowano trzy warianty dla emigracji na pobyt stały i trzy warianty dla imigracji.

Wariant 1 – zakłada w kolejnych latach zarówno wzrost emigracji jak i imigracji na pobyt stały, imigracja będzie rosła do poziomu 23 tys. rocznie, emigracja do ponad 48 tys. Saldo migracji zagranicznych w całym okresie prognozy pozostaje ujemne – malejące do 2020 r. a następnie rosnące (Wyk. 45). Saldo to osiągnie w 2025 r. wartość -25 tys. W kolejnych latach do 2050 r. przyjęto wartości imigracji i emigracji na poziomie z 2025 r.

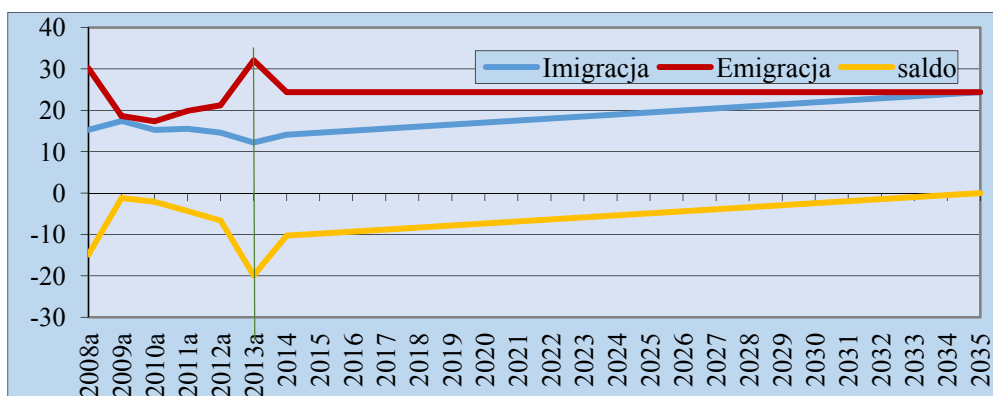
Wyk. 45. Migracje zagraniczne w latach 2014-2025 (w tys.) – prognoza, wariant 1
Chart. 45. International migration in 2014-2025 – projection (in thous.), variant 1

a. Dane rzeczywiste

Wariant 2 – założono wyrównanie się poziomu życia w poszczególnych krajach i – w efekcie – zrównoważenie się czynników „wypychających” i „przyciągających”, i osiągnięcie zerowego salda migracji zagranicznych na pobyt stały w 2035 r. (Wyk. 46). Saldo takie zostanie osiągnięte w wyniku emigracji na stałym poziomie średniej z ostatnich 3 lat oraz wzrostu imigracji z ok. 14 tys. do ok. 24 tys. rocznie. W kolejnych latach (po 2035 r.) liczby imigracji i emigracji zostaną zrównane.

Wyk. 46. Migracje zagraniczne w latach 2014-2035 (w tys.) – prognoza, wariant 2
Chart. 46. International migration in 2014-2035 – projection (in thous.), variant 2

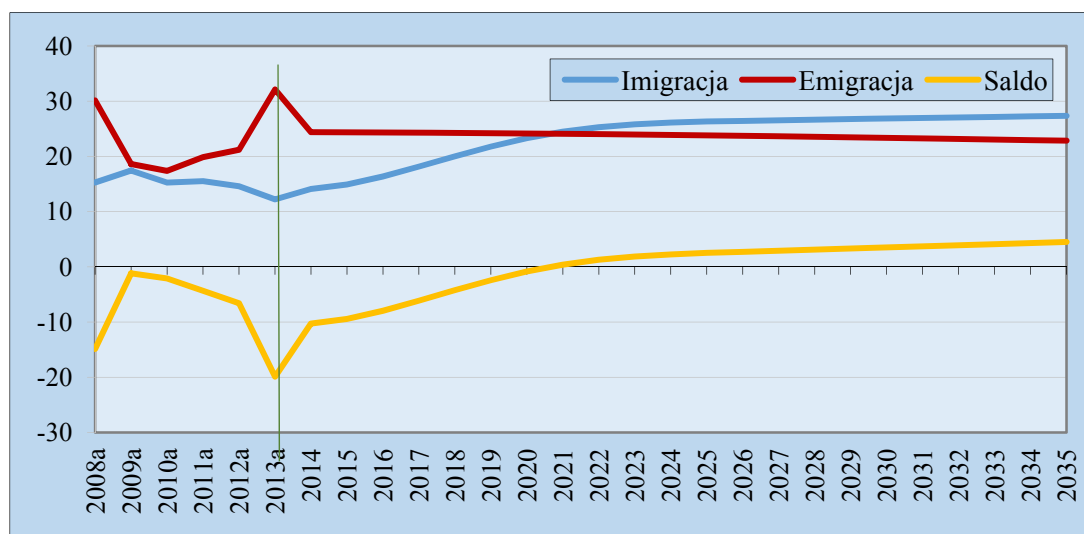

a. Dane rzeczywiste

Wariant 3 – założono dodatnie saldo migracji zagranicznych na pobyt stały po 2020 r. (zgodnie z zapisami w raporcie „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”). Zakłada się, że saldo takie będzie wynikiem prawie dwukrotnego wzrostu imigracji oraz niewielkiego spadku emigracji w latach 2014-2035 (Wyk. 47).

Wyk. 47. Migracje zagraniczne w latach 2014-2035 (w tys.) – prognoza, wariant 3

Chart. 47. International migration in 2014-2035 – projection (in thous.), variant 3

a. Dane rzeczywiste.

Prognoza dla województw bazuje na dotychczasowej strukturze terytorialnej wyjazdów za granicę i przyjazdów z zagranicy z uwzględnieniem prognozowanych wartości imigracji/emigracji ogółem dla Polski. Współczynniki imigracji/emigracji do/z danego województwa wyznaczono jako średnie udziały migracji zagranicznych do/z danego województwa w migracji do/z całego kraju w sześciu ostatnich latach (2008-2013).

6. *Wybór scenariusza założeń prognostycznych*

The selection of scenario of projection assumptions

Przedstawione cztery warianty zmian płodności, trzy – umieralności, migracji wewnętrznych i zagranicznych definitywnych (tzn. na pobyt stały), posłużyły do skonstruowania kilkudziesięciu scenariuszy założeń prognostycznych dla Polski na lata 2014-2070. Po wstępnej selekcji wyniki 8 scenariuszy prognostycznych dla Polski przekazane zostały do oceny Pani prof. I. E. Kotowskiej i Panu Prof. M. Okólskiemu. Po uwzględnieniu uwag recenzentów, do dalszej dyskusji na Posiedzeniu Plenarnym Rządowej Rady Ludnościowej (22.05.2014 r.), przygotowano cztery scenariusze – umownie nazwane: niskim, średnim, wysokim oraz bardzo wysokim, w którym dla 2030 r. wykorzystano z raportu „Polska 2030”. Trzecia fala nowoczesności⁵¹ docelowe wartości współczynnika dzietności i trwania życia oraz przyjęto założenie o dodatniej wartości salda migracji zagranicznych. Z uwagi na decydujące znaczenie zmian dzietności dla ostatecznych wyników, zdecydowanie najwięcej uwagi poświęcono w dyskusji założeniom płodności. Mniej kontrowersji budziły założenia umieralności, zaś prezentowane migracje na pobyt stały⁵² nie były przedmiotem dyskusji jako, że w znacznie mniejszym stopniu rzutują na końcowe rezultaty prognozy.

Ostatecznie jako oficjalną prognozę GUS przyjęto scenariusz obliczony na bazie średnich wariantów płodności i umieralności oraz II. wariantów migracji wewnętrznych i zagranicznych. Uzgodniono, że **prognoza będzie obejmowała lata 2014-2050.**

Prognoza ludności na lata 2014-2050 została sporządzona dla województw w podziale na część miejską i wiejską na bazie stanów ludności w dniu 31 grudnia 2013 r., w podziale administracyjnym obowiązującym w dniu 1 stycznia 2014 r. Prognoza dla Polski stanowi sumę prognoz wojewódzkich.

⁵¹ Por. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, *Długookresowa strategia rozwoju kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*. Warszawa 2012, s. 141 - 142

⁵² Opracowana prognoza nie uwzględnia migracji czasowych; w GUS trwają prace nad sporządzeniem prognozy ludności rezydującej (uwzględniającej kryterium zamieszkiwania co najmniej 12 miesięcy), stanowiące kolejny etap projektu badawczego

Dla przypomnienia:

- **Średni wariant płodności** zakłada niewielki spadek współczynnika dzietności w ciągu najbliższych dwóch lat i stopniowy wzrost do wartości 1,52 w końcu horyzontu prognozy. Przewidywana wartość w 2030 r. wynosi 1,4 (Tabl. 10, Tabl. 11).
- **Średni wariant umieralności** zakłada, że „opóźnienie” Polski w stosunku do krajów rozwiniętych będzie utrzymywało się na tym samym poziomie przez cały okres prognozy. Dla węzłowych lat prognozy przyjęto następujące wartości trwania życia w Polsce (Tabl. 12, Tabl. 13):
 - dla 2030 r. – przeciętne trwanie życia mężczyzn w krajach Europejskich – wyznaczone na podstawie danych empirycznych w 2010 r., kobiet – na podstawie danych teoretycznych dla 2017 r.,
 - dla 2050 r. – wartości przeciętnego trwania życia wyznaczone na podstawie danych teoretycznych dla 2030 r. w przypadku mężczyzn i dla 2037 r. w przypadku kobiet.
- **II wariant migracji zagranicznych zakłada** wyrównanie się poziomu życia w poszczególnych krajach i w efekcie zrównoważenia się czynników „wypychających” i „przyciągających” osiągnięcie w 2035 r. zerowego salda migracji zagranicznych na pobyt stały. Przyjęto, że takie saldo zostanie osiągnięte w wyniku emigracji na stałym poziomie równym średniej liczbie wyjazdów z ostatnich 3 lat oraz wzrostu imigracji z ok. 14 tys. do ok. 24 tys. rocznie. W kolejnych latach (po 2035 r.) liczby imigracji i emigracji zostałyby zrównane (Tabl. 14).
- **II wariant migracji wewnętrznych zakłada**, że intensywność migracji na pobyt stały dla każdego rocznika wieku będzie stała w okresie prognozy (przyjęto średnią intensywność z lat 2009-2012). W wyniku zmian w strukturze wieku ludności w okresie objętym prognozą (liczebności poszczególnych roczników) liczba migracji na pobyt stały będzie się odpowiednio zmieniać (maleć). Założono także, że wartości bezwzględne salda migracji dla miast będą się zmniejszać, jednakże w całym okresie pozostanie ono ujemne, a w końcu okresu prognozy wyniesie -21 tys. (Tabl. 15).

Założenia prognostyczne dotyczące dzietności, umieralności i migracji
w przekroju wojewódzkim dla wybranego scenariusza

Tabl. 10. Współczynniki dzietności według województw; 2013-2050a

Table 10. Total fertility rate by voivodships 2013-2050^a

Województwa	2013	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
POLSKA ogółem	1,26	1,24	1,32	1,38	1,43	1,46	1,48	1,50	1,52
Dolnośląskie	1,15	1,14	1,23	1,31	1,36	1,39	1,42	1,44	1,46
Kujawsko-pomorskie	1,25	1,24	1,33	1,40	1,44	1,47	1,49	1,51	1,52
Lubelskie	1,22	1,21	1,29	1,36	1,40	1,42	1,44	1,46	1,47
Lubuskie	1,25	1,23	1,32	1,39	1,44	1,47	1,49	1,51	1,53
Łódzkie	1,23	1,21	1,30	1,37	1,42	1,45	1,48	1,50	1,52
Małopolskie	1,29	1,26	1,32	1,39	1,42	1,45	1,47	1,49	1,50
Mazowieckie	1,33	1,32	1,41	1,47	1,51	1,54	1,56	1,58	1,59
Opolskie	1,07	1,04	1,10	1,17	1,22	1,27	1,30	1,33	1,35
Podkarpackie	1,23	1,19	1,23	1,29	1,33	1,36	1,38	1,40	1,42
Podlaskie	1,18	1,15	1,22	1,29	1,34	1,37	1,39	1,41	1,43
Pomorskie	1,34	1,33	1,44	1,51	1,55	1,57	1,59	1,60	1,61
Śląskie	1,25	1,22	1,28	1,35	1,41	1,44	1,47	1,49	1,51
Świętokrzyskie	1,16	1,14	1,22	1,29	1,33	1,36	1,39	1,41	1,43
Warmińsko-mazurskie	1,23	1,22	1,32	1,38	1,42	1,45	1,47	1,48	1,50
Wielkopolskie	1,34	1,33	1,42	1,48	1,52	1,55	1,57	1,59	1,60
Zachodniopomorskie	1,20	1,18	1,25	1,32	1,36	1,40	1,42	1,44	1,46
MIASTA	1,18	1,15	1,23	1,31	1,37	1,41	1,44	1,47	1,49
Dolnośląskie	1,12	1,09	1,18	1,26	1,32	1,37	1,40	1,42	1,45
Kujawsko-pomorskie	1,16	1,12	1,20	1,28	1,34	1,38	1,41	1,43	1,45
Lubelskie	1,11	1,09	1,18	1,26	1,31	1,35	1,38	1,40	1,42
Lubuskie	1,19	1,16	1,26	1,34	1,39	1,43	1,46	1,48	1,50
Łódzkie	1,15	1,12	1,21	1,29	1,35	1,39	1,42	1,45	1,47
Małopolskie	1,16	1,12	1,19	1,27	1,33	1,37	1,40	1,42	1,44
Mazowieckie	1,26	1,24	1,34	1,42	1,47	1,51	1,54	1,56	1,58
Opolskie	1,04	1,01	1,09	1,17	1,23	1,28	1,32	1,35	1,37
Podkarpackie	1,12	1,08	1,13	1,21	1,26	1,31	1,34	1,36	1,38
Podlaskie	1,10	1,06	1,13	1,21	1,27	1,32	1,35	1,37	1,40
Pomorskie	1,21	1,19	1,30	1,38	1,43	1,47	1,49	1,51	1,53
Śląskie	1,22	1,19	1,26	1,34	1,39	1,43	1,46	1,49	1,51
Świętokrzyskie	1,03	1,01	1,10	1,19	1,25	1,29	1,32	1,35	1,38
Warmińsko-mazurskie	1,11	1,09	1,19	1,28	1,33	1,37	1,40	1,42	1,44
Wielkopolskie	1,24	1,21	1,30	1,38	1,43	1,47	1,50	1,52	1,53
Zachodniopomorskie	1,11	1,08	1,17	1,25	1,30	1,35	1,38	1,40	1,42
WIEŚ	1,37	1,35	1,41	1,46	1,50	1,52	1,54	1,55	1,56
Dolnośląskie	1,23	1,23	1,32	1,37	1,41	1,44	1,46	1,47	1,49
Kujawsko-pomorskie	1,39	1,39	1,48	1,53	1,56	1,57	1,59	1,59	1,60
Lubelskie	1,32	1,30	1,38	1,43	1,46	1,48	1,49	1,50	1,51
Lubuskie	1,34	1,33	1,41	1,46	1,49	1,52	1,53	1,55	1,56
Łódzkie	1,37	1,36	1,43	1,48	1,51	1,54	1,55	1,57	1,58
Małopolskie	1,41	1,39	1,42	1,46	1,49	1,51	1,52	1,53	1,54
Mazowieckie	1,44	1,42	1,48	1,53	1,55	1,58	1,59	1,60	1,60
Opolskie	1,11	1,08	1,10	1,16	1,21	1,25	1,28	1,31	1,34
Podkarpackie	1,31	1,27	1,29	1,34	1,37	1,39	1,41	1,42	1,43
Podlaskie	1,31	1,30	1,35	1,40	1,43	1,45	1,46	1,47	1,48
Pomorskie	1,55	1,55	1,65	1,69	1,71	1,72	1,72	1,72	1,71
Śląskie	1,33	1,31	1,35	1,41	1,44	1,48	1,50	1,52	1,53
Świętokrzyskie	1,26	1,24	1,29	1,35	1,38	1,41	1,42	1,44	1,45
Warmińsko-mazurskie	1,41	1,39	1,46	1,51	1,53	1,55	1,56	1,56	1,56
Wielkopolskie	1,46	1,46	1,53	1,58	1,61	1,62	1,64	1,64	1,65
Zachodniopomorskie	1,39	1,36	1,39	1,44	1,47	1,49	1,50	1,51	1,52

^a Dane rzeczywiste; actual data

Tabl. 11. Średni wiek rodzenia dziecka; 2013-2050^a

Table 11. Mean age of chilbearing by; 2013-2050^a

Województwa	2013	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
POLSKA ogółem	28,96	29,26	29,82	30,22	30,53	30,78	30,99	31,17	31,33
Dolnośląskie	28,85	29,17	29,75	30,16	30,47	30,73	30,94	31,12	31,28
Kujawsko-pomorskie	28,45	28,80	29,41	29,85	30,19	30,47	30,70	30,89	31,07
Lubelskie	29,21	29,46	29,97	30,34	30,64	30,87	31,07	31,24	31,39
Lubuskie	28,43	28,76	29,40	29,84	30,19	30,47	30,70	30,90	31,07
Łódzkie	28,97	29,27	29,82	30,22	30,53	30,78	30,98	31,15	31,31
Małopolskie	29,44	29,67	30,15	30,50	30,78	31,00	31,19	31,35	31,50
Mazowieckie	29,54	29,78	30,28	30,64	30,91	31,13	31,32	31,47	31,61
Opolskie	28,56	28,91	29,52	29,95	30,28	30,54	30,77	30,97	31,14
Podkarpackie	29,22	29,49	29,99	30,36	30,65	30,88	31,08	31,25	31,40
Podlaskie	29,21	29,49	30,01	30,39	30,69	30,93	31,13	31,30	31,45
Pomorskie	28,68	28,97	29,56	29,98	30,32	30,58	30,80	30,99	31,16
Śląskie	28,79	29,14	29,76	30,17	30,48	30,73	30,94	31,12	31,28
Świętokrzyskie	28,89	29,18	29,73	30,13	30,45	30,70	30,91	31,09	31,25
Warmińsko-mazurskie	28,37	28,70	29,35	29,80	30,16	30,44	30,68	30,88	31,07
Wielkopolskie	28,78	29,09	29,66	30,07	30,39	30,64	30,86	31,04	31,21
Zachodniopomorskie	28,37	28,74	29,39	29,85	30,20	30,48	30,71	30,92	31,09
MIASTA	29,29	29,64	30,22	30,59	30,87	31,09	31,27	31,43	31,56
Dolnośląskie	29,06	29,43	30,04	30,44	30,73	30,96	31,16	31,32	31,47
Kujawsko-pomorskie	28,73	29,14	29,79	30,22	30,53	30,78	30,99	31,16	31,32
Lubelskie	29,71	30,02	30,54	30,87	31,12	31,31	31,48	31,62	31,74
Lubuskie	28,74	29,11	29,78	30,20	30,52	30,77	30,98	31,16	31,32
Łódzkie	29,23	29,60	30,18	30,56	30,84	31,06	31,25	31,41	31,54
Małopolskie	30,04	30,33	30,80	31,10	31,33	31,51	31,66	31,78	31,90
Mazowieckie	30,04	30,31	30,78	31,09	31,31	31,49	31,64	31,77	31,88
Opolskie	28,80	29,21	29,86	30,28	30,59	30,83	31,04	31,21	31,37
Podkarpackie	29,63	29,95	30,48	30,82	31,07	31,28	31,44	31,59	31,71
Podlaskie	29,59	29,91	30,45	30,79	31,05	31,25	31,42	31,56	31,69
Pomorskie	29,17	29,51	30,11	30,50	30,78	31,01	31,20	31,36	31,50
Śląskie	28,75	29,15	29,80	30,23	30,54	30,79	30,99	31,17	31,32
Świętokrzyskie	29,30	29,66	30,23	30,60	30,88	31,10	31,28	31,43	31,57
Warmińsko-mazurskie	28,87	29,25	29,89	30,30	30,61	30,85	31,05	31,22	31,37
Wielkopolskie	29,19	29,56	30,15	30,53	30,81	31,04	31,22	31,38	31,52
Zachodniopomorskie	28,77	29,18	29,83	30,25	30,56	30,81	31,02	31,19	31,34
WIEŚ	28,58	28,85	29,40	29,81	30,15	30,42	30,66	30,87	31,06
Dolnośląskie	28,45	28,72	29,28	29,71	30,05	30,34	30,58	30,80	30,99
Kujawsko-pomorskie	28,16	28,46	29,06	29,51	29,86	30,17	30,42	30,65	30,85
Lubelskie	28,85	29,10	29,61	30,00	30,31	30,58	30,80	31,00	31,17
Lubuskie	28,01	28,30	28,91	29,38	29,75	30,06	30,33	30,57	30,77
Łódzkie	28,60	28,87	29,42	29,83	30,16	30,43	30,67	30,88	31,06
Małopolskie	28,99	29,24	29,74	30,12	30,42	30,67	30,88	31,07	31,24
Mazowieckie	28,81	29,06	29,58	29,98	30,29	30,56	30,79	30,99	31,16
Opolskie	28,32	28,62	29,19	29,63	29,97	30,26	30,51	30,73	30,93
Podkarpackie	29,00	29,25	29,74	30,12	30,42	30,67	30,88	31,08	31,24
Podlaskie	28,71	28,97	29,50	29,90	30,22	30,49	30,72	30,92	31,10
Pomorskie	28,11	28,39	28,99	29,45	29,81	30,12	30,38	30,61	30,82
Śląskie	28,87	29,12	29,63	30,02	30,33	30,58	30,81	31,00	31,17
Świętokrzyskie	28,67	28,93	29,47	29,88	30,20	30,48	30,71	30,91	31,09
Warmińsko-mazurskie	27,90	28,19	28,82	29,30	29,68	30,00	30,28	30,52	30,73
Wielkopolskie	28,40	28,68	29,26	29,69	30,03	30,32	30,57	30,79	30,98
Zachodniopomorskie	27,80	28,11	28,76	29,24	29,63	29,95	30,23	30,47	30,69

^a Dane rzeczywiste; actual data

Tabl. 12. Oczekiwana długość życia dla mężczyzn; 2013-2050^a

Table 12. Life expectancy for men; 2013-2050^a

Województwa	2013	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
POLSKA ogółem	73,1	73,4	74,6	75,9	77,3	78,4	79,5	80,8	82,1
Dolnośląskie	72,5	73,0	74,2	75,6	77,0	78,0	79,1	80,4	81,8
Kujawsko-pomorskie	72,9	73,3	74,5	75,8	77,2	78,2	79,4	80,6	81,9
Lubelskie	72,7	73,1	74,3	75,6	77,0	78,1	79,2	80,4	81,8
Lubuskie	72,2	72,9	74,2	75,5	76,9	78,0	79,1	80,4	81,7
Łódzkie	70,7	71,3	72,7	74,2	75,7	76,8	78,0	79,3	80,8
Małopolskie	74,8	74,9	76,0	77,2	78,5	79,5	80,5	81,7	83,0
Mazowieckie	73,4	73,5	74,8	76,1	77,5	78,6	79,7	80,9	82,3
Opolskie	73,5	74,2	75,3	76,6	77,9	78,9	80,0	81,2	82,5
Podkarpackie	74,8	75,0	76,1	77,3	78,6	79,5	80,6	81,7	83,0
Podlaskie	73,2	73,9	75,2	76,5	77,9	79,0	80,1	81,3	82,6
Pomorskie	74,1	74,2	75,4	76,6	77,9	78,9	80,0	81,2	82,5
Śląskie	72,4	72,6	73,9	75,3	76,8	77,9	79,1	80,4	81,8
Świętokrzyskie	72,8	73,2	74,5	75,8	77,2	78,2	79,4	80,6	81,9
Warmińsko-mazurskie	71,9	72,6	73,8	75,2	76,6	77,7	78,9	80,1	81,5
Wielkopolskie	73,5	73,8	75,0	76,2	77,6	78,6	79,7	80,9	82,2
Zachodniopomorskie	72,7	73,2	74,4	75,7	77,0	78,1	79,2	80,4	81,8
MIASTA	73,5	73,8	75,0	76,3	77,7	78,8	79,9	81,2	82,5
Dolnośląskie	72,7	73,3	74,5	75,9	77,3	78,4	79,5	80,8	82,1
Kujawsko-pomorskie	73,2	73,5	74,7	76,1	77,5	78,5	79,7	80,9	82,3
Lubelskie	74,1	74,3	75,5	76,8	78,1	79,1	80,2	81,4	82,8
Lubuskie	72,8	73,4	74,7	76,0	77,4	78,5	79,6	80,9	82,2
Łódzkie	70,8	71,4	72,8	74,3	75,8	77,0	78,2	79,5	80,9
Małopolskie	75,3	75,4	76,5	77,7	79,0	80,0	81,1	82,3	83,5
Mazowieckie	74,4	74,5	75,7	77,0	78,4	79,4	80,6	81,8	83,1
Opolskie	73,7	74,4	75,6	76,9	78,2	79,2	80,3	81,5	82,8
Podkarpackie	75,9	76,3	77,3	78,4	79,6	80,6	81,6	82,7	83,9
Podlaskie	73,9	74,8	76,0	77,3	78,6	79,7	80,8	82,0	83,3
Pomorskie	74,6	74,8	75,9	77,2	78,5	79,5	80,6	81,8	83,1
Śląskie	72,2	72,5	73,8	75,2	76,7	77,8	79,0	80,3	81,7
Świętokrzyskie	73,8	74,0	75,2	76,5	77,9	78,9	80,0	81,3	82,6
Warmińsko-mazurskie	72,7	73,4	74,6	76,0	77,4	78,4	79,6	80,8	82,2
Wielkopolskie	73,9	74,2	75,4	76,7	78,0	79,0	80,1	81,3	82,7
Zachodniopomorskie	73,5	73,8	75,0	76,3	77,7	78,7	79,8	81,1	82,4
WIEŚ	72,4	72,8	74,0	75,3	76,8	77,8	79,0	80,2	81,6
Dolnośląskie	71,9	72,2	73,5	74,8	76,2	77,3	78,5	79,8	81,2
Kujawsko-pomorskie	72,4	72,9	74,1	75,4	76,8	77,8	79,0	80,2	81,6
Lubelskie	71,6	72,1	73,4	74,7	76,2	77,3	78,5	79,8	81,2
Lubuskie	71,1	72,0	73,3	74,7	76,1	77,2	78,4	79,7	81,1
Łódzkie	70,7	71,2	72,6	74,0	75,5	76,6	77,8	79,1	80,6
Małopolskie	74,3	74,3	75,5	76,7	78,0	79,0	80,1	81,2	82,5
Mazowieckie	71,8	72,0	73,3	74,7	76,1	77,2	78,4	79,7	81,1
Opolskie	73,3	73,8	75,0	76,2	77,5	78,5	79,6	80,8	82,2
Podkarpackie	73,9	74,2	75,3	76,5	77,8	78,8	79,9	81,1	82,4
Podlaskie	72,3	72,8	74,1	75,4	76,9	78,0	79,1	80,4	81,8
Pomorskie	72,9	73,1	74,3	75,6	76,9	78,0	79,1	80,4	81,7
Śląskie	72,9	73,2	74,4	75,8	77,1	78,2	79,3	80,5	81,9
Świętokrzyskie	72,0	72,6	73,9	75,3	76,7	77,8	78,9	80,2	81,6
Warmińsko-mazurskie	70,7	71,4	72,7	74,1	75,6	76,8	78,0	79,3	80,8
Wielkopolskie	73,0	73,2	74,4	75,7	77,1	78,1	79,2	80,5	81,8
Zachodniopomorskie	70,8	71,7	72,9	74,3	75,7	76,8	78,0	79,3	80,7

^a Dane rzeczywiste; actual data

Tabl. 13. Oczekiwana długość życia dla kobiet; 2013-2050^a

Table 13. Life expectancy for women; 2013-2050^a

Województwa	2013	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
POLSKA ogółem	81,1	81,2	82,1	83,0	84,0	84,8	85,6	86,5	87,5
Dolnośląskie	80,9	80,9	81,7	82,7	83,7	84,5	85,4	86,3	87,3
Kujawsko-pomorskie	80,5	80,8	81,6	82,6	83,6	84,4	85,3	86,2	87,2
Lubelskie	81,6	81,7	82,6	83,5	84,4	85,2	86,0	86,9	87,8
Lubuskie	80,1	80,7	81,6	82,5	83,5	84,3	85,2	86,1	87,1
Łódzkie	80,1	80,2	81,1	82,1	83,1	84,0	84,9	85,8	86,8
Małopolskie	82,0	82,1	82,9	83,8	84,7	85,4	86,2	87,1	88,0
Mazowieckie	81,6	81,6	82,5	83,4	84,4	85,2	86,0	86,9	87,8
Opolskie	80,9	81,2	82,1	83,0	83,9	84,7	85,5	86,4	87,4
Podkarpackie	82,4	82,4	83,2	84,0	84,9	85,7	86,5	87,3	88,2
Podlaskie	82,3	82,5	83,3	84,2	85,1	85,8	86,6	87,5	88,4
Pomorskie	81,2	81,3	82,2	83,1	84,1	84,9	85,7	86,6	87,6
Śląskie	80,1	80,2	81,1	82,1	83,1	84,0	84,9	85,8	86,9
Świętokrzyskie	81,5	81,9	82,7	83,6	84,5	85,3	86,1	86,9	87,8
Warmińsko-mazurskie	80,8	81,2	82,1	83,0	84,0	84,8	85,6	86,5	87,5
Wielkopolskie	80,6	81,0	81,8	82,7	83,7	84,5	85,4	86,3	87,3
Zachodniopomorskie	80,5	80,8	81,7	82,6	83,6	84,4	85,3	86,2	87,2
MIASTA	81,1	81,2	82,0	83,0	84,0	84,8	85,6	86,5	87,5
Dolnośląskie	80,9	80,9	81,8	82,7	83,7	84,5	85,4	86,3	87,3
Kujawsko-pomorskie	80,5	80,8	81,7	82,6	83,6	84,5	85,3	86,3	87,3
Lubelskie	81,7	81,9	82,8	83,6	84,6	85,4	86,2	87,1	88,0
Lubuskie	80,4	81,0	81,8	82,8	83,8	84,6	85,5	86,4	87,4
Łódzkie	80,0	80,0	80,9	81,9	82,9	83,8	84,7	85,6	86,7
Małopolskie	82,0	82,1	82,9	83,8	84,7	85,5	86,3	87,2	88,1
Mazowieckie	81,6	81,8	82,6	83,5	84,5	85,3	86,1	87,0	88,0
Opolskie	81,1	81,3	82,1	83,0	84,0	84,8	85,6	86,5	87,5
Podkarpackie	82,5	82,5	83,3	84,2	85,1	85,8	86,6	87,4	88,3
Podlaskie	82,4	82,5	83,3	84,2	85,1	85,8	86,6	87,5	88,4
Pomorskie	81,4	81,6	82,4	83,3	84,3	85,1	86,0	86,9	87,8
Śląskie	79,8	80,0	80,9	81,9	82,9	83,8	84,7	85,7	86,7
Świętokrzyskie	81,7	82,0	82,8	83,6	84,6	85,3	86,1	87,0	87,9
Warmińsko-mazurskie	81,2	81,5	82,4	83,3	84,3	85,1	85,9	86,8	87,7
Wielkopolskie	80,8	81,2	82,0	82,9	83,9	84,7	85,6	86,5	87,5
Zachodniopomorskie	80,9	81,1	82,0	82,9	83,9	84,7	85,5	86,4	87,4
WIEŚ	81,1	81,3	82,1	83,0	83,9	84,7	85,5	86,4	87,4
Dolnośląskie	80,5	80,7	81,6	82,5	83,5	84,3	85,2	86,1	87,1
Kujawsko-pomorskie	80,4	80,7	81,6	82,5	83,5	84,3	85,2	86,1	87,1
Lubelskie	81,5	81,6	82,4	83,3	84,2	85,0	85,8	86,7	87,7
Lubuskie	79,5	80,2	81,1	82,0	83,1	83,9	84,7	85,7	86,7
Łódzkie	80,4	80,7	81,6	82,5	83,4	84,2	85,1	86,0	87,0
Małopolskie	82,0	82,0	82,8	83,7	84,6	85,3	86,1	87,0	87,9
Mazowieckie	81,5	81,4	82,3	83,1	84,1	84,9	85,7	86,6	87,5
Opolskie	80,7	81,1	81,9	82,8	83,7	84,5	85,4	86,2	87,2
Podkarpackie	82,2	82,4	83,1	84,0	84,8	85,6	86,4	87,2	88,1
Podlaskie	82,1	82,6	83,4	84,2	85,1	85,8	86,6	87,4	88,3
Pomorskie	80,8	80,8	81,6	82,6	83,6	84,4	85,2	86,1	87,1
Śląskie	81,0	81,1	81,9	82,8	83,7	84,5	85,3	86,2	87,2
Świętokrzyskie	81,3	81,9	82,7	83,5	84,4	85,2	86,0	86,9	87,8
Warmińsko-mazurskie	80,2	80,7	81,5	82,5	83,5	84,3	85,2	86,1	87,1
Wielkopolskie	80,2	80,7	81,5	82,5	83,4	84,2	85,1	86,0	87,0
Zachodniopomorskie	79,4	80,1	81,0	81,9	83,0	83,8	84,7	85,6	86,7

^a Dane rzeczywiste; *actual data*

Tabl. 14. Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały; 2013-2050^a*Table 14. International net migration for permanent residence; 2013-2050^a*

Województwa	2013	2015	2020	2025	2030	2035	...	2050
POLSKA ogółem	-19904	-9797	-7348	-4899	-2449	0	...	0
Dolnośląskie	-2364	-1164	-900	-637	-374	-111	...	-111
Kujawsko-pomorskie	-1026	-593	-506	-418	-330	-243	...	-243
Lubelskie	-673	-322	-259	-197	-135	-73	...	-73
Lubuskie	-635	-309	-218	-128	-37	54	...	54
Łódzkie	-574	-252	-169	-85	-2	81	...	81
Małopolskie	-951	-9	303	616	929	1242	...	1242
Mazowieckie	-104	392	625	859	1092	1325	...	1325
Opolskie	-2439	-1903	-1800	-1697	-1594	-1491	...	-1491
Podkarpackie	-829	-235	-85	66	216	366	...	366
Podlaskie	-458	-184	-109	-35	40	115	...	115
Pomorskie	-1377	-690	-470	-251	-31	189	...	189
Śląskie	-5438	-3285	-2942	-2598	-2254	-1910	...	-1910
Świętokrzyskie	-191	0	59	119	178	237	...	237
Warmińsko-mazurskie	-991	-379	-258	-137	-16	105	...	105
Wielkopolskie	-1479	-873	-760	-647	-534	-420	...	-420
Zachodniopomorskie	-375	9	141	271	403	534	...	534

^a Dane rzeczywiste; *actual data***Tabl. 15. Saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały; 2013-2050^a***Table 15. Internal net migration for permanent residence; 2013-2050^a*

Województwa	2013	2015	2020	2025	2030	2035	...	2050
POLSKA ogółem	x	x	x	x	x	x	...	x
Dolnośląskie	2391	1437	1337	1235	1157	1117	...	1117
Kujawsko-pomorskie	-1619	-1335	-1242	-1147	-1074	-1038	...	-1038
Lubelskie	-4954	-4536	-4220	-3897	-3650	-3526	...	-3526
Lubuskie	-743	-482	-448	-414	-388	-375	...	-375
Łódzkie	-2104	-1621	-1508	-1393	-1305	-1260	...	-1260
Małopolskie	3775	3388	3152	2911	2726	2634	...	2634
Mazowieckie	13457	12122	11276	10414	9754	9423	...	9423
Opolskie	-892	-599	-557	-515	-482	-466	...	-466
Podkarpackie	-2273	-1922	-1788	-1651	-1547	-1494	...	-1494
Podlaskie	-2053	-1676	-1559	-1440	-1349	-1303	...	-1303
Pomorskie	3240	2542	2365	2184	2045	1976	...	1976
Śląskie	-3880	-3239	-3013	-2783	-2606	-2518	...	-2518
Świętokrzyskie	-2618	-2251	-2094	-1934	-1811	-1750	...	-1750
Warmińsko-mazurskie	-2707	-2556	-2378	-2196	-2057	-1987	...	-1987
Wielkopolskie	1645	1684	1567	1447	1355	1309	...	1309
Zachodniopomorskie	-665	-955	-888	-820	-768	-742	...	-742

^a Dane rzeczywiste; *actual data*

**Tabl. 16. Saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały dla województw
w latach 2014-2050^a (dok.)**

Table 16. Internal net migration for permanent residence by voivodships; 2014-2050^a (cont.)

Województwa	2013	2015	2020	2025	2030	2035	...	2050
MIASTA	-37823	-29909	-28419	-27030	-24006	-21115	...	-21115
Dolnośląskie	-2281	-2397	-2286	-2185	-1933	-1685	...	-1685
Kujawsko-pomorskie	-3308	-2917	-2729	-2538	-2293	-2095	...	-2095
Lubelskie	-4703	-3829	-3559	-3280	-2983	-2769	...	-2769
Lubuskie	-1253	-1051	-995	-942	-839	-745	...	-745
Łódzkie	-5015	-3825	-3565	-3299	-2992	-2758	...	-2758
Małopolskie	-1083	-936	-919	-913	-785	-636	...	-636
Mazowieckie	7322	7331	6585	5761	5453	5490	...	5490
Opolskie	-1556	-1208	-1131	-1054	-951	-867	...	-867
Podkarpackie	-2892	-2237	-2089	-1939	-1754	-1610	...	-1610
Podlaskie	-1606	-1223	-1150	-1079	-968	-873	...	-873
Pomorskie	-934	-811	-813	-830	-699	-537	...	-537
Śląskie	-8704	-6680	-6272	-5866	-5276	-4779	...	-4779
Świętokrzyskie	-2776	-2470	-2290	-2105	-1919	-1790	...	-1790
Warmińsko-mazurskie	-1803	-1696	-1596	-1498	-1344	-1210	...	-1210
Wielkopolskie	-5698	-4494	-4214	-3934	-3543	-3219	...	-3219
Zachodniopomorskie	-1533	-1465	-1395	-1331	-1179	-1031	...	-1031
WIEŚ	37823	29909	28419	27030	24006	21115	...	21115
Dolnośląskie	4672	3834	3623	3420	3090	2803	...	2803
Kujawsko-pomorskie	1689	1582	1487	1391	1218	1058	...	1058
Lubelskie	-251	-707	-661	-617	-667	-757	...	-757
Lubuskie	510	569	547	527	452	370	...	370
Łódzkie	2911	2204	2057	1907	1687	1498	...	1498
Małopolskie	4858	4324	4070	3824	3511	3270	...	3270
Mazowieckie	6135	4791	4691	4652	4301	3933	...	3933
Opolskie	664	609	574	539	468	401	...	401
Podkarpackie	619	315	301	288	208	116	...	116
Podlaskie	-447	-453	-409	-361	-380	-430	...	-430
Pomorskie	4174	3353	3178	3014	2745	2513	...	2513
Śląskie	4824	3441	3259	3083	2670	2261	...	2261
Świętokrzyskie	158	218	196	170	107	40	...	40
Warmińsko-mazurskie	-904	-860	-782	-699	-713	-777	...	-777
Wielkopolskie	7343	6178	5781	5381	4899	4528	...	4528
Zachodniopomorskie	868	510	507	510	411	289	...	289

^a Dane rzeczywiste; *actual data*

7. Wyniki prognozy ludności

The results of population projection

Demograficzna wizja kraju jaka wyłania się z najnowszej prognozy ludności – nie jest zaskoczeniem. Czeka nas dalszy, stopniowy ubytek liczby ludności oraz znaczące zmiany struktury według wieku. Oba te fakty wynikają ze znanych mechanizmów powiązań między natężeniem urodzeń i zgonów a stanami ludności. Spodziewana odbudowa płodności jaka pojawiła się po 2004 r. okazała się zbyt słaba aby przynieść wymierne efekty dla wielkości i składu populacji według wieku. Długotrwały spadek urodzeń zapoczątkowany po 1983 r. i utrzymujące się niskie natężenie urodzeń spowodowały, że w wiek prokreacji wchodzi coraz mniej liczne roczniki. Polska znalazła się w takim momencie rozwoju demograficznego, że nawet wzrost współczynnika dzietności do poziomu gwarantującego prostą zastępowalność pokoleń w krótkim okresie nie spowoduje odwrócenia tych procesów i nie powstrzyma zmniejszania się liczby ludności kraju. Przy tak już znacznym zniekształceniu struktury populacji proces odbudowy demograficznej jest procesem powolnym i wymaga konsekwentnych, długofalowych działań.

W 2050 r. liczba ludności Polski wyniesie 33 mln 951 tys. W porównaniu do stanu w roku bazowym 2013 oznacza to zmniejszenie liczby ludności o 4,55 miliona tj. o 12%. Oprócz ujemnego przyrostu naturalnego, będziemy obserwować dalsze niekorzystne z zmiany w strukturze ludności według wieku oraz zmniejszanie się liczebności kobiet w wieku rozrodczym. Osoby w wieku 65 lat i więcej życia będą stanowiły prawie 1/3 populacji, a ich liczba wzrośnie o 5,4 miliona w porównaniu do 2013 r. Z kolei kobiety w wieku rozrodczym w 2050 r. w będą stanowiły jedynie 62% stanu z roku wejściowego. Poniżej przedstawiamy wyniki prognozy dla Polski (w podziale na miasto/wieś) oraz w przekroju wojewódzkim. Pierwsza część poświęcona jest zmianom liczby ludności kraju w perspektywie do 2050 r., zaś druga starzeniu populacji oraz konsekwencjom dla struktury populacji w podziale na funkcjonalne grupy wieku.

7.1. Zmiany stanów ludności oraz ruch naturalny ludności

Changes in size of population and vital statistics

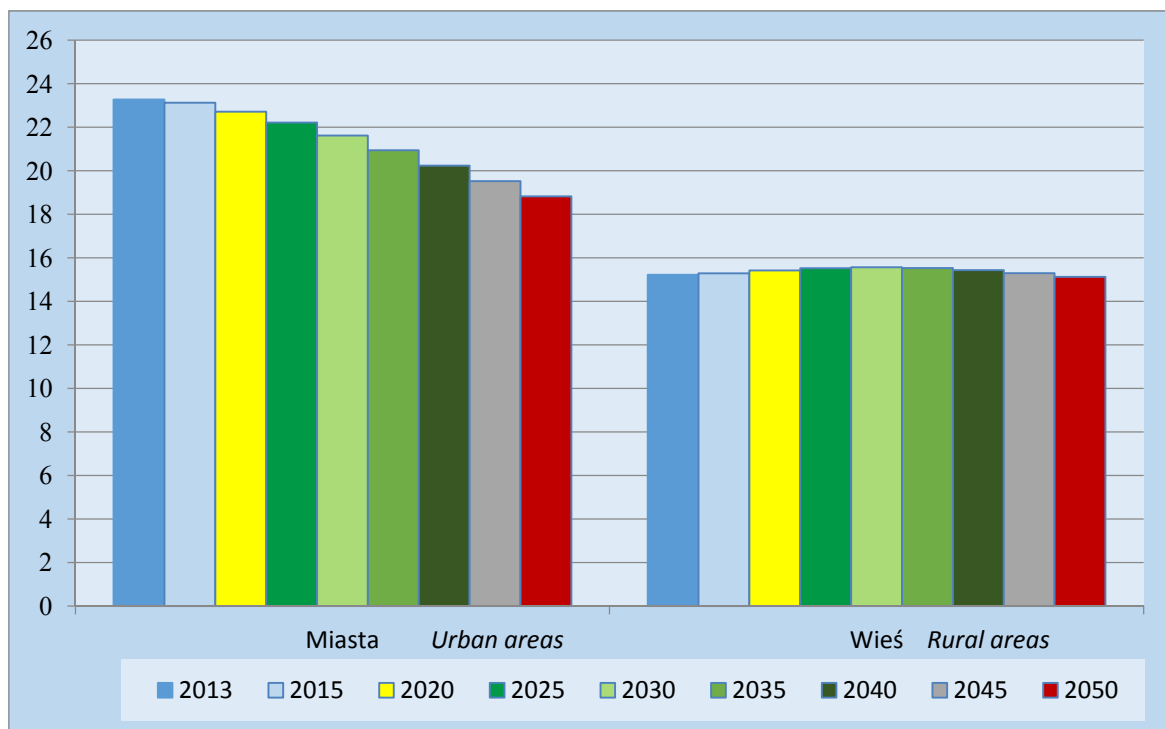
Zmiany stanów ludności

Changes in population size

Zgodnie prognozą – w całym prognozowanym okresie liczba ludności Polski będzie się systematycznie zmniejszać. Ubytek – w stosunku do 2013 r. – wyniesie w końcu horyzontu prognozy 4 545 tys. osób, w tym aż 98% przewidywanego spadku wielkości populacji będzie dotyczyła miast. Już w pierwszych dwóch latach przewiduje się spadek o prawie 77 tys. osób, jednak znaczące zmiany rozpoczną się po 2015 roku. W ciągu następnych 5 lat – do 2020 r. – liczba ludności zmniejszy się o 281 tys., zaś w kolejnych okresach będziemy obserwować znaczne przyspieszenie tempa zmian. Po 2035 r. każde pięcioletnie prognozowanego okresu, zaznaczy się spadkiem liczebności populacji o ponad 800 tys.. W końcu 2050 r. ludność Polski osiągnie 33 951 tys., co stanowi 88,2% stanu z 2013 r. Uwzględniając podział na obszary miejskie i wiejskie wyraźnie zarysowują się istotne różnice w przebiegu procesów demograficznych (Wyk. 48).

Wyk. 48. Prognoza ludności miast i wsi do 2050 r. (w mln)

Chart. 48. Projection of urban and rural areas population until 2050 (in mln)

Pomiędzy 2013 a 2020 rokiem roczny spadek liczby ludności zamieszkałej na obszarach miejskich wzrośnie z 69 do 88 tys. Po 2020 roku ubytki ludności jeszcze wzrosną, osiągając poziom ponad 100 tys. rocznie, a po 2035 r. – średnio około 140 tys. W konsekwencji populacja obszarów miejskich w 2050 r. będzie stanowiła jedynie 80% populacji z 2013 r. (Tabl. 17).

Tabl. 17. Stany ludności, przyrosty/ubytki i zmiany stanów w latach 2013-2050^a

Table 17. Population size, increases/decreases and changes in 2013-2050^a

Wyszczególnienie	2013	2014	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
	Ludność na 31 XII (w tys.)									
Ogółem	38495,7	38461,8	38419	38137,8	37741,5	37185,1	36476,8	35668,2	34817,4	33950,6
Miasta	23271,8	23202,5	23129,5	22716,6	22216,3	21618,4	20945,4	20234,5	19522,2	18825,8
Wieś	15223,9	15259,2	15289,5	15421,2	15525,1	15566,7	15531,4	15433,7	15295,2	15124,8
	Zmiana w stosunku do okresu poprzedniego w %									
Ogółem	x	-0,1	-0,1	-0,7	-1,0	-1,5	-1,9	-2,2	-2,4	-2,5
Miasta	x	-0,3	-0,3	-1,8	-2,2	-2,7	-3,1	-3,4	-3,5	-3,6
Wieś	x	0,2	0,2	0,9	0,7	0,3	-0,2	-0,6	-0,9	-1,1
	Przyrost/ubytek ludności w stosunku do okresu poprzedniego (w tys.)									
Ogółem	x	-33,9	-42,7	-281,2	-396,3	-556,4	-708,3	-808,6	-850,9	-866,8
Miasta	x	-69,3	-73	-412,9	-500,3	-598	-673	-710,9	-712,3	-696,4
Wieś	x	35,3	30,3	131,7	103,9	41,6	-35,3	-97,7	-138,5	-170,4
	Zmiany w stosunku do 2013 r. (2013=100)									
Ogółem	100	99,9	99,8	99,1	98	96,6	94,8	92,7	90,4	88,2
Miasta	100	99,7	99,4	97,6	95,5	92,9	90	86,9	83,9	80,9
Wieś	100	100,2	100,4	101,3	102	102,3	102	101,4	100,5	99,3

^a Dane rzeczywiste; *actual data*

Na terenach wiejskich będziemy obserwować systematyczny, choć powolny wzrost liczby ludności do roku 2030. W tym okresie liczebność populacji zwiększy się o 343 tys. w stosunku do 2013 r. i osiągnie poziom 15,6 mln. Od 2031 r. będzie następował ubytek liczby ludności, jednak dopiero w 2048 r. liczba ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich będzie kształtowała się nieco poniżej stanu notowanego w końcu 2013 r. 15,2 mln. Konsekwencją opisanych zmian będzie zmniejszenie – w prognozowanym okresie – udziału ludności miast w populacji ogółem z 60,5% w 2013 r. do 55,5% w 2050 r.

Istotne zróżnicowanie przebiegu zmian stanu ludności oraz dynamiki tych procesów na obszarach miejskich i wiejskich wynika m.in. z odrębności procesów wymierania populacji, a także z odmienności zachowań prokreacyjnych ludności, w tym szczególnie różnica średniego wieku rodzenia i liczby rodzonych dzieci – zarówno obserwowanych w przeszłości jak i przewidywanych w perspektywie do 2050 r. Na przebieg zmian

w liczebności populacji na terenach miejskich i wiejskich również w znacznym stopniu wpływają obserwowane od kilku lat zmiany w charakterze migracji ze wsi do miast: zmniejszenie znaczenia migracji stałych (definitywnych), na rzecz migracji związanych z pracą lub nauką oraz rosnące migracje z miast na tereny wiejskie zwłaszcza wokół dużych aglomeracji miejskich. Zmiany te są powodowane niższymi cenami mieszkań czy kosztów budowy domu, jak również są wyrazem rosnącego statusu ekonomicznego, umożliwiającego zamieszkanie w korzystniejszym ekologicznie rejonie.

Zmiany stanów ludności w przekroju regionalnym

Changes in population sizes of voivodships

Prognozowany do 2050 r. spadek liczby ludności kraju o 4,5 mln jest implikacją spodziewanego przebiegu procesów demograficznych w województwach. Procentowe zmiany w porównaniu z rokiem wejściowym, a przewidywane w końcowym roku prognozy wyznacza przedział (-25,9%; 0,0%) (por. tabl. A2 w Aneksie). Jedynie w województwach – małopolskim, mazowieckim, pomorskim i wielkopolskim obserwowany będzie okresowy wzrost liczby ludności. Województwo małopolskie będzie powiększało liczbę mieszkańców do 2026 r., pomorskie do 2027 r., podczas gdy mazowieckie do 2028 r. Najszybciej tendencja wzrostowa zakończy się w województwie wielkopolskim – w 2023 r. Po okresie wzrostu już we wszystkich województwach wystąpi spadek liczebności populacji, choć w wymienionych regionach liczba ludności nadal będzie wyższa niż w roku wejściowym (do 2039 r. w małopolskim, do 2042 r. w pomorskim i do 2030 r. w wielkopolskim). Wyłącznie województwo mazowieckie w całym prognozowanym okresie utrzyma wyższe stany ludności niż w roku bazowym. W pozostałych województwach przewiduje się stały systematyczny spadek liczby ludności w całym okresie objętym prognozą. Można zaobserwować dwa scenariusze przebiegu zmian – niewielkie ubytki (do 1,5% w stosunku do 2013 r.) w pierwszych latach prognozowanego okresu i znacznie większe po 2020 r. (m.in. dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubuskie, podkarpackie, warmińsko-pomorskie, zachodniopomorskie) lub znaczne ujemne zmiany (powyżej 2,5%) widoczne już w początkowych latach prognozy (lubelskie, łódzkie, podlaskie, śląskie, świętokrzyskie). Powyżej 20% w stosunku do 2013 r. zmniejszy się populacja osób zamieszkałych na terenach województw: lubelskiego, łódzkiego, opolskiego i świętokrzyskiego (Tabl. 18, Wyk. 49).

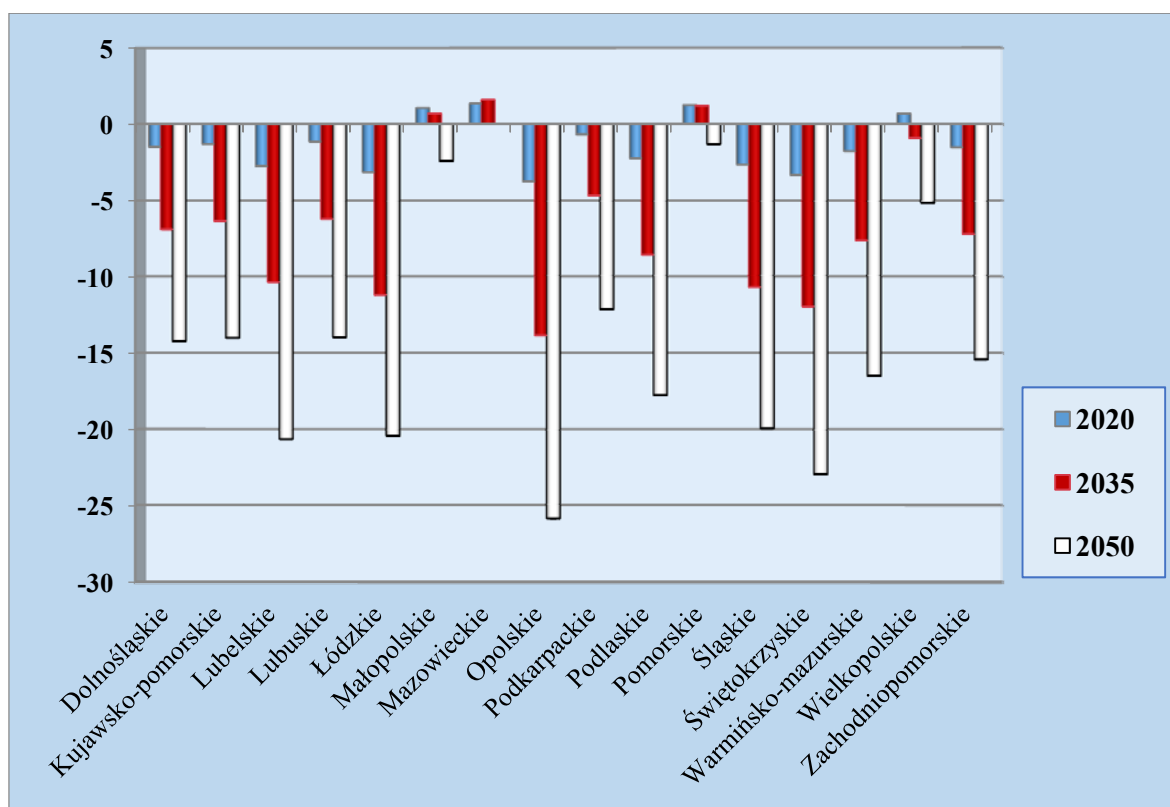
Tabl. 18. Zmiany stanów ludności w latach 2013-2050 (w tys.)

Table 18. Changes in population size in 2013-2050 (in thou.)

Wyszczególnienie	2013-2014	2014-2015	2015-2020	2020-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050	2013-2050
Polska <i>Poland</i>	-33,9	-42,7	-281,2	-396,3	-556,4	-708,3	-808,6	-850,9	-866,8	-4545,1
Dolnośląskie	-5,0	-5,7	-32,8	-40,6	-52,5	-64,3	-71,2	-72,3	-70,2	-414,6
Kujawsko-pomorskie	-3,1	-3,5	-20,6	-26,4	-35,1	-44,2	-50,9	-54,3	-55,5	-293,6
Lubelskie	-8,1	-8,3	-43,3	-46,7	-54,0	-62,9	-70,4	-74,9	-77,0	-445,6
Lubuskie	-1,1	-1,4	-9,2	-12,8	-17,3	-21,8	-25,2	-26,8	-27,2	-142,8
Łódzkie	-10,7	-11,1	-57,2	-60,4	-67,3	-74,7	-78,6	-78,1	-75,8	-514,0
Małopolskie	6,8	5,9	22,7	11,4	-4,3	-19,2	-29,3	-35,3	-39,9	-81,2
Mazowieckie	12,8	11,5	47,2	27,7	2,3	-17,4	-26,2	-27,1	-28,8	1,9
Opolskie	-4,8	-5,1	-27,9	-30,8	-33,8	-36,9	-39,3	-40,6	-40,7	-259,8
Podkarpackie	-0,9	-1,5	-12,3	-19,0	-27,9	-38,1	-47,2	-53,8	-58,3	-259,0
Podlaskie	-3,5	-3,7	-19,6	-21,4	-25,0	-29,4	-33,7	-37,1	-39,4	-212,6
Pomorskie	5,0	4,5	18,8	10,7	-0,8	-10,5	-16,7	-19,7	-21,4	-30,1
Śląskie	-14,6	-15,9	-91,3	-107,9	-124,6	-137,3	-143,3	-143,1	-140,8	-918,8
Świętokrzyskie	-5,7	-5,9	-30,7	-32,5	-36,1	-40,8	-45,0	-47,2	-47,5	-291,3
Warmińsko-mazurskie	-3,2	-3,5	-19,1	-22,5	-28,0	-34,3	-39,9	-43,4	-45,0	-239,0
Wielkopolskie	5,0	4,2	14,1	0,0	-19,5	-36,2	-45,7	-49,4	-51,7	-179,1
Zachodniopomorskie	-2,9	-3,3	-20,2	-25,3	-32,4	-40,2	-45,8	-47,9	-47,6	-265,5

Wyk. 49. Zmiany stanów ludności województw w porównaniu do 2013 r. (w %)

Chart. 49. Changes in population size by voivodships (2013=100)

Prawie 20% ubytek ludności miejskiej w Polsce, pomiędzy 2013 r. a 2050 r. wynika z przewidywanych zmian w województwach. Jedynie w mazowieckim nastąpi wzrost liczby mieszkańców miast w ciągu najbliższej dekady o około 50 tys. Od 2025 r. do końca okresu objętego prognozą spodziewany jest ubytek ludności miejskiej. Jednak skala zjawiska będzie znacznie mniejsza niż w innych regionach kraju. Ostatecznie w 2050 r. w miastach województwa mazowieckiego będzie zamieszkiwało 3 369 tys. mieszkańców co stanowi 98,7% populacji z roku 2013. W pozostałych województwach będziemy obserwować systematyczne kurczenie się ludności miast. Szczególnie dwa województwa: świętokrzyskie i opolskie doświadczą największego w skali kraju (powyżej 30%) ubytku ludności miejskiej. Znaczące – powyżej 20% – zmniejszenie liczebności ludności miejskiej przewiduje się w województwach dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, lubelskim, lubuskim, łódzkim, podkarpackim, śląskim, warmińsko-mazurskim oraz zachodniopomorskim. Większe zróżnicowanie w przebiegu zmian prognozowanych stanów ludności będzie obserwowane na obszarach wiejskich. Dwie skrajne grupy stanowią województwa, w których z jednej strony przewidywany jest systematyczny wzrost liczby ludności zamieszkałej na terenach wiejskich (znaczące zmiany w: małopolskim o 7,9%, pomorskim – o 20,4% i wielkopolskim o 12,8%) lub odwrotnie – systematyczny ubytek tej populacji (kilkunastoprocentowy spadek przewiduje się w województwach: lubelskim o 14,7%, warmińsko-mazurskim – o 10,5%, opolskim o 20,0%, podlaskim – o 17,8%, świętokrzyskim – o 13,1%). W pozostałych województwach przewiduje się kilkuprocentowe zmiany w obu kierunkach (por. tabl. A2 w Aneksie).

Prognozowane zmiany liczebności subpopulacji miejskiej i wiejskiej wynikające zarówno z przebiegu procesów wymierania populacji, wielkości prognozowanych urodzeń, jak i skali przemieszczeń między obszarami miejskimi i wiejskimi, będą skutkowały zmianą proporcji między ludnością miejską i wiejską (Tabl. 19). Poziom urbanizacji mierzony udziałem ludności miejskiej w populacji ogółem – będzie kontynuacją obecnie obserwowanych tendencji. We wszystkich województwach jest przewidywany spadek odsetka ludności miast. Najbardziej zaawansowany proces dezurbanizacji jest spodziewany w województwach kujawsko-pomorskim, pomorskim, wielkopolskim, świętokrzyskim i łódzkim, gdzie ubytek ludności miejskiej – do końca 2050 r., przekroczy 7 p. proc.

Tabl. 19. Udział ludności miast w strukturze ludności ogółem w latach 2013-2050 (w %)*Table 19. Share of urban areas in total population, 2013-2050 (in %)*

Województwa	2013	2014	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Polska ogółem	60,5	60,3	60,2	59,6	58,9	58,1	57,4	56,7	56,1	55,5
Dolnośląskie	69,4	69,2	69,1	68,2	67,4	66,5	65,6	64,8	63,9	63,2
Kujawsko-pomorskie	60,0	59,9	59,7	58,7	57,7	56,7	55,7	54,7	53,7	52,8
Lubelskie	46,3	46,3	46,2	45,9	45,5	44,9	44,3	43,7	43,0	42,3
Lubuskie	63,2	63,1	63,0	62,4	61,7	61,0	60,4	59,8	59,2	58,6
Łódzkie	63,4	63,2	63,1	62,2	61,2	60,3	59,3	58,3	57,3	56,3
Małopolskie	48,7	48,6	48,4	47,7	47,0	46,2	45,4	44,6	44,0	43,3
Mazowieckie	64,2	64,2	64,2	64,1	64,0	63,7	63,5	63,4	63,3	63,3
Opolskie	52,1	52,0	52,0	51,5	51,1	50,6	50,0	49,5	48,9	48,3
Podkarpackie	41,4	41,3	41,2	40,8	40,2	39,6	39,0	38,3	37,6	37,0
Podlaskie	60,4	60,5	60,5	60,7	60,8	60,8	60,7	60,6	60,5	60,4
Pomorskie	65,1	64,9	64,7	63,6	62,4	61,3	60,3	59,3	58,3	57,5
Śląskie	77,4	77,3	77,1	76,5	75,8	75,1	74,5	73,8	73,2	72,6
Świętokrzyskie	44,8	44,6	44,5	43,7	42,8	41,9	40,9	39,9	38,8	37,7
Warmińsko-mazurskie	59,3	59,2	59,1	58,7	58,3	57,9	57,5	57,1	56,7	56,3
Wielkopolskie	55,3	55,1	54,8	53,7	52,5	51,3	50,2	49,1	47,9	46,8
Zachodniopomorskie	68,8	68,7	68,6	68,0	67,5	66,9	66,4	65,9	65,4	65,0

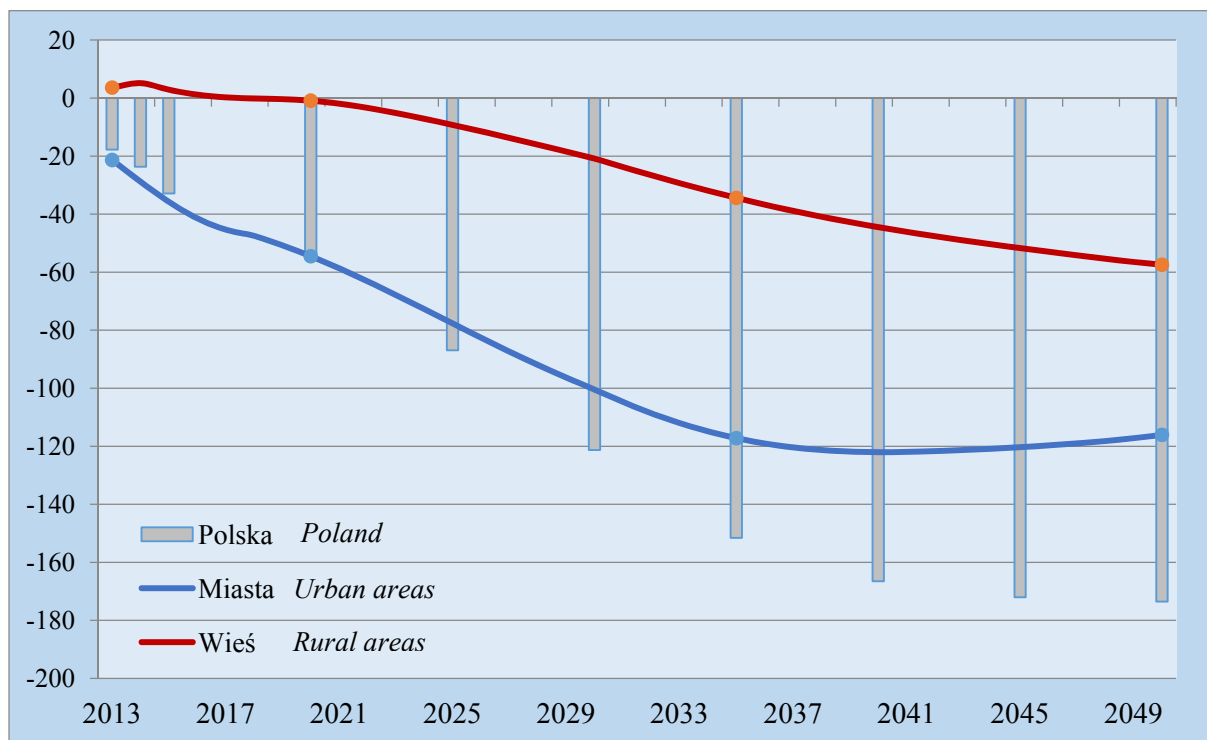
Przyrost naturalny*Natural increase*

Przedstawione ubytki populacji w latach 2014-2050, wynikają – w uproszczeniu – z prognozowanych zmian w intensywności urodzeń i zgonów oraz migracji ludności. Wyniki prognozy wskazują na utrzymywanie się ujemnego przyrostu naturalnego (różnica między liczbą urodzeń i zgonów) do końca horyzontu prognozy. Jedynie na obszarach wiejskich w początkowym okresie prognozy pojawi się niewielka nadwyżka urodzeń nad zgonami (do 2018 r.). W kolejnych latach zarówno w miastach jak i na wsi ujemny przyrost naturalny będzie się pogłębiał (Tabl. A20 w aneksie). W 2050 r. nadwyżka zgonów nad urodzeniami przekroczy 173 tys.

Poza krótkim okresem 2008-2011 r., na obszarach miejskich od 1998 r. występują niekorzystne relacje między liczbą urodzeń i zgonów. Ujemny przyrost naturalny na tych terenach utrzyma się przez cały okres prognozy. Przewiduje się jego stopniowy spadek aż do 2040 r., kiedy osiągnie wielkość -122 tys. (w 2013 r. wynosił -21,3 tys.). W dekadzie 2040-2050 nadwyżka zgonów nad urodzeniami nieco się zmniejszy i osiągnie poziom 116,1 tys. (Wyk. 50).

Wyk. 50. Przyrost naturalny ludności (w tys.) w latach 2013-2050^a

Chart. 50. Projected natural increase (in thous.) in 2013-2050^a

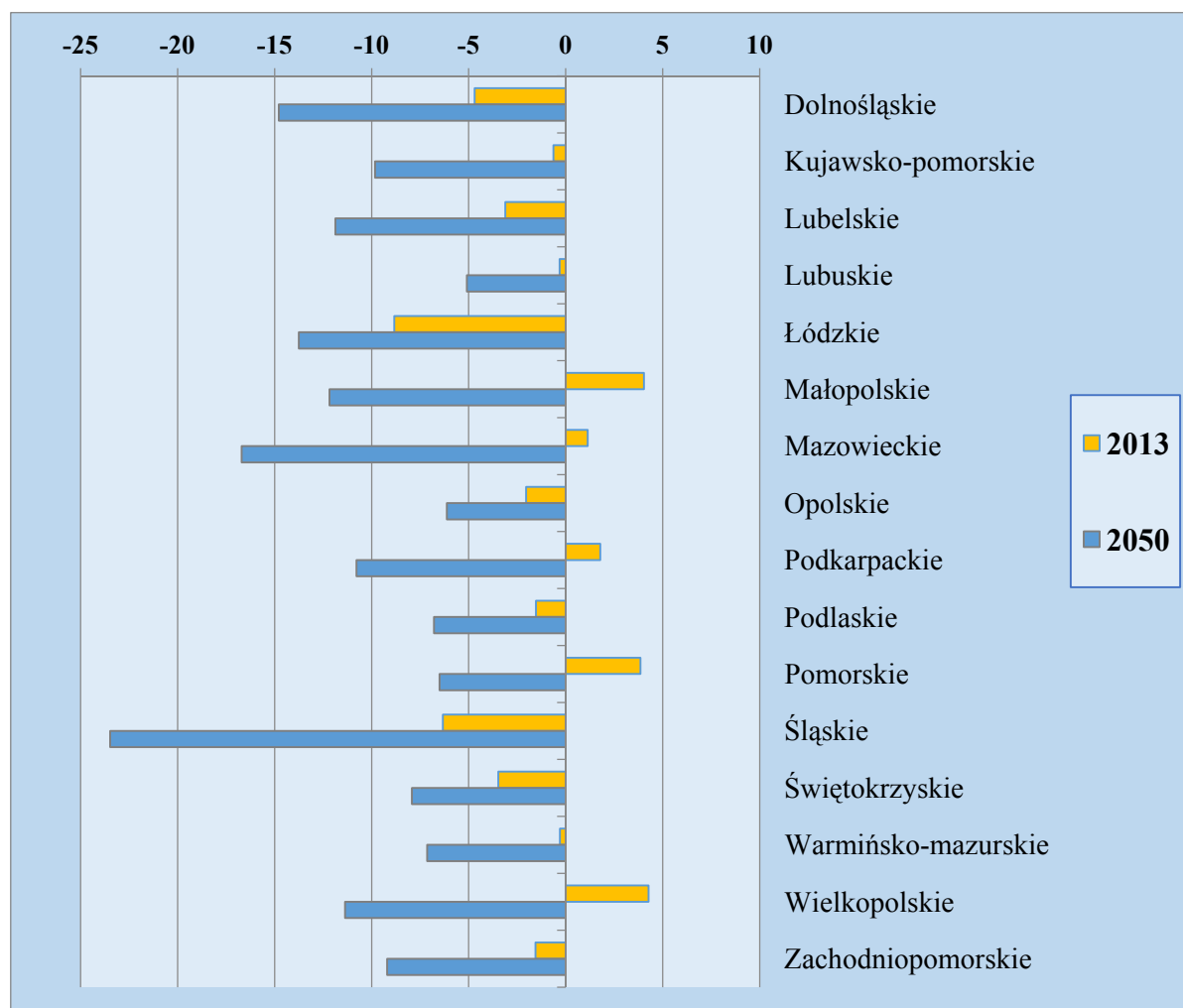
^a 2013 r. – dane rzeczywiste; 2013 - actual data

Odmienne zjawiska występowały na obszarach wiejskich. W całym powojennym okresie – przyrost naturalny przyjmował wartości dodatnie. Tendencja ta będzie utrzymywała się do 2018 r. Kolejne lata przyniosą zmianę trendu. Nadwyżka zgonów nad urodzeniami będzie stopniowo wzrastała w kolejnych latach aż do wartości -57, 4 tys., jednak jej poziom w 2050 r. będzie ponad dwukrotnie mniejszy niż w miastach.

Ogólnie można stwierdzić, że ujemny przyrost naturalny na koniec okresu prognostycznego „wypracują” wszystkie województwa (Wyk. 51). W 2013 r. dodatni przyrost naturalny występował jedynie w pięciu województwach: małopolskim, mazowieckim, podkarpackim, pomorskim i wielkopolskim. W prognozowanym okresie dodatni przyrost utrzyma się w tych województwach przez kilka lat – najdłużej w pomorskim – do roku 2023 r.

Wyk. 51. Przyrost naturalny ludności w latach 2013 i 2050 według województw (w tys.)

Chart. 51. Natural increase by voivodships in 2013 and 2050 (in thous.)

W części miejskiej województw ujemny przyrost naturalny będzie występował praktycznie do 2050 r. Jedynie w pierwszym roku w kilku województwach można się spodziewać minimalnej przewagi urodzeń nad zgonami. Około 2040 r. w dolnośląskim, łódzkim oraz mazowieckim różnica między prognozowaną liczbą zgonów i urodzeń przekroczy 10 tys., zaś w śląskim aż 20 tys.

Bardziej złożona sytuacja wystąpi na obszarach wiejskich. W połowie województw przez wszystkie lata objęte prognozą można się spodziewać wyższej liczby zgonów niż urodzeń. W pozostałych – okresowo wystąpi dodatni przyrost naturalny – w małopolskim aż do 2030 r., wielkopolskim do 2032 r., zaś pomorskim do 2045 r. (Tabl. A20 w aneksie).

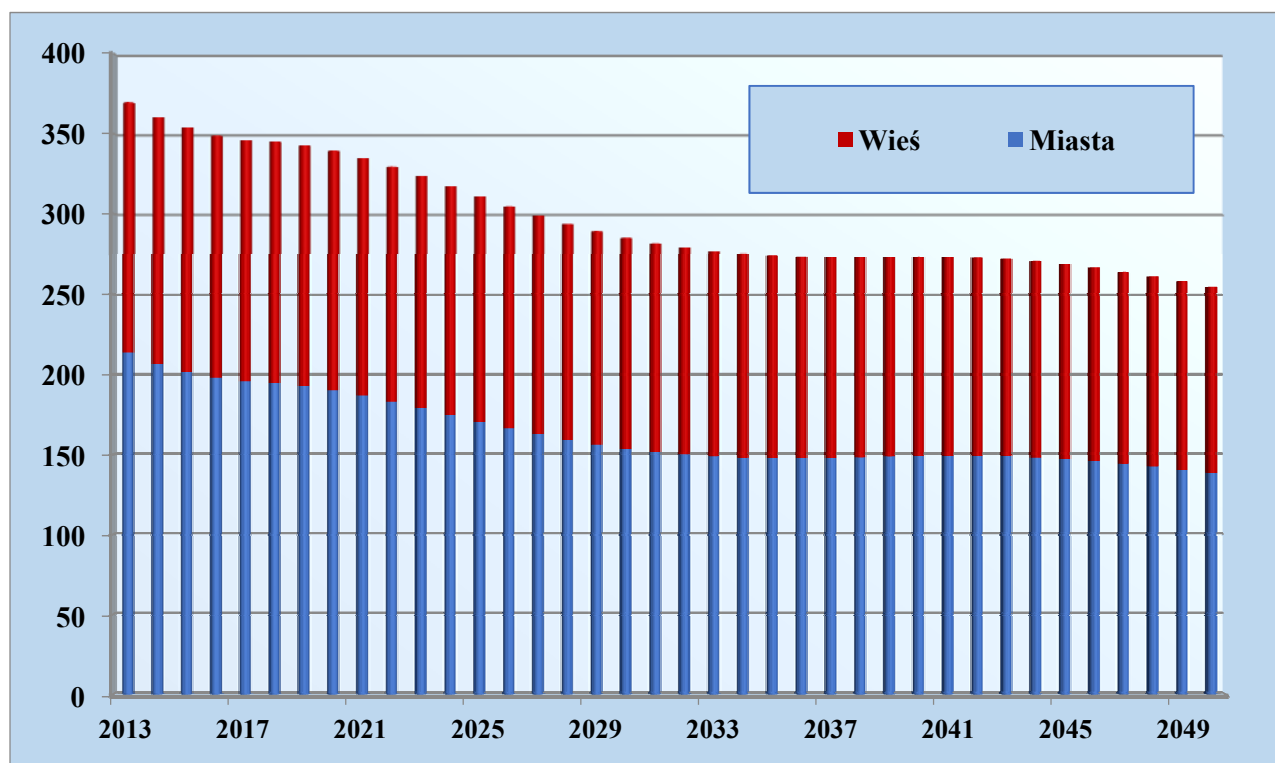
Urodzenia

Births

Po dekadach systematycznego spadku urodzeń, w krótkim okresie 2004-2009 trend uległ odwróceniu. Zarówno w miastach jak i na wsi zanotowano wzrost intensywności płodności we wszystkich grupach wieku kobiet, przy czym nastąpiło przesunięcie wieku największego natężenia urodzeń do starszych grup wieku, tj. 25-29 i 30-34 lata. Ocenia się, że notowany w ostatnich latach wzrost poziomu urodzeń, wynikał głównie z realizacji odłożonych urodzeń wyżowych roczników kobiet, urodzonych w końcu lat 70. oraz na początku lat 80. Jednak niekorzystne warunki ekonomiczne i społeczne oraz odczuwalne także w Polsce skutki światowego kryzysu przyczyniły się do zahamowania wzrostu liczby urodzeń po 2009 r. (por. Założenia dzietności).

Wyk. 52. Prognozowana liczba urodzeń (w tys.) w latach 2013-2050^a

Chart. 52. Projected number^a of births (in thous.)

^a 2013 r. - dane rzeczywiste; 2013 – actual data

Liczba urodzeń jest wypadkową intensywności urodzeń poszczególnych roczników kobiet oraz ich liczby. Przewidywane niekorzystne zmiany liczby i struktury wiekowej kobiet w wieku rozrodczym (por. Zmiany liczby i struktury kobiet w wieku 15-49 lat) spowodują, iż mimo założonego wzrostu natężenia urodzeń liczba nowonarodzonych dzieci będzie malała

w całym prognozowanym okresie. Przewiduje się, że liczba urodzeń będzie systematycznie zmniejszać się, osiągając w 2050 r. wielkość 254,7 tys., a więc o blisko 30% mniej niż w wyjściowym roku prognozy. Spadek liczby urodzeń będzie obserwowany zarówno w miastach, jak i na wsi (Tabl. A20 w Aneksie). Zmienia się nieco relacje między liczbą urodzeń na terenach miejskich i wiejskich. W 2013 r. urodzenia w miastach stanowiły 58% urodzeń ogółem. Przewiduje się, że do 2050 ich udział zmniejszy się o 3,5 p. proc. (Wyk. 52).

Systematyczny spadek urodzeń spodziewany jest we wszystkich regionach kraju. W 2050 r. poziom urodzeń w województwach będzie stanowił od 55% (opolskie) do 80% (mazowieckie, pomorskie) urodzeń z roku 2013.

Surowy współczynnik urodzeń w 2013 r. mieścił się dla wszystkich województw w przedziale od 8,2 ‰ (opolskie) do 10,6 ‰ (wielkopolskie). Wartości poniżej 9 ‰ były obserwowane w części województw ściany wschodniej (podlaskie, świętokrzyskie), w południowo-zachodnich rejonach kraju (dolnośląskie, opolskie) oraz w województwie łódzkim. Najwyższe wartości (powyżej 10 ‰) poza wielkopolskim wystąpiły w województwach pomorskim, mazowieckim oraz małopolskim.

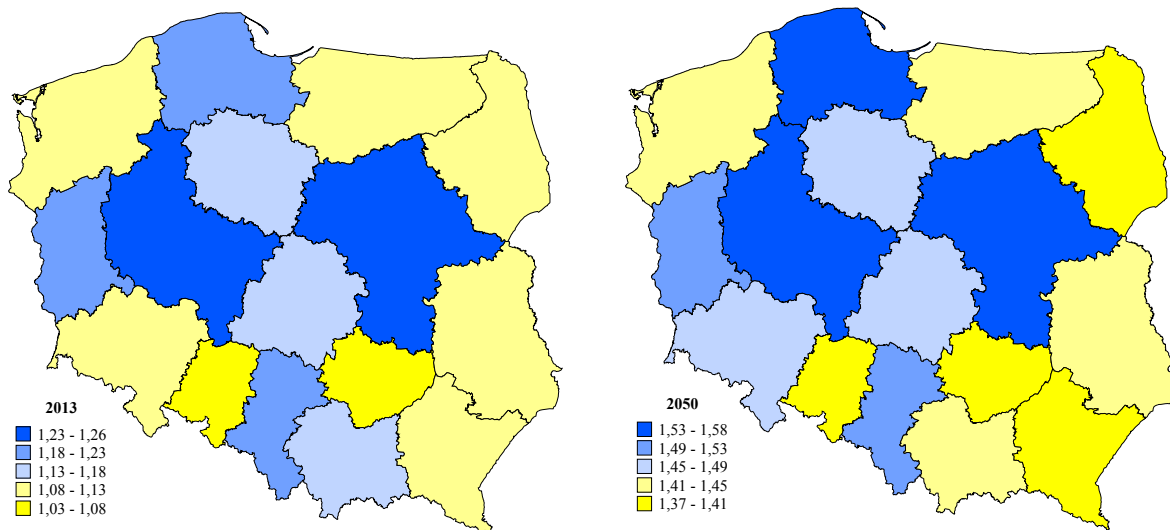
Przewidywane ubytki ludności oraz postępujące zmiany w strukturze populacji spowodują, że mimo założonego wzrostu poziomu dzietności wartości współczynników rodności będą powoli malały w całym okresie objętym prognozą. Do 2050 r. surowy współczynnik urodzeń zmniejszy się przeciętnie o ok. 2 punkty promilowe, osiągając maksymalny poziom 8,5‰ w województwie pomorskim, zaś minimalny 6,1‰ w opolskim. (Tabl. A21 w Aneksie).

Zakres wartości wynikowych współczynników dzietności w końcowym roku prognozy wyznaczają województwa: opolskie (1,35) oraz pomorskie (1,61). Wartości współczynnika poniżej 1,5 zanjotują województwa: podkarpackie, świętokrzyskie, podlaskie, dolnośląskie, zachodniopomorskie i lubelskie (Wyk. 52). Zbliżony poziom dzietności jak w województwie pomorskim przewiduje się w wielkopolskim (1,6) i mazowieckim (1,59). Jedynie pierwsze lata prognozy (do 2018 r.) mogą przynieść niewielkie spadki wartości tego miernika, w kolejnych latach spodziewany jest powolny wzrost.

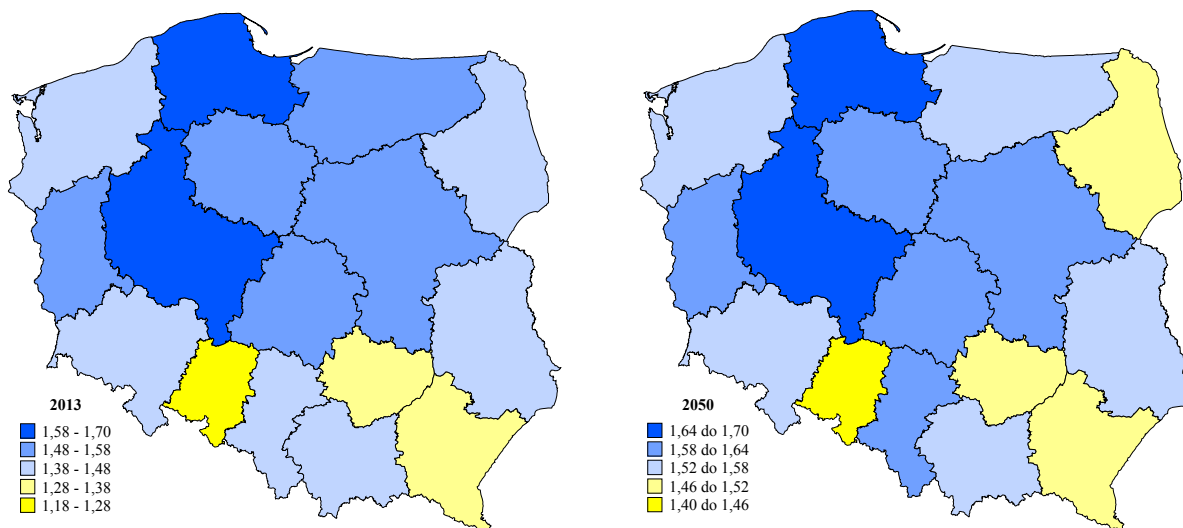
Wyk. 53. Współczynniki dzietności według województw w 2013^a i 2050 r.

Chart. 53. Total fertility rate by voivodships in 2013ª and 2050

Miasta

Wieś

^a dane rzeczywiste; *actual data*

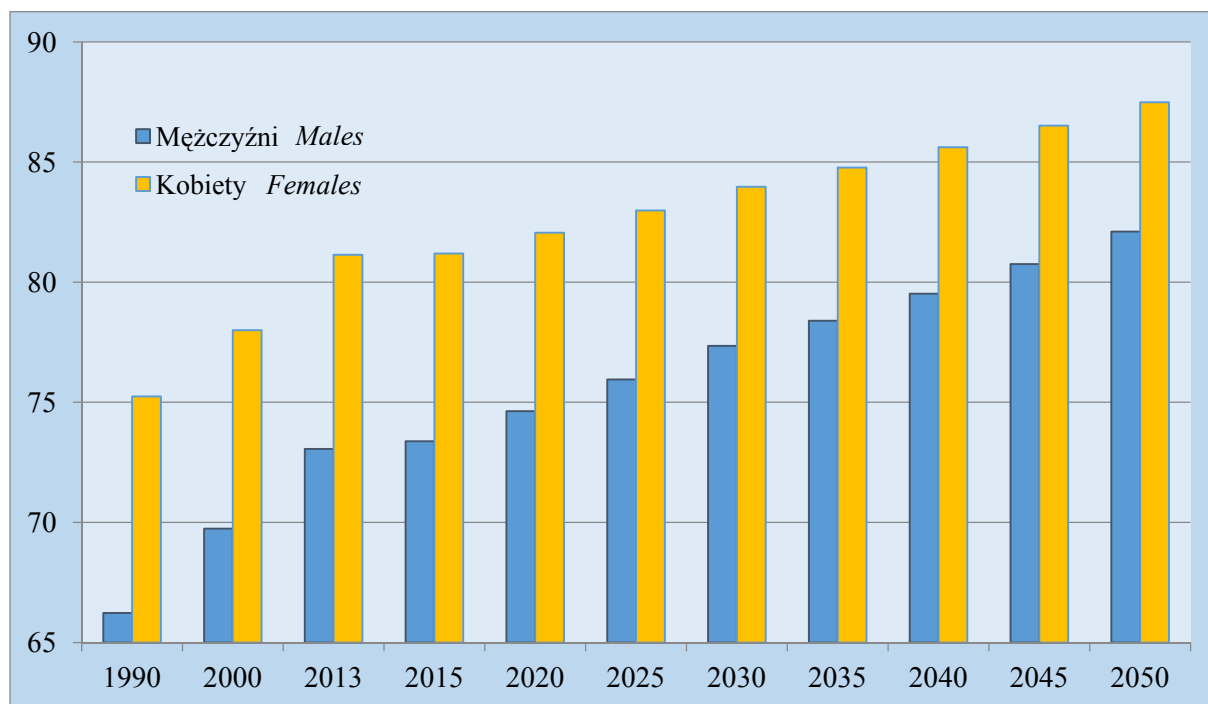
Trwanie życia i umieralność

Life expectancy and mortality

Zgodnie z przyjętymi założeniami w okresie objętym prognozą przeciętne trwanie życia będzie nadal wydłużało się, osiągając w 2050 r. wartości większe od obecnie notowanych o 9 lat dla mężczyzn i 6 lat dla kobiet. W miastach mężczyźni będą dożywali wieku 82,5 lat, kobiety 87,5 lat (Wyk. 54), natomiast na wsi odpowiednio 81,6 i 87,4 lat. Podobnie jak obecnie – mężczyźni w miastach będą żyli o blisko rok dłużej niż na wsi; zaś dla kobiet przeciętne trwanie życia ulegnie zrównaniu – z niewielką tylko przewagą dla mieszkanek miast. Jednocześnie w sposób istotny zmniejszy się różnica w przeciętnym trwaniu życia mężczyzn i kobiet do ok. 5,4 lat; mężczyźni będą żyli przeciętnie 82,1 lat, zaś kobiety 87,5 lat, co oznacza mniejszą nadumieralność mężczyzn.

Wyk. 54. Przeciętne trwanie życia w latach 1990-2050^a

Chart. 54. Life expectancy 1990-2050^a

^a dla lat: 1990, 2000, 2013 – dane rzeczywiste; for: 1990, 2000, 2013 – actual data

W perspektywie najbliższych dwudziestu kilku lat z uwagi na gwałtowny proces starzenia się ludności wyrażony m.in. wzrostem udziału osób w zaawansowanym wieku można spodziewać się znacznego wzrostu liczby zgonów. Przewiduje się, że liczba zgonów będzie rosła stopniowo do 2043 r. Potem nastąpi niewielki spadek – ostatecznie w 2050 r. liczba zgonów wyniesie 428,3 tys., a więc o blisko 41 tys. więcej, niż w 2013 r. (Tabl. 20).

Tempo przyrostu liczby zgonów w miastach będzie – do 2030 r. – nieco większe niż na wsi, potem ta tendencja ta ulegnie odwróceniu. Pomimo znacznego zmniejszenia się liczby ludności miejskiej, wolniejszy na obszarach wiejskich proces starzenia populacji spowoduje, że udział liczby zgonów osób zamieszkałych w miastach w ogólnej liczbie zgonów zmniejszy się nieznacznie z 60,7 % w 2013 r. do 59,4% w 2050 r.

Tabl. 20. Prognozowana liczba zgonów według wybranych grup wieku (w tys.)

Table 20. Projected number of deaths in selected age groups (in thous.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Grupa wieku <i>Age Group</i>	2013^a	2014	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Ogółem	Ogółem	387,3	384,1	386,8	394,7	397,7	406,2	425,7	440,0	440,9	428,3
<i>Total</i>	0-24 lata	5,1	4,2	4,1	3,4	2,9	2,6	2,2	1,9	1,6	1,3
	25-64	104,9	97,3	94,6	79,0	63,9	54,3	52,8	48,4	40,8	31,7
	65+	277,4	282,6	288,1	312,3	330,9	349,2	370,7	389,7	398,5	395,2
W odsetkach	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>In Percentage</i>	0-24 lata	1,3	1,1	1,1	0,9	0,7	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3
	25-64	27,1	25,3	24,5	20,0	16,1	13,4	12,4	11,0	9,2	7,4
	65+	71,6	73,6	74,5	79,1	83,2	86,0	87,1	88,6	90,4	92,3
Miasta	Ogółem	235,2	235,2	237,3	244,4	248,1	254,0	264,9	271,1	267,4	254,5
<i>Urban Areas</i>	0-24 lata	2,6	2,2	2,1	1,7	1,5	1,3	1,1	1,0	0,8	0,7
	25-64	65,8	60,5	58,4	46,9	37,0	31,3	30,5	27,7	22,8	17,1
	65+	166,8	172,5	176,7	195,7	209,6	221,3	233,4	242,4	243,8	236,7
Wieś	Ogółem	148,9	148,9	149,5	150,3	149,7	152,2	160,8	168,9	173,5	173,8
<i>Rural Areas</i>	0-24 lata	2,5	2,0	2,0	1,7	1,5	1,3	1,1	1,0	0,8	0,7
	25-64	39,1	36,8	36,2	32,1	26,9	23,0	22,3	20,7	18,0	14,6
	65+	110,6	110,1	111,4	116,6	121,3	127,9	137,3	147,3	154,7	158,5

^a dane rzeczywiste; *actual data*

Dzięki przewidywanym pozytywnym zmianom w umieralności, a tym samym wydłużaniu się przeciętnego trwania życia, w 2050 r. liczba zgonów osób młodych oraz w wieku średnim, tj. poniżej 65 lat (tzw. zgony przedwczesne) – w porównaniu z 2013 r. zmniejszy się ponad trzykrotnie (ze 110 tys. do 33 tys.). Natomiast udział zgonów osób w wieku starszym, tj. 65 lat i więcej, zwiększy się w całym prognozowanym okresie o 20,7 p. proc.. Podczas gdy w 2013 r. odsetek osób zmarłych w tym wieku wynosił nieco ponad 71,6% (277 tys. zgonów), w 2050 r. przekroczy 92,3% (395 tys. zgonów).

Obecnie w Polsce występuje duże regionalne zróżnicowanie umieralności (Tabl. A21 w Aneksie). W 2013 r. najmniejsze natężenie zgonów notowano w województwach leżących

w południowej części kraju, tj. podkarpackim i małopolskim oraz w województwie pomorskim, gdzie na każde 100 tys. ludności zmarło blisko 900 osób. W najtrudniejszej sytuacji znajdowało się województwo łódzkie, dla którego wskaźnik ten był ponad 40% wyższy. W prognozowanym okresie ogólny współczynnik zgonów będzie zwiększał się we wszystkich województwach. Najmniejszy przyrost (o 1,3 punktu promilowego) będzie notowany dla województwa mazowieckiego, natomiast największy dla opolskiego (o 4,1 punktu promilowego). Nadal najmniejsze natężenie zgonów będzie notowane w województwach pomorskim (1133 na 100 tys. ludności), podkarpackim (1144), oraz mazowieckim (1149) i wielkopolskim (1167), a najwyższe w województwie łódzkim (1405). Rozpiętość między skrajnymi wskaźnikami zmniejszy się o blisko 20%.

W 2013 r. w województwie łódzkim średnia długość trwania życia mężczyzn była najkrótsza w Polsce i wynosiła 70,7 lat, czyli o ponad 4 lata mniej niż w podkarpackim, które pod tym względem jest od lat wiodącym województwem. Zróżnicowanie średniego trwania życia kobiet w przekroju wojewódzkim jest mniejsze – maksymalna różnica wynosi 2,3 roku. W 2013 r. najkrócej żyły mieszkanki województwa śląskiego, łódzkiego oraz lubuskiego – 80,1 lat, natomiast najdłużej mieszkanki województwa podkarpackiego i podlaskiego – odpowiednio 82,4 i 82,3 lata.

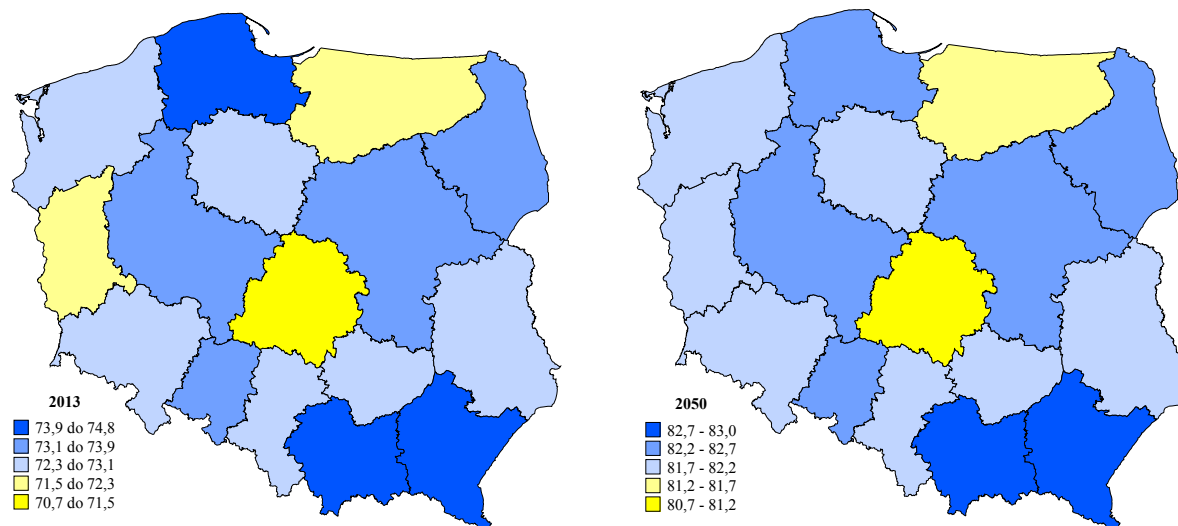
Zgodnie z przewidywaniami przeciętne trwanie życia będzie wydłużało się we wszystkich województwach w całym prognozowanym okresie, a różnica między skrajnymi parametrami trwania życia zmniejszy się. Po 2045 r. trwanie życia dla mężczyzn przekroczy barierę 80 lat. Nadal w województwie podkarpackim i małopolskim mężczyźni będą żyli najdłużej – 83 lata, natomiast najkrócej – podobnie jak dziś – w województwie łódzkim i warmińsko-mazurskim (odpowiednio 80,8 i 81,5 lat). Wśród kobiet za najbardziej długowieczne będzie można uznać mieszkanki województw leżących na terenach Polski południowo-wschodniej i wschodniej, a w szczególności województw podkarpackiego, podlaskiego oraz małopolskiego, gdzie kobiety będą dożywały co najmniej 88 lat, a więc o 1,6-1,8 roku więcej niż ślązaczki i łodzianki, które – pod względem długości trwania życia – nadal będą plasowały się na ostatnim miejscu.

W 2013 r. w Polsce różnica między przeciętnym trwaniem życia mężczyzn i kobiet wynosiła 8,3 lat, z czego maksymalne rozpiętości – powyżej 9 lat - notowane były w województwie łódzkim, podlaskim oraz warmińsko-mazurskim. W ciągu blisko 40 lat –

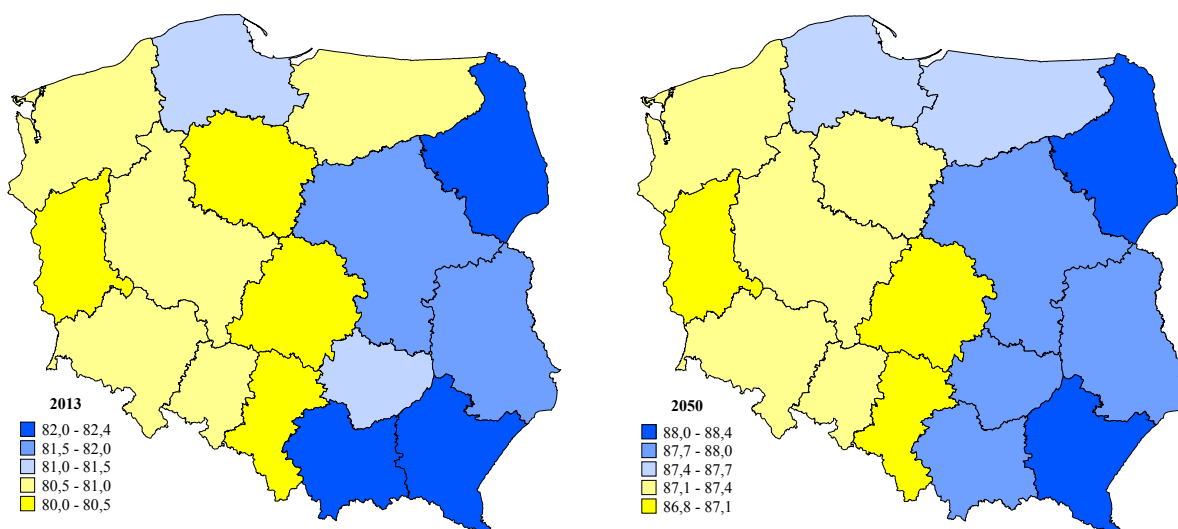
Wyk. 55. Trwanie życia według województw w 2013^a i 2050 r.

Chart. 55. Life expectancy by voivodships in 2013ª and 2050

Mężczyźni

Kobiety

^a dane rzeczywiste; actual data

do 2050 roku - nadumieralność mężczyzn zmniejszy się dosyć znacznie. W 2050 r. największe dysproporcje płci będą występowały w warmińsko-mazurskim, lubelskim i łódzkim, jednak różnica ta nie będzie przekraczała 6,1 roku (dla Polski ogółem – 5,4 lat). Stanie się tak na skutek nierównomiernego tempa przyrostu trwania życia mężczyzn i kobiet. Podczas gdy w latach 1992-2013 trwanie życia mężczyzn wydłużyło się o 6,8 lat – w okresie prognozy, czyli do 2050 r., przyrost ten będzie znacznie większy – 9 lat. Z kolei tempo przyrostu przeciętnego trwania życia kobiet ulegnie spowolnieniu i w okresie lat 2014-2050 wyniesie 6,4 roku, a więc nieco mniej niż w latach 1992-2013.

7.2. Starzenie się populacji

Ageing of population

Starzenie populacji jest zjawiskiem powszechnym i nieodwracalnym. Stopień zaawansowania procesu zależy od fazy rozwoju społeczeństwa. Zauważalne zmiany struktury populacji pojawiły się w XIX w. w Europie (Wielka Brytania, Francja, Dania, Szwecja) wraz z przemianami społeczno – ekonomicznymi związanymi z industrializacją i urbanizacją, którym towarzyszyły przemiany ludnościowe nazwane przejściem demograficznym. Proces charakteryzował się dużym zróżnicowaniem terytorialnym i czasowym - w różnym tempie następowała modernizacja społeczeństw europejskich, a populacje dokonywały przejścia od reprodukcji rozrzutnej⁵³ (wysokie natężenie urodzeń i zgonów) do reprodukcji oszczędnej (niski poziom umieralności i zgonów). W ciągu ok. 100 lat zjawisko rozprzestrzeniło się w całej Europie. Zmiany postaw i systemu wartości zwłaszcza młodych ludzi, jakie dokonały się po II wojnie światowej znalazły przełożenie w sferze zachowań demograficznych. W latach powojennych, a w zasadzie w latach 60-tych XX w. rozpoczęły się przemiany nazwane II przejściem demograficznym, których cechą charakterystyczną były przeobrażenia m. in. w sferze formowania i rozpadu rodzin, opóźniania wieku wchodzenia w związki i rodzenia dzieci oraz intensywności tych procesów. Pod koniec stulecia zachowania specyficzne dla II przejścia demograficznego występowały w całej Europie. Znamionym jest fakt, że tam gdzie rozpoczęły się najpóźniej miały bardziej gwałtowny przebieg (np. kraje postkomunistyczne).

W wielu krajach europejskich długo utrzymuje się niska (współczynnik dzietności poniżej 1,5) lub bardzo niska (współczynnik dzietności poniżej 1,3) płodność, zaś przyrost

⁵³ Szczegółowy opis wspomnianych procesów znajduje się w książce prof. M. Okólskiego: *Demografia. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie* Warszawa, 2004

naturalny ustabilizował się na bardzo niskim (bądź nawet ujemnym) poziomie. Niska płodność oznacza mniejszą liczbę urodzeń, a także mniejszą liczbę potencjalnych matek w przyszłości. Z kolei korzystne zmiany umieralności przekładające się na dłuższe życie to większa liczba osób starszych w populacji. Migracje zagraniczne dotyczą głównie młodych ludzi, co bez wątpienia powoduje dalsze zniekształcenie struktury. Zatem siła działania tych trzech czynników – płodności, umieralności, migracji oraz wpływ wyżów i niżów demograficznych z przeszłości i ich „echa” determinują strukturę wieku społeczeństwa.

Zgodnie z definicją - starzenie się populacji oznacza zwiększanie odsetka osób starszych przy jednoczesnym zmniejszaniu odsetka dzieci. W literaturze jako metrykalny próg starości przyjmuje się najczęściej 60 (WHO) lub 65 lat (ONZ, Eurostat). Istnieje wiele miar i klasyfikacji stopnia zaawansowania starzenia społeczeństwa. Zgodnie z kryterium ONZ – za starą uznaje się populację, w której udział ludności w wieku 65 lat i więcej przekracza 7%. Odsetek powyżej 10% oznacza fazę zaawansowanej starości. Wśród klasycznych miar starzenia w analizach stosowane są poniższe wskaźniki:

- struktura populacji w podziale na biologiczne grupy wieku: 0-14, 15-64, 65 i więcej (lub 0-14, 15-59, 60 i więcej),
- współczynnik starości demograficznej (*old-age rate*),
- wiek środkowy – mediana wieku populacji (*median age*),
- indeks starości (*ageing index*),
- współczynniki obciążenia demograficznego – całkowity, dziećmi, osobami starszymi (*total dependency ratio, youth dependency ratio, old-age dependency ratio*),
- generacyjne współczynniki wsparcia (*potential support ratio, parent support ratio*),
- udział osób najstarszych (w wieku 80 i więcej lat) w populacji w wieku powyżej 65 lat (*double ageing*).

Oprócz miar klasycznych powstało wiele mierników alternatywnych⁵⁴, które wykorzystują dodatkowe właściwości rozkładu populacji według wieku lub uwzględniają potencjalną liczbę lat pozostałych do przeżycia.

Wyniki opisane dalej wykorzystują podział na trzy podstawowe grupy wieku według kryterium stosowanego przez ONZ i Eurostat: 0-14, 15-64, 65+.

⁵⁴ Anita Abramowska-Kmon, *O nowych miarach zaawansowania procesu starzenia się ludności* STUDIA DEMOGRAFICZNE 1(159) 2011

Mediana wieku

Median age of population

Jako miarę zaawansowania procesu starzenia wykorzystuje się medianę tj. taki wiek, którego jedna połowa populacji jeszcze nie osiągnęła, zaś druga już ukończyła.

Według danych Eurostatu wiek środkowy dla całej Unii Europejskiej wynosił w 2012 r. 41,9 lat. Na tle innych krajów Polska jest krajem stosunkowo młodym (najmłodsza demograficznie była ludność Irlandii, dla której wiek środkowy wynosił 35,5 lat, najstarsza – populacja Niemiec z medianą prawie o 10 lat wyższą).

W 2013 r. wartość tego wskaźnika dla Polski wynosiła 37,4 lat dla mężczyzn oraz 40,9 lat dla kobiet przy czym starsza demograficznie była ludność zamieszkała w miastach.

Tabl. 21. Mediana wieku ludności^a

Table 21. Median age of population^a

Rok	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
	Ogółem		
2013	39,1	37,4	40,9
2020	41,9	40,3	43,6
2035	48,6	46,7	50,4
2050	52,5	50,1	54,8
	Miasta		
2013	40,2	38,2	42,6
2020	43,1	41,2	45,1
2035	50,1	47,9	52,0
2050	54,0	51,1	56,6
	Wieś		
2013	37,3	36,3	38,4
2020	40,0	39,0	41,2
2035	46,5	45,2	47,9
2050	50,8	49,0	52,6

^a dane rzeczywiste; *actual data*

Przewiduje się, że w 2050 r. wiek środkowy wzrośnie do 50,1 lat dla mężczyzn i do 54,8 lat dla kobiet, co oznacza w skali kraju wzrost o odpowiednio 12,7 i 13,9 lat (Tabl. 21). Tempo starzenia będzie zróżnicowane – do 2020 mediana zwiększy się o 2,8 lat (o 2,9 dla mężczyzn i 2,7 dla kobiet). W ciągu 15 lat – do 2035 r. wyniki wskazują na znaczny wzrost wieku środkowego o 6,7 lat (o 6,4 dla mężczyzn i 6,8 dla kobiet). Przyrost mediany ulegnie spowolnieniu w kolejnych latach – do 2050 r. zwiększy się o 3,9 lat (o 3,4 dla mężczyzn i 4,4 dla kobiet). W końcu horyzontu prognozy co drugi mężczyzna

zamieszkały w miastach przekroczy 51 lat, zaś co druga kobieta 56 lat (mediana 56,6). O kilka lat młodsza będzie populacja wsi – co drugi mężczyzna osiągnie wiek 49 lat, a kobieta 52,6 lata.

Znaczne zróżnicowanie obserwuje się w przekroju według województw i płci. W 2013 r. odstęp między skrajnymi wartościami mediany w przekroju województw wynosił 3,3 roku. Zakres wartości wyznaczają województwa: podkarpackie (mediana 37,7) oraz łódzkie (mediana 41). W okresie objętym prognozą wiek środkowy będzie wzrastał we wszystkich województwach, szczególnie szybko do 2035 r. (od 8,9 do 10,6 lat). W kolejnych latach, aż do 2050 r. dalszy wzrost wartości mediany będzie wolniejszy w granicach od 2,6 lat (mazowieckie, pomorskie) do 5,7 lat (podlaskie). Najstarszymi demograficznie rejonami staną się województwa: opolskie (56,1 lat), świętokrzyskie (55,9 lat) i podlaskie (55,1 lat), w których co drugi mieszkaniec będzie miał ukończone 55-56 lat.

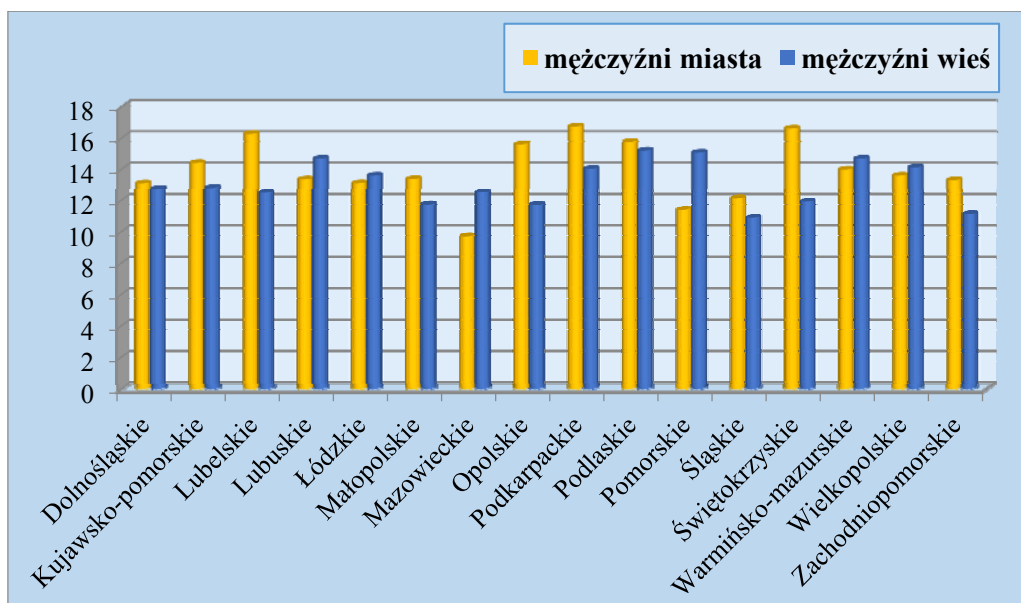
Łatwo zauważyć (por. Tabl. A19 w Aneksie), że we wszystkich województwach subpopulacja kobiet jest starsza niż subpopulacja mężczyzn, przy czym różnice między medianą zbiorowości kobiet i mężczyzn są dwukrotnie większe w miastach. Takie zjawiska wynikają w dużej mierze z obserwowanego zróżnicowania terytorialnego umieralności i powszechnej nadumieralności mężczyzn.

Uwagę zwraca relatywnie wolniejszy – niż w innych województwach – proces starzenia populacji w miastach województwa mazowieckiego (Wyk. 56, Wyk. 57). Wiek środkowy dla mężczyzn wzrośnie o 9,7 lat i 11,6 lat dla kobiet, podczas gdy mężczyźni i kobiety w miastach podkarpackiego oraz świętokrzyskiego będą starzeć się znacznie szybciej – o 16,4-17,3 lat do 2050 r.

W 2050 r. mężczyźni w części miejskiej województw będą starsi od mężczyzn zamieszkałych na wsi od 1,2 roku (lubuskie) do 4,6 lat (wielkopolskie). Jedynie w populacji mężczyzn w miastach podlaskiego i mazowieckiego wystąpi zjawisko odwrotne (będą młodszy o niecały rok od mieszkańców wsi). Większe różnice spodziewane są między wiekiem środkowym populacji kobiet w miastach i na wsi – we wszystkich regionach te zamieszkałe w miastach będą demograficznie starsze niż mieszkanki wsi od roku (podlaskie) do 7 lat (pomorskie). Najstarszą społecznością (Wyk. 58) będą kobiety zamieszkałe w miastach województwa świętokrzyskiego – połowa z nich przekroczy 61,5 lat, najmłodszą mężczyźni pomorskich wsi (mediana 44,8).

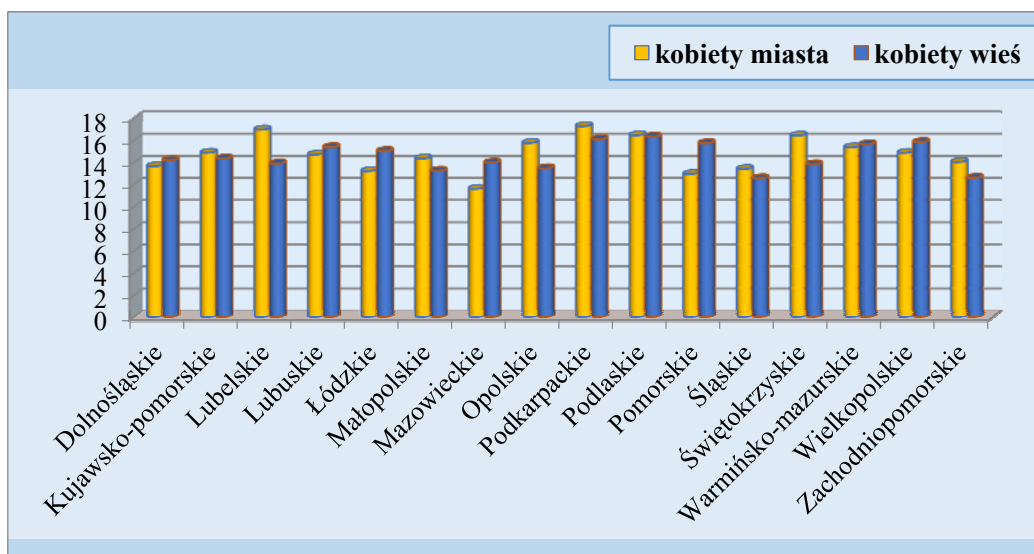
Wyk. 56. Różnice w medianie wieku mężczyzn między 2013 a 2050 r. wg województw

Chart. 56. Differences in median age for males between 2013 and 2050 in voviodships

Wyk. 57. Różnice w medianie wieku kobiet między 2013 a 2050 r. wg województw

Chart. 57. Differences in median age for females between 2013 and 2050 in voviodships

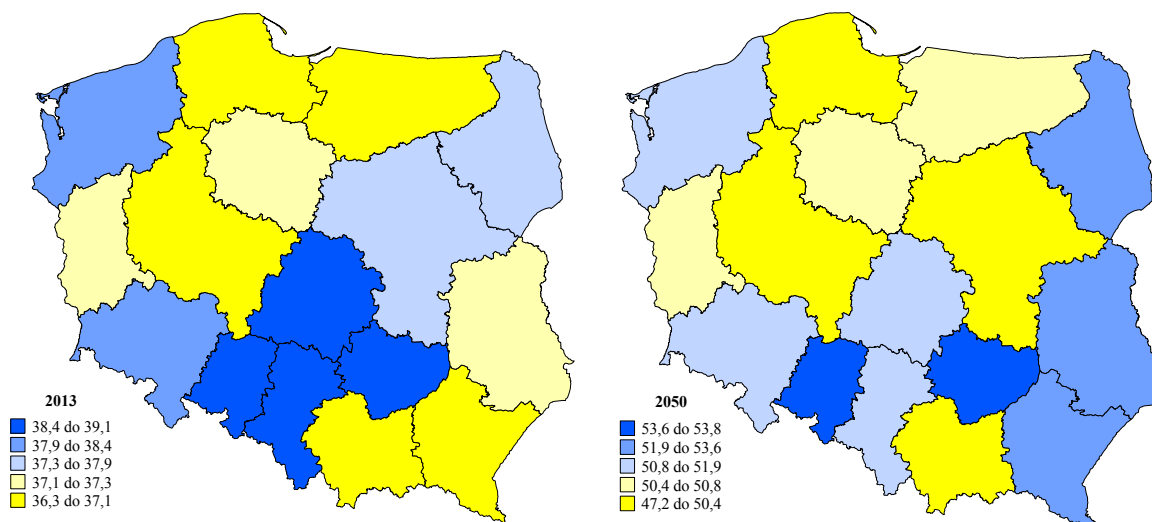

Według skali starości opartej na medianie – zaproponowanej przez A. Maksimowicz – wartość mediany z przedziału 30-34 lata oznacza ludność starą demograficznie. Polska wkroczyła w tę fazę rozwoju na początku lat 80. Z kolei w końcu lat 90 – głównie za sprawą gwałtownie spadających urodzeń została przekroczona kolejna granica – staliśmy się społeczeństwem bardzo starym demograficznie (mediana 35 lat i więcej). W perspektywie do 2050 r. – jak wskazują wartości mediany – proces starzenia bardzo przyśpieszy i staniemy się jednym z najstarszych społeczeństw w Europie.

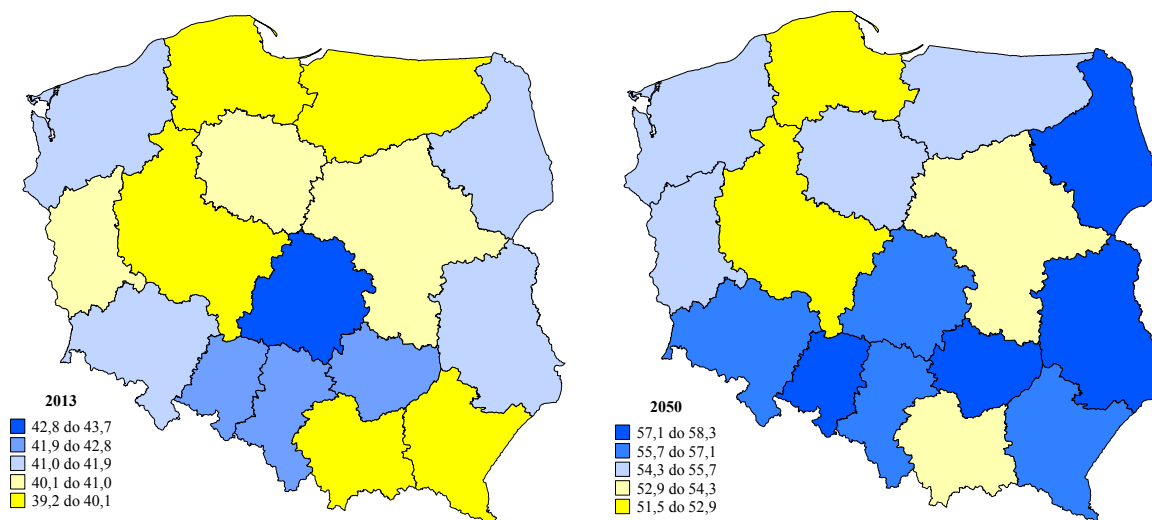
Wyk. 58. Mediana wieku według województw w 2013^a i 2050 r.

Chart. 58. Median age of population by voivodships in 2013ª and 2050

Mężczyźni

Kobiety

^a Dane rzeczywiste *Actual data*

Zmiany w strukturze ludności według biologicznych grup wieku, współczynnik starości demograficznej

Changes in population structure by biological age groups, old-age rate

Relacje ilościowe między podstawowymi grupami wieku ludności (0-14, 15-64, 65+) pozwalają określić relacje międzypokoleniowe istniejące w społeczeństwie oraz ocenić poziom starości demograficznej. Stanowią również bazę wyliczeń różnorodnych wskaźników opisujących proces starzenia populacji. Wyniki prognozy potwierdzają, że do 2050 r. wystąpi znaczne zmniejszenie liczby dzieci i osób w wieku 15-64 lat, zaś zwiększy się liczba osób starszych (Tabl. 22).

W stosunku do 2013 r. ubytek dzieci w wieku 0-14 lat szacowany jest na 1,65 mln (do 4,1 mln w 2050 r.), co stanowi 71,4 % (68,4% w miastach, 75,2% na wsi) ich liczby w roku bazowym prognozy. Na obszarach wiejskich w okresie objętym prognozą udział najmłodszych roczników w strukturze ogółem będzie stopniowo malał. Początkowo – do końca dekady – jedynie o 0,6 p. proc., w kolejnych latach zmiany będą bardziej dynamiczne – do 2040 r. ubytek wyniesie 3,1 p. proc., zaś ostatnie dziesięciolecie zaznaczy się niewielkimi procentowo zmianami – o 0,4 p. proc.

Nieco inaczej będą przebiegały zmiany w miastach – choć do 2020 r. populacja dzieci zmniejszy się o 52 tys., to w strukturze ludności miast ten ubytek nie spowoduje zmniejszenia odsetka dzieci – przeciwnie – wystąpi minimalny wzrost o 0,1 p. proc. W latach 2020-2040 udział dzieci zmniejszy się o 2,1 p. proc., ale w ostatniej dekadzie kierunek zmian ulegnie odwróceniu i udział dzieci w populacji miast wzrośnie o 0,4 p. proc. W liczbach bezwzględnych w ciągu lat objętych prognozą, w porównaniu do 2013 r., będzie mniej dzieci o 1022 tys.

Tabl. 22. Zmiany stanów ludności według biologicznych grup wieku w latach 2013-2050 (w tys.)

Table 22. Changes in of population size by biological age groups in 2013-2050 (in thous.)

Wyszczególnienie	2014	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2013=100
POLSKA Ogółem	-33,9	-42,7	-281,2	-396,3	-556,4	-708,3	-808,6	-850,9	-866,8	88,2
0-14	-20	-23	-69,5	-431,7	-371,6	-319,4	-234,7	-103,9	-77,2	71,4
15-64	-206,5	-225,3	-1334,7	-959,9	-642,3	-659,3	-1086,5	-1518,9	-1685,6	69,2
65+	192,5	205,5	1123	995,3	457,5	270,4	512,6	772	896	195,6
MIASTA	-69,3	-73	-412,9	-500,3	-598	-673	-710,9	-712,3	-696,4	80,9
0-14	-4,6	-8,6	-39,3	-283,2	-254	-205,3	-137,7	-51,3	-38,4	68,4
15-64	-208	-214,1	-1156,2	-810,2	-509,3	-494,6	-760,4	-1044	-1116,9	61,5
65+	143,4	149,7	782,5	593,2	165,3	26,9	187,3	383	458,9	179,3
WIEŚ	35,3	30,3	131,7	103,9	41,6	-35,3	-97,7	-138,5	-170,4	99,4
0-14	-15,4	-14,3	-30,2	-148,5	-117,6	-114,1	-97	-52,5	-38,8	75,2
15-64	1,6	-11,3	-178,6	-149,7	-133	-164,7	-326	-475	-568,7	81,2
65+	49,2	55,9	340,5	402,1	292,2	243,6	325,3	389	437,1	224,9

Liczba osób w wieku 15-64 lat zmniejszy się w perspektywie do 2050 r. o 8,3 mln z czego o 6,3 mln w miastach. Pod względem liczebności zasoby w końcu prognozowanego okresu będą stanowiły w miastach 61,5% stanu z 2013 r., a na wsi 81,2%. (Tabl. 22). Ubytki w miastach będą występowały w ciągu całego prognozowanego okresu, przy czym najwyższa dynamika przewidywana jest w okresie 2014-2020. Wówczas populacja miast w wieku 15-64 lata będzie malała średnio powyżej 200 tys. rocznie. W kolejnej dekadzie tendencja spadkowa nieco wyhamuje – ubytki wyniosą około 100 tys. rocznie. Po 2035 r. zmiany nabiorą tempa i będą na zbliżonym poziomie jak w pierwszych latach prognozy.

Tak zasadniczych zmian nie prognozuje się dla obszarów wiejskich – w stosunku do 2013 r. populacja w wieku 15-64 lat zmniejszy się o nieco ponad 2 mln. Do 2020 r. przewiduje się zmniejszenie jej liczby o około 188 tys. W następnych latach – do 2035 r. – średnie roczne ubytki będą oscylowały wokół 30 tys. Nasilenie procesu odnotujemy po 2035 r. – do końca horyzontu prognozy populacja osób w wieku 15-64 lat zmaleje o 1370 tys., a jej udział w ogóle ludności o 7,2 p. proc.

Zmiany liczebności osób w wieku 15-64 lat znajdują odzwierciedlenie w strukturze ludności ogółem – w miastach odsetek zmniejszy się o 16,9 p. proc., zaś młodsza demograficznie wieś zanotuje spadek o 12,8 p. proc.

Do końca horyzontu prognozy spodziewany jest przyrost odsetka osób starszych (65+) o 19 p. proc. w miastach, nieco mniej – na wsi (o 16,8 p. proc.). Udział osób starszych przekroczy 30% na obszarach wiejskich i zbliży się do 35 % na terenach miejskich. W skali kraju liczebność tej zbiorowości zwiększy się o 5,4 mln. Dramatyczny wzrost liczby osób starszych wystąpi już w pierwszych latach prognozy – w 2015 r. 65 lat ukończą osoby urodzone w 1950 r., w kolejnych latach populację ludzi starszych będą zasilaly bardzo liczne roczniki wyżu urodzeń z lat 50-tych. Przebieg zmian liczebności subpopulacji w wieku 65+ pokrywa się z występowaniem wyżów i niżów urodzeń w II połowie ubiegłego stulecia. Po 2020 r. dynamika procesu ulegnie spowolnieniu aż do 2035 r. Od tego momentu do 2050 r. nastąpi ponownie znaczne zwiększenie liczebności tej grupy wieku (konsekwencja wchodzenia w wiek starszy licznych roczników 1970 - 1985). W ostatnim roku prognozowanego okresu liczba osób w wieku 65 lat i więcej będzie stanowiła w miastach 179,3% stanu z 2013 r. i odpowiednio 224,9% na terenach wiejskich.

Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej jest nazywany **współczynnikiem starości** danej populacji.

Zmiany w strukturze ludności według biologicznych grup wieku i województw

Changes in population structure by biological age groups and voivodships

Opisane powyżej zmiany struktury ludności w podziale na biologiczne grupy wieku są wynikiem przemian jakie będą zachodziły we wszystkich województwach (por. tabl. A6 i A7 w Aneksie).

**Tabl. 23. Zmiany liczby ludności w wieku 65 lat i więcej
w latach 2013-2050 (w tys.)**

*Table 23. Changes of the size of population aged 65 years and more;
2013-2050 (in thous.)*

Województwa	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2020	2020- 2025	2025- 2030	2030- 2035	2035- 2040	2040- 2045	2045- 2050
POLSKA Ogółem	192,5	205,5	1123,0	995,3	457,5	270,4	512,6	772,0	896,0
Dolnośląskie	18,4	19,3	102,4	79,9	23,5	4,0	30,6	56,6	69,7
Kujawsko-pomorskie	12,1	12,4	62,7	58,0	26,0	14,7	26,7	37,6	44,8
Lubelskie	8,3	9,5	54,8	50,2	25,0	15,4	24,5	33,7	40,1
Lubuskie	6,8	6,8	36,3	31,4	11,9	4,1	12,0	20,1	23,2
Łódzkie	11,0	12,2	68,8	54,5	13,6	4,7	21,4	38,2	43,7
Małopolskie	13,5	14,5	84,3	82,3	54,3	43,9	61,1	83,4	97,5
Mazowieckie	22,6	25,4	153,7	127,4	53,1	43,9	99,3	150,8	166,5
Opolskie	4,6	4,9	25,7	24,4	14,8	7,7	8,0	11,3	13,6
Podkarpackie	9,1	9,3	54,8	56,0	38,9	28,4	36,5	45,1	50,0
Podlaskie	3,9	4,2	25,9	32,4	21,2	14,6	16,2	19,2	23,5
Pomorskie	13,8	14,5	73,7	62,1	31,3	20,4	37,6	53,2	63,4
Śląskie	23,2	25,8	132,6	114,2	44,9	16,5	35,0	66,9	78,7
Świętokrzyskie	5,3	6,4	35,1	31,2	12,4	5,3	11,9	18,6	21,6
Warmińsko-mazurskie	7,8	8,4	45,0	44,9	23,6	11,6	16,8	24,4	28,6
Wielkopolskie	20,2	19,7	103,8	94,0	45,5	29,5	56,3	82,3	95,2
Zachodniopomorskie	11,9	12,3	63,4	52,6	17,5	5,8	18,7	30,6	36,0

Intensywność procesu starzenia się ludności będzie zróżnicowana. W części miejskiej województw dolnośląskiego, lubuskiego, łódzkiego, mazowieckiego, pomorskiego i wielkopolskiego spodziewany jest znaczny przyrost ludności starszej (65 lat i więcej) tylko w latach 2014-2020 i po 2035 r., podczas gdy w miastach pozostałych województw tendencja wzrostowa utrzyma się przez cały okres objęty prognozą (Tabl. 23). Zmiany odsetka osób starszych w miastach będą przybierały wartość z przedziału od 4,2 do 6,4 p. proc. w latach 2014-2020, od 3,4 do 8,4 p. proc. w latach 2021-2035 oraz od 7,8 do 10,0 p. proc. po 2035 r. Ostatecznie, w ciągu 37 lat, w większości województw wzrost udziału będzie oscylował w granicach od 19 do 23,7 p. proc. W trzech województwach: mazowieckim, małopolskim i pomorskim procesy starzenia będą przebiegały z mniejszą intensywnością (wzrost o odpowiednio 17,9, 15,9 i 17,4 p. proc.). Na obszarach wiejskich województw przez

wszystkie lata prognozy przewiduje się systematyczny wzrost udziału osób starszych w strukturze populacji (Tabl. 24), największy po 2035 r. od 7,3 do 9,3 p. proc. We wcześniejszym okresie, zwłaszcza do 2020 r. zmiany nie przekroczą 4 p. proc., a w większości województw będą nawet poniżej 3 p. proc. W 2050 r. w porównaniu z rokiem wyjściowym (2013 r.) przyrost odsetka ludności powyżej 64 roku życia na wsi będzie zawierał się w przedziale od 15,5 (łódzkie) do 19,8 p. proc. (opolskie).

Tabl. 24. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem (w %) w latach 2013, 2020, 2035, 2050

Table 24. Share of population aged 65 years and more (w %) in 2013, 2020, 2035, 2050

Województwa	Ogółem				Miasta				Wieś			
	2013	2020	2035	2050	2013	2020	2035	2050	2013	2020	2035	2050
OGÓLEM	14,7	18,9	24,5	32,7	15,7	20,8	26,3	34,7	13,3	16,1	22,0	30,2
Dolnośląskie	14,9	20,0	25,1	33,5	16,1	21,8	26,8	35,3	12,0	15,9	21,8	30,5
Kujawsko-pomorskie	14,1	18,5	24,5	32,8	15,5	20,8	27,1	35,7	12,0	15,2	21,3	29,4
Lubelskie	15,4	19,3	25,6	34,7	14,9	20,8	28,1	37,6	15,9	18,1	23,7	32,6
Lubuskie	13,4	18,5	24,4	32,9	14,4	20,2	26,0	34,4	11,6	15,6	22,0	30,7
Łódzkie	16,6	20,9	26,0	34,2	17,1	22,6	28,1	36,7	15,6	18,0	23,0	31,0
Małopolskie	14,5	17,7	23,0	31,2	16,2	20,5	25,4	34,1	12,9	15,1	21,1	28,9
Mazowieckie	15,4	19,0	23,1	31,3	16,3	20,4	23,8	32,1	13,9	16,4	21,9	29,7
Opolskie	15,3	19,6	27,3	36,1	16,1	21,6	29,1	38,0	14,5	17,3	25,5	34,3
Podkarpackie	14,0	17,6	24,4	33,5	14,3	19,9	27,4	36,9	13,8	16,0	22,5	31,5
Podlaskie	15,4	18,6	26,1	35,1	13,8	18,4	26,8	35,5	17,7	18,9	25,1	34,4
Pomorskie	13,5	17,7	22,6	30,0	15,6	20,6	25,2	33,0	9,7	12,8	18,7	26,0
Śląskie	15,5	20,0	26,0	34,0	15,9	20,8	26,9	34,9	14,1	17,1	23,4	31,5
Świętokrzyskie	16,1	20,5	26,9	36,0	16,7	23,1	30,5	40,4	15,6	18,4	24,3	33,3
Warmińsko-mazurskie	12,8	17,4	24,5	32,9	13,8	19,4	26,5	34,8	11,4	14,6	21,8	30,3
Wielkopolskie	13,5	17,5	22,7	30,9	15,0	20,0	25,6	34,4	11,7	14,6	19,9	27,8
Zachodniopomorskie	13,9	19,3	25,2	33,6	15,2	21,3	26,9	35,2	11,1	15,1	22,0	30,5

W 2013 r. dzieci stanowiły od 13,3% (opolskie) do 16,3% (pomorskie) ludności ogółem województw. Prognozowany spadek urodzeń spowoduje, że we wszystkich województwach zmniejszy się liczba i odsetek dzieci. Przebieg zmian będzie zróżnicowany – w części województw (dolnośląskie, łódzkie, mazowieckie, śląskie) do 2020 r. wystąpi niewielki wzrost udziału dzieci w ogólnej liczbie ludności, a dopiero w późniejszych latach tendencja ulegnie odwróceniu. W województwach: opolskim, pomorskim, śląskim, wielkopolskim i zachodnio-pomorskim odsetek dzieci ustabilizuje się ok. 2040 r. i pozostanie praktycznie na tym samym poziomie do końca prognozy. W pozostałych województwach przez cały okres objęty prognozą będzie obserwowane systematyczne zmniejszanie udziału osób w wieku 0 - 14 lat. Ostatecznie procentowy ubytek tej populacji będzie kształtował się

na poziomie od 2,1 (śląskie) do 4,3 p. proc. (podkarpackie). Największe zmiany wystąpią we wszystkich województwach tzw. ściany wschodniej, zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich (por. Tabl. A6 i A7 w Aneksie). W miastach ubytek procentowy najmłodszej generacji wyniesie od 1,5 (mazowieckie) do 3,5 p. proc. (świętokrzyskie). Na wsi ubytki będą większe – od 3,2 (łódzkie) do 4,8 p. proc. (podkarpackie)

W bazowym 2013 r. osoby w wieku 15-64 lat stanowiły od 69,1% (mazowieckie) do 71,6% (warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie) ogółu ludności województw. Implikacją obserwowanego od lat spadku urodzeń oraz starzenia się roczników z powojennego wyżu urodzeń, które sukcesywnie będą zasilaly grupę 65+, będzie stopniowe zmniejszanie się populacji osób wieku 15-64 lat. Przebieg zmian będzie zróżnicowany – największe zmiany są spodziewane w pierwszych latach prognozy (do 2020) oraz po 2035 r. W zależności od wejściowej struktury ludności według wieku w poszczególnych województwach, odsetek osób dorosłych zmniejszy się od 13,4 (małopolskie, mazowieckie) do 17,6 p. proc. (opolskie) i w ostatnim roku prognozowanego okresu udział osób w wieku 15-64 lat w populacji ogółem nie przekroczy 56% (pomorskie). W województwach na wschodzie kraju oraz opolskim, łódzkim i śląskim odsetek osób w tym wieku będzie oscylował wokół 54%. W większym stopniu ubytki populacji w wieku 15-64 lat będą dotyczyły miast. Poza mazowieckim, w pozostałych rejonach, w części miejskiej województw odsetek tej populacji zmniejszy się o ponad 15 p. proc., zaś w świętokrzyskim – o prawie 21 p. proc. Podobnie wysokie ubytki wystąpią w już wspomnianych województwach wschodniej Polski oraz opolskim (ok. 19 p. proc.). Na obszarach wiejskich najwyższe „straty” populacji w wieku 15-64 lata przewiduje się w województwach południowej i południowo-zachodniej części kraju (maksymalne w opolskim – 16,2 p. proc.). W pozostałych regionach, na obszarach wiejskich wyniosą one ok. 12-13 p. proc.

Zmiany w strukturze ludności w grupie wieku 65 lat i więcej

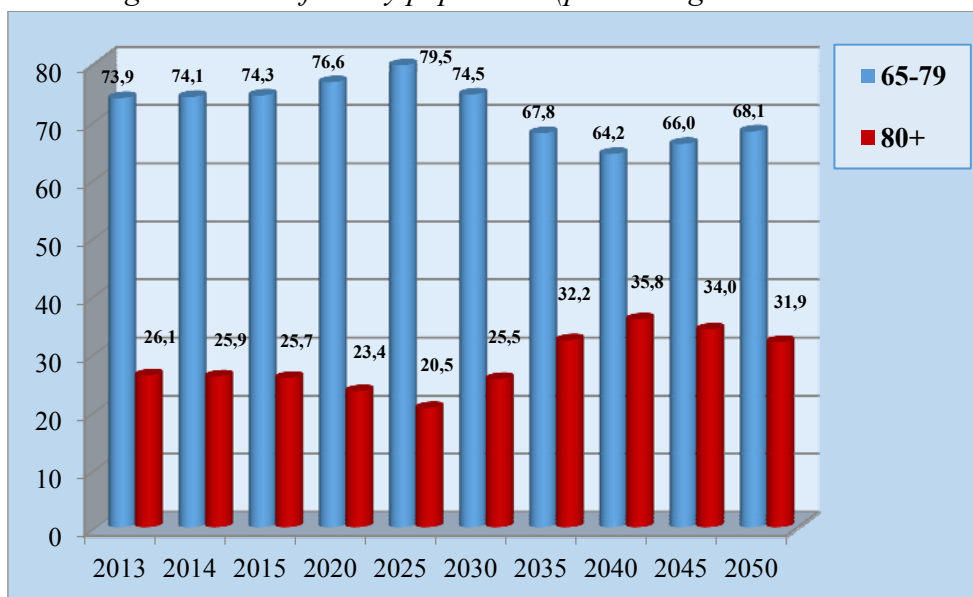
Changes in structure of population aged 65 and more

Subpopulacja osób starszych w wieku 65 lat i więcej jest zbiorowością niejednorodną. Z uwagi na długość tego przedziału stosuje się różne podziały. WHO wyróżnia trzy etapy życia: 60-74 lat „młoda” starość (III wiek, *young old*), 75-89 lat „dojrzała” starość (IV wiek, *oldest old*), 90 lat i więcej – długowieczność (*oldest old, long life*). W demografii często stosuje się podział na młodszy (60-69 lat) i starszy (70-79 lat) wiek poprodukcyjny oraz starość sędziwą (80 lat i więcej). Zastosowane poniżej rozbiecie, wyróżniające populację 80 lat

i więcej (65-79, 80+) trafnie obrazuje zasadnicze zmiany liczebności i struktury grupy 65+. W zmianach struktury znakomicie widać wpływ wyżów i niżów urodzeń z przeszłości. Do 2025 r. będzie wzrastał udział „młodszej” subpopulacji 65-79 lat, bowiem tę grupę osób starszych będą sukcesywnie zasilały osoby urodzone w latach 1949-1965, a jednocześnie będzie ubywało osób w wieku 80 lat i więcej urodzonych w latach 1934-1945. Po 2025 r. drastycznie wzrośnie odsetek osiemdziesięciolatków i starszych z uwagi na fakt, że ten wiek – w kolejnych latach – osiągną osoby urodzone w 1945 r. i później, a więc „pochodzące” z powojennego boomu urodzeń, zaś echo tego wyżu zasili grupę osób w wieku 65 lat i więcej. W 2040 r. osoby ponad osiemdziesięcioletnie będą stanowiły aż 36% zbiorowości osób starszych – 65 lat i więcej. W końcu prognozowanego okresu proporcje nieco ulegną zmianie i odsetek osób 80+ w ogólnej populacji osób starszych (65 i więcej) zmniejszy się do 32% (Wyk. 59). W liczbach bezwzględnych wykazywana w bieżących bilansach ludności liczba osób w wieku 80 lat i więcej – blisko 1,5 mln w 2013 r., wzrośnie w 2050 r. ponad dwukrotnie – do poziomu ponad 3,5 mln, przy czym 60% ludności w podeszłym wieku będzie mieszkało w miastach. Uwzględniając strukturę według płci w końcu prognozowanego okresu 64% będą stanowiły kobiety, co oznacza o 6 p. proc. mniej niż w roku wejściowym. Poprawa proporcji między płciami w starszych grupach wieku wynika z przyjętych założeń dotyczących umieralności, a w szczególności zmniejszenia różnic w trwaniu życia między kobietami i mężczyznami. W miastach odsetek kobiet wśród osób, które ukończą 80 rok życia wyniesie 65%, na wsi – nieco mniej – 62%. W skali kraju osoby w wieku 80 lat i więcej będą stanowiły w 2050 r. 10,4% ludności ogółem (w 2013 r. – 3,9%).

Wyk. 59. Struktura populacji osób starszych (osoby w wieku 65 lat i więcej = 100%)

Chart. 59. Age structure of elderly population (persons aged 65 and more = 100%)

W przekroju regionalnym w roku bazowym prognozy odsetek osób w wieku zaawansowanej starości (80+) kształtował się na poziomie od 3,3% (wielkopolskie) do 4,6% (podlaskie). W końcu horyzontu prognozy te same województwa wyznaczą granice obszaru zmienności odsetka, lecz poziom będzie znacząco wyższy – od 9,4% do 12,3%. W latach objętych prognozą nastąpi szczególnie znaczny wzrost tego odsetka na obszarach miejskich. Przewidywane przyrosty w województwach przekroczą 7 p. proc. w miastach oraz 5 p. proc. na wsi. Wzrost odsetka przekraczający średni poziom przewidywany jest w miastach województw „ściany wschodniej” (lubelskiego, podlaskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego) oraz opolskiego, jak również na wsi w województwie opolskim, warmińsko-mazurskim i śląskim. W woj. świętokrzyskim co siódma osoba żyjąca w miastach przekroczy 80 rok życia (Tabl. 25).

Tabl. 25. Zmiany liczby ludności w wieku 80 lat i więcej w latach 2013-2050 (w tys.)

Table 25. Changes in population aged 80 and more size in 2013-2050 (in thous.)

Województwa	2013-2014	2014-2015	2015-2020	2020-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050	2013-2050
OGÓLEM	39	38	124	-5	526	663	503	100	65	2 054
Dolnośląskie	3	3	6	-5	49	59	37	-3	-6	142
Kujawsko-pomorskie	2	2	6	0	32	35	28	5	3	115
Lubelskie	2	2	4	1	25	35	27	7	4	104
Lubuskie	1	1	2	-1	.	20	14	1	-1	55
Łódzkie	2	1	2	-2	38	41	26	-1	1	108
Małopolskie	4	4	14	2	36	52	45	21	18	197
Mazowieckie	5	5	12	-2	70	99	68	8	14	278
Opolskie	1	2	6	-2	11	15	13	5	2	53
Podkarpackie	3	3	8	-1	23	34	31	15	10	126
Podlaskie	1	1	3	-1	11	18	20	9	5	66
Pomorskie	3	3	9	1	36	42	30	7	5	135
Śląskie	6	6	30	10	52	74	58	10	2	249
Świętokrzyskie	1	1	3	-2	17	22	16	2	0	60
Warmińsko-mazurskie	1	1	4	-1	19	26	22	6	1	80
Wielkopolskie	3	3	10	0	59	57	44	10	9	194
Zachodniopomorskie	2	2	4	-1	30	35	24	-1	-2	93

Spośród 3,5 mln osób w wieku 80 lat i więcej, w końcowym roku prognozy ponad 59 tys. ukończy 100 lat. W Europie w wielu krajach wysoko rozwiniętych, o wyższym niż w Polsce trwaniu życia, już w XX w. liczba osób długowiecznych osiągała pokaźne rozmiary. „Można zatem mówić o demokratyzacji starości (*democratization of old-age*) (Légaré 2006). Oznacza to, że dożywanie starości nie jest już ‘zarezerwowane’ dla niewielu osób, ale

dotyczy ono rosnącej części populacji, co przekłada się również na coraz większą heterogeniczność zbiorowości osób starszych⁵⁵.

Indeks starości

Ageing index

Jedną z miar starzenia ludności jest indeks starości (ageing index), określający relacje międzypokoleniowe populacji, czyli liczbę dziadków przypadających na tysiąc wnuków, obliczany jako liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadającą na 1000 osób w wieku 0-14 lat.

Przewidywany spadek liczby urodzeń w całym okresie objętym prognozą, spowoduje znacznie pogorszenie proporcji między najmłodszymi a najstarszymi generacjami. Ten fakt znajdzie odzwierciedlenie w wartościach przyjmowanych przez indeks starości. W 2013 r. na 1000 wnuków przypadało w Polsce 983 dziadków, w miastach 1127, zaś na wsi 800. Opisane wyżej zmiany struktury ludności w podziale na biologiczne grupy wieku, spowodują do 2050 r. ponad 2,5-krotny wzrost wartości wskaźnika w miastach i prawie 3-krotny na wsi. Intensywność procesu będzie zróżnicowana – po 2020 r. należy spodziewać się szybszego wzrostu niż w pierwszych latach prognozy.

Różny stopień zaawansowania starzenia w regionach już w 2013 r. przekładał się na duże zróżnicowanie wartości indeksu między województwami (Tabl. 26) – zakres wyznaczały warmińsko-mazurskie (826) i łódzkie (1185). Systematyczny wzrost spowoduje w połowie województw co najmniej potrojenie wartości wskaźnika do 2050 r. (lubelskie, lubuskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie). Najwyższe wartości zostaną osiągnięte w województwach opolskim (3599), świętokrzyskim (3464), a najkorzystniejsze relacje międzygeneracyjne będą obserwowane w pomorskim (2201), wielkopolskim (2369) oraz mazowieckim (2382). W części miejskiej województw wielkość indeksu jest prawie zawsze wyższa niż wartość osiągnięta na obszarach wiejskich. Jedynie w podlaskim będzie występowało zjawisko odwrotne – współczynniki na wsi będą na nieco wyższym poziomie niż w miastach.

⁵⁵ Anita Abramowska-Kmon, *O nowych miarach zaawansowania procesu starzenia się ludności* Studia Demograficzne 1(159) 2011

Tabl. 26. Liczba osób w wieku 65 lat i więcej na 1000 osób w wieku 0-14 lat

Table 26. Population aged 65 years and more per 1000 aged 0-14

Województwa	Ogółem				Miasta				Wieś			
	2013	2020	2035	2050	2013	2020	2035	2050	2013	2020	2035	2050
OGÓLEM	983	1271	1966	2693	1127	1483	2257	2954	800	999	1627	2391
Dolnośląskie	1065	1425	2137	2866	1231	1629	2379	3078	753	1042	1724	2523
Kujawsko-pomorskie	925	1248	1966	2730	1116	1533	2398	3237	695	917	1526	2252
Lubelskie	1033	1351	2164	3183	1073	1548	2571	3600	1003	1202	1884	2900
Lubuskie	878	1235	1988	2748	999	1405	2204	2931	698	980	1690	2501
Łódzkie	1185	1496	2213	2963	1317	1731	2607	3357	995	1168	1743	2514
Małopolskie	916	1134	1752	2482	1165	1453	2155	2926	730	891	1475	2183
Mazowieckie	993	1199	1758	2382	1103	1320	1877	2435	822	995	1570	2288
Opolskie	1154	1535	2627	3599	1256	1759	2880	3832	1052	1313	2387	3385
Podkarpackie	902	1198	2014	2992	1009	1450	2483	3440	837	1043	1756	2747
Podlaskie	1057	1330	2239	3231	985	1335	2343	3211	1158	1321	2086	3262
Pomorskie	829	1093	1628	2201	1070	1398	2003	2600	494	678	1178	1742
Śląskie	1107	1412	2201	2860	1174	1517	2343	2981	907	1107	1830	2556
Świętokrzyskie	1150	1524	2408	3464	1312	1889	3080	4200	1038	1283	2024	3069
Warmińsko-mazurskie	826	1160	1943	2735	966	1382	2231	2985	657	889	1602	2434
Wielkopolskie	843	1097	1707	2369	1032	1371	2142	2900	652	833	1351	1975
Zachodniopomorskie	956	1367	2127	2887	1123	1598	2381	3102	661	954	1691	2515

Współczynniki obciążenia demograficznego – całkowity, dziećmi, osobami starszymi (total dependency ratio, youth dependency ratio, old-age dependency ratio)

Do oceny zaawansowania procesu starzenia populacji często wykorzystuje się współczynniki obciążenia.

Całkowity współczynnik obciążenia demograficznego oznacza liczbę dzieci (0-14 lat) i starszych (65 lat i więcej) przypadającą na 100 osób w wieku 15-64 lat. Współczynnik składa się z dwóch mierników: współczynnika obciążenia demograficznego dziećmi oraz współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi, które w liczniku mają odpowiednio liczbę dzieci 0-14 lat lub osób starszych 65 i więcej.

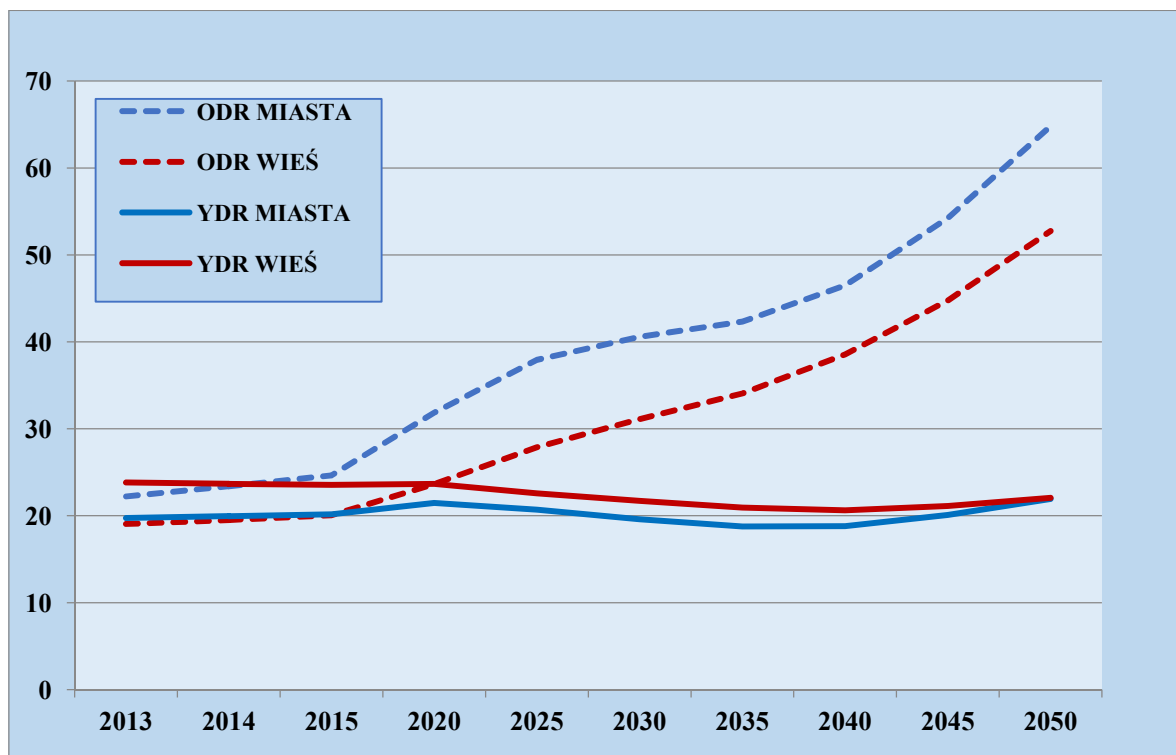
W roku początkowym prognozy na 100 osób w wieku 15-64 lat przypadało 20 dzieci w miastach i 24 na wsi. Malejące urodzenia spowodują niewielki spadek wartości wskaźnika. Do 2050 r. obciążenie dziećmi populacji w wieku 15-64 lat – zarówno w miastach jak i na wsi – wyniesie 22 osoby na 100 dorosłych. Odwrotnie będą przebiegały zmiany współczynnika obciążenia osobami starszymi. W 2013 r. wartości dla miast i wsi były praktycznie na zbliżonym poziomie odpowiednio 22 i 19. Już po 2015 wystąpi zauważalny wzrost wartości w miastach, a do 2050 r. liczba osób starszych przypadająca na 100 osób w wieku 15-64 lat ulegnie potrojeniu. Podobna skala zmian spodziewana jest na wsi, choć przyrosty będą wolniejsze niż w miastach. Ostatecznie w końcowym punkcie prognozy współczynnik

obciążenia osobami starszymi na wsi osiągnie wartość 53 (Wyk. 60). Całkowity współczynnik obciążenia wzrośnie od wartości 42 osoby w 2013 r. do 81 osób w 2050 r. (87 w miastach i 75 na wsi). W przekroju regionalnym obciążenie całkowite będzie ok. dwukrotnie większe niż w roku bazowym. W województwach, w których starzenie populacji przebiega wolniej zmiany będą mniejsze – wzrost o 77-87% (małopolskie, mazowieckie, pomorskie, wielkopolskie), zaś w dolnośląskim, lubuskim, opolskim, śląskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim przyrosty przekroczą 100%.

W 2013 r. w części miejskiej województw całkowity współczynnik obciążenia nieznacznie różnił się od współczynnika dla obszarów wiejskich. Jedynie w podlaskim był o 10 osób mniejszy dla miast niż dla wsi. Przewidywane kierunki zmian w strukturze populacji spowodują, że w końcu horyzontu prognozy obciążenie demograficzne w miastach będzie większe niż na wsi – od 83 osób w mazowieckim do 100 osób w świętokrzyskim. Na wsi maksymalne wartości współczynnika wystąpią jedynie w podlaskim (81) i opolskim (80).

Wyk. 60. Współczynniki obciążenia demograficznego: dziećmi (YDR) i osobami starszymi (ODR); 2013-2050

Chart. 60. Youth dependency ratio (YDR), old-age dependency ratio(ODR); 2013-2050

Generacyjne współczynniki wsparcia

Potential support ratio, parent support ratio

Do oceny relacji między starszymi i młodszymi generacjami stosuje się dwa współczynniki wsparcia, które odzwierciedlają zależności ilościowe pomiędzy nimi i wskazują na potencjalną możliwość wsparcia starszych generacji wynikającą ze struktury populacji.

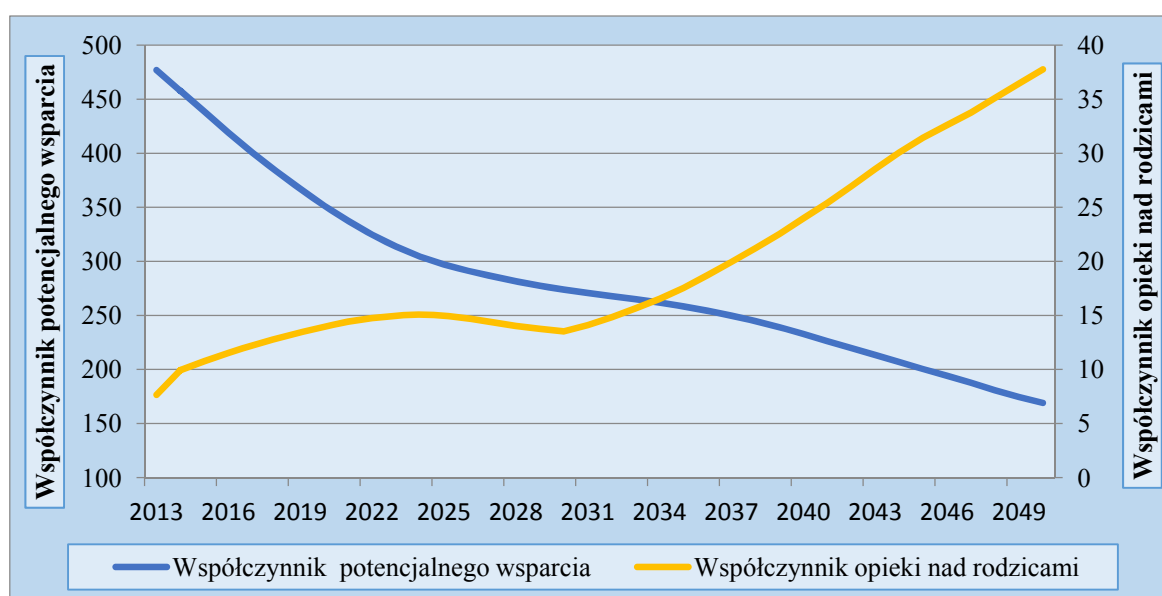
Współczynnik potencjalnego wsparcia (*potential support ratio*) oznacza liczbę osób w wieku 15–64 lata przypadającą na 100 osób w wieku 65 lat i więcej.

Współczynnik opieki nad rodzicami (*parent support ratio*) wskazuje liczbę osób w wieku 85 i więcej lat przypadającą na 100 osób w wieku 50 – 64 lat⁵⁶

Zgodnie z przedstawionymi już wynikami prognozy należy spodziewać się znacznego obniżenia wartości pierwszego z tych mierników i zwiększenia drugiego. Współczynnik wsparcia potencjalnego spadnie z 458 do 169, zaś współczynnik potencjalnej opieki nad rodzicami wzrośnie z 8 do 38 (Wyk. 61). W przekroju regionalnym zmiany będą zależne od stopnia zaawansowania starzenia populacji. W tych województwach, które doświadczą silnych przemian struktury, współczynnik wsparcia potencjalnego będzie najniższy, a współczynnik opieki nad rodzicami najwyższy.

Wyk. 61. Generacyjne współczynniki wsparcia; 2013-2050

Chart. 61. *Potential support ratio and parent support ratio; 2013-2050*

⁵⁶ por. ONZ, *Population Ageing 1950 – 2050*, Nowy Jork 2001, Aneks I

7.3. *Konsekwencje starzenia - zmiany liczby i struktury ludności według płci oraz funkcjonalnych grup wieku*

Consequences of population ageing – changes of population number and structure according to sex and functional age groups.

Zmiany struktury ludności według płci

Changes of population structure by sex

Struktura ludności według płci, której miarą jest współczynnik feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn) nie ulegnie zasadniczym zmianom w okresie objętym prognozą. Do 2040 r. wartość współczynnika utrzyma się niemal na stałym poziomie – niewiele ponad 106 kobiet na 100 mężczyzn – w skali całego kraju, co świadczy o „zaburzonej” równowadze płci. W ostatniej dekadzie horyzontu prognozy wartość współczynnika nieco się zmniejszy. W stosunku do 2013 r. zmiana wyniesie jedynie 1,5%. Ta niewielka poprawa relacji liczbowych między płciami wynika ze spadku współczynnika feminizacji w miastach, w ostatnich latach prognozowanego okresu (po 2040 r.) na 100 mężczyzn będzie przypadało dwie kobiety mniej niż w latach wcześniejszych (Tabl. 27). Na obszarach wiejskich przez cały okres objęty prognozą współczynnik ustabilizuje się na wartości ok. 100. Można zatem mówić o równowadze między płciami wśród mieszkańców wsi. Wartości współczynnika dla 5-letnich grup wieku w podziale na miasto i wieś potwierdzają utrzymującą się od lat maskulinizację wsi i feminizację miast, zwłaszcza w tych grupach wieku, które mają istotny wpływ na poziom rodności. Wyniki prognozy wskazują, że to niekorzystne zjawisko obserwowane od lat zmieni się w sposób istotny w okresie horyzontu prognozy – liczebna dominacja mężczyzn na wsi i kobiet w miastach stopniowo będzie się przesuwac do starszych roczników wieku. Na wsi pozytywnych przemian relacji ilościowych między płciami możemy oczekiwać prawie we wszystkich grupach wieku. Przyjmując za podstawę wartość współczynników feminizacji w 5-letnich grupach wieku w 2013 r., poza przedziałami 5-14 lat w miastach oraz 50-59 na wsi wystąpi obniżenie wartości współczynników feminizacji, świadczące o łagodzeniu liczebnej nierówności między płciami. Za najistotniejszy czynnik mający wpływ na strukturę ludności według płci należy uznać zróżnicowane procesy rozwoju populacji kobiet i mężczyzn. Założone w prognozie korzystne zmiany i zmniejszenie różnic przeciętnego dalszego trwania życia kobiet i mężczyzn znajduje swoje odzwierciedlenie w wartościach analizowanego współczynnika.

Tabl. 27. Współczynnik feminizacji według wieku – liczba kobiet na 100 mężczyzn

Table 27. Number of women per 100 men by specific age groups

Grupy wieku	2013	2020	2035	2050	2013=100
POLSKA Ogółem	107	107	107	105	98,1
0-4	95	94	94	94	99,0
5-9	95	94	94	94	99,0
10-14	95	95	94	94	99,0
15-19	95	95	94	94	99,0
20-24	96	95	95	95	99,0
25-29	97	96	95	94	96,9
30-34	97	97	95	94	96,9
35-39	97	97	95	94	96,9
40-44	98	98	96	94	95,9
45-49	100	99	97	95	95,0
50-44	103	101	99	96	93,2
55-59	108	105	102	98	90,7
60-64	116	112	105	101	87,1
65-69	126	122	111	105	83,3
70-74	145	136	121	110	75,9
75-79	169	160	139	120	71,0
80-84	201	194	168	139	69,2
85-89	261	234	213	172	65,9
90-94	318	290	287	226	71,1
95-99	393	378	399	314	79,9
100+	403	414	577	493	122,3
MIASTA	111	111	111	109	98,2
0-4	95	94	94	94	99,0
5-9	95	94	95	95	100,0
10-14	95	95	95	95	100,0
15-19	96	95	95	95	99,0
20-24	98	97	96	96	98,0
25-29	100	99	97	97	97,0
30-34	100	100	97	97	97,0
35-39	100	100	98	96	96,0
40-44	101	101	100	97	96,0
45-49	105	102	101	98	93,3
50-44	112	106	102	100	89,3
55-59	117	113	105	102	87,2
60-64	124	122	108	105	84,7
65-69	131	132	116	109	83,2
70-74	149	142	130	114	76,5
75-79	172	162	150	123	71,5
80-84	197	195	177	143	72,6
85-89	255	229	216	178	69,8
90-94	321	275	278	233	72,6
95-99	415	362	380	316	76,1
100+	397	410	532	476	119,9

**Tabl. 28. Współczynnik feminizacji według wieku
– liczba kobiet na 100 mężczyzn (dok.)**

Table 28. Number of women per 100 men by specific age groups (cont.)

Grupy wieku	2013	2020	2035	2050	2013=100
WIEŚ	101	100	101	100	99,0
0-4	95	94	94	94	99,0
5-9	95	94	94	94	99,0
10-14	95	95	94	94	99,0
15-19	95	95	94	94	99,0
20-24	94	94	94	93	98,9
25-29	93	93	92	91	97,9
30-34	94	92	91	90	95,7
35-39	94	94	91	91	96,8
40-44	94	94	92	91	96,8
45-49	92	95	93	91	98,9
50-44	91	95	95	92	101,1
55-59	93	95	97	94	101,1
60-64	101	97	100	95	94,1
65-69	116	106	104	99	85,3
70-74	138	124	109	105	76,1
75-79	164	155	123	116	70,7
80-84	206	192	152	134	65,1
85-89	269	245	208	163	60,6
90-94	314	317	306	215	68,5
95-99	362	408	441	311	85,9
100+	415	420	692	538	129,6

W przekroju wojewódzkim miasta są i pozostaną sfeminizowane, choć we wszystkich należy się spodziewać złagodzenia dysproporcji między płciami. Podobne tendencje wystąpią na obszarach wiejskich, choć w zasadzie w wielu województwach współczynnik feminizacji oscylował wokół wartości 100, co oznacza równowagę między liczbą kobiet i mężczyzn w populacji ogółem, w podziale na roczniki wieku należy spodziewać się większych różnic ilościowych między płciami). Uwagę zwracają trzy województwa: podlaskie, warmińsko-mazurskie oraz lubuskie, w których występujący na wsi niedobór kobiet jeszcze się powiększy do 2050 r.

Zmiany liczebności i struktury kobiet w wieku 15-49 lat

Changes of size and age structure of population of women aged 15-49

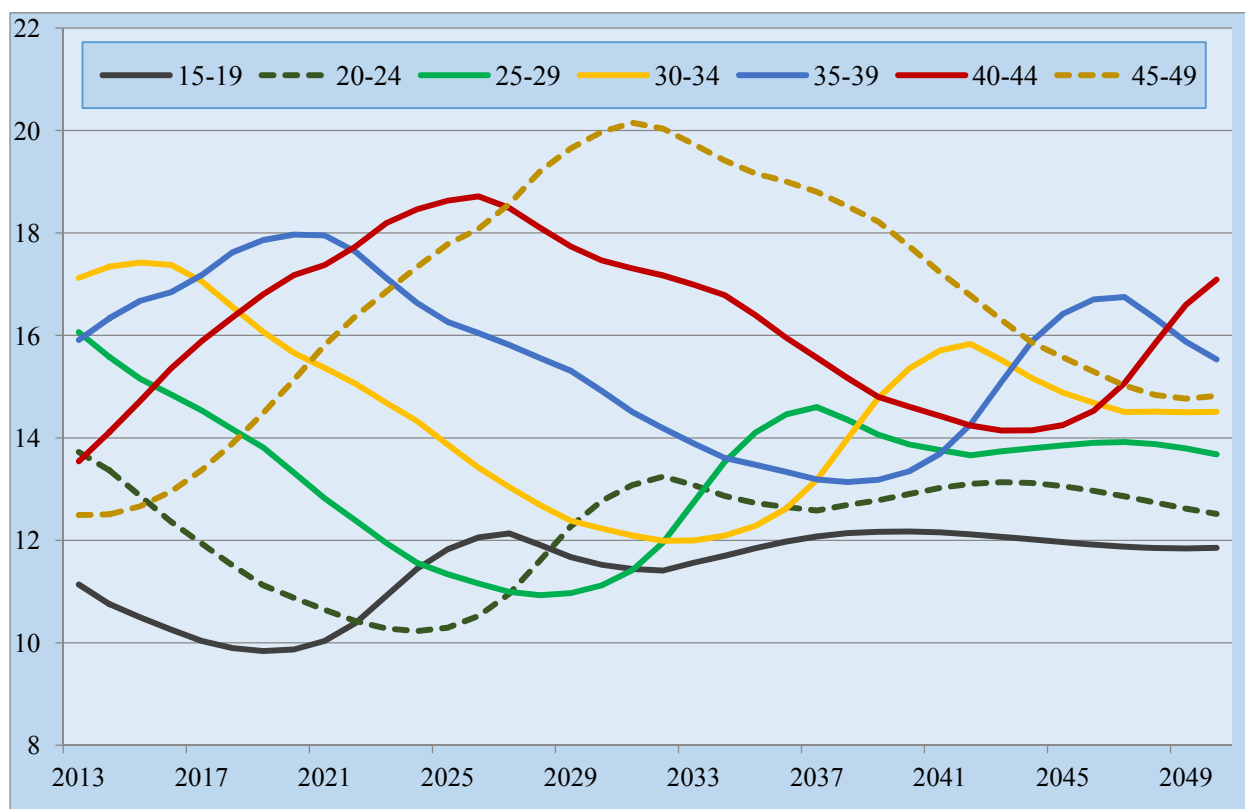
Z punktu widzenia przyszłych urodzeń – ogromne znaczenie ma zarówno liczba kobiet w wieku prokreacyjnym, jak i struktura wieku tej grupy. Rozkłady współczynników płodności według wieku obserwowane w dłuższym horyzoncie czasowym wskazują, że wiek

najintensywniejszych urodzeń przesuwają się w kierunku coraz starszych roczników, a zdecydowanie spadają urodzenia pochodzące od najmłodszych kobiet.

W prognozowanym okresie populacja kobiet w wieku rozrodczym będzie malała – z 9,3 mln w 2013 r. do 5,8 mln w 2050 r. (por. tabl. A14 i A15 w Aneksie). Ubytki będą szczególnie silne w latach 2026-2041 – co roku grupa kobiet w wieku prokreacyjnym będzie zmniejszać się o ponad 100 tys. osób. Do 2050 r. dramatycznie zmieni się liczebność tej grupy w miastach – w stosunku do 2013 r. spadnie aż o 44%. Na obszarach wiejskich populacja kobiet w wieku 15-49 lat w końcowym roku prognozy będzie stanowiła 71% stanów ludności z 2013 r. Obecnie kobiety w tym wieku stanowią zarówno w miastach jak i na wsi ok. 24% populacji ogółem, w końcu okresu prognozowania będzie to jedynie 17%.

Wyk. 62. Zmiany struktury kobiet w wieku rozrodczym (kobiety w wieku 15-49=100)

Chart. 62. Changes of women structure at the childbearing age (women aged 15-49=100)

Urodzenia z przeszłości oraz przewidywane na kolejne lata prognozy, będą miały decydujący wpływ na strukturę ludności według wieku omawianej zbiorowości. Najbardziej interesującą grupą z uwagi na intensywność płodności będą stanowiły kobiety w wieku 25-34 lata, a także 35-39-letnie z uwagi na odkładanie urodzeń, zwłaszcza drugiej i dalszej kolejności. Kobiety najmłodsze 15-19 lat w niewielkim stopniu będą oddziaływały na poziom

urodzeń. Podobnie najstarsze, tj. w wieku 45-49 lat, choć można się spodziewać wzrostu udziału urodzeń kobiet będących w wieku 40-44 lata. Proporcje między rocznikami najwyższej płodności, a pozostałymi będą istotnym czynnikiem determinującym poziom spodziewanych urodzeń. Proces starzenia obejmie populację potencjalnych matek – do 2030 r. drastycznie obniży się odsetek kobiet 25-34 letnich (o ok. 10 p. proc.), a jednocześnie znacznie wzrośnie udział najstarszych roczników kobiet w wieku 40-49 lat (z 26% do 37%). W kolejnych latach będziemy obserwować tendencję odwrotną – wzrost udziału intensywnie rodzących roczników kobiet 25-34 lata oraz spadek odsetka kobiet najstarszych, choć stopniowo będzie wzrastał średni wiek rodzenia. W ostatnich latach prognozowanego okresu procent kobiet w wieku 40-49 lat będzie zbliżony do odsetka kobiet w wieku 25-34 lata. (ok. 28 – 31%). Przesuwanie średniego wieku rodzenia do starszych roczników implikuje wzrost intensywności rodzenia przez kobiety 35-39 lat. Ich udział w strukturze kobiet w wieku prokreacyjnym będzie podlegał fluktuacjom i w prognozowanym okresie będzie wahał się od 13 do 18%. Udział kobiet najmłodszych (15-24 lata) po niewielkim spadku w pierwszych latach prognozy, do końca dekady ustabilizuje się na poziomie ok. 24-25%. Reasumując – starzenie populacji matek nasili się pod koniec obecnej dekady. Proces ten ulegnie odwróceniu około 2030 r. Wówczas kobiety w wieku 25-39 lat będą stanowiły niespełna 40 %, a jedynie w najkorzystniejszym okresie – około 2045 r. ich udział wzrośnie do 45%.

Opisane powyżej niesprzyjające zmiany liczebności kobiet i struktury ich populacji według wieku będą przyczyną trwałego spadku liczby urodzeń do 2050 r. Niekorzystne relacje między udziałami poszczególnych grup wieku kobiet wystąpią zarówno w miastach jak i na obszarach wiejskich, jednak właśnie w miastach można się spodziewać bardziej zaawansowanych procesów starzenia populacji potencjalnych matek. Przedstawiony proces zmian struktury kobiet jest wypadkową przeobrażeń w województwach. Uwagę zwraca stosunkowo niewielkie terytorialne zróżnicowanie udziału poszczególnych grup wieku w strukturze kobiet 15-49 lat. Falowanie zmian (Wyk. 62) dla Polski, przebiega podobnie w części wiejskiej jak i miejskiej województw. W końcowym okresie prognozy udział kobiet w wieku 25-34 lat na obszarach miejskich będzie o ok. 1 p. proc. przewyższał odsetek kobiet w tym wieku na terenach wiejskich. Różnice między województwami będą niewielkie – około 1-2 p. proc. Badając udział pozostałych grup wieku uzyskamy porównywalne rozkłady struktury o znikomym zróżnicowaniu wojewódzkim.

Zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku

Changes in population structure by economic age groups

Szczególne znaczenie z punktu widzenia rynku pracy mają zmiany jakich można się spodziewać w populacji osób w wieku produkcyjnym, jak również kształtowanie się wewnętrznej struktury tej grupy, czyli proporcji między ludnością w wieku mobilnym i niemobilnym. Do 2013 r. formalną granicę wieku produkcyjnego stanowił wiek 59 lat dla kobiet oraz 64 dla mężczyzn i wszystkie dotychczasowe analizy liczebnej relacji między potencjalnymi zasobami pracy, a ludnością w wieku przed- i poprodukcyjnym opierały się na tej klasyfikacji (0-17, 18-59/64, 60+/65+) zgodnie z prawnymi ramami przejścia na emeryturę.

Od 1 stycznia 2013 r. zgodnie z ustawą o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2012 poz. 637) wprowadzającą stopniowe podwyższanie wieku emerytalnego do 67 roku życia (Tabl. 29), dla kobiet docelowy wiek emerytalny zostanie osiągnięty w 2040 r., zaś mężczyzn będzie obowiązywał już od 2020 r. Zakładając równomierny rozkład urodzeń w ciągu roku wyniki prognozy według ekonomicznych grup wieku zostały przeszacowane zgodnie z nowymi, obecnie obowiązującymi zasadami. Z uwagi na możliwość porównań retrospektywnych w Aneksie zostały zamieszczone tablice również według starych klasyfikacji ludności według wieku produkcyjnego i nieprodukcyjnego. Zasady podziału populacji osób w wieku produkcyjnym na mobilną i niemobilną pozostają bez zmian (ludność niemobilna to osoby w wieku od 45 lat do granicy wieku emerytalnego). Faktyczne różnice wynikające ze zmiany ustawowego przejścia na emeryturę będą widoczne w zasobach ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym oraz ludności w wieku poprodukcyjnym (Tabl. 30).

Tabl. 29. Wiek emerytalny obowiązujący od 1 stycznia 2013 r.

Table 29. Retirement age valid since January 1, 2013

Rok	Mężczyźni	Kobiety
2013	65,25	60,25
2014	65,5	60,5
2015	65,75	60,75
2020	67	62
2025	67	63,25
2030	67	64,5
2035	67	65,75
2040	67	67
2045	67	67
2050	67	67

Analiza liczebności i struktury ludności według kryterium ekonomicznego stanowi potwierdzenie tezy o zaawansowanym starzeniu demograficznym zasobów pracy i wzroście liczby i odsetka populacji w wieku poprodukcyjnym. Wszystkie spodziewane kierunki zmiany wielkości i udziału subpopulacji (przedprodukcyjna, produkcyjna, poprodukcyjna) są zbliżone do zjawisk opisanych i występujących przy podziale na biologiczne grupy wieku. Mogą wystąpić niewielkie przesunięcia w czasie fazy wzrostu lub spadku liczebności tych zbiorowości - wynikające z nieco różnych przedziałów wieku.

Na przewidywane wielkości (zwłaszcza osób w wieku niemobilnym i poprodukcyjnym) bardzo silnie oddziałuje występowanie wyżów i niżów demograficznych w przeszłości.

Tabl. 30. Prognozowana liczba ludności (w tys.) według ekonomicznych grup wieku według „starego” i „nowego” wieku emerytalnego

Table 30. Population on projection by economic age group according to changes in retirement age (in thous.)

Wyszczególnienie	2013	2020	2035	2050	2013=100
Przedprodukcyjny 0-17	6 995	6 733	5 568	4 963	71,0
Produkcyjny mobilny 18-44	15 338	14 219	10 725	9 331	60,8
Produkcyjny niemobilny 45-59/64	9 084	8 568	9 990	7 252	79,8
Produkcyjny niemobilny "ruchomy"^a	9 210	9 601	11 844	9 717	105,5
Poprodukcyjny 60+/65+	7 078	8 617	10 193	12 404	175,3
Poprodukcyjny "ruchomy"	6 952	7 585	8 340	9 939	143,0

^a Określenie „ruchomy” odnosi się do zmieniającego się do 2040 wieku emerytalnego, stąd granice przedziałów wieku w klasyfikacji wieku niemobilnego i poprodukcyjnego nie są stałe

W prognozowanym okresie, w skali kraju, spodziewany jest pokaźny, ciągły ubytek ludności w wieku przedprodukcyjnym o ponad 2 mln, z czego 1,25 mln w miastach, zaś 786 tys. na wsi. Tylko w ciągu 15 lat – między 2025 a 2040 liczba osób w wieku 0-17 lat zmniejszy się o ponad 1,2 mln. Znacznie mniejsze zmiany wystąpią w ciągu pierwszej i ostatniej dekady objętej prognozą.

Podobne tendencje można zaobserwować w kształtowaniu się liczebności populacji w wieku produkcyjnym mobilnym, tj. 18-44 lat. Przez wszystkie lata prognozy, do 2050 r., jest spodziewany spadek wielkości tej populacji o 6 milionów, w tym 4,1 mln w miastach, przy czym zmiany przybiorą na sile w latach 2020-2035.

Wśród ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym i poprodukcyjnym, w kolejnych okresach będą występowały zmiany rozmiaru populacji w obu kierunkach – przyrost lub

niewielki ubytek. Liczba osób w wieku niemobilnym będzie wzrastała w kolejnych dekadach aż do 2035-2040 r. Na obszarach miejskich ta subpopulacja osiągnie maksymalne rozmiary już około 2035 r. (6,9 mln), w późniejszych latach jej wielkość zmniejszy się do 5,3 mln. Na wsi liczba osób w wieku niemobilnym będzie największa w 2040 r. (5,1 mln).

Zmiany wielkości populacji osób w wieku emerytalnym w największym stopniu są „obciążone” falowaniem wynikającym z występowania w II połowie ubiegłego stulecia okresów wysokich urodzeń, a następnie spadku. Do 2030 r. liczba osób w wieku poprodukcyjnym w miastach (według nowej ustawy emerytalnej) zwiększy się do 5,3 mln. W następnych latach do 2040 r. jest oczekiwany niewielki ubytek o ok. 300 tys, zaś ostatnie dziesięciolecie zaznaczy się wzrostem liczebności tej zbiorowości (do 5,9 mln). Na obszarach wiejskich w latach objętych prognozą będzie występował systematyczny wzrost liczebności tej grupy z 2,4 mln w 2013 r. do 4,1 mln w 2050 r. Ogółem liczba ludności w wieku emerytalnym w Polsce wzrośnie z około 7 mln w 2013 r. do blisko 10 mln w 2050 r. (Tabl. 32, Wyk. 63).

O poważnej ewolucji struktury ludności świadczą zmiany udziału każdej z grup w populacji ogółem. W 2013 r. zarówno osoby w wieku przedprodukcyjnym jak i poprodukcyjnym stanowiły nieco ponad 18% ludności. Pozostałe 63% to osoby w wieku produkcyjnym. W końcowym roku prognozy potencjalne zasoby pracy będą stanowiły 56% ludności, zaś istotna różnica wystąpi między populacjami w wieku nieprodukcyjnym – udział starszej z nich (w wieku poprodukcyjnym) będzie dwukrotnie większy niż młodszej (w wieku przedprodukcyjnym). Podobne relacje będą obserwowane w miastach i na wsi. W starszych demograficznie miastach wystąpią gorsze proporcje między osobami w wieku produkcyjnym, a nieprodukcyjnym (54,8% w wieku produkcyjnym, 45,2% w wieku przed- i poprodukcyjnym). Na obszarach wiejskich osoby w wieku produkcyjnym będą stanowiły 57,8% ogółu ludności. W przekroju wojewódzkim zmiany liczby i struktury ludności w podziale na ekonomiczne grupy wieku będą zależały od stopnia zaawansowania procesu starzenia. Starsze demograficznie województwa będą miały mniej korzystne relacje liczebne między ekonomicznymi grupami wieku. Najlepsze odzwierciedlenie tych zależności prezentują współczynniki obciążenia pracujących ludnością niepracującą, skonstruowane analogicznie jak opisane wcześniej współczynniki obciążenia dziećmi i starszymi (por. rozdział *Starzenie się populacji*). Obciążenie osobami w wieku 0-17 lat do 2025 r. ustabilizuje się na poziomie 28 osób na 100 pracujących. Do 2040 r. wartość tego wskaźnika nieco się obniży (do 24), a w ostatniej dekadzie wzrośnie do 26 osób. Inaczej zmieniać się będzie

obciążenie osobami w wieku emerytalnym. Przez wszystkie lata prognozy obciążenie osób w wieku produkcyjnym tą subpopulacją będzie się zwiększało z 28 osób w 2013 r. do 52 w 2050 r. Warto zwrócić uwagę, jak znaczący wpływ na wartość współczynników ma zmiana liczebności osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym wynikająca ze zmiany przepisów emerytalnych. Przy starych zasadach obciążenie populacją w wieku emerytalnym w 2050 r. wynosiłoby 75 osób na 100 pracujących (Tabl. 31).

Tabl. 31. Współczynniki obciążenia demograficznego 2013-2050

Table 31. Dependency ratios 2013-2050

Wyszczególnienie	Obciążenie ludnością w wieku <i>Demographic burden by population at age</i>	2013	2014	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
		Według ustawy emerytalnej obowiązującej do 31.12.2012 r.	Nieprodukcyjnym <i>Non-working</i>	58	59	60	67	72	73	76	83
	Przedprodukcyjnym <i>Pre-working</i>	29	29	29	30	30	28	27	27	28	30
	Poprodukcyjnym <i>Post-working</i>	29	30	31	38	43	45	49	56	65	75
Według ustawy emerytalnej obowiązującej od 1.1.2013 r.	Nieprodukcyjnym <i>Non-working</i>	57	57	57	60	63	62	62	62	68	78
	Przedprodukcyjnym <i>Pre-working</i>	29	28	28	28	28	26	25	24	25	26
	Poprodukcyjnym <i>Post-working</i>	28	29	29	32	35	37	37	38	44	52

Szczególne znaczenie z punktu widzenia rynku pracy ma kształtowanie się wewnętrznej struktury populacji osób w wieku produkcyjnym, czyli proporcji między ludnością w wieku mobilnym (18 – 44 lata) i niemobilnym (45 lat do granicy wieku emerytalnego). W skali kraju w 2013 r. osoby w wieku 18-44 stanowiły większość ludności w wieku produkcyjnym – 62,5%. W dalszych latach znacznie pogorszy się liczebnie relacja między obydwoma populacjami – najmniej korzystne będą ok. 2040 r. Wówczas osoby w wieku niemobilnym będą stanowiły aż 54,4 % ogółu ludności w wieku produkcyjnym. Kolejne lata przyniosą niewielką poprawę tych zależności – w końcowym okresie prognozy odsetek populacji niemobilnej zmniejszy się do 51%. Uwzględniając podział na miasto i wieś przewiduje się takie same odsetki ludności w wieku mobilnym i niemobilnym na końcu horyzontu prognozy, jednak większe zmiany wystąpią na obszarach wiejskich ze względu na wyższy odsetek ludności w wieku mobilnym w roku bazowym prognozy (2013).

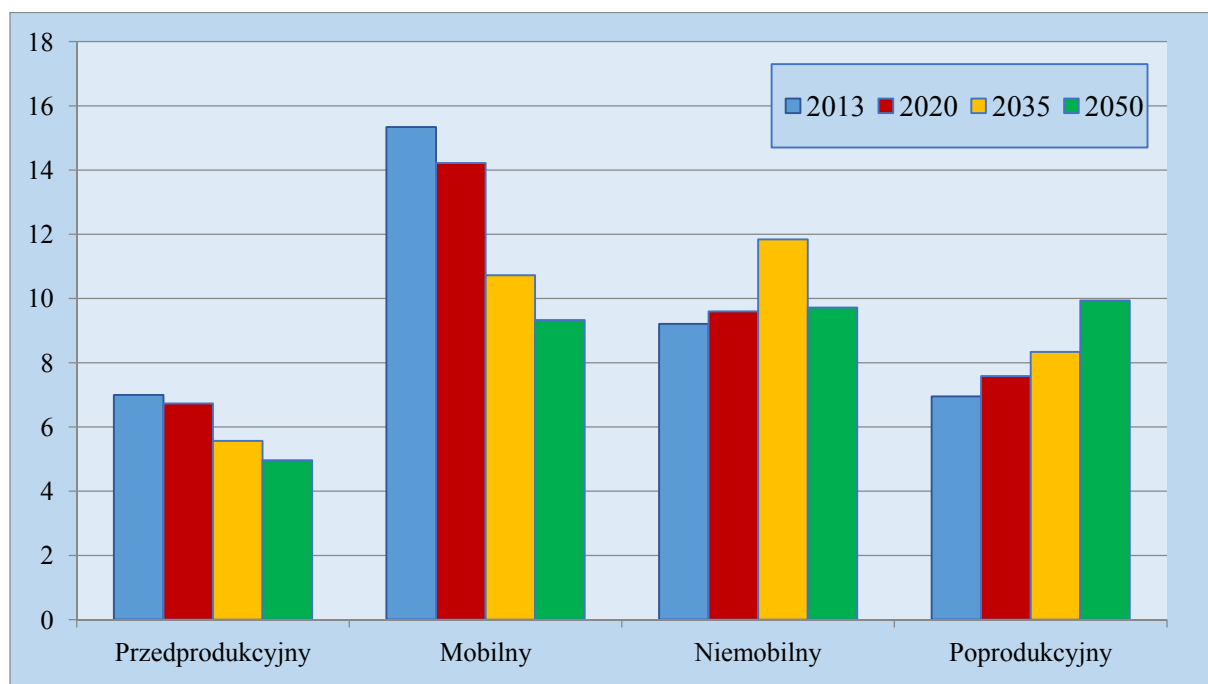
**Tabl. 32. Zmiany stanów ludności (przyrosty/ubytki)
według ekonomicznych grup wieku**

Table 32. Increase/decrease of population size by economic age groups

Wyszczególnienie	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2020	2020- 2025	2025- 2030	2030- 2035	2035- 2040	2040- 2045	2045- 2050	2013=100
POLSKA ogółem	-33,9	-42,7	-281,2	-396,3	-556,4	-708,3	-808,6	-850,9	-866,8	88,2
Przedprodukcyjny	-64,8	-54,3	-143,4	-232,4	-569,1	-363,5	-305,8	-183,3	-115,4	71
Produkcyjny	-59,4	-79	-589,7	-727,4	-197,9	-325,5	-564	-1336,3	-1621,2	77,6
Mobilny	-70	-103,1	-945,6	-1277,5	-1180,1	-1036,1	-684,4	-384,4	-325,7	60,8
Niemobilny	10,6	24,1	355,9	550,1	982,2	710,6	120,4	-951,9	-1295,5	105,5
Poprodukcyjny	90,2	90,5	451,9	563,5	210,6	-19,3	61,2	668,7	869,9	143
MIASTA	-69,3	-73	-412,9	-500,3	-598	-673	-710,9	-712,3	-696,4	80,9
Przedprodukcyjny	-36,4	-30,8	-66,1	-157,2	-371,1	-239	-184,8	-100,4	-60,5	68
Produkcyjny	-107	-114,9	-671,2	-652,8	-245,5	-291,3	-442,7	-926,4	-1092	69,4
Mobilny	-67,4	-87,3	-720,2	-926,7	-828,9	-661,3	-389,8	-232,3	-211,8	55
Niemobilny	-39,6	-27,6	49	273,9	583,5	370	-52,9	-694,1	-880,2	92,6
Poprodukcyjny	74,2	72,7	324,4	309,8	18,6	-142,7	-83,4	314,6	456,1	129,7
WIEŚ	35,3	30,3	131,7	103,9	41,6	-35,3	-97,7	-138,5	-170,4	99,4
Przedprodukcyjny	-28,3	-23,5	-77,3	-75,2	-197,9	-124,4	-121	-82,9	-54,9	74,7
Produkcyjny	47,7	35,9	81,6	-74,6	47,5	-34,2	-121,3	-409,8	-529,2	90,1
Mobilny	-2,5	-15,8	-225,4	-350,8	-351,2	-374,8	-294,6	-152	-113,9	69,5
Niemobilny	50,2	51,7	306,9	276,3	398,8	340,6	173,3	-257,8	-415,3	126,2
Poprodukcyjny	16	17,8	127,4	253,7	192	123,4	144,6	354,2	413,8	167,6

Wyk. 63. Ludność według ekonomicznych grup wieku w wybranych latach (w mln)

Chart. 63. Population by economic age groups in chosen years (in millions)

Zmiany w strukturze ludności według edukacyjnych grup wieku

Changes in population structure by educational age groups

Niepożądane zmiany liczby i struktury kobiet w wieku prokreacyjnym – mimo założonego w prognozie wzrostu intensywności urodzeń – w konsekwencji przyniosą systematyczny spadek urodzeń. Liczba dzieci i młodzieży w podziale na edukacyjne grupy wieku (0-2, 3-6, 7-12, 13-15, 16-18, 19-24) zwłaszcza do 2035 roku wynika głównie z poziomu urodzeń z przeszłości. Krótkotrwała tendencja wzrostowa będzie pojawiała się jako efekt działania falowania demograficznego. W liczbach bezwzględnych – do 2050 r. populacja dzieci i młodzieży zmniejszy się o ok. 3,5 mln. Najlepiej proces zmian obrazuje odniesienie wartości w końcu horyzontu prognozy do roku bazowego – 2013. W 2050 r. osoby w wieku 0-24 lata będą stanowiły 67% stanu z roku bazowego, z czego w miastach 64%, a na wsi 71%. Liczebność poszczególnych grup klasyfikacji (0-2, 3-6, 7-12, 13-15, 16-18, 19-24) będzie wynosiła od 58% do 77% stanu z 2013 r. W miastach relatywne ubytki będą większe niż na wsi, zwłaszcza dzieci w wieku przedszkolnym (38%) i potencjalnych studentów (46%) – na wsi odpowiednio 30% oraz 38%.

Tabl. 33. Zmiany stanów ludności według edukacyjnych grup wieku (w tys.)

Table 33. Increase/decrease of population size by educational age groups (in thous.)

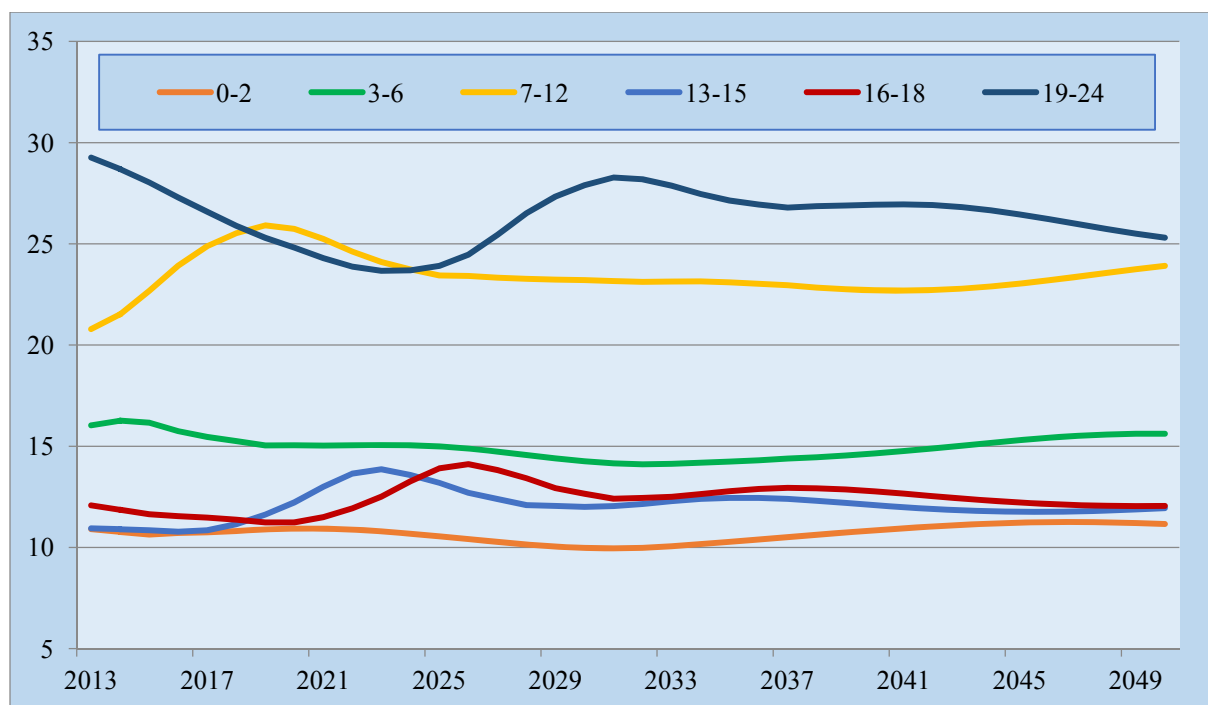
Grupy wieku	2013-2014	2014-2015	2015-2020	2020-2025	2025-2030	2030-2035	2035-2040	2040-2045	2045-2050	2013=100
POLSKA Ogółem										
0-2	-35,2	-69,3	-115,3	-188,7	-270,7	-310,6	-315,6	-323,8	-361,4	68,5
3-6	-6,8	-48,6	-266	-324,6	-434,9	-528	-563,1	-565	-587,2	65,1
7-12	35,6	111,6	242,1	-57,4	-150,1	-308,4	-445,1	-498,4	-503,8	76,9
13-15	-24,9	-51,2	3,1	47,7	-97	-138,4	-223,2	-288,3	-310	73
16-18	-45,6	-90,4	-209,4	-7	-160,1	-231,6	-290,8	-374,8	-422	66,7
19-24	-115,1	-237,1	-735,6	-904,9	-629,6	-871,1	-1012,5	-1138,9	-1296,6	57,8
MIASTA										
0-2	-24,2	-47,9	-85,5	-137,1	-190,5	-213,4	-212	-214,1	-236,9	64,4
3-6	-1,8	-25,4	-169	-214	-287,3	-345,7	-364	-360,1	-371,8	61,6
7-12	27	78	172,4	-18,4	-88,5	-191,9	-276,2	-304,7	-302,7	74,7
13-15	-11,8	-24,3	23	57,1	-37,1	-67,6	-121,5	-161,1	-172,5	71,7
16-18	-24,5	-56,1	-117	11,8	-74,6	-125,2	-165,6	-217,8	-245,7	64
19-24	-87,9	-166,8	-454,1	-537,4	-357,5	-498,4	-596,3	-680,5	-777,8	54,2
WIEŚ										
0-2	-11	-21,4	-29,8	-51,5	-80,2	-97,2	-103,6	-109,7	-124,5	74,1
3-6	-5	-23,3	-97	-110,6	-147,5	-182,3	-199,2	-204,8	-215,4	69,9
7-12	8,6	33,6	69,7	-38,9	-61,6	-116,5	-168,9	-193,7	-201,1	79,6
13-15	-13,2	-26,9	-19,9	-9,4	-59,9	-70,8	-101,8	-127,2	-137,6	74,5
16-18	-21,2	-34,2	-92,4	-18,8	-85,5	-106,5	-125,2	-157	-176,3	70
19-24	-27,3	-70,2	-281,5	-367,5	-272,1	-372,7	-416,3	-458,5	-518,7	62,3

Badając wewnętrzną strukturę zbiorowości 0 – 24 lata w podziale na funkcjonalne podgrupy wieku stwierdzić można, że zmiany będą stosunkowo niewielkie. Odsetek dzieci w wieku poniżej 7 lat w całym okresie objętym prognozą będzie wahał się od 25 do 27%.

Nieco większe fluktuacje wystąpią w udziałach pozostałych grup – dzieci i młodzieży w wieku nauki szkolnej oraz potencjalnych studentów. Odsetek pierwszej grupy zwiększy się z 44% (2013 r.) do 50 - 51% w ciągu dekady lat 20., a ostatecznie ustabilizuje się na poziomie 47-48% w pozostałych latach. Udział drugiej ze wspomnianych grup zmniejszy się z 29% do 24-25% w latach 20. i 26-27% w kolejnych latach.

**Wyk. 64. Zmiany struktury subpopulacji w wieku edukacyjnym
(ludność w wieku 0-24 =100)**

*Chart. 64. Changes of structure of population by educational age groups
(population aged 0-24=100)*

Zmiany liczebności młodych generacji w przekroju województw pokrywają się z przewidywanym poziomem płodności. Im niższa prognozowana liczba urodzeń w danym roku, tym należy się spodziewać większych ubytków populacji 0-24 lata w kolejnych latach. W początkowych latach znajdą odzwierciedlenie urodzenia od 1990 r. Znikomy (ale korzystny) wpływ na liczebność populacji 0-24 lata będą miały przyjęte założenia umieralności.

8. Scenariusze alternatywne – podstawowe wyniki

Alternative scenarios – basic results

Przedstawiamy poniżej podstawowe wyniki pozostałych, opracowanych scenariuszy zmian demograficznych w Polsce do 2050 r. (Tabl. 34), prezentowanych na Plenarnym posiedzeniu Rządowej Rady Ludnościowej w dniu 22 maja 2014 r. Szczegółowy opis wariantów składowych prognozy: urodzeń, zgonów i migracji można znaleźć w rozdziale 3, 4 i 5.

Z uwagi na dominujący wpływ przyjętego wariantu dzietności na wyniki prognozy, nazwy scenariuszy – niski, średni, wysoki i bardzo wysoki pochodzą od docelowych wartości współczynnika dzietności przyjętych w czterech wariantach zmian płodności.

Przypomnijmy, że scenariusz średni został wybrany jako bazowy – wyniki stanowią oficjalną prognozę GUS. Scenariusze niski i wysoki można traktować jako rekomendowane scenariusze alternatywne. Scenariusz bardzo wysoki zakłada realizację rządowej, długofalowej strategii rozwoju zawartej w „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”⁵⁷. Wartości docelowe współczynnika dzietności, trwania życia oraz salda migracji w 2030 r. w tym scenariuszu pochodzą z w/w dokumentu.

Tabl. 34. Założenia prognostyczne czterech scenariuszy

Table 34. Projection assumptions for four scenarios

Wyszczególnienie	Wybrany wariant w scenariuszu			
	Dzietność	Umieralność	Migracje zagraniczne	Migracje wewnętrzne
scenariusz 1	niski	A2	v1	v1
scenariusz 2	średni	A1	v2	v2
scenariusz 3	wysoki	A1	v2	v3
scenariusz 4	b.wysoki	A3	v3	v3

⁵⁷ Por. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*, Warszawa 2012 s.141 - 142

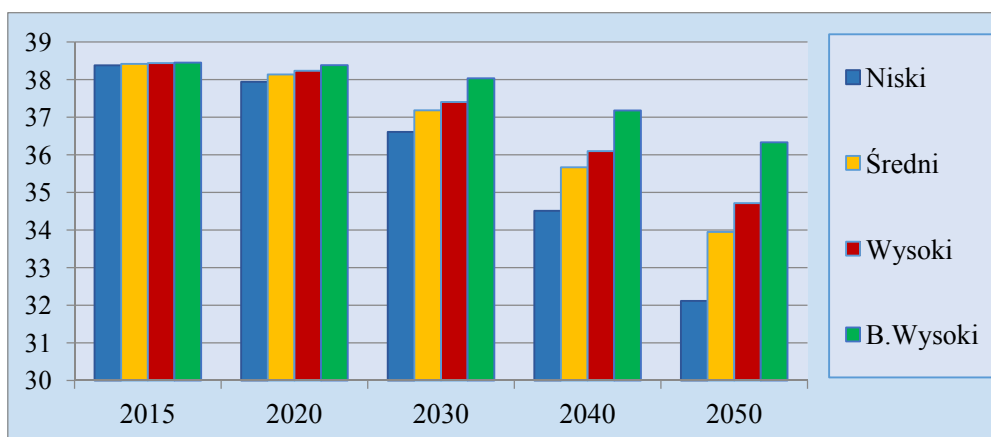
Prognozowane stany ludności

Projected population

Wszystkie scenariusze przewidują systematyczny spadek liczby ludności Polski (Wyk. 65). W skrajnych – szacuje się liczbę mieszkańców Polski w 2050 r. odpowiednio na 32,1 mln do 36,3 mln. Warto zauważyć, że w scenariuszach: niskim, średnim oraz bardzo wysokim liczba ludności wsi będzie utrzymywać się na poziomie zbliżonym do obecnego. Jedynie w scenariuszu wysokim można zaobserwować wyraźny, chociaż stosunkowo niewielki spadek liczby ludności zamieszkującej na obszarach wiejskich – o blisko 700 tys. do 2050 r. Spadek liczby ludności będzie zatem skutkował przede wszystkim wyludnieniem się miast (Wyk. 66).

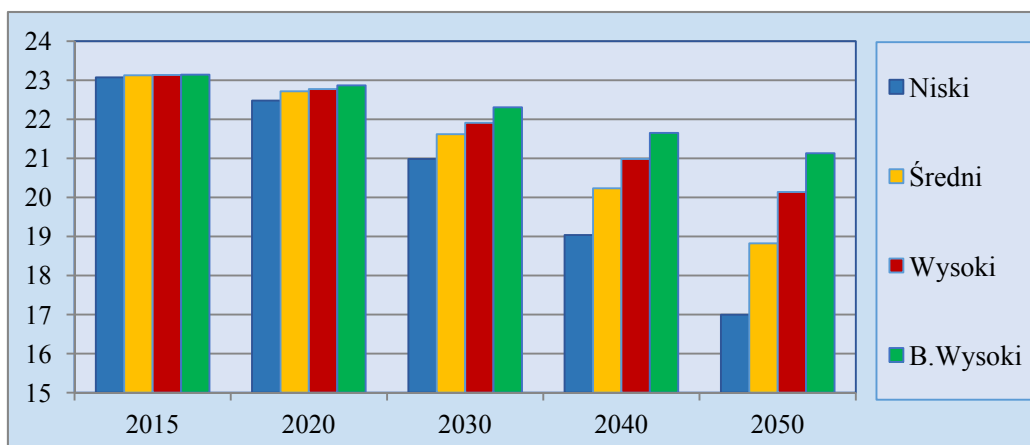
Wyk. 65. Prognozowana liczba ludności według czterech scenariuszy w wybranych latach (w mln)

Chart. 65. Projected population according to four scenarios for selected years (in mln)

Wyk. 66. Prognozowana liczba ludności w miastach według czterech scenariuszy w wybranych latach (w mln)

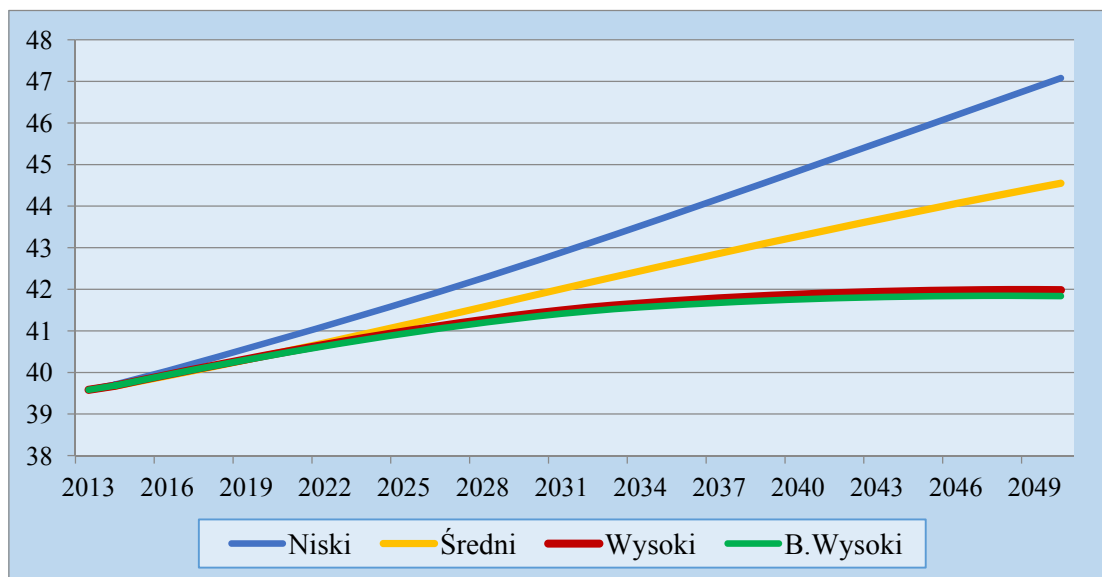
Chart. 66. Projected urban areas population according to four scenarios for selected years (in mln)

Przewiduje się wzrost odsetka ludności wiejskiej (Wyk. 67). Niewielki – ok.2 p. proc. – w obu scenariuszach wysokich, najwyższy w wariancie niskim – ponad 7 p. proc.

Wyk. 67. Odsetek ludności wiejskiej w Polsce 2013-2050 (w %)

Chart. 67. Percentage of rural population in Poland 2013-2050

Urodzenia i zgony

Births and deaths

Istotne różnice między scenariuszami dotyczą prognozowanej liczby urodzeń oraz zgonów.

Liczba urodzeń jest zawsze wynikiem realizacji określonej dzietności oraz liczby kobiet w wieku prokreacyjnym, a w zasadzie w wieku intensywnej płodności. Prognozowane zmiany dzietności we wszystkich prezentowanych scenariuszach w perspektywie do 2050 r. nie spowodują wzrostu liczby urodzeń (Tabl. 35, Tabl. 36) z uwagi na głębokie niekorzystne zmiany w liczbie i strukturze kobiet będących w wieku prokreacyjnym. W chwili obecnej w wiek największego natężenia urodzeń przypadający mniej więcej na okres od 25 do 35 roku życia (choć ta granica systematycznie rośnie), wchodzi coraz mniej liczne roczniki kobiet. Spowodowane jest to gwałtownym zmniejszaniem się liczby urodzeń w latach 1984-2003. W 2003 r. urodziło się mniej więcej o połowę mniej dziewczynek niż w 1984 r. Należy zatem spodziewać się, że przy braku radykalnej poprawy poziomu dzietności (tj. musiałyby znacznie przewyższać poziom prostej zastępowalności pokoleń), również one urodzą o połowę mniej dzieci niż kohorta 1984. Zjawisko to będzie się utrzymywać w kolejnych, coraz mniej licznych rocznikach.

Tabl. 35. Prognozowana liczba urodzeń według czterech scenariuszy*Table 35. Projected number of births according to four scenarios*

Rok	Średni	Niski	Wysoki	B. Wysoki
2013	369 576	369 576	369 576	369 576
2014	360 447	355 809	368 847	371 435
2015	353 909	343 312	367 758	374 245
2016	348 807	334 540	365 369	376 585
2017	345 929	331 202	362 618	378 227
2018	344 982	330 421	360 228	379 501
2019	342 651	330 147	357 401	380 427
2020	339 298	327 995	353 698	380 086
2025	310 802	294 790	322 153	357 329
2030	284 886	264 531	297 775	332 728
2035	274 103	250 043	294 222	327 364
2040	273 463	245 388	302 258	335 929
2045	268 851	236 617	302 136	340 782
2050	254 744	219 323	291 392	338 896

Tabl. 36. Relacja urodzeń w wybranych latach według czterech scenariuszy do liczby urodzeń w 2013 r. (w %)*Table 36. Projected births in chosen years according to four scenarios compared to the number of births in 2013 (in %)*

Rok	Średni	Niski	Wysoki	B. Wysoki
2013	100	100	100	100
2014	98	96	100	101
2015	96	93	100	101
2016	94	91	99	102
2017	94	90	98	102
2018	93	89	97	103
2019	93	89	97	103
2020	92	89	96	103
2025	84	80	87	97
2030	77	72	81	90
2035	74	68	80	89
2040	74	66	82	91
2045	73	64	82	92
2050	69	59	79	92

W związku z powyższym w ciągu najbliższych lat należy się spodziewać systematycznego spadku liczby urodzeń, który – jak wskazują wyniki wszystkich scenariuszy – utrzyma się do końca horyzontu prognozy.

Podobnie jak liczba urodzeń, również liczba zgonów w istotnym stopniu zależy od struktury wieku społeczeństwa. Wyniki wszystkich scenariuszy prognozy wskazują jednoznacznie, że liczba ludności w starszym wieku będzie się systematycznie zwiększać. W związku z tym, pomimo znacznego wzrostu oczekiwanej długości życia (z 73,1 w 2013 r. dla mężczyzn do 83,0-88,4 lat w 2050 r. w skrajnych scenariuszach, oraz dla kobiet odpowiednio z 81,1 lat do 87,6-88,9 lat), liczba zgonów będzie systematycznie rosła aż do 2045 r. (do 2040 r. w scenariuszu bardzo wysokim), dopiero w ostatnich latach prognozy jest spodziewany niewielki spadek tej liczby. Prognozowane zgony w 2050 r. będą wyższe od 8 do 13% w porównaniu do roku bazowego (Tabl. 38, Tabl. 39).

Tabl. 37. Prognozowana liczba zgonów według czterech scenariuszy

Table 37. Projected number of deaths according to four scenarios

Rok	Średni	Niski	Wysoki	B. Wysoki
2013	387 312	387 312	387 312	387 312
2014	384 118	383 984	384 146	383 382
2015	386 808	386 490	386 854	385 311
2016	389 108	388 577	389 157	386 821
2017	391 029	390 271	391 070	387 926
2018	392 584	391 584	392 612	388 650
2019	393 794	392 550	393 815	389 035
2020	394 721	393 231	394 738	389 142
2025	397 746	395 413	397 751	388 343
2030	406 157	412 741	406 195	401 368
2035	425 702	434 317	425 785	419 358
2040	439 995	450 056	440 153	432 203
2045	440 860	451 193	441 134	431 844
2050	428 276	438 453	428 676	417 626

Tabl. 38. Relacja zgonów w wybranych latach według czterech scenariuszy do liczby zgonów w 2013 r. (w %)

Table 38. Projected deaths in selected years according to four scenarios compared to the number of deaths in 2013 (in %)

Rok	Średni	Niski	Wysoki	B. Wysoki
2013	100	100	100	100
2014	99	99	99	99
2015	100	100	100	99
2016	100	100	100	100
2017	101	101	101	100
2018	101	101	101	100
2019	102	101	102	100
2020	102	102	102	100
2025	103	102	103	100
2030	105	107	105	104
2035	110	112	110	108
2040	114	116	114	112
2045	114	116	114	111
2050	111	113	111	108

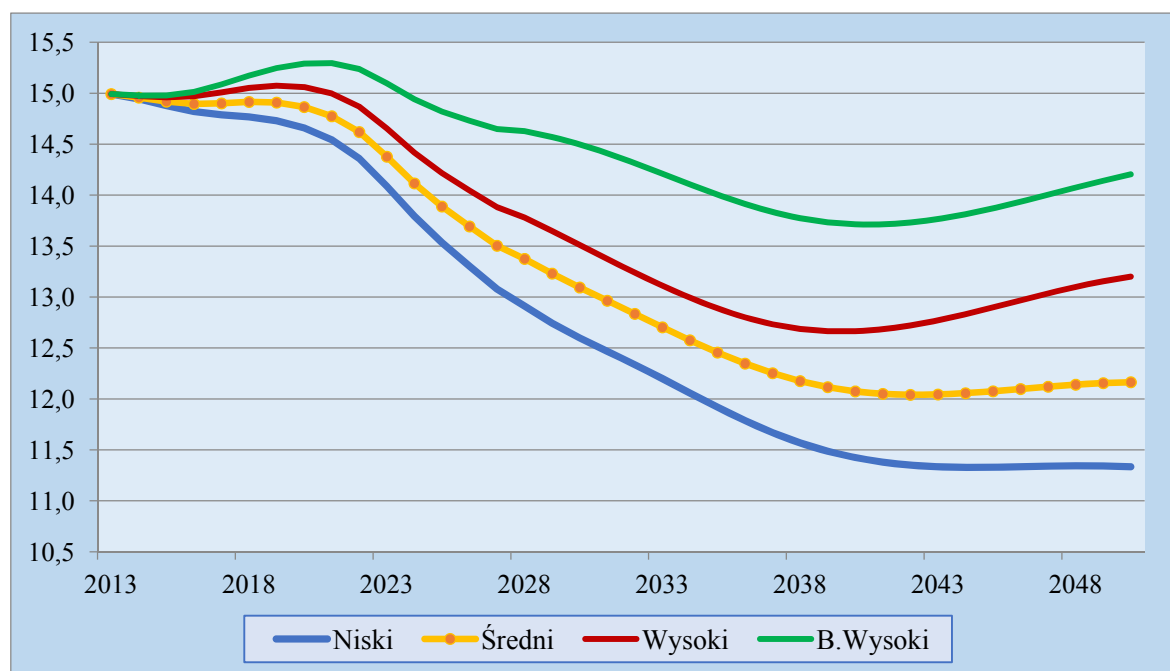
Struktura wieku ludności

Age structure of population

Wszystkie cztery scenariusze dają porównywalne wyniki w zakresie przyszłych struktur wieku polskiego społeczeństwa. Wynika to z faktu, że w scenariuszach o niskiej dzietności założono niższą oczekiwaną długość życia. W rezultacie procentowe udziały poszczególnych grup wieku będą do siebie zbliżone. Wszystkie scenariusze przewidują, że do 2050 r. odsetek ludności w wieku 65 lat i więcej wzrośnie około dwukrotnie tj. z 15,8% w 2013 r. do 35,7% w scenariuszu niskim, zaś do 31,3% w scenariuszu bardzo wysokim. Wzrost liczby osób sędziwych (w wieku 85 lat i więcej) będzie, w tym samym okresie, blisko pięciokrotny. Dość istotne różnice pomiędzy scenariuszami będą dotyczyły odsetka osób w wieku poniżej 15 lat (Wyk. 68).

**Wyk. 68. Ludność w wieku 0-14 lat w latach 2013-2050
według czterech scenariuszy (w %)**

Chart. 68. Population aged 0-14 in 2013-2050 according to four scenarios

W wariancie bardzo wysokim przewiduje się bardzo nieznaczne (o niecały p. proc.) obniżenie odsetka dzieci w strukturze populacji do 2050 r., ale już w wariancie niskim można się spodziewać znacznie większych ubytków - udział dzieci 0-14 lat zmniejszy się do 11,3% (Tabl. 39).

Tabl. 39. Struktura ludności według grup wieku w 2013 i 2050 r. (w %)

Table 39. Structure of population according to age groups in 2013 and 2050 (in %)

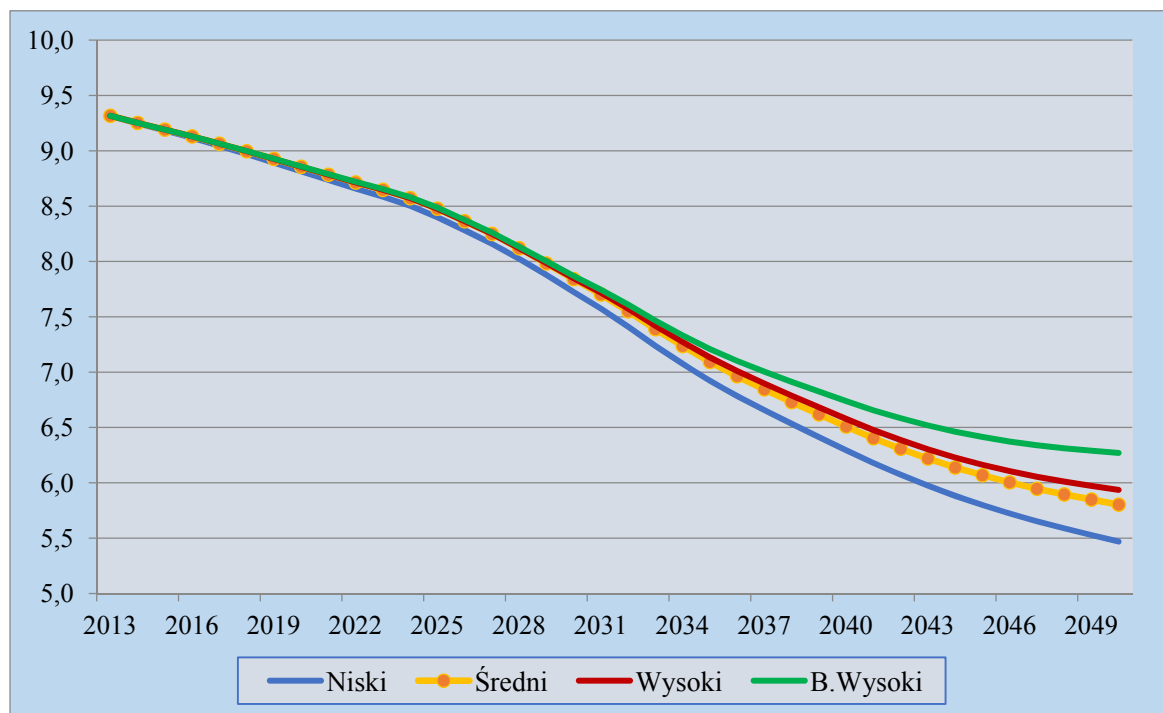
Wiek	2013 Dane rzeczywiste	2050			
		Średni	Niski	Wysoki	B. Wysoki
0-14	15,0	12,1	11,3	13,2	14,2
15-64	70,3	55,2	55,6	54,8	54,5
65+	14,7	32,7	33,1	32,0	31,3
85+	1,6	6,1	5,9	6,0	6,1

Jak już wcześniej wspomniano w przyszłości należy się spodziewać znacznego spadku liczby kobiet w wieku prokreacyjnym, tj. 15-49 lat (Wyk. 69). Obecnie ich liczba wynosi około 9,3 mln i stanowi około 24% populacji ogółem. W 2050 r. w zależności od scenariusza

liczba potencjalnych matek wyniesie od około 5,5 do 6,3 mln, co będzie stanowić (w każdym ze scenariuszy) około 17% populacji ogółem.

Wyk. 69. Liczba kobiet w wieku prokreacyjnym w latach 2013-2050 według czterech scenariuszy (w mln)

Chart. 69. Number of women of childbearing age in 2013-2050 according to four scenarios (in mln)

9. Porównanie prognozy ludności Polski opracowanej przez GUS z prognozami Eurostatu i ONZ

CSO's population projection in comparison with Eurostat and UN projection

Zgodnie z zaprezentowanymi w tej publikacji założeniami najnowszej prognozy GUS współczynnik dzietności w Polsce będzie utrzymywał się na zbliżonym do obecnego poziomie (w 2013 r. wynosił 1,26) przez najbliższych kilka lat, po czym od 2018 r. zacznie wzrastać do poziomu około 1,52 w 2050 roku (Tabl. 40). Zatem nadal poziom reprodukcji ludności będzie daleki od prostej zastępowalności pokoleń. Poziom umieralności będzie obniżał się, sprzyjając wydłużaniu przeciętnego trwania życia. Przewiduje się, że w 2050 r. mężczyźni będą żyli o ok. 9 lat dłużej niż obecnie, natomiast kobiety o ok. 6 lat dłużej.

Efektorem założonych zmian oraz przewidywanych migracji ludności będzie stopniowe zmniejszanie się liczby ludności Polski do około 34 mln w 2050 r. W porównaniu z wyjściowym rokiem prognozy (2013 r.) będzie o ok. 4,5 miliona Polaków mniej.

Tabl. 40. Porównanie prognozy GUS z prognozami Eurostatu⁵⁸ i ONZ⁵⁹

Table 40. Comparison of CSO projection with Eurostat and UN projections

Wyszczególnienie	2013 ^a	2014	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Ludność w tysiącach										
GUS	38 496	38 462	38 419	38 138	37 741	37 185	36 477	35 668	34 817	33 951
Eurostat		38 500	38 490	38 346	37 967	37 403	36 763	36 108	35 415	34 696
ONZ		38 221	38 220	38 143	37 887	37 383	36 629	35 750	34 858	33 994
Saldo migracji w tysiącach										
GUS	-19,9	-10,3	-9,8	-7,3	-4,9	-2,4	0	0	0	0
Eurostat		1,6	0	2,9	-4,3	-0,9	13,7	25,4	30,7	29,5
ONZ		-6,9	-7,1	-7,6	-7,4	-7,7	-8	-7,8	-7,6	-7,1
Współczynnik dzietności										
GUS	1,26	1,24	1,24	1,32	1,38	1,43	1,46	1,48	1,5	1,52
Eurostat		1,33	1,34	1,39	1,43	1,47	1,5	1,53	1,55	1,58
ONZ		1,43	1,44	1,51	1,56	1,6	1,64	1,68	1,7	1,73
Trwanie życia - mężczyźni										
GUS	73,1	73,1	73,4	74,6	75,9	77,3	78,4	79,5	80,8	82,1
Eurostat		73,1	73,3	74,5	75,6	76,7	77,8	78,8	79,8	80,8
ONZ		72,5	72,7	73,7	74,8	75,8	76,7	77,4	78,1	78,7
Trwanie życia - kobiety										
GUS	81,1	81	81,2	82,1	83	84	84,8	85,6	86,5	87,5
Eurostat		81,1	81,3	82,2	83	83,8	84,6	85,3	86,1	86,8
ONZ		80,7	80,8	81,5	82,1	82,7	83,3	84	84,5	85,1

^a Dane rzeczywiste *Actual data*

⁵⁸ Eurostat 2013 <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database>

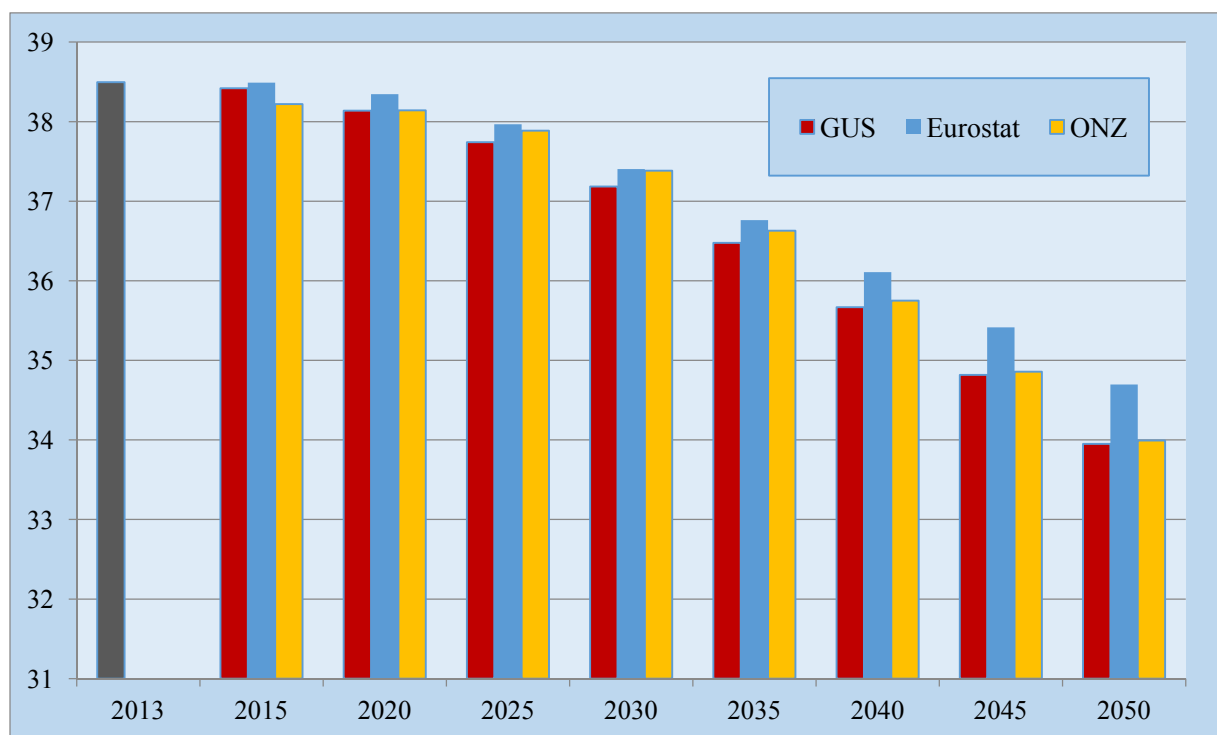
⁵⁹ World Population Prospects. The 2012 revision. <http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>

Prognoza ONZ jest zdecydowanie bardziej optymistyczna odnośnie poziomu dzietności. Należy jednak zaznaczyć, że nie uwzględnia ona negatywnych zmian w dzietności kobiet jakie są obserwowane w Polsce dopiero od 2011 r. Prognoza ta przewiduje znacznie wolniejszy spadek umieralności mężczyzn, niż prognoza GUS. Przeciętne trwanie życia mężczyzn w 2050 r. będzie niższe niż w prognozie GUS o 3,4 roku natomiast kobiet o 2,4 roku. Prognoza ONZ przewiduje również utrzymywanie się ujemnego salda migracji przez cały okres objęty prognozą.

Pomimo tych różnic, zgodnie z przewidywaniami ONZ w 2050 r. liczba ludności Polski będzie wynosiła nieco poniżej 34 mln osób czyli niemal dokładnie tyle samo ile przewiduje prognoza GUS (Wyk. 70).

Wyk. 70. Prognoza ludności Polski (w mln)^a

Chart. 70. Population projectiona for Poland (in mln)^a

^a2013 r. – dane rzeczywiste; 2013 – actual data

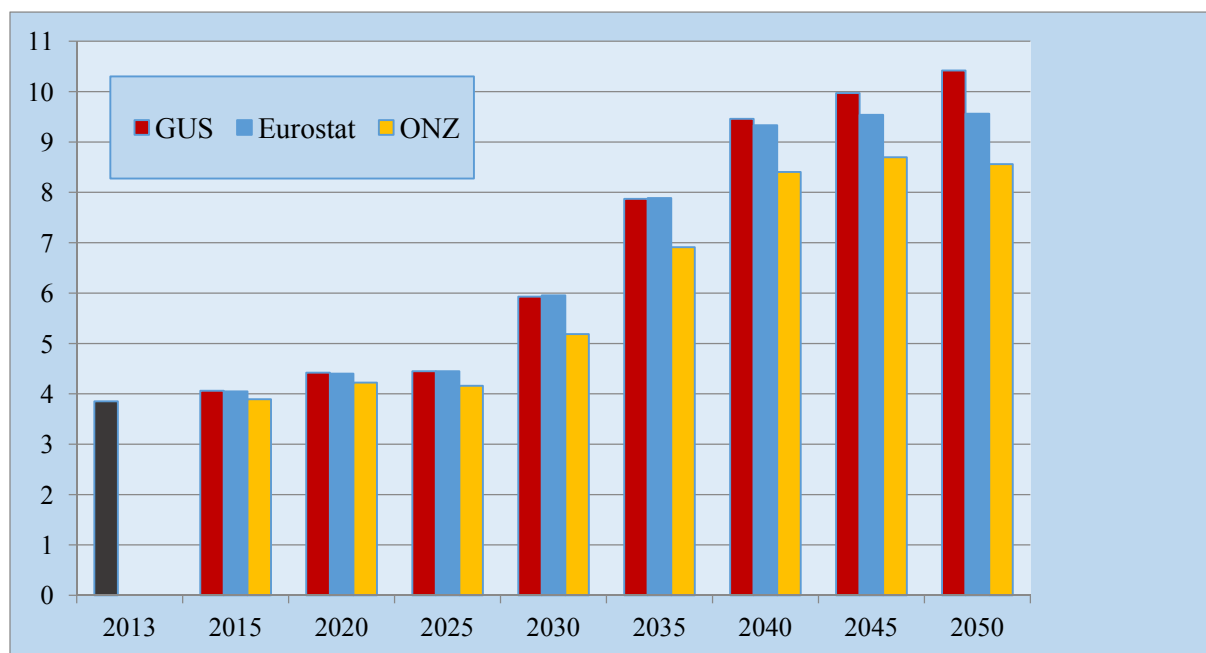
Prognoza Eurostatu dla Polski wyróżnia się przede wszystkim założeniami odnośnie salda migracji. Zakłada mianowicie, że Polska począwszy od lat 30. XXI wieku, będzie się charakteryzować relatywnie wysokim dodatnim saldem migracji. Prognoza ta przewiduje wyższe o około 0,05 współczynniki dzietności przez większość prognozowanego okresu. Warto jednak zaznaczyć, że nie uwzględniono w niej odnotowanego w 2013 r. spadku TFR

z poziomu 1,30 do 1,26. Prognoza Eurostatu zakłada większy spadek umieralności niż prognoza ONZ, ale niższy niż prognoza GUS. Przewidywane trwanie życia dla mężczyzn w 2050 r. jest krótsze o 1,3 roku niż w prognozie GUS, natomiast dla kobiet o 0,7 r. Według prognozy Eurostatu ludność Polski w 2050 roku wyniesie około 34,7 mln, czyli o około 700 tysięcy więcej niż w prognozach GUS i ONZ.

Należy zaznaczyć, iż prognozy Eurostatu, ONZ i GUS są zbieżne w zasadniczej kwestii. Systematycznie będzie postępował proces starzenia się społeczeństwa. Największy przyrost odsetka osób w wieku 80 lat i więcej, przewiduje prognoza GUS (Wyk. 71). Podczas gdy w 2013 r. udział osób omawianej grupy wieku stanowił niecałe 4% ogółu ludności, w 2050 roku będzie wynosił 10,4%. Według Eurostatu i ONZ przyrost ten będzie niższy – wyniesie odpowiednio 9,6% i 8,6%.

Wyk. 71. Prognoza^a ludności Polski w wieku 80 lat i więcej (w %)

Chart. 71. Projection^a of population aged 80 and more (in %)

^a2013 r. – dane rzeczywiste; 2013 – actual data

Według prognoz opracowanych przez Eurostat dla 28 krajów Unii Europejskiej łącznie, w perspektywie do 2050 r. liczba ludności tych krajów zwiększy się o 3,6% (z ok. 507 mln w 2012 r. do 525,5 mln), natomiast ludność Polski zmniejszy się o blisko 10%. Jednocześnie populacja osób w wieku 80 lat i więcej zwiększy się zarówno w Polsce jak i w Unii Europejskiej o blisko 130%. W 2050 r. wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (liczony jako liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadających na 100

osób w wieku 15-64 lata) dla Polski (53) będzie nieznacznie wyższy niż wyznaczony łącznie dla całej Unii Europejskiej (50). W 2012 r. współczynnik ten wynosił dla Polski 20, natomiast dla całej Unii Europejskiej 27.

Przyszłość demograficzna Polski na tle innych krajów europejskich

Demographic future of Poland compared to other European countries

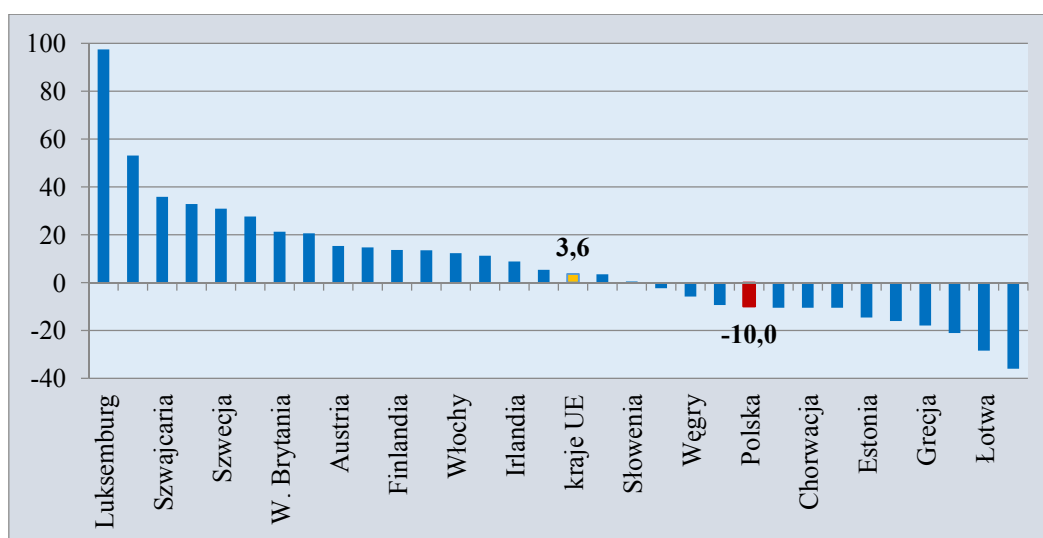
Poniżej przedstawiamy kilka wykresów obrazujących sytuację demograficzną w Polsce na tle innych krajów europejskich na podstawie wyników prognozy Eurostatu *EuroPop2013* dla 2013 r. oraz 2050 r. (poza krajami UE sporządzono prognozy dla Norwegii, Szwajcarii, Islandii; wszystkie wykresy przedstawiają pozycję Polski na tle krajów UE oraz wymienionych krajów). Prognoza Eurostatu obejmuje lata 2013-2080, rok 2050 został pokazany dla porównania z wynikami prognozy GUS.

Wskaźniki starzenia jak mediana czy udział ludności w wieku 65+ w populacji ogółem pokazują, że proces deformacji struktur wynikający ze starzenia populacji jest w większości krajów „starej” Unii bardziej zaawansowany niż w Polsce. Sytuacja zmieni się diametralnie już w ciągu najbliższej dekady, zaś w 2050 r. Polska stanie się jednym z krajów w Europie o najbardziej zaawansowanym procesie starzenia populacji.

Według prognozy Eurostatu liczba ludności Unii do 2050 r. wzrośnie o 3,6 %, jednak w Polsce – zmaleje o ok.10% (Wyk. 70).

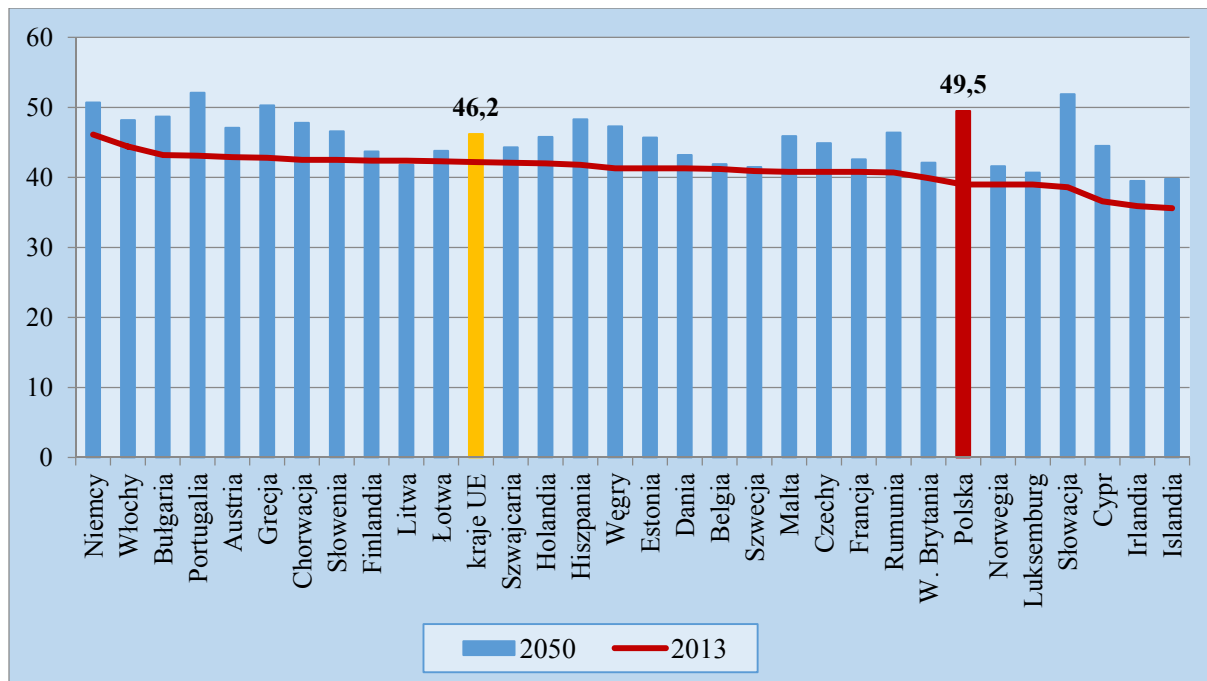
Wyk. 72. Zmiana liczby ludności między rokiem 2013 a 2050 (w %)

Chart. 72. Projected changes in population size 2013-2050 (in %)

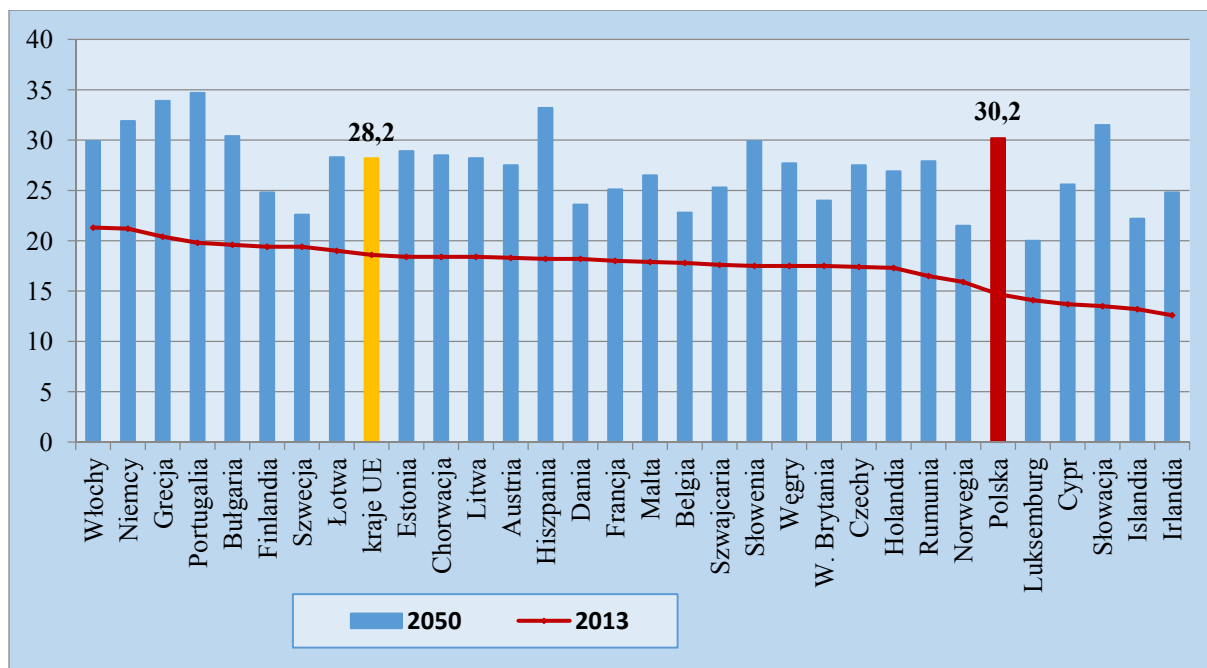
Wyk. 73. Mediana wieku ludności w latach 2013 i 2050

Chart. 73. Median age of population 2013, 2050

Wyk. 74. Udział osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w latach 2013 i 2050

Chart. 74. Share of population aged 65 and more 2013, 2050

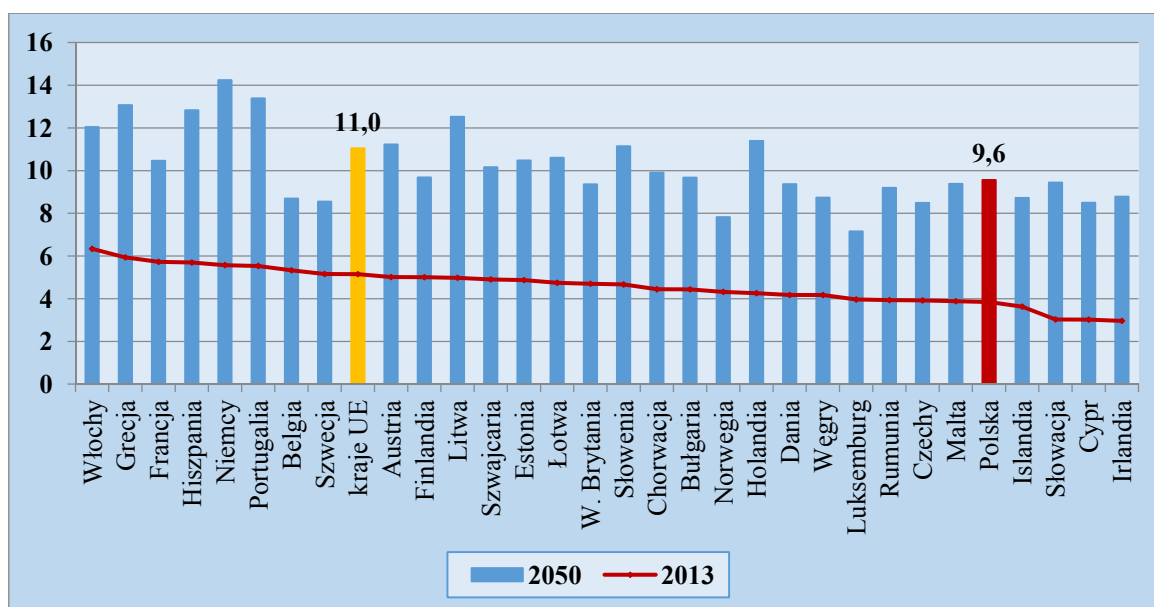

Z uwagi na wielkość mediany Polska znajdzie się w piątce najstarszych krajów Unii Europejskiej, zaś pod względem wielkości odsetka osób starszych 65+ – na siódmej pozycji (Wyk. 73, Wyk. 74).

Proces podwójnego starzenia, którego miarą jest udział osób w wieku 80+ w populacji ogółem będzie w naszym kraju wolniejszy (z uwagi na utrzymywanie się opóźnień Polski w stosunku do innych krajów w zakresie umieralności i prognozowane krótsze trwanie życia niż w krajach UE15) i w 2050 r. będziemy krajem o jednym z niższych odsetków (Wyk. 75).

Wyk. 75. Udział osób w wieku 80 lat i więcej w populacji ogółem w latach 2013 i 2050

Chart. 75. Share of population aged 80 and more 2013, 2050

Nasuwa się oczywiste pytanie o przyczyny tego stanu rzeczy. Najprostszą odpowiedzią byłoby stwierdzenie, że to „urodzenia” mają decydujący wpływ na przyszłą strukturę populacji. Jednak uzyskanie rzetelnej odpowiedzi wymaga podjęcia pogłębionych działań analitycznych – zarówno w zakresie przyjętych dla różnych krajów założeń prognostycznych odnośnie urodzeń, zgonów i migracji, ale co ważniejsze danych z przeszłości. Szczegółowe dane dotyczące prognozy EuroPop2013 są dostępne na stronie <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Z „Planu wydawniczego 2014”

Seria *STUDIA I ANALIZY STATYSTYCZNE*

- Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2009—2012
- Rolnictwo w 2013 r.
- Monitoring banków, 2013
- Polski rynek ubezpieczeniowy, 2013
- Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego, 2013
- Kapitał ludzki w Polsce w 2012 r.
- Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2012 r.
- Prognoza ludności na lata 2014—2070
- Budownictwo w strefach podmiejskich miast wojewódzkich w latach 2004—2013

Sprzedaż detaliczna i zamówienia:

ZAKŁAD WYDAWNICTW STATYSTYCZNYCH
STATISTICAL PUBLISHING ESTABLISHMENT

al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa

Dział Sprzedaży tel. (22) 608 32 10, 608 38 10, fax 608 38 67

Sale Department

e-mail: zws-sprzedaz@stat.gov.pl
